Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
кафедра фінансового права

Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
кафедра права

ПРАВО У ДОБУ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ

Матеріали науково-практичної конференції
(м. Харків, 7 листопада 2025 року)

Харків
«Право»
2025

УДК 347.73
П

Редакційна колегія:

Дмитрик Ольга Олександрівна, д.ю.н., професорка, заслужена діячка науки і техніки України, завідувачка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава мудрого;

Токарєва Катерина Олегівна, к.ю.н., доцентка, завідувачка кафедри права Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»;

Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Рецензенти:

Середа Олена Григорівна, д. ю. н., професорка, завідувачка кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава мудрого;

Ісаєв Арсен Миколайович, к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Право у добу цифрових фінансів: матеріали наук.-практ. конференції (м. Харків, 7 лист. 2025 р.) / редкол.: О. О. Дмитрик, К. О. Токарєва, К. В. Єфремова. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, ЗВО «МНТУ» – Харків : Право, 2025. 288 с.

ISBN 978-617-8617-08-0

У збірнику представлено тези доповідей науковців, викладачів, юристів-практиків, молодих учених, аспірантів і студентів, що взяли участь у науково-практичній конференції. Відображено широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого та Закладі вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая.

Розраховано на широкий загал дослідників, науковців і практичних працівників.

Тези опубліковано в авторській редакції.

УДК 347.73

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2025

© Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», 2025

ISBN 978-617-8617-08-0

ЗМІСТ

Дмитрик Ольга Олександрівна
Дата виникнення ПДВ у довгострокових договорах: проблеми правозастосування та цифрові шляхи їх вирішення……..7

Дамірчиєв Мушфік Іскєндер огли
Сучасні проблеми подвійного оподаткування громадян України, які мають тимчасовий захист у інших державах……12

Деменко Олександр Євгенович
Розвиток національної системи фінансового моніторингу в умовах євроінтеграції та зростання ризиків легалізації доходів……16

Чернега Роман Тарасович
Захист прав споживачів в процесі Е-комерції……19

Карпенко Оксана Олександрівна
Роль фінансового моніторингу у протидії відмиванню коштів у цифровій економіці…….23

Маринів Наталія Анатоліївна
Правове регулювання захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг…….28

Котенко Артем Михайлович
Оподаткування доходів фізичних осіб від операцій з віртуальними активами – погляд у майбутнє……34

Товкун Людмила Вікторівна
Платіжні інструменти в електронній комерції: трансформація та правове регулювання.....37

Шаренко Максим Сергійович
Використання інструментів штучного інтелекту в банківській сфері……42

Єфремова Катерина Вікторівна
Зелене бюджетування як інструмент повоєнного відновлення……45

Овчаренко Анастасія Сергіївна
Щодо окремих питань захисту персональних даних при здійсненні публічних закупівель…..49

Галинська Каріна Юріївна
Основні проблеми правове регулювання фінансування органів судової влади в Україні……52

Павлуненко Катерина Леонідівна
Перспективи запровадження адміністративної процедури у податкових правовідносинах…57

Щаслива Лілія Анатоліївна
Сучасний ринок електронної комерції: перспективи, виклики та тенденції розвитку…….60

Келип Світлана Вікторівна
Ключові аспекти інтеграції «AI Act» в сферу прикордонної безпеки України……..63

Костенко Юлія Олександрівна
Антикорупційна політика в системі податкового адміністрування…….66

Петренко Ганна Олександрівна, Головащенко Вікторія Вікторівна
Міжнародний фінансовий контроль: правові аспекти взаємодії Державної аудиторської служби та OLAF……...……....69

Шишов Олег Олексійович
Державний аудит міжнародної допомоги в Україні…….……73

Аксьонов Даніїл Вадимович
Податкові стимули як інструмент цифрової економіки: порівняльний аналіз моделей Кіпру, Естонії та України……..…….77

Лифар Вадим Вадимович
Сучасні способи придбання державних облігацій……81

Мікрюков Андрій Олександрович
Критерії ризиковості платника податків та їх вплив на характеристику податкового планування……84

Дітковський Андрій Михайлович
Правовий режим воєнного стану та його вплив на захист прав платників податків……87

Піцаєв Володимир Олегович
Захист прав платників податків в Україні та Німеччині в епоху цифровізації……..91

Шевчук Дмитро Сергійович
До питання впровадження цифрової валюти центрального банку……..…95

Якутін В'ячеслав Володимирович
До проблеми анулювання податковими органами реєстрації платника єдиного податку……..……99

Крохмальний Назар Дмитрович, Тульчинський Ростислав Володимирович, Остропольська Євгенія Василівна
Антикризове управління в умовах цифровізації економіки…….……103

Березовський Данило Олегович, Харченко Микола Миколайович
Електронне урядування у сфері фінансів: перспективи та ризики…….……..106

Глущенко Марк Ігорович
Електронні публічні закупівлі у системі бюджетного процесу України……..110

Ваховська Софія Андріївна, Павлуненко Катерина Леонідівна
Міжнародні стандарти прозорості у сфері обміну інформацією про фінансові рахунки: правові аспекти реалізації в Україні……..115

Блудова Вероніка Андріївна
Правове регулювання електронних грошей і цифрових платіжних сервісів в Україні під час Євроінтеграції……..……..119

Ваксютенко Ірина Сергіївна
Фінансово-правові проблеми використання віртуальних активів як засобу платежу в електронній комерції в Україні……..……122

Голощапов Кирило Євгенович
Шляхи запобігання та подолання легалізації (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом……..……..126

Спаскіна Катерина Олегівна
Екологічний податок: перспективи реформування на основі міжнародного досвіду…….130

Тесленко Єлізавета Сергіївна
Правова природа «дропінгу»: механізми його виявлення та стримування……134

Торко Анастасія Володимирівна
Правове регулювання внутрішнього фінансового контролю у державі……138

Попенко Олександра Сергіївна
Вплив фінтеху на реалізацію державної політики……...……142

Чміль Олександр Вікторович
Проблеми і перспективи правового регулювання фінансових технологій (FINTECH) в Україні…….145

Слободенюк Софія Миколаївна
Цифровізація як фактор трансформації міжнародної фінансової системи……..……149

Шмат Каріна Віталіївна
Вплив цифровізації фінансової системи на сталий розвиток України……..154

Горобінська Катерина Вікторівна
Цифрова гривня (Е-гривня) як інструмент державної монетарної політики…….……157

Лабкович Софія Миколаївна
Протидія фінансовим злочинам та відмиванню коштів……..161

Мітіна Оксана Олександрівна
Фінансова політика України в умовах воєнного стану: напрями вдосконалення…….....165

Несміянов Олександр Сергійович
Правове регулювання віртуальних активів в Україні…….….168

Єфремова Олександра Вячеславівна
Фінансові технології: блокчейн як інфраструктура довіри - юридичні ризики та дотримання регуляторних вимог……171

Зозуля Юлія Максимівна
Неплатоспроможність банку…….176

Кардаш Вікторія Вікторівна
Правове регулювання використання штучного інтелекту в Е-маркетингу……..181

Верещак Марія Владиславівна
Міжнародно-правові стандарти у сфері електронної комерції та їх реалізація в законодавстві України……185

Світлична Єлизавета Михайлівна
Платіжні системи як об’єкт державного фінансового контролю: правова характеристика та напрями вдосконалення…….190

Каменська Ганна Сергіївна
DARK PATTERNS. Межа між маркетингом і маніпуляцією…….194

Скарга Поліна Юріївна
Відповідальність онлайн-платформ за законодавством ЄС……198

Сержантов Вадим Павлович
Проблеми правового регулювання електронної комерції: порівняльний аналіз України та Великої Британії…….203

Діордієва Даря Сергіївна
Вплив появи віртуальних активіі на фінансування виборів у світі……..…..206

Ногаш Софія Володимирівна
Захист прав споживачів у сфері електронної комерції в Україні……..209

Цололо Аліна Сергіївна
Оподаткування криптовалют…….212

Ярова Аріна Романівна
Використання штучного інтелекту у протидії фінансовим злочинам……216

Ткаченко Анастасія Іванівна
Цифровий актив як об'єкт фінансового права……..220

Буднік Ілона Олегівна
Проблеми правового захисту неповнолітніх користувачів цифрових фінансових сервісів в Україні……...……..223

Іщук Дарія Ігорівна
Оподаткування доходів від цифрових платформ та цифрового контенту: зміни до податкового законодавства……..227

Ставицька Аліса Русланівна
Віртуальні активи та їх легалізація в Україні……...……231

Рибак Аліна Олегівна
Правовий статус цифрових грошей: український та європейський підходи……..……..234

Костоглод Поліна Андріївна
Правові механізми боротьби з кіберзлочинами у сфері фінансів……..…….237

Кошубінська Влада Сергіївна
Індустрія 4.0 як основа цифрової економіки: правові та управлінські аспекти трансформації……...……..240

Чумак Тетяна Сергіївна
Цифровізація державних фінансів та електронне урядування в податковій сфері: проблеми та перспективи…….245

Ричка Назар Андрійович
Біометрія як фінансова технологія: правове забезпечення та моделі впровадження……248

Уланська Марія Олександрівна
Значення участі України в ініціативі СОТ з електронної комерції: можливості та виклики для цифрової торгівлі……254

Basova Maria Ivanivna
Legal compliance of ai applications in the us market: analysis of privacy and digital finance risks using the example of universe group products……..260

Гілевич Олена Вікторівна
Правове регулювання криптоактивів та блокчейн-технолоій у фінансовій системі України..265

Онопко Анжела Валентинівна
Правове регулювання фінансових технологій (fintech) та ринків капіталів…….…….270

Саркісова Єва Сергіївна
Правові засади, сучасний стан досліджень та перспективи впровадження цифрової валюти національного банку україни - е-гривні……274

Налбат Олександр Олександрович
Модернізація податкового законодавства України в контексті євроінтеграції: виклики та перспективи…….278

Степаненко Дмитро Павлович
Криптовалюти, як виклик для фінансової системи України……...281

Гаврилюк Аліна Василівна
Правова природа віртуальних активів……..285

Лиховоз Катерина Володимирівна
Правове регулювання штучного інтелекту у фінансовому секторі: виклики, ризики та перспективи в Україні……290

Яковенко Каріна Ігорівна
Юридична відповідальність онлайн-маркетплейсів за дії продавців……294

Голуб Альбіна Станіславівна
Банківські метали в системі валютних цінностей України: правова природа, особливості регулювання……..……..298

Іщенко Ольга Олександрівна
Роль технологій у забезпеченні фінансового контролю та нагляду…….…….301

Касинець Діана Дмитрівна
Виклики фінансовій системі та реформи в Україні…….……306

Коптєв Руслан Олександрович
Правове регулювання державних запозичень та управління державним боргом в Україні: виклики в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення……..310

Лозенко Дмитро Сергійович
Правове регулювання та оподаткування віртуальних активів в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз……...…..315

Медведєва Анна Вадимівна
Блокчейн як інструмент забезпечення прозорості фінансових операцій: правові аспекти використання…….318

Охіна Аліна Василівна
Вплив воєнного конфлікту на стабільність банківської системи України: правові аспекти реформування…….321

Петройтіс Роман Олександрович
Правове регулювання «військових ОВДП»: інструмент фінансування дефіциту та захист прав інвесторів……...…..325

Сенчишина Марія Федорівна
Вплив антикорупційних реформ на фінансову систему України…….328

Скрипка Анастасія Валеріївна
Гармонізація законодавства України про ринки капіталу з директивами єс mifid ii та mifir: правові аспекти забезпечення прозорості та захисту інвесторів……..332

Стрельник Вікторія Віталіївна
Модернізація податкового та фінансового законодавства України щодо регулювання обігу віртуальних активів……325

Тамарян Арсен Арменович
Податкова система України у контексті європейської інтеграції……..…339

Трибо Анастасія Віталіївна
До питання гармонізація банківського регулювання України з нормами ЄС……..342

Тупицька Аліна Русланівна
Виклики фінансовій системі та реформи України……..…345

Шевченко Софія Вадимівна
Вплив військової агресії на стійкість банківської системи України та відновлення довіри клієнтів……..…..349

Долженко Дмитро Миколайович
Модернізація податкового законодавства і регулювання: напрями, виклики та перспективи розвитку……...……353

Міхач Олена Теодорівна
Щодо повноважень державної аудиторської служби України при забезпеченні дотримання бюджетного законодавства в умовах цифровізації економіки…….….356

Попенаденко Марія Євгенівна
Правова сутність інтернет-магазину…….…360

Кваша Софія Костянтинівна
Інтеграція принципів екологічної, соціальної та управлінської відповідальності (ESG) у банківське регулювання України: фінансово-правовий підхід……...……363

Дмитрик Ольга Олександрівна
докторка юридичних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри фінансового права,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ДАТА ВИНИКНЕННЯ ПДВ У ДОВГОСТРОКОВИХ ДОГОВОРАХ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА ЦИФРОВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Висвітлено проблему визначення дати виникнення податкових зобов'язань з податку на додану вартість у довгострокових договорах відповідно до п. 187.9 ст. 187 Податкового кодексу України. Вказано на суперечність між загальним правилом «першої події», що традиційно застосовується у податкових правовідносинах з ПДВ, та спеціальним режимом, який встановлюється для договорів із тривалим циклом виробництва. Запропоновано з метою уникнення різного тлумачення дати виникнення зобов'язань з ПДВ застосування цифрових будівельних реєстрів як джерела достовірної інформації про юридично значимі події у будівництві.

Ключові слова: оподаткування, податкове законодавство, тлумачення, колізії, цифровізація, податкове навантаження.

Незважаючи перманентні зміни податкового законодавства, ще й до тепер у Податковому кодексі України (далі – ПК України), наявні норми, що обумовлюють можливість їх різного тлумачення, а відтоді й різного правозастосування. До кола таких положень відноситься п. 187.9 ст.187 ПК України, стосовно визнання дата виникнення податкових зобов'язань з податку на додану вартість (далі – ПДВ) під час виконання довгострокових договорів (контрактів) [3]. Справа у тому, що згідно із п. 187.9 ст.187 ПК України ДПС має визначати зобов'язання з ПДВ за моментом реальної передачі результату робіт, а на практиці така передача може бути, приміром, опосередкована юридичним оформленням різними державними органами, різними документами (акт готовності, декларація, сертифікат на ін.), у різні дати. І для довгострокових договорів (договорів із тривалим циклом реалізації) доволі складно відстежувати фактичний момент передачі певного об'єкта. Особливої актуальності це питання набуває у будівництві, для якого характерним є тривалість виконання, щомісячні акти (на кшталт, КБ-2в/КБ-3), різного роду узгодження, існування черги приймання об'єктів тощо.

Так, відповідно до п. 187.1 ст. 187 ПК України «*Датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг вважається дата, яка*

припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

а) дата зарахування коштів від покупця/замовника на рахунок платника податку в банку/небанківському надавачу платіжних послуг як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг, оплата яких здійснюється електронними грошима, - дата зарахування електронних грошей платнику податку як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, на електронний гаманець, а в разі постачання товарів/послуг за готівку - дата оприбуткування коштів у касі платника податку, а в разі відсутності такої - дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;

б) дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів - дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг - дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку. Для документів, складених в електронній формі, датою оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку, вважається дата, зазначена у самому документі як дата його складення відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", незалежно від дати накладення електронного підпису». [3]

Наведена норма є загальною щодо питання виникнення податкових зобов'язань з податку на додану вартість . Тож, за загальним правилом, що встановлено у п. 187.1 ст. 187 ПК України, податкові зобов'язання з ПДВ виникають за «правилом першої події», тобто на дату, коли відбулася перша з двох подій: або отримання авансового платежу від замовника, або фактична поставка товарів/послуг (оформлена актом виконаних робіт).

Поряд із цим, в ПК України встановлено спеціальні норми у наступних пунктах ст. 187 ПК України, які стосуються винятків з цього загального правила. До таких спеціальних норм відносяться ті, що закріплені пп. 187.2-187.10 ст. 187 ПК України. Зокрема, однією із таких спеціальних норм є п. 187.9 ст. 187 ПК України, що стосується довгострокових договорів.

Відповідно до п. 187.9 ст. 187 ПК України «*Датою виникнення податкових зобов'язань виконавця довгострокових договорів (контрактів), крім договорів (контрактів) на будівництво житла (об'єктів житлової нерухомості), договорів купівлі-продажу неподільного житлового об'єкта незавершеного будівництва/майбутнього об'єкта житлової нерухомості, щодо яких відбувається перше їх постачання, є дата фактичної передачі виконавцем результатів робіт за такими договорами (контрактами).*

Для цілей цього пункту довгостроковий договір (контракт) - це будь-який договір на виготовлення товарів, виконання робіт, надання послуг з довготривалим (більше одного року) технологічним циклом виробництва та якщо договорами, які укладені на виробництво таких товарів, виконання робіт, надання послуг, не передбачено поетапного їх здавання» [3].

ДПС у консультації 101.06 зазначає, що «*правила щодо визначення дати виникнення податкових зобов'язань для виконавця довгострокового контракту та дати віднесення сум податку до податкового кредиту для замовника довгострокового контракту є спеціальним та стосується всіх без виключення категорій платників податків, а тому у бюджетної організації – виконавця довгострокового контракту податкові зобов'язання виникають за правилами, встановленими п. 187.9 ст. 187 ПКУ, а дата віднесення сум податку до податкового кредиту у бюджетної організації – замовника довгострокового контракту виникає за правилами, встановленими абзацом шостим п. 198.2 ст. 198 ПКУ*» [1].

Таким чином, відповідно до п. 187.9 ст. 187 ПК України у виконавця довгострокового договору датою виникнення зобов'язань з ПДВ є дата фактичної передачі результатів робіт замовнику за таким договором. Це означає, що, незалежно від отримання авансу чи інших проміжних оплат, обов'язок нарахувати ПДВ виникає лише в момент, коли виконавець фактично передає замовнику закінчений результат робіт, послуг (як правило, на підставі кінцевого акта або сертифіката готовності об'єкта). Аналогічно, у замовника право на податковий кредит теж виникає на дату фактичного отримання результатів робіт, послуг за довгостроковим контрактом. Отже, правило «першої події» для таких договорів не застосовується, адже діє відстрочення визнання ПДВ до фактичного завершення робіт, послуг.

Щодо довгострокового договору будівельного підряду, то відповідно до п 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 13.04.2021 № 461 «Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів» *«прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1) та об'єктів, будівництво яких здійснювалося на підставі будівельного паспорта, здійснюється шляхом реєстрації відповідним органом державного архітектурно-будівельного контролю на безоплатній основі поданої замовником декларації про готовність об'єкта до експлуатації (далі – декларація).*

Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, а також комплексів (будов), до складу яких входять

об'єкти з різними класами наслідків (відповідальності), здійснюється на підставі акту готовності об'єкта до експлуатації шляхом видачі відповідними органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифіката» [2].

Отже, відповідно до п. 187.9 ст. 187 ПК України у системному зв'язку із п 3 вище вказаної Постанови № 461, у виконавця довгострокового договору будівельного підряду датою виникнення зобов'язань з ПДВ є дата фактичної передачі результатів робіт замовнику за таким договором на підставі декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи виданого відповідними органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифіката.

В цьому контексті потрібно певне уточнення: хоча протягом строку виконання певного договору , скоріш за все, підписуються кожного місяця певні акти (приміром, форми КБ-2в, КБ-3) і здійснюється проміжна оплата, фактично передача результату робіт відбудеться одноразово і лише при завершенні всіх робіт. Факт передачі результату робіт засвідчується декларацією про готовність об'єкта до експлуатації чи виданого відповідними органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифікатом**.** Отже, згідно з п. 187.9 ПК України, податкові зобов'язання з ПДВ у підрядника виникнуть саме на дату підписання фінального акта прийняття робіт (декларації, сертифіката).

Поряд із цим, звертаємо увагу, що у змісті п. 187.9 ст. 187 ПК України також закріплено окремі винятки: він не застосовується до договорів (контрактів) на будівництво житла (об'єктів житлової нерухомості), договорів купівлі-продажу неподільного житлового об'єкта незавершеного будівництва/майбутнього об'єкта житлової нерухомості, щодо яких відбувається перше їх постачання,).

Таким чином, ми констатуємо, що відповідно до п. 187.9 ст. 187 ПК України, у виконавця довгострокового договору датою виникнення зобов'язань з ПДВ є дата фактичної передачі результатів робіт замовнику за таким договором.

Підкреслимо, що попри дедалі більшу і всеохоплюючу цифровізацію різних сфер суспільного життя, створення і інтеграцію різного роду електронних реєстрів (наразі в Україні функціонує Реєстр будівельної діяльності [4]), стосовно будівництва ми можемо констатувати, що жоден нормативний акт не встановлює, приміром, єдиного цифрового документа приймання об'єкта, єдиного API для узгодження інформації у ДПС, єдиного реєстру «дати передачі результатів робіт» та ін. Хоча, можливо було б запровадити алгоритм, за якого ДПС автоматично отримує з такого Реєстру дату реєстрації декларації, видачі сертифіката готовності, і далі, ця дата стає датою виникнення податкового зобов'язання з ПДВ. Іншими словами, йдеться про можливість впровадження цифрового алгоритму фіксації дати фактичної передачі результатів робіт через

синхронізацію відомостей у відповідних електронних реєстрах, що здатне вирішити проблему у визначені дати виникнення податкових зобов'язань з ПДВ під час виконання довгострокових договорів (контрактів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. Державна податкова служба України. URL: https://zir.tax.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&id=30168.
2. Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2021 № 461. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-п#Text.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text .
4. Реєстр будівельної діяльності. Портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. URL: https://e-construction.gov.ua/reestri.

Дамірчиєв Мушфік Іскєндер Огли
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ МАЮТЬ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У ІНШИХ ДЕРЖАВАХ

Анотація. Позначено сучасні проблеми подвійного оподаткування громадян України, які внаслідок збройної агресії російської федерації отримали тимчасовий захист у державах Європейського Союзу. Підкреслено, що найбільш значимими формами взаємодії держав на міжнародному рівні в сфері оподаткування є укладення угод та типових конвенцій щодо уникнення подвійного оподаткування. На основі аналізу конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, а також положень Податкового кодексу України, визначено ключові чинники, що зумовлюють виникнення подвійного оподаткування доходів українців за кордоном.

Ключові слова: платники податків, міжнародне оподаткування, податкова система, подвійне оподаткування.

Починаючи з 2022 р, з моменту повномасштабного вторгнення, велика кількість громадян України отримали тимчасовий захист у країнах ЄС (переважно на підставі Директиви ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності такого прийому [2]). Набуття статусу тимчасового захисту не обумовлює саме собою автоматичного наслідку отримання статусу податкового резидентства. Водночас в реальних умовах проживання за кордоном протягом понад 183 днів актуалізується проблема набуття статусу податкового резидентства відповідної країни (Австрії, Німеччини, Польщі тощо) за критерієм фізичної присутності. У підсумку на практиці виникає ситуація, за якої особи з тимчасовим захистом мають як доходи в Україні (наприклад, отримують заробітну плату, працюючи дистанційно, дохід від зайняття підприємницькою діяльністю, від оренди чи продажу майна тощо), так і доходи у країні тимчасового захисту (приміром, соціальні виплати, заробітну плату та ін.). Окрім того, на порядку денному постає питання про відповідність критерію центру життєвих інтересів (особистих та економічних зв'язків) у двох державах.

Як вказує норвежський фахвець в сфері економіки професор Олександр Райт Каппелен, міжнародне переміщення людей і предметів споживання призводить до ситуацій, в яких один й той же об'єкт оподаткування має

економічний або особистий зв'язок не лише з однією юрисдикцією. Міжнародні транзакції можуть одночасно перебувати предметом регулювання двох і більше національних податкових правил. Такі ситуації зазвичай призводять до подвійного оподаткування [10]. Однак, ефективна податкова система держав повинна уникати подвійного оподаткування. Іншими словами, той самий дохід або майно не повинні бути оподатковані кілька разів, і тому необхідно застосовувати принцип уникнення подвійного оподаткування [1].

Загально визнані методи усунення подвійного оподаткування врегульовані на рівні міжнародних угод. Так, в модельних конвенціях Організації економічного співробітництва і розвитку та Організації Об'єднаних Націй відведено окремі розділи питанням методів усунення подвійного оподаткування (*англ.* «Methods for elimination of double taxation»), в яких закріплена рекомендація державам використовувати або метод звільнення, або метод заліку для уникнення подвійного оподаткування [4; 5;].

За методом звільнення однією з держав реалізується право на оподаткування певного виду доходу, що звільнюється від оподаткування в іншій державі. Своєю чергою, за методом заліку (зовнішнього податкового кредиту) відбувається врахування сплачених за кордоном податків в рахунок внутрішніх податкових зобов'язань [3, С. 585]. Щодо методу заліку, то держава, де особа має резиденцію, розглядає іноземний податок, сплачений у країні, де було отримано дохід, як податок, який було сплачено згідно з внутрішнім законодавством цієї держави резиденції. Причому міжнародним податковим правом не визначено пріоритет методів усунення подвійного оподаткування, кожна держава має можливість самостійно визначати доцільність і ступінь застосування (встановлення певних обмежень і виключень) будь-якого з зазначених методів, що отримує юридичну силу після закріплення відповідного методу в конкретній міжнародно-правовій угоді про усунення подвійного оподаткування. Для прикладу позначимо наступні Угоди: Конвенція між Урядом Республіки Австрія і Урядом України про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно від 16.10.1977 [8], Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр від 08.11.2012 р. [7], Конвенція між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії від 10.02.1993 р. [9], Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща від 12.01.1993 р. [5] , Конвенція між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 03.07.1995 р. та ін [6].

Як бачимо, Україна має чинні Договори про уникнення подвійного оподаткування з країнами ЄС, які надали захист переміщеним українцям (у тому числі, Австрія, Німеччина, Польща тощо). Ці угоди передбачають: визначення резидентства; розподіл права оподаткування; усунення подвійного

оподаткування; принципи обміну інформацією та інші вагомі аспекти для уникнення подвійного оподаткування. У цьому контексті ми підкреслимо, що проблеми виникають саме на рівні правозастосування, адже фактичні умови реалізації міжнародних правил не адаптовані під масове переміщення людей.

Окрім того, у ЄС статус тимчасового захисту не передбачає набуття податкових пільг або спеціальних правил оподаткування для фізичних осіб. Це, своєю чергою, означає, що особа з тимчасовим захистом вважається платником податків і до неї застосовуються загальні правила визначення податкового резидентства (зокрема, 183 дні).

Що стосується нашої держави, то у Податковому кодексі України відсутні як норми стосовно процедури виходу з українського податкового резидентства, так і спеціальні правила для тимчасово переміщених осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дамірчиєв М. І. Сучасні підходи до міжнародно-правового регулювання податкових відносин (український досвід). Харків: Право, 2023. 52 с.
2. Директива ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності такого прийому URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf.
3. Кучерявенко М. П. Курс податкового права : в 6 т. Т. 3. Харків: Право, 2005. 585 с.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text .
5. Про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доход і майно: Конвенція між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 03.07.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_001#Text.
6. Про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень: Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща від 12.01.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_168#Text.
7. Про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи: Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр від 08.11.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_016#Text.

8. Про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно: Конвенція між Урядом Республіки Австрія і Урядом України від 16.10.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_015#Text.

9. Про усунення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доход і на приріст вартості майна: Конвенція між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії від 10.02.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_648#Text.

10. Cappelen A. W. The Moral Rationale for International Fiscal Law. *Ethics & International Affairs.* 2001. Vol. 15. Iss. 1.

Деменко Олександр Євгенович
доктор юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ

Анотація. Сучасні виклики у сфері фінансової безпеки України зумовлені поєднанням воєнних ризиків, активного розвитку цифрових фінансових інструментів та необхідності імплементації європейських стандартів протидії відмиванню коштів. Національна система фінансового моніторингу демонструє поступове зближення з підходами ЄС і рекомендаціями FATF, однак залишається низка прогалин, що ускладнюють ефективне реагування на комплексні транскордонні схеми легалізації доходів. У тезах проаналізовано ключові тенденції розвитку системи AML/CFT в Україні, окреслено структурні проблеми, пов'язані з недостатньою цифровізацією, нерівномірним застосуванням ризик-орієнтованого підходу та слабкою інтеграцією даних. Запропоновано практичні заходи вдосконалення державної політики у сфері фінансового моніторингу.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, AML/CFT, ризик-орієнтований підхід, FATF, євроінтеграція.

Питання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах набуває особливої значущості для України, адже фінансова стійкість держави безпосередньо пов'язана з її обороноздатністю та інтеграцією до європейського правового простору. Протягом останніх років регуляторна система України була суттєво модернізована відповідно до вимог Директив ЄС та Рекомендацій FATF, що стосуються прозорості фінансових потоків, посилення контролю за бенефіціарною власністю та впровадження ризик-орієнтованого підходу [1; 2; 3].

Разом із тим ключовим викликом залишається адаптація системи фінансового моніторингу до умов війни. Масштабні переміщення людей, активізація гуманітарних і волонтерських фондів, зростання обсягів міжнародної фінансової допомоги та підвищення ризиків зовнішнього фінансування злочинних мереж створюють додаткове навантаження на суб'єктів первинного та державного фінмоніторингу. У таких умовах особливого значення набуває ефективність міжвідомчої взаємодії та здатність системи оперативно виявляти нові моделі ризиків. Сучасні тенденції свідчать, що цифровізація фінансового сектору, з одного боку, відкриває можливості для вдосконалення моніторингу, а з іншого – створює додаткові канали для обходу контролю. Особливо це стосується

операцій з віртуальними активами, які через їхню часткову анонімність використовуються у схемах ухилення від санкцій, фінансування терористичних груп та виведення капіталу за кордон [4]. Відсутність повноцінної державної системи аналізу транзакцій із криптоактивами поки що не дозволяє українським регуляторам ефективно відслідковувати пов'язані ризики. Не менш складною є проблема практичної реалізації ризик-орієнтованого підходу. Попри законодавче закріплення цього інструменту, фактичні механізми його застосування суттєво різняться між банками, небанківськими установами та іншими суб'єктами первинного фінмоніторингу. У деяких випадках це призводить до формального виконання вимог або, навпаки, до надмірного ускладнення процедур перевірки клієнтів, що негативно впливає на бізнес-процеси та призводить до зростання операційних ризиків.

Удосконалення національної системи фінансового моніторингу потребує комплексних рішень, орієнтованих на підвищення технологічної спроможності та міжвідомчої координації. Насамперед необхідним є створення інтегрованої цифрової платформи обміну інформацією між Національним банком України, Держфінмоніторингом, митними та податковими органами. Така платформа має забезпечувати синхронізований доступ до аналітичних даних, автоматизоване формування профілів ризиків і можливість швидкого реагування на виявлені факти підозрілих операцій. Окремим напрямом має стати розбудова державної системи блокчейн-аналітики, орієнтованої на виявлення нелегальних потоків криптоактивів. З огляду на намір України інтегруватися до правового режиму Регламенту MiCA, впровадження таких інструментів є необхідною умовою для відповідності європейським стандартам та забезпечення прозорості операцій із віртуальними активами [5, 6]. Важливим кроком є посилення кадрової спроможності суб'єктів фінмоніторингу. Підготовка фахівців повинна включати не лише теоретичні аспекти, а й практичні модулі, засновані на аналізі реальних схем відмивання коштів, транскордонних операцій, ризиків гуманітарного фінансування та зловживань у сфері оборонних закупівель. Формування високої культури комплаєнсу є ключовим фактором, що визначає ефективність роботи всієї системи.

Таким чином, розвиток системи фінансового моніторингу в Україні має ґрунтуватися на поєднанні європейських регуляторних підходів із глибокою цифровою модернізацією, розширенням аналітичних можливостей та зміцненням інституційної спроможності всіх суб'єктів AML/CFT. З огляду на безпекові умови, саме ефективність фінансового контролю визначає рівень стійкості держави до внутрішніх та зовнішніх загроз, а також швидкість інтеграції до правового простору Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text.
2. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. URL: https://www.menafatf.org/information-center/international-standards.
3. Basel AML Index 2023. Basel Institute on Governance. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/202311/Basel%20AML%20Index%202023.pdf.
4. Europol. Cryptocurrencies and the EU's Fight Against Money Laundering, Europol Report, 2022. URL: https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/seizing-opportunity-five-recommendations-for-crypto-assets-related-crime-and-money-laundering.
5. Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj.
6. NBU. Annual Report on Financial Monitoring, 2022-2023. Звіт Національного банку України: Annual Report 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022_eng.pdf.

Чернега Роман Тарасович,
доктор юридичних наук, доцент
Закладу вищої освіти
«Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В ПРОЦЕСІ Е-КОМЕРЦІЇ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню актуальної теми захисту прав споживачів при придбанні товару через інтернет. Досліджено, що собою являє договір купівлі-продажу через інтернет, чинне законодавство, ознаки добросовісного е-продавця тощо.

Ключові слова. Е-комерція, договір купівлі-продажу, споживач, захист прав споживачів, медіація.

Торгівля в інтернеті впевнено завойовує свою частку на ринку. І, мабуть, кожен з нас уже впевнено розуміє і має практику, які придбавати товар через інтернет магазини. Інтернет комерція – у великому попиті, має багато переваг, особливо задля економії часу, і товар можна знайти дешевше як у оф-лайн магазинах. А серед молоді взагалі користується великою перевагою.

Водночас, слід пам’ятати, що очевидні переваги можуть мати і свої «підводні камені». І цей сегмент торгівельного ринку – не виключення. Одразу слід дати юридичне визначення, що собою являє дія придбання товару через інтернет. Фактично – це той самий простий договір купівлі-продажу, єдина особливість якого – це те, що він укладений на відстані, тобто договір, укладений продавцем (виконавцем) зі споживачем за допомогою засобів дистанційного зв’язку, інтернету, з використанням у тому числі соціальних мереж. В цілому ж інтернет-шопінг майже нічим не відрізняється від звичних походів до ТРЦ.

Таким чином, при покупці товарів через інтернет, варто керуватися Цивільним кодексом України [1], а саме положеннями про договір купівлі-продажу, нормами Закону України «Про захист прав споживачів» [2]. Також зараз діє Закон України «Про електронну комерцію» [3], який передбачає обов’язкову ідентифікацію продавців, що діють на онлайн-ринках, а також вводить нові гарантії для споживачів, які здійснюють покупки дистанційно.

Аналізуючи інформацію, яку отримуємо з відкритих джерел, під час лекцій зі студентами, з судових рішень та практики Держпродспоживслужби, можна сформувати, так би мовити, ознаки продавця, тобто на що необхідно звертати увагу споживачеві при покупці товарів через інтернет:

1. Репутація та добросовісність продавця. Оскільки основна мета будь-якого продавця - це реалізація товару. Аби привернути увагу споживачів та

зацікавити своїм товаром в інтернеті, продавець створює сайт або сторінку в соцмережі. Водночас, не менш важливим для формування своєї репутації на цих ресурсах безперечно повинні бути вказані реальні контактні дані (адреса, телефон, вид господарської діяльності). Якщо вся інформація про продавця доступна, це дає можливість перевірити його наявність у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДРПОУ). До речі, ця інформація є відкритою в інтернет просторі, зокрема на офіційних сайтах держорганів. Також за необхідності це дає змогу зв'язатися з продавцем, запросити додаткові документи, а в разі отримання неякісного товару або неповернення коштів надіслати на його адресу претензію, за необхідності звернутися до суду. Адже якщо на сайті є лише номер телефону і назва сайту, то ви не зможете ні повернути товар, ні кошти, оскільки невідомо, з кого вимагати усунення порушень ваших прав.

2. Відомості про товар та виробника. Перед тим, як замовити товар, обов'язково дізнайтеся всю інформацію про продукцію. Якщо даних недостатньо на сайті, зверніться з відповідним запитанням до продавця. Ви маєте право вимагати у продавця наступну інформацію про товар: - основні характеристики продукції (назва товару, номінальна кількість (масу, об'єм, розмір), умови використання; відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин, генетично модифікованих організмів, найменування та місцезнаходження виробника); - дані про ціну (тариф), включаючи плату за доставку, та умови оплати; - дату виготовлення; - відомості про умови зберігання; - гарантійні зобов'язання виробника (виконавця); - строк придатності; - строк доставки товару або надання послуги; - сертифікат, якщо продукція підлягає обов'язковій сертифікації. Також слід вимагати гарантійний талон на товар. Адже протягом гарантійного строку виробник або продавець бере на себе зобов'язання з безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції. Це особливо актуально для техніки: перевірте документи на товар, вони мають бути з українським перекладом (інакше перед вами – контрабанда, і ніяких гарантій на неї немає).

3. Оплата товару та його доставка. В жодному разі не перераховуйте всю суму наперед! Здійснюйте оплату пост факту отримання товару, після його огляду та перевірки. Якщо ви замовили доставку товару кур'єром, прослідкуйте, щоб він надав вам товарний чек з печаткою продавця, і за необхідності товарний талон та сертифікати на товар. Огляньте (протестуйте) доставлений товар. Переконайтеся, що до нього додаються всі чеки. Тільки після цього сплачуйте покупку.

Якщо продавець таки вимагає сплату частини або всієї суми коштів, скористайтеся окремою кредитною карткою з обмеженою сумою коштів. У призначенні платежу обов'язково вкажіть за що і кому сплачуєте. Надішліть на

електронну пошту продавця скан-копію платіжного документу і вимагайте від нього письмового, електронною поштою підтвердження отримання такої оплати. Обов'язково зберігайте всі документи, що підтверджують зв'язок із продавцем та факт оплати товару. Це може бути електронне листування, скріншот сторінки сайту з обраним вами товаром, доказ оплати (електронна квитанція).

4. Право на повернення товару. Покупець має право розірвати укладений через інтернет договір і повернути товар протягом 14-ти днів з моменту одержання товару. Після закінчення цього терміну повернення можливе тільки за гарантією. Це правило поширюється на непродовольчі товари належної якості за умови, що вони не використовувалися і зберегли товарний вигляд, споживчі властивості та ярлики. Також у покупця має бути наявний розрахунковий документ (чек).

5. Можливість замінити товар. Законодавство передбачає можливість заміни продавцем товару за його відсутності іншим. Про це покупця повинні повідомити перед укладенням договору. Проте слід враховувати, що товар при поверненні (обміні) має бути у повній його комплектації, інакше це зробити набагато складніше.

Якими ж мають бути ваші дії у разі «невдалої» покупки через Інтернет. Адже трапляються і випадки шахрайства в інтернеті. Ви маєте право звернутися із заявою про шахрайство до поліції. Також можете звернутися до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [4]. Але, як показує практика, ці дії не завжди дають бажаний результат. Тому, якщо у вас є інформація про продавця або виробника, є підтвердження оплати товару, то найкращий спосіб захистити свої права – це звернутися з письмовою претензією до продавця, де вказати нарахування штрафу.
У разі отримання відмови на претензію – вирішити спір через суд. Слід зазначити, що судовий збір за подання позовної заяви про захист прав споживачів не сплачується.

Також для України сьогодні досить актуальним є питання використання позасудових способів урегулювання спорів, особливо з огляду на безпекову ситуацію та можливості доступу до правосуддя в деяких регіонах країни. Мова йде про медіацію. Це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Медіація може бути застосована для запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів) у багатьох сферах. Відповідний Закон України «Про медіацію» було ухвалено 16 листопада 2021 р. [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text.

3. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text.

4. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. GOV.UA. URL: https://dpss.gov.ua/.

5. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text.

Карпенко Оксана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Анотація. У тезах досліджено значення інституту фінансового моніторингу (фінмоніторингу) для виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у контексті цифрової трансформації фінансових відносин. Зазначено, що впровадження цифрових технологій має як позитивні характеристики, так і аспекти, які потребують додаткового врегулювання. Констатовано, що гармонізація національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами FATF сприятиме підвищенню прозорості фінансових потоків, зміцненню довіри до фінансової системи та зменшенню ризиків легалізації незаконних доходів.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, AML/CFT, відмивання доходів, цифрові фінанси, цифрові послуги, віртуальні активи, Національний банк України.

В умовах сьогодення цифровізація фінансових послуг (електронні платежі, мобільні платформи, системи онлайн-обміну, віртуальні активи) значно розширює канали руху коштів і створює нові можливості для відмивання доходів та фінансування тероризму. Водночас технологічні зміни стимулюють розвиток інструментів фінансового моніторингу (далі – фінмоніторинг), зокрема, йдеться про автоматизований аналіз транзакцій, використання Big Data, взаємодія централізованих баз даних. Питання адаптації національного правового регулювання й практики наглядових органів до реалій цифрової економіки є особливо актуальним для забезпечення фінансової безпеки та відповідності міжнародним стандартам.

В Україні правові засади фінансового моніторингу визначає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Національний банк України як один із регуляторів затверджує профільні положення і методичні рекомендації з організації фінмоніторингу в банківському секторі [1]. Відповідно до зазначеного нормативно-правового акта передбачено дворівневу структуру системи фінмоніторингу: 1) державний рівень, який реалізується Державною службою фінансового моніторингу України (Держфінмоніторингом) як координуючим

органом; 2) первинний рівень, який охоплює банки, страхові компанії, небанківські фінансові установи, операторів поштового зв'язку, суб'єктів ринку віртуальних активів, адвокатів, аудиторів, нотаріусів тощо.

При цьому суб'єкти первинного фінмоніторингу зобов'язані ідентифікувати клієнтів, проводити верифікацію їхніх даних, застосовувати ризик-орієнтований підхід, а також повідомляти про підозрілі операції до Держфінмоніторингу [1, ст. 8]. У цьому контексті особливого значення набуває Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене постановою Національного банку України № 65 від 19.05.2020 р., яке регламентує використання сучасних технологічних рішень у процесі AML/CFT-контролю [2]. Зазначимо, що як і будь-яке інше явище, використання цифрових технологій у фінансовому секторі, зокрема, при здійсненні фінмоніторингу, має як позитивні так і негативні прояви. Так, технологічні рішення, що базуються на технологіях штучного інтелекту та машинного навчання і застосовуються для великих обсягів даних, можуть посилити постійний контроль та зміцнити механізми звітності про підозрілі транзакції. Ці технологічні рішення можуть автоматично контролювати, обробляти та аналізувати підозрілі транзакції та іншу незаконну діяльність, розпізнаючи їх у ході звичайної діяльності в режимі реального часу, і водночас зменшуючи потребу у початковому беспосередньому перегляді даних людиною. Штучний інтелект та засоби машинного навчання також можуть більш точно та вичерпно оцінювати поточну належну перевірку клієнтів та їхніх ризиків, які можуть поповнюватися з урахуванням нових і виникаючих загроз у режимі реального часу [3, п.15 с.7].

На переконання О. Д. Гнаткович, Т. В. Овчиннікової, С. Д. Смолінської, застосування цифрових технологій у процесах реалізації фінансового моніторингу сприятиме полегшенню доступу суб'єктів первинного фінансового моніторингу до більшості послуг у цій сфері, зниженню рівня зловживань та корумпованості у фінансовій сфері за рахунок переведення більшості операцій в електронний формат, зменшенню витрат на здійснення фінансових операцій, пов'язаних із обігом паперових грошей. Загалом, є доцільним вести мову про підвищення ефективності операцій при проведенні фінансового моніторингу та зниження рівня зловживань у цій сфері [4]. Дійсно, наведені міркування мають певний сенс, оскільки за допомогою цифрових технологій спрощується доступ до реалізації функціоналу, який мають уповноважені суб'єкти фінмоніторингу, прискорюється процес їх реалізації. При цьому сучасні інструменти включають автоматизований моніторинг транзакцій, ризик-орієнтований підхід, обмін інформацією між державними органами, використання аналітики великих даних.

Водночас слід наголосити й на тому, що технологічні рішення штучного інтелекту та машинного навчання значно різняться як за технологією, так і за

використанням, і можуть представляти значні ризики. У цьому контексті зазначимо, що наразі цифрові фінансові продукти створюють високу швидкість і масштаб транзакцій, анонімність (через P2P-сервіси, криптогаманці) та численні точкові платіжні шлюзи. Законодавче регулювання віртуальних активів частково вирішує проблеми правового статусу таких інструментів, але потребує подальшої інтеграції в AML/CFT-рамки. До цього додамо, що серед викликів, які потребують вирішення, також доцільно виокремити такі:

1. Неповнота доступу до даних у сфері криптообмінників чи відсутність перевірених даних про клієнтів й розширеного доступу до відповідних державних реєстрів. На нашу думку, в такому разі окремою проблемою виступає відсутність гармонізації тієї інформації, яка зберігається у відповідних державних реєстрах. Натепер в Україні відсутні технологічні рішення, які б дозволили синхронізувати відповідні дані, відображені у реєстрах. Це створює певні незручності при здійсненні фінмоніторингу. Для вирішення цього питання потрібно інвестувати додаткові кошти в нові технології та знання, бо йдеться про доопрацювання цих систем та їх адаптації до різних юрисдикційних вимог та форматів. В умовах триваючого воєнного стану в Україні пріоритетне фінансування здійснюється на сферу оборони і захисту територіальної цілісності, тож активне фінансування таких цифрових рішень не є можливим.

Вбачаються слушними міркування К. О. Токарєвої та Д. О. Березовського про потребу не просто впровадити сучасні технології у відповідну сферу публічного управління, а якісно інтегрувати відповідні технологічні новації в уже існуючі інформаційні системи й, як наслідок, забезпечити реалізацію відповідного функціонального призначення. Або ж віднайти рішення щодо ефективного, оперативного та якісного оновлення вже існуючої системи управління й її подальшого розвитку на сучасних цифрових технологіях [5, с. 57]. Такий підхід заслуговує на підтримку, оскільки дозволить вирішити вищевказані проблеми і зберегти кошти, акумульовані у публічних фондах, для здійснення першочергових завдань на нинішньому етапі державотворення.

2. Низький рівень цифрової грамотності суб'єктів первинного моніторингу. Так, FATF звертає увагу саме на фундаментальне значення має належний рівень цифрової грамотності суб'єктів фінмоніторингу. Акцент робиться на тому, що здатність інтерпретувати та пояснювати нові технології для наглядових органів є ключовим фактором забезпечення підтримки цих інструментів. Перед застосуванням цих нових технологій регульовані суб'єкти повинні вміти пояснити принципи та технічні деталі інноваційних рішень і повинні нести відповідальність за них. Наглядові органи повинні вміти сприймати моделі, що використовуються інструментами штучного інтелекту, щоб визначити їх точність та відповідність виявленим ризикам [3, п.105 с.42].

3. Фрагментованість регулювання деяких цифрових послуг. Приміром, одним із найбільших викликів для фінмоніторингу є псевдоанонімність криптовалютних операцій. Хоча технологія блокчейн передбачає публічність транзакцій, відсутність централізованого реєстратора ускладнює встановлення особи кінцевого бенефіціара. Крім того, міжнародний характер криптоопераційвимагає активного обміну інформацією між фінансовими розвідками різних держав. Україна вже бере участь у таких обмінах у межах Egmont Group - міжнародної мережі підрозділів фінансової розвідки.

Підкреслимо, що фінансовий моніторинг залишається ключовим інструментом запобігання відмиванню коштів, але його ефективність у цифровій економіці залежить від адаптації правового регулювання та технічних можливостей регуляторів. Законодавче визнання віртуальних активів — важливий крок, проте потрібна імплементація AML-вимог до операторів ринку. Важливо також розвивати міжвідомчу співпрацю та автоматизований обмін інформацією відповідно до стандартів FATF.

Підсумовуючи наведене, робимо висновок про те, що фінансовий моніторинг є ключовим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави та ефективної протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, особливо в умовах цифрової економіки. Цифровізація фінансових операцій, поява нових платіжних інструментів і віртуальних активів зумовлюють потребу у вдосконаленні нормативно-правової бази, розвитку інституційних механізмів контролю та запровадженні інноваційних технологій у сфері моніторингу транзакцій.

Для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу в Україні необхідно посилити міжвідомчу взаємодію, забезпечити інтеграцію ринку віртуальних активів у національну систему AML/CFT, а також розвивати цифрові компетентності фахівців у цій сфері. Гармонізація національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами FATF сприятиме підвищенню прозорості фінансових потоків, зміцненню довіри до фінансової системи та зменшенню ризиків легалізації незаконних доходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text (дата звернення: 25.10.2025 р.).

2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від

19.05.2020 р. № 65. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text (дата звернення: 25.10.2025 р.)

3. Можливості та виклики нових технологій для ПВК/ФТ, Париж, Франція. ФАТФ. 2021. URL: https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/opportunities-challenges-newtechnologies-aml-cft.html.

4. Гнаткович О. Д., Овчиннікова Т. В., Сотнікова С. Д. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. 38. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1271/1225.

5. Токарєва К. О., Березовський Д. О. Застосування сучасних цифрових технологій у публічному управлінні (на прикладі фінансової сфери). *Право та інновації*. 2023. № 3 (43). С. 54–63.

Маринів Наталія Анатоліївна
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого, доцентка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню проблемних питань, пов'язаних із захистом прав споживачів цифрових фінансових послуг. Актуальність цього дослідження зумовлена все більш розширеною цифровізацією фінансового ринку в Україні, що призвела до появи нового масиву дистанційних правовідносин, які виникають через користування мобільними додатками, фінтех-платформами), що вимагає вдосконалення існуючої ефективної правової конструкції захисту споживача фінансових послуг та створення нової в цифровому середовищі. Проведена останніми роками реформа законодавства та прийняття Законів України «Про платіжні послуги», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про цифровий контент та цифрові послуги», а також зміна Закону України «Про захист прав споживачів», сформувала нову нормативну базу, що потребує систематизації та аналізу. Проаналізовано нормативно-правові основи захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг, визначено зміст їх правового статусу, наявні прогалини та колізії у законодавстві, а також обґрунтувані пропозицій щодо його вдосконалення з урахуванням європейських стандартів.

Ключові слова: цифрові фінансові послуги, споживач фінансових послуг, Національний банк України, платіжні послуги, цифровий контент, захист прав споживачів.

Цифровізація фінансового сектору зумовила появу нового масиву правовідносин, у яких споживач фінансових послуг взаємодіє з надавачем таких послуг виключно дистанційно, застосовуючи мобільні додатки, інтернет-банкінг, платіжні сервіси, фінтех-платформи та інше. З однієї сторони – це виклики сьогодення, зручність та оперативність для отримання споживачем фінансових послуг, однак, з іншої – це, безумовно, ускладнює реалізацію тих гарантій захисту прав споживачів фінансових послуг, які притаманні звичайному обслуговуванню.

Інтеграція з ЄС вимагає від України гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Не залишились осторонь цього процесу і питання захисту прав споживачів фінансових послуг. Тому, починаючи з 2019 року в Україні відбувається реформа фінансового законодавства, пов'язаного як із вдосконаленням існуючого, так і новим регулюванням відносин з надання цифрових фінансових послуг. Так, було прийнято Закон України «Про платіжні послуги»[1], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [2], «Про цифровий контент та цифрові послуги» [3], оновлено Закон України «Про захист

прав споживачів» [4], а також низку підзаконних актів НБУ у сфері нагляду за додержанням прав споживачів фінансових і платіжних послуг, що формує нову правову конструкцію захисту споживача саме в цифровому середовищі.

Загальним фундаментом для захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг є Конституція України гарантує право кожного на: судовий захист (ст. 55); захист від незаконного втручання в особисте й сімейне життя, у т.ч. при обробці персональних даних (ст. 32); право на підприємницьку діяльність і вільний доступ до ринків (ст. 42).

Цивільний кодекс України закріплює загальні положення про договір, зобов'язання, відповідальність за порушення грошових зобов'язань, недійсність правочинів (зокрема через введення в оману, насильство, зловмисну домовленість представника з другою стороною тощо).

Оскільки, здебільшого, договори щодо надання цифрових фінансових послуг, за своєю правовою природою є договорами приєднання й публічними договорами, укладеними в електронній формі, можна говорити про те, що вказане є досить прогресивним , так як посилює вимоги до їхньої прозорості та справедливості умов.

Закон України «Про платіжні послуги» вводить класифікацію платіжних послуг (фінансові платіжні послуги, нефінансові платіжні послуги, супутні платіжні послуги); визначає правовий статус користувача платіжних послуг та його основні права (на інформацію, на повернення коштів, на відшкодування шкоди у разі несанкціонованих операцій тощо); покладає на надавачів обов'язок дотримуватися законодавства про захист прав споживачів та встановлює повноваження НБУ як органу нагляду за платіжним ринком.

Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» визначає перелік фінансових послуг, у т. ч. тих, що надаються дистанційно; встановлює вимоги до розкриття інформації для споживачів, до структури договорів та процедур врегулювання спорів; передбачає відповідальність фінансових компаній за порушення законодавства про захист прав споживачів.

Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» вводить в правовий простір такі категорії як «цифровий контент» і «цифрова послуга», застосовні до значної частини цифрових фінансових послуг, передбачає особливий порядок захисту прав споживачів у випадку невідповідності цифрового контенту/послуги умовам договору (право на усунення недоліків, зменшення ціни, відшкодування збитків, розірвання договору), інтегруючись із Законом України «Про захист прав споживачів».

Тобто всі ці закони містять положення, які направлені на захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі і в цифровому просторі, а оновлена редакція Закону України «Про захист прав споживачів» саме модернізує

понятійний апарат, наближуючи його до європейських стандартів; закріплює спеціальні норми щодо дистанційних та електронних договорів; розширює перелік недобросовісних практик (агресивна реклама, маніпулятивні інтерфейси, приховування інформації); та посилює повноваження органів державного нагляду за дотриманням надавачами фінансових послуг фінансових послуг.

Міжнародно-правові акти, зокрема, Директива (ЄС) 2020/1828 щодо представницьких позовів для захисту колективних інтересів споживачів; Регламент (ЄС) про цифрові операційні ризики (DORA), Регламент MiCA щодо ринків криптоактивів; рекомендації OECD, Світового банку, AFI щодо Financial Consumer Protection / Digital Financial Services та інші є саме тими актами, що визначають напрям гармонізації українського законодавства у сфері цифрових фінансових послуг.

Проаналізувавши вищевказане законодавство приходимо до висновку, що споживачем цифрових фінансових послуг є фізична особа, яка звертається за наданням фінансових послуг до надавача фінансових послуг та/або посередника або користується послугами надавача фінансових послуг та/або посередника для задоволення особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою або незалежною професійною діяльністю, тобто особа, яка отримує, замовляє, використовує цифрові фінансові послуги для цілей, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю.

Правові ознаки споживача цифрових фінансових послуг, його права та обов'язки визначаються сукупністю норм загального (ЦК України, Закон «Про захист прав споживачів») і спеціального законодавства, про яке згадували вище. Так, зокрема, споживач цифрових фінансових послуг має право на достовірну, повну, своєчасну та доступну інформацію про постачальника цифрових фінансових послуг, основні характеристики послуги, ціну (тарифи, комісії), ризики, порядок розірвання договору; право на належну якість послуги (у т.ч. безперебійну роботу цифрового сервісу, належну кібербезпеку, коректність операцій); право на захист персональних даних та заборону дискримінаційного профілювання; право на позасудовий та судовий захист, звернення до органу нагляду (НБУ, інші органи), ініціювання колективного захисту; право на розірвання договору та відмову від додаткових (нав'язаних) послуг та ін.

До обов'язків споживача цифрових фінансових послуг чинне законодавство відносить обов'язок надання достовірних даних, необхідних для ідентифікації та оцінки фінансового стану (у межах, передбачених законом); дотримання правил безпеки таких як нерозголошення паролів, одноразових кодів тощо; належне виконання зобов'язань за договорами, у тому числі щодо своєчасної сплати визначених договором платежів.

Разом з цим, можемо говорити про нерівність інформаційних та технічних можливостей між споживачем цифрових фінансових послуг і професійним учасником ринку фінансових послуг, що потребує максимального рівня запровадження нових і посилення існуючих гарантій та механізмів захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг. Розрізняють превентивні гарантії та відновлювальні механізми захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг. До превентивних гарантій слід віднести, зокрема, такі як встановлення чітких вимог до розкриття інформації про структуру електронного договору як договору приєднання; виділення обов'язкових вимог, що повинні бути викладені у договорі: процентна ставка, повна вартість кредиту, порядок списання коштів, відповідальність за несанкціоновані операції. Крім цього, законодавство містить вимогу і щодо заборони використання «дрібного шрифту» для істотних умов, а також визнання нікчемними тих умов договору про надання фінансових послуг, що обмежують права клієнта порівняно з правами, встановленими законом. Крім цього, згідно із п. 9 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» містить положення щодо тлумачення на користь споживача нечітких або неоднозначних положень договорів про надання фінансових послуг (у тому числі щодо прав та обов'язків сторін) за участю споживача.

Превентивними гарантіями слід вважати також і встановлення законодавством обмежень недобросовісних практик у цифровому середовищі. Наприклад, заборонено приховані підключення платних опцій («галочка за замовчуванням»); встановлена також заборона агресивної реклами мікрокредитів, яка спрямована на найбільш вразливі групи населення. Гарантією захисту прав споживачів фінансових послуг також є посилена кібербезпека та захист даних при наданні цифрових фінансових послуг. Законодавчо закріплено обов'язок надавача цифрових фінансових послуг забезпечити багатофакторну аутентифікацію, шифрування, належне логування операцій; повідомляти споживача і регулятора про інциденти безпеки. Також забороняється передавати персональні і платіжні дані третім особам без належної правової підстави.

Для захисту прав споживачів цифрових фінансових послуг застосовуються механізми судового та позасудового оскарження дій та рішень надавачів фінансових послуг, наприклад, розгляд скарг споживачів цифрових фінансових послуг надавачами таких послуг та органами, що здійснюють державне регулювання та нагляд у сфері надання фінансових послуг.

Під час судового захисту споживач цифрових фінансових послуг має можливість визнання окремих умов договору недійсними як таких, що суперечать імперативним нормам або встановлюють значну диспропорцію прав та обов'язків сторін. Крім відновлення порушених прав також має право і на стягнення збитків та (у передбачених законом випадках) моральної шкоди.

Альтернативним вирішення спорів може стати запровадження інституту фінансового омбудсмана, якого, на сьогодні в Україні немає, та використання онлайн-платформ медіації для малозначних споживчих спорів у сфері цифрових фінансових послуг. Однак, такі ініціативи поки що знаходяться на стадії розробки та обговорення.

Не зважаючи на існуючі гарантії та механізми захисту прав споживачів фінансових послуг, слід зазначити і про проблеми та прогалини, які існують у цій сфері. Так, відсутність єдиного правового акту щодо захисту прав споживачів фінансових, у тому числі і цифрових фінансових послуг, призводить до проблем правового регулювання та правозастосування, у тому числі, і через колізійність регулювання.

Паралельне застосування законів про платіжні послуги, фінансові послуги, цифровий контент та загального закону про захист прав споживачів призводить не тільки до дублювання норм та нечіткої ієрархії спеціальних і загальних приписів, а і до потенційних колізій щодо процедур захисту. Крім того, розвиток технологічних інновацій випереджає його правове регулювання, а нові моделі цифрового продукту не завжди підпадають під чинні категорії «фінансова послуга», «платіжна послуга» чи «цифрова послуга», що створює відповідні прогалини для захисту прав споживачів цих продуктів. Чинне законодавство лише фрагментарно враховує вплив цифрових інтерфейсів на дистанційну реалізацію волі споживача, тоді як європейський підхід щодо автозаповнення, прихованих опцій при укладенні цифрового договору уже визнає вказані опції як недобросовісну комерційну практику.

Вирішення цих проблемних питань потребує подальшого вдосконалення їх правового регулювання. Так, на рівні законодавства та наглядової практики доцільно було б говорити про кодифікацію положення про захист прав споживачів у цифровому фінансовому середовищі або шляхом прийняття нової редакції спеціального закону або шляхом прийняття окремого нормативного акта. Необхідно також конкретизувати мінімальні стандарти розкриття інформації у цифрових каналах (форма ключового інформаційного документа, вимоги до мови й структури тексту, заборона прихованих опцій); закріпити критерії недобросовісної практики; забезпечити прозорий і доступний для споживачів порядок звернення до НБУ та отримання інформації про результати реагування на їхні скарги. Слід також продовжувати впровадження програм цифрової фінансової грамотності, оскільки низький рівень цифрової та фінансової грамотності окремих категорій споживачів обмежує реальну ефективність навіть формально прогресивних норм.

Саме таке комплексне поєднання нормотворчості, ефективного нагляду та просвітницької роботи з цифрової грамотності здатне забезпечити реальний, а не декларативний захист прав споживачів у цифровому фінансовому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text.
3. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10 серпня 2023 року № 3321-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text.

Котенко Артем Михайлович
кандидат юридичних наук
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ОПЕРАЦІЙ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ – ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Анотація. Тези присвячені аналізу проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні у частині норм, що вносять зміни до ПК України щодо оподаткування доходів фізичних осіб від операцій з віртуальними активами. Зроблений висновок, що запропонований порядок оподаткування податком на доходи фізичних осіб результатів операцій з віртуальними активами видається найбільш сприятливим. Орієнтаціє на фінансовий результат відображає справедливий підхід до оподаткування, застосований для оподаткування інвестиційного прибутку. Можливість перенесення збитків на майбутні періоди повинна стимулювати до прозорості та легалізації операцій із віртуальними активами.

Ключові слова: цифрова трансформація податкової системи; податкова система; оподаткування віртуальних активів; віртуальні активи.

Після прийняття Закон України «Про віртуальні активи» [1] пройшло більше трьох років, а він так і не набрав чинності. Слід згадати, що набрання чинності цим Законом пов’язувалося із набранням чинності законом України, який вносить зміни до ПК України [2] щодо оподаткування операцій з віртуальними активами.

За час «очікування» відповідних змін у ПК України був прийнятий Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets [3]. В умовах руху України до лав членів Європейського Союзу стало логічним та вже звичним імплементація актів ЄС. Так «з’явився» проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні [4] (далі – Законопроект).

Законопроект передбачає викладення Закону України «Про віртуальні активи» у іншій редакції та під іншою назвою – Закону України «Про ринки віртуальних активів», внесення змін до ПК України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами та внесення змін до низки інших законів.

Законопроект визначає особливості оподаткування прибутку фізичних осіб від операцій з віртуальними активами. Пропонується внести зміни до ст. 170 ПК України «Особливості нарахування (виплати) та оподаткування окремих видів

доходів» шляхом доповнення пунктом 170.2-1 «Оподаткування прибутку від операцій з віртуальними активами». Тобто операції з віртуальними активами для цілей оподаткування податком на доходи фізичних осіб отримають окремий порядок оподаткування. Що ж він передбачає?

Основне – це оподаткування фінансового результату від операцій з віртуальними активами. Тобто оподатковуватися буде не дохід, а прибуток, який визначається як різниця між доходом, отриманим платником податку протягом звітного періоду у вигляді суми коштів від продажу віртуальних активів з урахуванням курсової різниці (за наявності), та загальною сумою дозволених до врахування документально підтверджених витрат платника податків на придбання віртуальних активів протягом звітного періоду. Для реалізації основної ідеї оподаткування податком на доходи фізичних осіб операцій з віртуальними активами запроваджено окремий облік фінансового результату від операцій з віртуальними активами. Можна провести паралель із особливостями оподаткування інвестиційного прибутку, що передбачені п. 170.2 ст. 170 ПК України.

Важливо, що до складу загального річного оподатковуваного доходу платника податку включається позитивне значення загального фінансового результату від операцій з віртуальними активами (прибуток від операцій з віртуальними активами) за наслідками такого звітного (податкового) року. Загальний фінансовий результат від операцій з віртуальними активами визначається як фінансовий результат від операцій з віртуальними активами за наслідками звітного (податкового) року, зменшений на суму від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих звітних періодів, що не була погашена, та збільшений на суму витрат минулих періодів, які не підлягають врахуванню. Тобто від'ємне значення об'єкта оподаткування минулих періодів зменшує фінансовий результат звітного року. Фактично передбачено перенесення збитків на майбутні періоди, що позитивно повинно вплинути на стимулювання до легальних операцій із віртуальними активами.

Цікавим є запропонований у Законопроекті підхід до випадку, коли платник податку на доходи фізичних осіб продає віртуальний актив юридичній особі, представництву нерезидента або самозайнятий особі. Такий контрагент повинен відобразити суму виплаченого фізичній особі доходу у податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску. Тобто юридична особа або представництво нерезидента чи самозайнята особа не будуть виконувати функцій податкового агента у частині нараховування, утримання та сплачувати податку на доходи фізичних осіб щодо доходів, виплачених на користь фізичних осіб від операцій з віртуальними активами.

Звітність щодо операцій із віртуальними активами не передбачає окремої податкової декларації. Загальний фінансовий результат відображається у декларації про майновий стан і доходи. За умови позитивної різниці між доходами та витратами (позитивний фінансовий результат) застосовується ставка у 18%.

Пропонований підхід до оподаткування податком на доходи фізичних осіб результатів операцій з віртуальними активами видається найбільш сприятливим. Орієнтаціє на фінансовий результат відображає справедливий підхід до оподаткування, застосований для оподаткування інвестиційного прибутку. Можливість перенесення збитків на майбутні періоди повинна стимулювати до прозорості та легалізації операцій із віртуальними активами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Tex (дата звернення 01.11.2025).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення 01.11.2025).
3. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL: https:// eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114 (дата звернення 01.11.2025).
4. Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 24.04.2025 № 10225-д URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271 (дата звернення 01.11.2025).

Товкун Людмила Вікторівна
кандидатка економічних наук
доцентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПЛАТІЖНІ ІНСТРУМЕНТИ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженю місця електронної комерції у сучасному цифровому середовищі. Розглянуто один із напрямків наукового дослідження у цій сфері, а саме, нормативно – правове регулювання платіжних операцій та особливості використання платіжних інструментів як ключового елемента для їх завершення. Зазначено, що еволюція платіжних інструментів зумовила зміни у платіжних операціях, поєднавши фінансову, технічну, інформаційну, організаційну та правову складові. Визначено, що функціонування ринку платіжних послуг передбачає використання різних платіжних інструментів, проте найбільш ефективними для електронної комерції залишаються електронні платіжні засоби.

Ключові слова: *електронна комерція, платіжні інструменти, платіжні операції, електронні платіжні засоби*

Електронна комерція сьогодні посідає провідне місце у світовій економіці, виступаючи ключовим інструментом цифрової трансформації суспільства. В Україні один із напрямків наукових досліджень у сфері електронної комерції зосереджується на нормативно – правовому регулюванні платіжних операцій та платіжних інструментів (зокрема у зв'язку з імплементацією Закону України «Про платіжні послуги» (далі – Закон № 1591)) [1]), їх інтеграції у національну фінансову систему, забезпеченні податкового та фіскального контролю за проведенням таких операцій, а також підвищенні рівня інформаційної безпеки розрахунків. Ключову роль у формуванні та реалізації системи нормативно-правового регулювання у цій сфері відіграє Національний банк України.

В українській науковій літературі проблематика електронної комерції, платіжних інструментів та електронних платіжних засобів досліджується у працях В. М. Полях, О. М. Шарапова та В. М. Клочко [2], які аналізують правові засади розвитку електронної комерції в Україні, визначають ключові напрями гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та підкреслюють значення електронних розрахунків для становлення цифрової економіки. Стан і тенденції розвитку ринку електронних платежів аналізують такі вчені, як Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак та Н. В. Наконечна, акцентуючи увагу на необхідності посилення державного регулювання та фіскального контролю за

здійсненням платіжних операцій у сфері електронної комерції, а також інтеграції у цю сферу інноваційних фінансових технологій [3]. Наукові підходи до аналізу цифрових трансформацій у сфері платіжних послуг потребують узгодження з чинною нормативно-правовою базою. Тому, що саме законодавство визначає рамки використання платіжних інструментів в електронній комерції та встановлює ключові терміни, без яких неможливо забезпечити юридичну визначеність і стабільність фінансових транзакцій у цифровому середовищі. Наприклад, не дивлячись на те, що у наукових працях поширеним є термін "електронні розрахунки", на даний час немає єдиного універсального його визначення ні у міжнародному праві (там використовуються суміжні терміни, наприклад, у Директиві ЄС 2015/2366 - «electronic payment transaction» – електронна платіжна операція), у документах UNCITRAL [4] та Європейського центрального банку, де йдеться про «digital payments або electronic funds transfers» – цифрові платежі або електронні перекази коштів), ні у законодавстві України. Звернемося до законодавчої бази України, де правову основу функціонування електронної комерції та здійснення платіжних операцій в Україні становлять декілька ключових нормативно-правових актів. Базовим серед них є Закон України «Про електронну комерцію» [5] який визначає загальні правила укладення та виконання електронних правочинів, статус електронних документів і засобів ідентифікації учасників комерційних відносин. У цьому законі не використовується термін «електронні розрахунки», проте прямо зазначається можливість оплати товарів і послуг із застосуванням платіжних систем, що фактично відкриває простір для інтеграції електронних платіжних засобів у процес електронної торгівлі та електронної комерції.

Спеціальним нормативно – правовим актом, що врегульовує сферу платіжних операцій, є Закон України «Про платіжні послуги» [1]. Він гармонізує національне законодавство з вимогами Директиви (ЄС) 2015/2366 і вводить сучасний понятійний апарат, який забезпечує уніфіковане тлумачення основних категорій у сфері платіжних послуг. Так, у законі закріплено визначення категорій: «платіжна операція» (будь-яке внесення, переказ або зняття коштів незалежно від правовідносин між платником і отримувачем, які є підставою для цього), «платіжний інструмент» (персоналізований засіб, пристрій та/або набір процедур, що відповідають вимогам законодавства та погоджені користувачем і надавачем платіжних послуг для надання платіжної інструкції), «електронний платіжний засіб» (платіжний інструмент, реалізований на будь-якому носії, що містить в електронній формі дані, необхідні для ініціювання платіжної операції та/або здійснення інших операцій, визначених договором з емітентом). Такий підхід забезпечує юридичну визначеність і точність у регулюванні цифрових фінансових транзакцій. Він унеможливлює множинне тлумачення норм права та

забезпечує стабільність регулювання у сфері платіжних послуг, створюючи передумови для підвищення довіри учасників фінансового ринку до фінансових установ та платіжної інфраструктури, ефективного захисту прав споживачів і гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами

Для електронної комерції ці зміни мають принципове значення. По-перше, вони сприяють розширенню переліку учасників платіжного ринку – крім банків, право на надання платіжних послуг отримали й небанківські установи, що стимулювало конкуренцію та пришвидшило впровадження нових електронних платіжних засобів (мобільні гаманці, QR-коди, платіжні сервіси на базі відкритого банкінгу). По - друге, законодавець гармонізував національне право з європейською Директивою PSD2 (Третя директива Європейського Союзу про платіжні послуги) [6], заклавши основу для транскордонної сумісності платіжних інструментів і підвищення рівня захисту споживачів. По-третє, акцент зроблено на безпеці та відповідності операцій вимогам фінансового моніторингу, що є критично важливим для довіри користувачів у цифровому середовищі.

Для належного функціонування платіжного ринку та діяльності його учасників, Законом № 1591 визначена можливість використання таких платіжних інструментів, як прямий дебет, кредитовий трансфер (банківський переказ коштів від платника до одержувача) та електронні платіжні засоби. Однак у сфері електронної комерції найефективнішими залишаються електронні платіжні засоби – саме вони забезпечують універсальність, швидкість і високий рівень інтеграції платіжної інфраструктури. Їх поява була зумовлена глобалізацією торгівлі, розвитком інтернет-технологій та зміною споживчої поведінки населення, орієнтованої на дистанційні й автоматизовані форми оплати. Електронні платіжні засоби стали відповіддю на обмеження традиційних способів розрахунків – готівкових платежів, паперових безготівкових інструментів, поштових переказів і класичних банківських систем «клієнт - банк», які не були інтегровані з мережею Інтернет та характеризувалися часовими й територіальними обмеженнями, низькою прозорістю та затримками у часі при обробці операцій. На відміну від цих застарілих форм, електронні платіжні засоби сьогодні є основою фінансової взаємодії між продавцем і покупцем у цифровому середовищі. Вони забезпечують оперативність транзакцій, зручність користування у будь-який час і з будь-якого пристрою, універсальність – завдяки підтримці міжнародних і мультивалютних операцій, а також прозорість і контроль – завдяки підтвердженню проведення кожної операції для обох сторін.

Проведення платіжних операцій в електронній комерції поєднують у собі фінансову, технічну, інформаційну, організаційну та правову складові. З фінансової точки зору вони виступають способом виконання грошових

зобов'язань між продавцем і покупцем; з технічного боку – базуються на цифрових інструментах і мережевій інфраструктурі, що забезпечують швидкість та безперервність транзакцій; інформаційний вимір проявляється у формуванні цифрового сліду, який може бути використаний у доказових та аналітичних цілях; організаційна функція проявляється у зв'язку платіжних операцій з бухгалтерським і податковим обліком (програмні реєстратори розрахункових операцій (ПРРО), електронні чеки, та ін.); правова ж складова визначається роллю платіжних операцій у виконанні договірних зобов'язань та захисті прав споживачів.

Таким чином, багатовимірний підхід до аналізу платіжних операцій, що здійснюються за допомогою платіжних інструментів у сфері електронної комерції дозволяє розглядати їх не лише як технічний чи фінансовий процес, а як комплексне соціально-економічне та правове явище. Це дає змогу, по - перше, системно аналізувати ризики кожної складової при здійсненні платіжних операцій та використанні платіжних інструментів і формувати відповідні стратегії їхнього подолання. По - друге, такий підхід забезпечує основу для вдосконалення правового регулювання як платіжних операцій, так і платіжних інструментів, що повинно узгоджуватися з технічними інноваціями та міжнародними стандартами. По - третє, він сприяє гармонізації інтересів держави, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, адже дозволяє поєднати фінансову ефективність з гарантіями безпеки та захисту прав користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги : Закон України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.
2. Полях В. М., Кривошеєва Н. М., Клочко В. М., Шарапова О. М., Чуйко Н. В. Електронна комерція: теоретико-правові засади та сучасний стан в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise».* 2017. № 5 (34). С. 11–17.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Наконечна Н. В. Стан і тенденції розвитку ринку електронних платежів в Україні: висновки для державного регулювання. *Академічні візії.* 2025. Вип. 41. URL: https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1799/1666. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15173179.
4. UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records (MLETR). New York. 2021. 64 p. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/mletr_ebook_e.pdf.
5. Про електронну комерцію : Закон України від 03 вересня 2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text.

6. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC (Text with EEA relevance). *OJ L* 337, 23.12.2015, pp. 35–127. URL: https://www.eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj.

Шаренко Максим Сергійович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню технологічного розвитку банківської сфери в Україні завдяки використанню різноманітних інструментів штучного інтелекту, машинного навчання та нових фінансових технологій. Досліджується досвід Ощадбанку, Райффайзенбанку інтеграції в свої банківські продукти інструментів штучного інтелекту, машинного навчання та сучасних фінансових технологій.

Ключові слова: штучний інтелект, машинне навчання, банківська сфера, Ощадбанк, Райффайзенбанк.

Насьогодні, в епоху цифровізації фінансів, інтеграція банками інструментів ШІ допомагає покращити якість обслуговування клієнтів, підвищує ефективність банківських процесів, допомагає обробляти великі дані (BigData), поглиблено аналізувати їх та запропоновувати клієнтам банку ті банківські продукти, які можуть бути їм корисними на основі вже зібраної інформації про клієнтів, про їх доходи та видатки, нащо саме витрачаються кошти та багато іншої інформації. ШІ вже навчився використовувати таку клієнтську інформацію в інтересах банку і ненароком запропоновувати банківські продукти, які саме зараз потрібні клієнту. Наприклад, якщо у клієнта закінчились кошти на рахунку, то може запропонувати відкрити кредитну лінію на вигідних умовах.

Інструменти ШІ стали ефективним інструментом подолання кадрової кризи в Ощадбанку, який наразі має сотні вакантних посад [1]. На базі ШІ було створено чат-бот «Софія», який замінив роботу біля півсотні операторів call-центру і це допомогло Ощадбанку автоматизувати 75 % вхідних запитів, що істотно підвищило ефективність роботи контакт-центру і якість обслуговування клієнтів [1]. Також, Ощадбанк використовує ШІ для створення ілюстрацій, контент-планів і роботи з алгоритмами соціальних мереж [1].

Райффайзенбанк використовує інструменти ШІ, по-перше, для машинного навчання, яке використовують для перевірки платежів на регуляторні вимоги щодо комплаєнсу та санкційності, або під час автоматизації ручних перевірок, наприклад, під час накладання та зняття арештів із коштів на рахунках, перевірки розмірів податків, сплачених до бюджету та інше; по-друге, для персоналізації послуг завдяки глибинному аналізу; по-третє, для оптимізація процесів, коли ШІ AI Generated Customer Summary використовується для збору інформацію про

дохідність клієнта й відображає це у звіті, автоматизує банківські процеси, знижуючи витрати та підвищуючи ефективність, надаючи консолідовану аналітику про бізнес клієнта і все це дає змогу зекономити час на підготовку до зустрічі з клієнтом, скоротити спілкування з клієнтом не запитуючи в нього базову інформацію; по-четверте, для роботизації бізнес-процесів для розкладання електронної документації в архівах; по-п’яте, для розвитку CRM-системи з метою поглибленого вивчення свого клієнта, щоб бути клієнтоорієнтованим банком використовуючи генеративний ШІ Gen AI та просунуту аналітику AA [2]. Автоматизована CRM-система допомагає банку покращити підготовку до зустрічей, збираючи і аналізуючи інтернет-дані про діяльність клієнта, консолідуючи актуальні новини з надійних джерел, даючи змогу швидко отримати повну картину про бізнес клієнта та його потреби, підвищити рівень довіри через демонстрацію обізнаності менеджера банку про діяльність клієнта, а також бути в курсі останніх новин і трендів у галузі [2]. ШІ допомагає пропонувати додаткові банківські послуги або рішення, що відповідають специфічним потребам клієнтів, наприклад, якщо банк дізнається з публікацій, що клієнт розглядає угоду з купівлі-продажу великих об'єктів або бере участь у тендері, менеджери можуть запропонувати відкрити рахунок ескроу чи скористатися банківською гарантією для мінімізації ризиків [2]. У CRM-системі інтегрований AI Sales Assistant, який використовується для роботи з міжнародними клієнтами; AI Generated Customer Summary, який використовує для внутрішніх доступних даних: застосування лімітів, річних звітів, звітів про ризики та AI для зведення всіх доступних даних на основі попередньо визначених підказок; інструмент Advanced Analytics, що використовує ШІ й генерує «сигнали», що спонукають менеджера до певних дій, використовує внутрішні бази даних, що містять дані про клієнта, його продукти та транзакції[2]. Також, банк використовує ШІ для вивчення стратегічних планів клієнта, а саме аналізу повідомлень, звітів, заяв представників клієнта про розвиток через офіційні публікації в інтернеті, щоб зрозуміти майбутні цілі та напрям розвитку компанії [2]. Райффайзенбанк постійно вдосконалюється, використовує також інші різноманітні інструменти ШІ для дизайну, для створення і тестування нових продуктів, сервісів, для створення різномовних чат-ботів, для поглибленого збору, аналізу і вивчення даних про своїх клієнтів, їх поведінки, та ін.

Також, інструменти ШІ можуть допомагати банкам, по-перше, у боротьбі з шахраями, кіберзлочинцями, коли на базі ШІ з машинним навчанням створюється складна багаторівнева система захисту для безпечного та швидкого проведення платежів, захисту грошових коштів клієнтів банків, захисту банківських мобільних додатків, двосторонніх фінансових платформ; по-друге,

для створення чат-ботів, віртуальних помічників, які спілкуються різними мовами і допомагають банку скоротити працюючих фахівців в call-центрах, тим самим збільшуючи дохід банку; по-третє, управління ризиками шляхом постійного моніторингу, аналізу кредитного портфелю; по-четверте, для прогнозування можливого клієнтського попиту; по-п’яте, для поглибленого збору, аналізу, вивчення інформації про клієнтів, прогнозування їх поведінки; по-шосте, для підбору клієнтам банку фінансових продуктів; по-сьоме, та інше.

Підсумовуючи вищезазначене, інструменти ШІ вже довели свою ефективність у банківській сфері. Насьогодні, якщо банки технологічно не розвиваються, не інтегрують в свої банківські продукти, сервіс з обслуговування клієнтів новітні фінансові технології, інструменти ШІ, машинне навчання, не використовують сучасні фінансові продукти, не забезпечують високу швидкість та безпеку проведення платежів, багаторівневий кіберзахист від шахраїв, кібератак та багато іншого, що потребують клієнти банку, то такі банки вже зараз просто втрачають існуючих клієнтів, а майбутніх клієнтів їм все важче і важче знайти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Штучний інтелект допоможе у подоланні кадрового дефіциту – голова правління Ощадбанку. URL: https://fintechinsider.com.ua/shtuchnyj-intelekt-dopomozhe-u-podolanni-kadrovogo-deficzytu-golova-pravlinnya-oshhadbanku/.

2. Штучна робоча сила, або як Райф навчає ШІ обслуговувати корпоративних клієнтів. URL: https://dev.ua/news/raif-ai-1720521404.

Єфремова Катерина Вікторівна
кандидатка юридичних наук,
старша наукова співробітниця,
доцентка кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗЕЛЕНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. У роботі розглянуто сучасний інструмент управління державними фінансами, спрямований на інтеграцію екологічних та кліматичних пріоритетів у всі етапи бюджетного процесу: від планування та виконання до моніторингу та оцінки. Досліджено особливості становлення зеленого (екологічного) бюджетування у країнах ЄС та можливості і переваги запровадження принципів зеленого бюджетування у бюджетному процесі в Україні.

Ключові слова: фінанси, бюджетна система, бюджетний процес, бюджетна класифікація, зелене бюджетування, зелене маркування бюджетних видатків.

В умовах глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, виснаження природних ресурсів і деградація екосистем, країни всього світу все активніше шукають нові підходи для інтеграції екологічних цілей.

Військова агресія рф проти України посилила екологічні та кліматичні загрози в нашій державі, зокрема пошкодження дамб, ґрунтів і цілих екосистем, через що Україна вже стикається з кліматичними втратами, які можуть коштувати мільярди. Вітчизняна економіка потребує масштабних інвестицій, проте «зелені» напрями, такі як енергоефективність, переробка відходів, водопостачання, належать до найбільш інвестиційно привабливих і відповідають пріоритетам ЄС та міжнародних фондів. Крім того, після війни обсяг ресурсів буде обмеженим, і держава має уникати витрат, що працюють «проти» довгострокових цілей відновлення та інтеграції в ЄС. Післявоєнне відновлення – це унікальне вікно можливостей замінити зруйновані об’єкти сучасними, екологічними, ефективними та такими, що відповідають стандартам ЄС. Відхід від вуглецево-інтенсивних технологій зменшує енергозалежність України та підвищує її енергетичну безпеку.

Одним з рішень, що може допомогли в ефективному відновлені інфраструктури країни є зелене бюджетування, яке являє собою інноваційну модель державного фінансового планування, спрямовану на забезпечення сталого розвитку та вирішення екологічних проблем.

Зелене бюджетування орієнтоване на перерозподіл бюджетних коштів для фінансування проєктів, що сприяють екологічній стійкості, зниженню вуглецевих викидів, розвитку відновлюваних джерел енергії, підвищенню

енергоефективності та підтримці стійких сільськогосподарських практик. Таким чином, зелене маркування бюджету забезпечить пріоритизацію витрат на проєкти, які одночасно відновлюють інфраструктуру та зменшують її екологічний вплив – енергоефективні будівлі, відновлювані джерела енергії, модернізацію тепломереж, розвиток електротранспорту, очищення води тощо. Це дозволяє оцінювати екологічний ефект державних витрат та уникати фінансування проєктів, які створюють додаткові екологічні ризики або майбутні втрати для бюджету.

Зелене бюджетування є інструментом, який широко застосовується в ЄС (наприклад, у Франції, Австрії, Німеччині). Звернувшись до досвіду європейських країн, його впровадження допоможе Україні синхронізуватися з європейськими методами оцінки впливу бюджетних рішень на клімат і довкілля.

Так, Франція вважається одним із лідерів у впровадженні кліматичного маркування і зеленого бюджетування. Країна ще у 2020 році оголосила про перехід до «зеленого» формату бюджету та здійснила докорінну реструктуризацію бюджетного процесу шляхом впровадження комплексу зеленого бюджетного інструментарію і щорічно публікує «Зелений бюджет» (The French Green Budget: A general approach) як додаток до проєкту закону про бюджет [1].

Франція використовує комплексну систему маркування, яка оцінює вплив кожної бюджетної статті (витрат та податкових пільг) на шість екологічних цілей за Таксономією ЄС (EU Taxonomy) для пом'якшення змін клімату, управління водними ресурсами, переходу до циркулярної економіки, управління відходами, боротьби із забрудненням та збереження біорізноманіття.

У рамках реалізації принципів зеленого бюджетування Франція активно використовує «зелене» маркування видатків, практичне застосування якого означає кореляцію всіх бюджетних видатків до стратегічних цільових пріоритетів держави у сфері сталого розвитку. Відповідно до даного маркування всі державні витрати поділяються на три категорії: 1) «зелені» (сприятливі); 2) змішані; 3) несприятливі [2, с. 179].

Запровадження класифікації витрат за екологічним впливом та регулярної звітності дає змогу суспільству контролювати, чи справді держава фінансує відновлення на засадах сталості відповідно до Плану фінансування сталого економічного зростання, який був прийнятий в ЄС у 2018 році [3].

Австрія також активно впроваджує зелене бюджетування, використовуючи інструменти як Європейської Комісії, так і ОЕСР. Вони розширили свою методологію тегування, щоб охопити як «зелені», так і «коричневі» (шкідливі для довкілля) статті бюджету [4].

В Україні концепція зеленого бюджетування активно досліджується та обговорюється, особливо в контексті повоєнного зеленого відновлення та євроінтеграції. Запроваджуються інструменти зеленого фінансування, такі як зелені облігації та створення "Зеленої платформи", цифрові каталоги програм фінансування для бізнесу та громад, що свідчить про поступову інтеграцію екологічних принципів в систему публічних фінансів.

Для ефективного зеленого бюджетування в рамках бюджетного процесу України необхідно розробити підхід, який дозволяє не тільки спрямовувати кошти на екологічні ініціативи, але й забезпечувати їх результативність з точки зору сталого розвитку та відновлення навколишнього середовища. Програмне бюджетування для зеленого бюджету повинно враховувати конкретні екологічні цілі, оцінку їх впливу та ефективність. Так, можна виділити основні принципи програмного бюджетування для зелених проєктів:

1) чітке визначення екологічних цілей, тобто за допомогою програмно-цільового методу в бюджетному процесі необхідно встановлювати конкретні завдання, такі як зниження вуглецевих викидів або збільшення частки відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі країни;

2) інтеграція екологічних ініціатив у загальні стратегії (екологічні проєкти повинні бути частиною загальної стратегії сталого розвитку і відповідати міжнародним цілям, таким як цілі сталого розвитку ООН);

3) обґрунтування екологічної ефективності повинно тути включено в програми з чіткими механізмами для оцінки досягнення екологічних цілей (зниження забруднення або відновлення екосистем);

4) моніторинг та звітність для кожної програми, що дозволить відстежувати результати та коригувати дії в разі необхідності;

5) ефективність програмного бюджетування в рамках зеленого бюджету можна оцінювати за кількома ключовими критеріями: а) *екологічна результативність*: включає зниження викидів парникових газів, поліпшення якості повітря і води, а також відновлення екосистем, б) *економічна доцільність*: оцінювання витрат на екологічні проєкти та їх співвідншення з економічними вигодами, такими як скорочення витрат на охорону здоров'я або підвищення енергоефективності; в) *соціальні ефекти*: програми повинні також оцінювати поліпшення якості умов життя населення, включаючи створення робочих місць у зелених галузях та підвищення доступності екологічно чистих послуг; г) *довгострокова стійкість*: чи здатні програми підтримувати свої результати в довгостроковій перспективі, враховуючи можливі зміни зовнішніх умов та нових загроз.

Зелене бюджетування в умовах післявоєнного відновлення для України – це не лише екологічний інструмент, а механізм стратегічного управління

фінансами. Воно дозволяє спрямовувати державні ресурси на стійкі проєкти, зменшувати майбутні ризики, стимулювати інвестиції та забезпечувати інтеграцію України у європейський економічний простір. Його актуальність зумовлена масштабами відбудови, потребою в ефективності витрат та необхідністю поєднати економічне зростання з екологічною безпекою. Україна має шанс модернізувати економіку не за радянською моделлю важкої промисловості, а за моделлю ЄС – енергоефективної, циркулярної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Repères: actualités politiques, procédures et gestion budgétaires. La plateforme des finances publiques, du budget de l'État et de la performance publique *budget.gouv.fr.* URL: https://www.budget.gouv.fr/reperes/green_budgeting/articles/the-french-green-budget-a.

2. Козарезенко Л. В. Детермінанти реалізації принципів «зеленого» бюджетування. *Економічний вісник університету : зб. наук. праць учених та аспірантів.* 2023. № 56. С. 178-182. DOI: https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-174-182.

3. Ніпіаліді О. Бюджетування для екології: польський досвід і специфіка. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації.* 2023. Вип. 3-4. С. 27-37. DOI: https://doi.org/10.35774/ibo2023.03-04.027.

4. Green budgeting in the EU. European Commission. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-governance-framework/national-fiscal-frameworks-eu-member-states/green-budgeting-eu_en.

Овчаренко Анастасія Сергіївна
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Анотація. В роботі досліджено особливості використання персональних даних учасників закупівель та визначення можливих шляхів вирішення проблем при захисті таких даних в процесі публічних закупівель за для досягнення балансу між захистом персональних даних щодо учасників закупівель та дотриманням принципу відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель, звертається увага на окремі необґрунтовані вимоги щодо подання у складі тендерної пропозиції документів, які містять персональні дані не тільки учасників закупівель, а і третіх осіб (як то працівників учасників). Авторка пропонує окремі шляхи усунення таких ситуацій за для зменшення ризиків зловживань з боку замовників при складанні тендерної документації. Крім того звертається увага на необхідність приведення термінологію сфери захисту персональних даних у відповідність до всіх міжнародних стандартів; деталізувати принципи обробки персональних даних та однозначно сформулювати підстави обробки персональних даних; розширити права суб'єктів персональних даних та механізм їх реалізації; деталізувати вимоги до згоди на обробку персональних даних, які дозволять уникнути зловживань та зменшать приводи для оскарження.

Ключові слова: захист персональних даних, публічні закупівлі, електронна комерція, електронна торгівля, тендери, використання бюджетних коштів.

Право на приватність є одним із конституційно закріплених прав громадян України. Ухвалення Закону України «Про захист персональних даних» стало важливим кроком на шляху до подальшої розробки нормативного забезпечення організаційно-правової бази захисту персональних даних в Україні. У статті 1 визначена сфера дії Закону України «Про захист персональних даних», яка включає в собі як автоматизовану, так і неавтоматизовану обробку персональних даних. Так, персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [1].

Вирішення проблем захисту персональних даних є актуальним у тому числі у сфері публічних закупівель. Адже основним з головних принципів закупівель є принцип відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель, тобто замовники забезпечують вільний доступ усіх учасників до інформації про закупівлю [2].

Згідно з вимогами Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» доступ до інформації, оприлюдненої на єдиному веб-порталі

використання публічних коштів, є вільним та безоплатним. Відповідно до ст.3 цього ж Закону інформація про використання публічних коштів, що підлягає оприлюдненню, надається за встановленими законодавством України формами та має містити у тому числі такі відомості: (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), кількість закупленого товару, робіт та/або послуг, проведена процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, строк дії договору); інформація про стан виконання договорів, укладених у попередні звітні періоди, з усіма додатками, які є їх невід'ємною частиною (предмет договору, виконавець (найменування, ідентифікаційний код юридичної особи, місцезнаходження, прізвище, ім'я та по батькові керівника), вартість договору, ціна за одиницю (за наявності), процедура закупівлі або обґрунтування її відсутності з посиланням на закон, обсяг платежів за договором у звітному періоді, наявність або відсутність претензій і штрафних санкцій, що виникли в результаті виконання договору, акти виконання договору (акти наданих послуг, приймання-передачі, виконаних робіт) за наявності) [3]. Як бачимо, перелік інформації доволі широкий і містить у тому числі персональні дані.

Закон України «Про публічні закупівлі» не регулює питання збору, обробки та зберігання персональних даних. Замовники на власний розсуд визначають, які саме документи мають надати учасники у складі тендерної пропозиції. Якщо постачальник бере участь у закупівлі, в якій замовник вимагає надання певних документів, що містять персональні дані (як то копії паспорту або Реєстраційний номер облікової картки платника податків тощо), він добровільно погоджується на розміщення своїх персональних даних у відкритому доступі системи. Втім, у учасник може оскаржити таку вимогу замовника або звернутися до нього із пропозицією через електронний майданчик виключити її з відповідного переліку обов'язкових документів, які постачальник має надати.

Після розкриття тендерних пропозицій всі документи, що були подані учасником закупівлі в складі тендерної пропозиції стають загальнодоступними для перегляду та завантаження, що є обґрунтованим з точки зору реалізації принципів публічних закупівель, одним із яких є прозорість. Проте оборотною стороною можуть бути ризики вразливості персональних даних учасників закупівель. Натомість згідно з Законом України «Про захист персональних даних» у сфері електронної комерції обов'язковою є згода на обробку персональних даних. Підприємці, які планують брати участь у публічних закупівлях, мають підтвердити дозвіл на обробку таких даних при реєстрації на електронному майданчику, авторизованому у системі. Так, учасники у письмовій формі дають згоду на обробку, використання, поширення та доступ до

персональних даних, які передбачено Законом України «Про публічні закупівлі», а також згідно з нормами чинного законодавства, своїх персональних даних (у т. ч. паспортні дані, ідентифікаційний код, електронні ідентифікаційні дані: номери телефонів, електронні адреси або інша необхідна інформація, передбачена законодавством), відомостей, які надаю про себе для забезпечення участі у процедурі закупівлі, цивільно-правових та господарських відносин. Проте така згода носить дуже обмежений характер та не відображає низку положень , що передбачені Регламент GDPR та є загальноприйнятими у країнах ЄС (як то правові підстави, категорії суб'єктів даних, мета такої обробки, категорія таких даних, одержувачі даних, період зберігання даних та права суб'єктів даних тощо).

Як бачимо питання захисту персональних даних при здійсненні публічних закупівель потребують подальших досліджень за для досягнення балансу між захистом персональних даних щодо учасників закупівель та дотриманням принципу відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель. Так, слід якомога швидше привести термінологію сфери захисту персональних даних у відповідність до всіх міжнародних стандартів; деталізувати принципи обробки персональних даних та однозначно сформулювати підстави обробки персональних даних; розширити права суб’єктів персональних даних та механізм їх реалізації; деталізувати вимоги до згоди на обробку персональних даних, які дозволять уникнути зловживань та зменшать приводи для оскарження , у тому числі у сфері публічних закупівель.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text.

2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text.

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01 .06. 2010 року № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text.

Галинська Каріна Юріївна
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розкрито рівні правового забезпечення фінансування органів судової влади в Україні. Окреслено основні проблеми фінансового забезпечення судів і сформульовано пропозиції щодо їхнього вирішення.

Ключові слова: правове регулювання, органи судової влади, фінансування.

Судова влада фінансується на підставі рішень законодавчої влади, а в окремих країнах – також виконавчої. Стандарти Ради Європи зобов'язують держави гарантувати фінансові ресурси для судової системи відповідно до її потреб. В умовах воєнного стану, запровадженого з 24 лютого 2022 року, правосуддя діє в межах Конституції та законів, а його повноваження не можуть бути обмежені.

Згідно з Конституцією України, держава зобов'язана фінансувати суди та створювати належні умови для їх діяльності, передбачаючи відповідні витрати в держбюджеті окремим рядком. Це є ключовою гарантією судової незалежності. Закон № 783-XIV визначає, що фінансування судів здійснюється виключно з державного бюджету, а централізоване бюджетне забезпечення має сприяти реалізації конституційних принципів.

Конституційний Суд України неодноразово підкреслював значення фінансової стабільності для належного функціонування судів. Також міжнародні документи акцентують на важливості достатнього та своєчасного фінансування судової системи [6].

Є кілька звітів та аналітичних матеріалів Ради Європейських Суддів (European Network of Councils for the Judiciary - ENCJ) щодо фінансування судів, що містять висновки і дані за 2025 рік:

1. ENCJ провела масштабне дослідження стану суддівської незалежності у 2025 році, в якому Україна посіла одне з останніх місць за рівнем незалежності суддів та рад суддів, що відображає серйозні виклики у судовій системі. Фінансування судів є одним із факторів, що впливає на суддівську незалежність і ефективність роботи судів [9].

2. Звіт ENCJ за 2024-2025 роки містить аналіз інституційних проблем, серед яких суттєва недофінансованість судової системи в Україні: рівень задоволення фінансових потреб судів у 2022-2023 роках сягав лише 50-63%, що ускладнює виконання їхніх функцій. Вказано на необхідність підвищення фінансової автономії судів та відповідності бюджету їх потребам [7].

3. Відомі рекомендації ENCJ щодо вдосконалення організації фінансового забезпечення судів, зокрема через збільшення державного фінансування, прозорості бюджетних процесів, а також посилення ролі Вищої ради правосуддя у бюджетному плануванні [8].

Таким чином, ENCJ у 2025 році фокусується на недофінансованості судової системи України, її впливі на незалежність суддів і пропонує шляхи покращення фінансової автономії та прозорості у фінансуванні судів відповідно до європейських стандартів.

Бюджетні відносини, включаючи формування, виконання бюджету, звітність, контроль і відповідальність за порушення, регламентуються Бюджетним кодексом України, законами про держбюджет, актами КМУ, Мінфіну та іншими нормативними документами. Належне фінансування судів є ключовим для доступу до правосуддя та дотримання права на справедливий суд. За стандартами РЄ та КРЄС, держава має гарантувати стабільне фінансування судової системи незалежно від політичної ситуації. З цього питання КРЄС наголошує, що ефективне фінансування судів потребує активнішої участі судових установ у бюджетному процесі. Важливо, щоб процедура ухвалення парламентом бюджету судової влади передбачала врахування позиції судової системи [1].

Систему нормативно-правових актів, якими регулюються питання фінансування судів в нашій державі представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Правове регулювання фінансування органів судової влади в Україні

Нормативний акт	Короткий зміст	Основна функція
Конституція України	Визначає повноваження Верховної Ради України у сфері бюджету.	Надає загальні правові основи для бюджетного процесу.
Бюджетний кодекс України	Визначає процедури бюджетного процесу: планування, складання, затвердження, контроль.	Упорядковує бюджетний процес.
Постанови Верховної Ради України	Визначають обсяги фінансування судів через ухвалення державного бюджету.	Вони формують загальні бюджетні орієнтири та відображають пріоритети державної політики у сфері правосуддя. Також ці акти

		виконують контрольну функцію щодо цільового використання коштів у судовій системі.
Закон України «Про Державний бюджет України»	Щорічно затверджується Верховною Радою України; визначає джерела і обсяги фінансування органів влади.	Встановлює обсяги фінансування та порядок розподілу бюджетних коштів.
закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про судовий збір» та інші	Встановлено засади і порядок фінансування судів; правові засади справляння судового збору.	Визначено принципи фінансування судів, функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів (1) Верховний Суд; (2) вищий спеціалізований суд; (3) Державна судова адміністрація України; (4) Вища рада правосуддя)
Постанови та інструктивні листи Кабінету Міністрів України, Укази Президента України (наприклад, Указ Президента від 11.06.2021 [3])	Визначають практичні аспекти бюджетного планування на рівні органів влади, затверджуються стратегії і плани фінансового забезпечення органів публічної влади	Деталізують порядок реалізації бюджетної політики.
Накази Міністерства фінансів України	Накази Міністерства фінансів України регламентують порядок використання бюджетних коштів, бухгалтерського обліку та фінансової звітності в судах. Вони забезпечують уніфіковане та прозоре фінансування судової системи в межах бюджетного законодавства.	Регулюють фінансово-бюджетну діяльність, зокрема у встановленні єдиних правил планування, використання, обліку та контролю бюджетних коштів. У контексті судової системи це забезпечує законність, прозорість і підзвітність фінансування судів.
Рішення Ради суддів України (наприклад, від 09.12.24 № 47 Щодо фінансування судів [5])	Детальні рішення ради суддів містять конкретні заходи щодо бюджетного перерозподілу, прозорого використання коштів і	Спрямовані на організацію своєчасного, достатнього бюджетного фінансування, оскільки це є гарантією незалежності судової влади й

	звітності перед суддівською спільнотою.	забезпечення ефективного функціонування судів.
Накази ДСА (наприклад, наказ від 11 лютого 2025 року № 53 [2])	Документи ДСА про фінансування відображають актуальні зміни у законодавстві, практичні рекомендації та заходи з оптимізації бюджетного процесу у сфері судочинства.	Конкретизують і впроваджують механізми фінансування судів, гарантуючи їх незалежність та ефективну діяльність.

Основною проблемою фінансування судової системи є нестабільність законодавства та відсутність належної нормативної бази, що встановлює принципи фінансування. Критика судової влади з боку політиків негативно впливає на довіру суспільства, як це зафіксовано у звітах Ради Європи. Хоча фінансування судів належить до компетенції парламенту, воно має відповідати європейським стандартам, які вимагають обґрунтування потреб судової системи.

Економічна криза не виправдовує систематичне недофінансування судів, адже це підриває правову державу. Аудит Рахункової палати засвідчив неефективну роботу ДСА України, що призвело до кадрових, фінансових та технічних проблем місцевих і апеляційних судів, зокрема зростання нерозглянутих справ на 12 % і проваджень понад рік – на 19 % [6]. У зв'язку з цим надано низку рекомендацій, зокрема щодо забезпечення повного фінансування, цифровізації управління ресурсами судів і довгострокового розвитку їхньої матеріально-технічної бази.

Наведені Рахунковою палатою пропозиції щодо «доопрацювання нормативів фінансового, кадрового і матеріально-технічного забезпечення судів» мають бути реалізовані з урахуванням положень Закону України «Про правотворчу діяльність» шляхом внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». При цьому ідея регулювання фінансування судів окремим законодавчим актом [4] не знайшла належної підтримки серед науковців і практичних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висновок № 2 Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо фінансування та управління судами у контексті ефективності судової влади та статті 6 Європейської конвенції з прав людини. 2001. URL: https://rm.coe.int/1680747492.

2. Наказ Державної судової адміністрації України від 11 лютого 2025 року № 53 «Про затвердження паспортів бюджетних програм на 2025 рік». URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/budget_programi_19/n_53_25.

3. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 №231/2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text.

4. Проєкт закону про порядок фінансування судової влади в Україні від 23.01.2008 р. №1414. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31453.

5. Рішення РСУ від 09.12.24 № 47 Щодо фінансування судів. URL: https://rsu.gov.ua/ua/documents/175.

6. Системні проблеми у фінансуванні та організаційному забезпеченні судів: Рахункова палата проаналізувала діяльність ДСА України. URL: https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2852.

7. ENCJ Survey among judges on the Independence of the Judiciary 2025. Co-funded by the Justice Programme of the European Union. URL: https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Report%20ENCJ%20Survey%20on%20Independence-compressed_0.pdf.

8. ENCJ Survey among judges on the independence of the judiciary 2025 / Frans van Dijk, Bart Diephuis, Kamil Jonski ; Netherlands Council for the Judiciary, SGH Warsaw School of Economics. Sub Private Law, Rule of Law and Administration of Justice (Montaigne). URL: https://research-portal.uu.nl/en/publications/encj-survey-among-judges-on-the-independence-of-the-judiciary-202/.

9. On the functioning of the judicial system of ukraine in conditions of full-scale war and martial law: Analytical Report. 17 July 2023. 61 p. URL: https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/658/2cb/82b/6582cb82b2505437243322.pdf.

Павлуненко Катерина Леонідівна
адвокатка, сертифікована аудиторка,
асистентка кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ У ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Анотація. У даній роботі розглядається сучасний стан правового регулювання процедури адміністративного оскарження, що запроваджена в органах податкової служби згідно до норм Податкового кодексу та запропоновані моделі введення до норм Податкового кодексу адміністративної процедури. Дослідження такої тематики є актуальним, оскільки вже вдруге перед законодавцем постає питання про запровадження адміністративної процедури та внесення змін Законом «Про адміністративну процедуру» до Податкового кодексу.

Ключові слова: адміністративне оскарження, адміністративна процедура, адміністрування, належне врядування, податкова реформа, принципи, податкові спори, державне управління, місцеве самоврядування, міжнародні стандарти.

Необхідність в аналізі запровадження адміністративної процедури у податкових відносинах виникла через подання до Верховної ради та реєстрацію законопроекту Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру», реєстраційний номер 14196 від 07.11.2025 року (надалі за текстом – Законопроєкт) [1].

Зазначеним проєктом пропонується ввести до Податкового кодексу [2] та Закону «Про збір та облік єдиного внеску на державне соціальне страхування» [3] зміни, що пов'язані фактично із введенням до податкових правовідносин принципів та дій, передбачених реалізацією адміністративної процедури.

Так, зокрема, пропонується замінити певні дефініції Податкового кодексу на дефініції Закону України «Про адміністративну процедуру» [4], дещо змінити строки та порядок подання скарг, тощо.

Така спроба зміни податкового законодавства відбувається не вперше, наукове товариство жваво обговорювало цю проблему у 2024 році, і на той час законодавцем не була підтримана така пропозиція, відповідно, Податковий кодекс не зазнав змін, пов'язаних з адміністративною процедурою.

Вкотре, розглядаючи доцільність цього питання, хочу почати з того, що статтею 3 Податкового кодексу імперативно встановлено, що порядок адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок) та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого

покладено на контролюючі органи, визначається виключно податковим законодавством, законодавством про збір та ведення обліку єдиного внеску.

Відтак, на сьогодні Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX не є складовою саме податкового законодавства, що є логічним та обґрунтованим, оскільки Податковий кодекс є спеціальним законодавством для податкових правовідносин. Більше того, ним закріплено, що у разі якщо поняття, терміни, правила та положення інших актів суперечать встановленим у ньому поняттям, термінам, правилам та положенням, для регулювання відносин оподаткування застосовуються поняття, терміни, правила та положення Податкового кодексу.

Варто врахувати, що у системі податкових правовідносин Податковий кодекс не один ключовий нормативний акт, оскільки поняття, процедура, порядок подальшого судового розгляду податкових спорів визначає Кодекс адміністративного судочинства (далі за текстом – КАС України) [5]. Важливим є те, що КАС України визначає такі поняття, як: адміністративна справа, публічно-правовий спір, суб'єкт владних повноважень, тощо.

Обидва зазначених кодекси існують у правовому полі України вже більше десяти років, тобто є такими, що активно застосуються платниками та контролюючи органами, є фундаментальними нормативними актами, мають безліч висновків Касаційного адміністративного суду з їх правозастосування.

Логічним постає питання, які ж преференції отримають платники у зв'язку з прийняттям Законопроекту, та яка користь від такого запровадження державі? Так, згідно пояснювальної записки до Законопроекту його метою є узгодження норм та процедур Податкового кодексу із нормами та процедурами Закону України «Про адміністративну процедуру», запровадження, власне, процедур та визначень цього закону у всіх сферах суспільного життя, включаючи податкові правовідносини, відповідність українського законодавства законодавству Європейського співтовариства.

Проте, одним із основних принципів податкового законодавства є принцип стабільності, який, в свою чергу, кореспондується із принципами належного урядування та правомірного очікування платників податків. В цій ситуації відхід від принципів податкового права, нехай і з урахуванням принципів адміністративної процедури (якими є рівність, верховенство права, обґрунтованість, безсторонність) не є виправданим з точки зору перш за все, практичного підходу платників податків до вирішення конкретних ситуацій. Як приклад, такі додаткові інструменти як відводи органу, що розглядає справу, підуть очевидно не на користь контролюючих органів та можуть значно збільшити час прийняття рішення.

Видається правильним підхід при запровадженні новітніх механізмів Європейського співтовариства, враховувати національну специфіку правовідносин, що склалися, а також проведення та врахування глибокого аналізу ситуації для отримання ґрунтовного розуміння необхідності фундаментальних змін та очікуваної користі від них. Право платника на оскарження рішення контролюючого органу є одним із основних правомочностей та невід'ємним елементом податкових правовідносин, які загалом, на жаль, ніколи не характеризувались як сталі та стабільні.

Відтак, з огляду на усталеність процедур адміністративного оскарження, розуміння контрольних функцій податкових органів платниками, частоту застосування саме тих норм, до яких пропонується внесення змін, прийняття Законопроекту не видається обґрунтованим та доцільним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру», реєстраційний номер 14196 від 07.11.2025 року. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58688.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.
3. Про збір та облік єдиного внеску на державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text.
4. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text.
5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.

Щаслива Лілія Анатоліївна
кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування МНТУ імені Юрія Бугая

СУЧАСНИЙ РИНОК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ, ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. Наукова робота присвячена актуальним питанням визначення основних тенденцій розвитку електронної комерції. Проаналізовано виклики сучасного ринку електронної комерції. Досліджено перспективи розвитку сучасного ринку електронної комерції та зроблено відповідні висновки, підкреслюючи значення глобальних економічних змін та майбутніх інновацій, які визначатимуть конкурентні переваги на ринку.

Ключові слова: електронна комерція, цифровізація, мобільна комерція, поведінка споживача, онлайн-торгівля, маркетинг, штучний інтелект.

В умовах цифровізації економіки електронна комерція є важливим і зростаючим сектором, яка перебудовує, змінює та модифікує спосіб ведення бізнесу. Також зміни в інформаційному просторі переважної частини потенційних споживачів: розвиток інтернет-технологій, поширення мобільного зв'язку. Розвиток цифрових технологій забезпечив передумови досліджень індивідуальних потреб, їх моніторинг [1]. Інформаційні технології формують нове ставлення покупців до товарів та організації їх продажу. Успіх на ринку визначається не слідуванням за попитом, а його формуванням, тобто впливом на ринок.

Проте, на сьогоднішній день має місце низький рівень довіри споживачів до електронної комерції спричинений страхом перед шахрайством, занепокоєнням щодо безпеки даних, сумнівами у якості товарів і послуг. Так, наприклад, споживачі (покупці) дуже часто сумніваються в якості товарів, що продаються онлайн і не можуть їх перевірити перед покупкою.

Слід зазначити, що незважаючи на законодавчі акти, які регулюють захист прав споживачів в електронній комерції, покупці все ще вважають, що їхні права не повністю захищені. Сьогодні, як ніколи, актуальним є питання щодо відсутністю належної інфраструктури.

Також причинами низької довіри споживачів до електронної комерції є: репутація онлайн-платформ, безпека даних та складність повернення. Тобто, недобросовісні продавці та низька якість сервісу на деяких онлайн-платформах можуть негативно впливати на загальне сприйняття електронної комерції. Присутнє побоювання щодо захисту особистої інформації, що використовується під час покупок.

І процес повернення товару може бути складним, що викликає невпевненість у покупців, які можуть отримати неякісний товар.

Зниження частки платоспроможного населення частково компенсується за рахунок збільшення частоти купівель. Поширення тенденції соціальної відповідальності бізнесу зберігатиметься в майбутньому [2]. Сучасному фахівцю необхідно не лише розуміти рушійні мотиви прийняття споживачем рішень, а й управляти поведінкою споживачів.

Ми живемо в епоху сталого розвитку і інновацій. Стара система норм та цінностей вже здала позиції, а нова трансформується і не сприймається старшим поколінням як належне. Попередній досвід не гарантує успіху. Можливості людей думати і діяти по-новому в нових життєвих ситуаціях визначаються, по - перше, ”готовністю до змін” або схильністю до новаторства і по-друге, спроможність людей сприймати нове пов'язано з тривалістю періоду змін [3].

Цілком природно, що використання штучного інтелекту - основа сучасної комерції. Дає великі перспективи для досягнення більшого з меншими ресурсами. Фахівці можуть автоматизувати регулярні задачі, прогнозувати поведінку клієнтів та оптимізувати ефективність маркетингу в режимі реального часу. Збагачення даних, управління ідентифікацією та здатність використовувати нові технології — набір навичок сучасних лідерів. Соціальна відповідальність бізнесу допомагає досягати цілей сталого розвитку в різних направленнях, що обрані для світу як пріоритетні до 2030 року [4]. Так, технології штучного інтелекту будуть використовуватися для вирішення таких завдань, як: аналіз даних та управління попитом; персоналізація; аналіз аудиторії; автоматизація обслуговування і звітності; динамічне ціноутворення та оптимізація логістики.

Крім того, в епоху клієнтоорієнтованості важливо зосередитись на споживачеві. Це стосується як раціональних, так і емоційних вигод від продукту чи послуги. Компанії мають переглянути своє позиціонування та чітко і зрозуміло визначити ключові меседжі, які мають бути чутливими до поточної ситуації.

Водночас міжнародна співпраця вимагає від українських компаній підвищення стандартів якості, прозорості відповідно до європейських та світовим норм. Ключовим елементом є збереження та розвиток конкурентних переваг, набутих у період кризи, зокрема гнучкості, інноваційності та соціальної відповідальності [5]. Тому кожний суб'єкт господарювання для виконання власної суспільної місії і стратегічної мети управляє потоками товарів з одного боку, а з іншого, для забезпечення ефективності процесу управління — постійно його вдосконалює шляхом вибору і реалізації адекватних методів управлінської діяльності.

Зрозуміло, що ринок електронної комерції — цифровий спосіб ведення бізнесу, що включає в себе: онлайн-торгівлю, платежі, маркетинг, логістику.

Охоплює різні бізнес-моделі, де ключовими елементами є мобільна комерція, інтернет-маркетинг, цифрові платежі, електронний обмін даними, тощо. Сучасний покупець хоче мати доступ до різних методів оплати. Окремим питанням має стати оптимізація процесу оплати під час купівлі через соціальні мережі. Його потрібно зробити максимально прости і швидким. Це сприятиме залученню нових покупців, скорочуючи шлях до покупки.

Основними викликами сучасного ринку електронної комерції є кібербезпека, висока конкуренція, логістичні проблеми та ще більша адаптація до нових технологій (штучний інтелект і мобільна комерція).

Таким чином, перспективи розвитку електронної комерції є позитивними. Проте, щоб ринок електронної комерції повністю реалізував свій потенціал, необхідно вирішити ряд питань, зокрема ті, що пов'язані з низьким рівнем довіри до онлайн-транзакцій, високою вартістю інтернет-послуг, обмеженим доступом до цифрових платіжних систем. Прогнозна аналітика і далі стрімко розвиватиметься. Для інтернет-магазинів вона стане базовим інструментом, який допоможе: по-перше, підвищити продажі; по-друге, знизити витрати; по-третє, підвищити залучення клієнтів; по-четверте, забезпечити безпеку конфіденційних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ромат Є. В. Маркетингові комунікації: підручник. Вид. 2-е, перероб. та допов. Київ : Студцентр. 2024. 384 с.

2. Кубліцька О. Ринок електронної комерції в Україні: сучасний стан та тенденції повоєнного відновлення. *Проблеми та перспективи економіки та управління.* 2023. № 3(35). С. 98-108.

3. Ларіна Я. С., Рябчик А. В. Поведінка споживачів : навчальний посібник. Стереотипне видання. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2024. 284 с.

4. Степаненко С. Переосмислення маркетингових стратегій на тлі війни *Маркетинг і реклама.* 2025. №1-2 (308-309) С.18-20.

5. Чепелюк М. І. Маркетингові стратегії в умовах воєнного стану: адаптація бізнесу до нових реалій *Журнал Економіка. Менеджмент і маркетинг.* 2025. № 6. С. 499-504.

Келип Світлана Вікторівна,
аспірантка,
ДУ «Київський авіаційний інститут»

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ «AI ACT» В СФЕРУ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. У наукових тезах подається загальне бачення перспектив нормативно-правового регулювання впровадження інтелектуальних алгоритмів штучного інтелекту при виконанні функцій оперативно-службової діяльності підрозділами Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: державний кордон, інтегроване управління, прикордонна безпека, Artificial Intelligence Act, системи штучного інтелекту.

Технологічні можливості штучного інтелекту так чи інакше вже стали невід'ємною частиною життя українського суспільства. Вони також прямо стосуються і оборонно-безпекового сектору держави. Несуть колосальний прогрес у розвиток військово-промислового комплексу та силового блоку завдяки наявному технічному арсеналу. Але потрібно пам'ятати про існуючі ризики та загрози, які можуть бути пов'язані з несанкціонованими витоками інформації, порушенням режимів секретності, зривом військових операцій, спрямованих на захист суверенітету та територіальної цілісності України, і як наслідок, потягти за собою втрату безпекового балансу. За таких потенційних ризиків для національної безпеки України, одними із пріоритетних напрямів захисту беззаперечно повинні стати: охорона державного кордону, процедури дотримання прикордонного режиму та здійснення прикордонного контролю та оперативно-службова діяльність Державної прикордонної служби України [1].

Відтак, вбачається першочерговим завданням для наукової спільноти напрацювання теоретичних моделей запобігання і протидії з внесенням пропозицій новелізації нормативно-правової бази в царині використання систем artificial intelligence для цілей безпеки і оборони. Перші кроки в цьому напрямку українськими дослідниками вже зроблені. В даному контексті заслуговують на увагу наукові праці Трофименко О. Г., Логінової Н. І., Соколова А. В., Чикунова П. О., Ахмаметьєвої Г. В., які досліджують питання впровадження штучного інтелекту у військову сферу [2]. В Україні питання правового регулювання штучного інтелекту є предметом наукового інтересу Токарєвої К. С. [3], Радутного О. Е. [4], Гордієнка С. Г. [5] та інших.

Спроможності застосування штучного інтелекту в сфері безпеки та оборони загалом, і в питаннях охорони державного кордону України зокрема

потребують законодавчого унормування, адже поряд з вигодами це несе в собі й великі ризики, як-то: несанкціонований доступ до службової та секретної інформації, витік персональних даних, порушення стабільності роботи прикордонних пунктів пропуску, а також інші зловживання з використанням ШІ. На даний час національні нормативно-правові акти, в тому числі відомчі, не містять належного правового підгрунтя для впровадження в оперативно-службову діяльність органів та підрозділів Державної прикордонної служби України технологічних рішень взаємодії на основі алгоритмів штучного інтелекту. Тим більше, до міжнародно-правових процедур, що регулюють сферу застосування ШІ Україна вже приєдналась. Так, де-факто, адже де-юре вітчизняне законодавство ще не містить положень легітимізації штучного інтелекту, як офіційної складової в ланцюгах прийняття управлінських рішень.

Значний поштовх для розробки відповідних положень до національного законодавства, а також подальшого удосконалення правового регулювання у відомчому сегменті дає ухвалений Європейським парламентом 13 березня 2024 року Акт про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) [6]. З серпня 2024 року цей документ набув правової чинності. І є, по суті, регламентуючим дороговказом для напрацювання відповідної нормативно-правової бази в України. Проте, Artificial Intelligence Act не встановлює жодних застережень для використання у військовій, оборонній та національно-безпековій площині.

Це вікно можливостей для фундаментальних наукових досліджень, проєктної підготовки, створення законодавчого підґрунтя реального впровадження систем штучного інтелекту в сферу національної безпеки і оборони України за існуючих та потенційних ризик-факторів.

Відповідно Стратегії національної безпеки України, одним із пріоритетних напрямків є розвиток інтегрованого управління державним кордоном України [7]. Діюча Стратегія інтегрованого управління кордонами розрахована до кінця 2025 року [8].

Враховуючи сказане вище, постає нагальне питання формування проєкту нової Стратегії інтегрованого управління кордонами з перспективою дії щонайменше в 5 років. Це створить умови для продовження сталої державної політики розвитку та ефективного управління державним кордоном з урахуванням того, що алгоритми штучного інтелекту фактично вже охопили значну частину суспільних відносин як в Україні, так і в світі. Тому нова Стратегія, як базисний документ прикордонної безпеки, в описі викликів і загроз, повинна містити регулюючі дефініції про впровадження і використання алгоритмів штучного інтелекту в оперативно-службовій діяльності Державної прикордонної служби України. Це повністю корелюється з Стратегією національної безпеки України, де розробки у сфері штучного інтелекту визначені

на рівні поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text.

2. Трофименко О. Г., Логінова Н. І., Соколов А. В., Чикунов П. О., Ахмаметьєва Г. В. Штучний інтелект у військовій сфері. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2024. № 1 (25). С.161-176.

3. Токарєва К. С., Савліва Н. О. Особливості правового регулювання штучного інтелекту в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2021. № 3. С. 148-153.

4. Радутний О. Е. Штучній інтелект, інформаційна безпека та законотворчий процес (кримінально-правовий аспект). *Інформація і право*. 2018. № 1. С. 149-158.

5. Гордієнко С. Г. Правові проблеми використання технологій штучного інтелекту у контексті забезпечення національної безпеки України. *Інформація і право.* 2024. № 2 (49). С. 128-137.

6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689.

7. Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 «Про стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text.

8. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text .

Костенко Юлія Олександрівна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри господарського та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню ключових напрямів реформування ДПС України в контексті підвищення ефективності антикорупційної політики. Наголошено на важливості удосконалення сервісної функції ДПС та формуванні довіри платників податків; окреслено зміст Антикорупційної програми ДПС України на 2023–2025 роки, механізми ідентифікації та оцінки корупційних ризиків.

Ключові слова: податкові органи, антикорупційна політика, податкове адміністрування.

Задля швидкого відновлення після завершення військових дій, забезпечення економічного зростання України, а також для забезпечення адаптації законодавства України до права ЄС та виконання міжнародних зобов'язань необхідно проводити виважену фіскально-бюджетну політику, підвищувати ефективність податкового й митного адміністрування, що в свою чергу, вимагає системного удосконалення роботи податкових органів.

Стратегічна ціль ДПС України щодо формування іміджу державного органу як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві та зміцнення доброчесності залишається серед пріоритетів його діяльності [1]. Одним із інструментів реалізації такого завдання є посилення антикорупційних заходів та підвищення ефективності податкових процедур. Так, за результатами ініційованого ДПС України загальнонаціонального опитування платників податків щодо оцінювання рівня корупції та доброчесності в податкових органах від 23,8 % до 28,2 % респондентів вважають, що для отримання необхідних послуг або прискорення процедур в податкових органах доводиться вдаватися до корупційних дій, що свідчить про достатньо високий рівень сприйняття корупції серед населення [2]. З метою вирішення існуючих проблем в антикорупційній діяльності ДПС України розроблено та впроваджено Антикорупційну програму на 2023 – 2025 роки разом із Реєстром ризиків [3]. Під час її підготовки, було здійснено виявлення та класифікацію корупційних ризиків, проведено їх оцінку за рівнями, а також проаналізовано функції та процеси у діяльності податкових органів, які можуть бути потенційно вразливими до корупційних проявів. Додатково виконано аналіз нормативно-правових і розпорядчих актів, що регулюють роботу податківців, з урахуванням

можливих схем вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Окремо визначено внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, здатних впливати на виникнення таких ризиків. За підсумками проведеної ідентифікації оцінено ймовірність їх реалізації, масштаби можливих наслідків та розраховано інтегральний рівень ризиковості кожного з них.

Окрім цього, як позитивний момент, хотілося б підкреслити запровадження з весни 2025 року експериментального проекту щодо функціонування в ДПС України єдиного уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції, повноваження якого поширюються на апарат і територіальні органи ДПС [4]. За результатами звітування за перше півріччя 2025 року ДПС забезпечила розгляд 519 звернень, скарг і повідомлень громадян, юридичних та фізичних осіб платників податків щодо можливих порушень працівниками її органів вимог антикорупційного законодавства. Уповноважені підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції ДПС забезпечили проведення 629 перевірочних заходів (службових розслідувань, перевірок, дисциплінарних проваджень), за результатами яких притягнуто до дисциплінарної відповідальності 91 працівника, з яких 10 працівників звільнено з органів ДПС, направлено 71 матеріал до правоохоронних органів для розгляду у межах компетенції [5].

Важливим елементом антикорупційної політики ДПС України є вдосконалення системи внутрішнього контролю та нагляду, яка забезпечує належний рівень попередження корупційних проявів. Одним із ключових напрямів у цій сфері виступає посилення інституту внутрішнього аудиту, орієнтованого на виявлення порушень службової дисципліни, недотримання вимог етичної поведінки та випадків виникнення чи приховування конфлікту інтересів. Практика проведення службових перевірок засвідчує необхідність розширення їх змістовного наповнення, зокрема, шляхом системного моніторингу ризикованих управлінських процесів, аналізу обґрунтованості прийнятих посадовими особами рішень та оцінювання потенційного корупційного впливу на діяльність структурних підрозділів.

У контексті забезпечення принципів належного врядування особливої значущості набуває дотримання вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Це включає обов'язок працівників ДПС України своєчасно виявляти та повідомляти керівництво про наявність приватного інтересу у конкретній службовій ситуації, утримуватися від дій, які можуть поставити під сумнів їх неупередженість, а також уникати будь-яких обставин, здатних негативно вплинути на об'єктивність виконання посадових обов'язків. Удосконалення процедур врегулювання конфлікту інтересів сприяє

підвищенню прозорості діяльності ДПС України та мінімізує ризики неправомірного використання службових повноважень.

В такий спосіб, очікується, що реформа антикорупційної діяльності ДПС України спрямована на впровадження принципу нульової толерантності до корупції, підвищення доброчесності працівників та довіри платників податків, мінімізацію корупційних ризиків у процесах служби, а також на забезпечення ефективної роботи уповноважених підрозділів і усвідомлення принципу невідворотності відповідальності за порушення антикорупційного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text.

2. Опитування платників податків щодо оцінювання рівня корупції та доброчесності в органах ДПС. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/povidomlennya/712086.html.

3. Антикорупційна програма на 2023–2025 роки: Наказ ДПС України від 10.04.2023 р. № 221. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/antikoruptsiyna-programa-derjavnoi-podatkovoi-slujbi-ukraini/.

4. Про реалізацію експериментального проекту щодо функціонування в Державній податковій службі єдиного уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції: Постанова КМУ від 25.03.2025 р. № 337. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2025-п#Text.

5. Звіт про виконання Антикорупційної програми Державної податкової служби України на 2023 – 2025 роки: Наказ ДПС від 10.04.2023 № 221. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/rezultati-roboti/919522.html.

Петренко Ганна Олександрівна,
к.е.н., доцентка, доцентка кафедри господарського
та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Головащенко Вікторія Вікторівна,
здобувачка ступеня вищої освіти
Донецького національного університету імені Василя Стуса

МІЖНАРОДНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ ТА OLAF

Анотація. У роботі розглядаються основні повноваження Державної аудиторської служби України при забезпеченні фінансової прозорості та здійсненні фінансового контролю в русі виконання Україною зобов'язань перед партнерами країнами Європейського Союзу. Висвітлено правові аспекти реалізації механізму співпраці Державної аудиторської служби України з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству, включно з координацією розслідувань, використанням цифрових технологій та аудиторських груп. Показано, як запровадження європейських стандартів фінансового контролю сприяє ефективному управлінню коштами міжнародної допомоги та протидії шахрайству й корупції в Україні.

Ключові слова: Державна аудиторська служба України, OLAF, міжнародна фінансова допомога, фінансові інтереси, фінансовий контроль, моніторинг, цифрові технології, боротьба з шахрайством.

На тлі поглиблення євроінтеграційних процесів та значного зростання обсягів фінансової допомоги, яку Європейський Союз надає Україні, питання забезпечення фінансової прозорості та ефективного контролю набувають пріоритетного значення. Захист фінансових інтересів ЄС від шахрайства, корупції та нецільового використання коштів є невід'ємною частиною зобов'язань України перед європейськими партнерами, закріплених Угодою про асоціацію.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує інституційна роль Державної аудиторської служби України (далі – ДАСУ), яка розвиває систему фінансового моніторингу, впроваджуючи цифрові технології та інструменти для аналізу цифрових даних про фінансові рахунки. Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF) активно співпрацює з державами-членами ЄС та країнами-кандидатами, і для цілей такої співпраці держави утворюють національні служби координації боротьби з шахрайством (AFCOS). В Україні функції AFCOS виконує Державна аудиторська служба

України, яку, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1031 [1] уповноважено здійснювати функції Служби координації боротьби із шахрайством з питань виконання розділу VI Угоди про асоціацію та додатків до нього, вимог статей 8, 9 Рамкової угоди між Україною та Європейським Союзом [2] щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility і організовувати взаємодію з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF). З метою посилення міжнародного виміру такої діяльності відповідні зміни було внесено в п. 17 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» [3].

Зазначена норма прямо уповноважує ДАСУ брати участь у проведенні адміністративних розслідувань (перевірок на місцях та інспектувань) Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF), тим самим фактично закріплюючи за Державною аудиторською службою України роль ключового національного контактного пункту OLAF, діючи відповідно до норм Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 [4].

Зазначені повноваження включають кілька ключових аспектів, а саме, по-перше, Державна аудиторська служба України організовує фізичний доступ інспекторів Європейського управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству до об'єктів перевірки – державних органів, підприємств, установ та організацій, які отримували або використовували кошти Європейського Союзу.

По-друге, оскільки розслідування OLAF часто виявляють ознаки кримінальних правопорушень, зокрема шахрайства чи корупції, ДАСУ забезпечує оперативну координацію з національними правоохоронними органами – Національним антикорупційним бюро України, Бюро економічної безпеки України, Національною поліцією України тощо. У таких випадках ДАСУ передає виявлені матеріали до компетентних органів для подальшого кримінального провадження, тоді як OLAF зосереджується на адміністративних звітах, аналітичних висновках і рекомендаціях щодо усунення порушень. Крім того, у процесі розслідувань OLAF застосовує підходи цифрової криміналістики (digital forensics), включаючи ідентифікацію, отримання, візуалізацію, аналіз та збереження цифрових доказів відповідно до Guidelines on Digital Forensics, що забезпечує достовірність отриманої інформації та її використання в рамках фінансового контролю [5].

Суттєвим аспектом є нормативне закріплення можливості створення спільних аудиторських груп за участю експертів ДАСУ та OLAF, що забезпечує комплексний підхід до аналізу фінансових потоків і виявлення потенційних схем зловживань.

Важливими напрямками діяльності ДАСУ у співпраці з OLAF також є обмін інформацією про виявлені порушення й підозрілі випадки шахрайства; участь у розробленні та впровадженні національних стратегій захисту фінансових інтересів Європейського Союзу; виявлення недоліків у системах управління коштами ЄС в Україні та ініціювання коригувальних заходів для їх усунення.

Слід зазначити, що OLAF вже проводила розслідування з Україною, а саме, кейс із закупівлею генераторів на €114 млн, де OLAF винесла рекомендації щодо повернення понад 91 млн. євро від загальної отриманої суми коштів. Під час аналізу використовувались інструменти цифрового доказування (digital evidence processing), що передбачені керівними принципами OLAF щодо цифрової криміналістики, а також рекомендації, зафіксовані у щорічних звітах, як джерело цифрових аналітичних тенденцій [6]. Після завершення розслідування OLAF, компетентні органи ЄС та національні органи влади повинні розглянути рекомендації та прийняти рішення щодо їх подальших дій.

У важких умовах воєнного стану, розглядаючи подальшу взаємодію, співпрацю і допомогу Україні зі сторони міжнародних організацій, Європейський парламент підкреслив, що пошкоджену інфраструктуру та промислові потужності слід відновити відповідно до принципу "відбудувати краще, ніж було" і цілей Європейського зеленого курсу з метою просування безвуглецевої та цифрової економіки і перетворення України на сучасну європейську державу суспільного добробуту та ринкової економіки. З огляду на великі суми залучених коштів ЄС, повна демократична перевірка витрат з боку Європейського парламенту та ефективні заходи бюджетного контролю мають вирішальне значення [7].

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що насьогодні Україна активно впроваджує європейські стандарти у національну систему фінансового управління і моніторингу завдяки співпраці з OLAF. Діяльність AFCOS спрямована на запобігання фінансовим зловживанням та на своєчасну реакцію на виявлені порушення, що в умовах військових викликів і значних обсягів міжнародної допомоги для відновлення країни має особливе значення. Тому, саме ефективна система фінансового моніторингу та контролю, яка має бути адаптована до умов цифровізації й інтегрована з механізмами обміну цифрової інформації та аналізу фінансових потоків, зможе й подалі забезпечувати прозорість управління фінансовими потоками та сприяти посиленню довіри до України зі сторони міжнародних партнерів та суспільства на євроінтеграційному шляху, а також в подальшому буде сприяти успішній реконструкції та відновлення країни в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 і від 25 жовтня 2017 р. № 1110: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 вересня 2024 року № 1031. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2024-п#Text.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

3. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 року № 43.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п#Text.

4. Регламент Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 від 11 листопада 1996 року про виїзні перевірки та інспектування, які проводить Комісія для захисту фінансових інтересів Європейських Співтовариств від шахрайства та інших порушень. Брюссель: Рада Європейського Союзу, 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-96#n4.

5. Digital Forensics. European Anti-Fraud Office. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/digital-forensics_en.

6. OLAF completes investigation into suspected serious irregularities in EU-funded procurement of power generators for Ukraine. European Anti-Fraud Office. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-completes-investigation-suspected-serious-irregularities-eu-funded-procurement-power-generators-2025-02-18_en.

7. Петерс Т. Фінансування відновлення України. Наслідки для бюджету та бюджетного контролю ЄС, а також засади досягнення успіху. Дослідницька служба євродепутатів. Європейський Союз. Брюссель. 2023. URL: ттhttps://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/749804/EPRS_IDA(2023)749804_XL.pdf.

Шишов Олег Олексійович
кандидат юридичних наук, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Анотація. У науковій роботі здійснено аналіз положень Порядку проведення державного фінансового аудиту, затвердженого Постановою КМУ №1483, що спрямовані на реформування системи державного фінансового контролю та адаптацію діяльності ДАСУ до міжнародних стандартів аудиту.

Ключові слова: державний аудит, фінансовий контроль, фінансові інтереси.

Система державного фінансового контролю переживає трансформацію, зумовлену поєднанням низки чинників: військовим станом, необхідністю відбудови інфраструктури, зростанням обсягів міжнародного фінансування та переходом України до стандартів ЄС. У цих умовах особлива роль належить Державній аудиторській службі України (далі – ДАСУ), яка реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю та забезпечує законність, прозорість і ефективність використання публічних ресурсів [1].

ДАСУ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [1]. Згідно з покладеними завданнями служба здійснює комплексний державний фінансовий контроль: інспектування (ревізії), державний фінансовий аудит, перевірку закупівель і моніторинг закупівель [1].

Відповідно до Плану діяльності ДАСУ на 2026 – 2028 роки до стратегічних напрямів Служби, зокрема віднесено: 1) проведення державного фінансового контролю щодо захисту національних інтересів і підтримки обороноздатності в умовах війни та післявоєнного відновлення; контролю видатків, фінансованих за спеціальними механізмами ЄС (Ukraine Facility); 2) розвиток спроможності захисту фінансових інтересів ЄС і міжнародних партнерів – удосконалення механізмів запобігання шахрайству, корупційним ризикам, конфлікту інтересів, подвійного фінансування; 3) оновлення нормативно-методологічної бази державного фінансового контролю, з урахуванням вимог міжнародних стандартів, результатів функціонального огляду SIGMA та завдань поглибленої політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС [2].

З метою виконання наведених стратегічних орієнтирів 19 листопада 2025 року КМУ прийнято Постанову № 1483, якою затверджено Порядок проведення органами ДАСУ державного фінансового аудиту (далі – Порядок 1483) в рамках міжнародних договорів, зокрема Рамкової угоди між Україною та ЄС щодо

Ukraine Facility [3]. Звернемо увагу на основні новели цього Порядку, виконання рекомендацій ЄС та відповідність вимогам програми Ukraine Facility.

Порядком 1483 запроваджено цілісну модель державного фінансового аудиту, що відповідає стандартам ЄС і вимогам міжнародних фінансових інструментів. До основних конструктивних положень можна віднести наступні: 1) сфера застосування: правові норми поширюються на аудит, який здійснюється органами ДАСУ в рамках міжнародних договорів, включно з Рамковою угодою щодо Ukraine Facility, угодами про фінансування транскордонних та транснаціональних програм та іншими міжнародними документами, що покладають контрольні функції на ДАСУ. Тобто, це окремий процедурний режим для аудиту міжнародних коштів (допомоги), а не загальний порядок фінансового аудиту; 2) розширений понятійний апарат, прив'язаний до міжнародних стандартів (аудиторські докази, аудиторська документація, аудиторська знахідка, аудиторські процедури, аудиторський ризик, критерії аудиту, суттєвість, професійне судження, учасник аудиту, «міжнародні стандарти аудиту» як сукупність стандартів IFAC, GAGAS, IIA, ISACA тощо). Слід зауважити, що застосування таких термінів, як «аудиторські знахідки», «суттєвість», «професійне судження» прямо пов'язані з такими поняттями, як «performance/compliance audit» у розумінні європейської практики; 3) визначення мети аудиту з позиції системної оцінки управління та внутрішнього контролю (п. 3 Порядку 1483); 4) обов'язковість урахування міжнародних стандартів аудиту (п. 4 Порядку 1483); 5) чітка трирівнева модель аудиту (планування – проведення – звітування) (п. 8 Порядку 1483); 6) закладення ризик-орієнтованого підходу, адже, п. 8, 12 Порядку 1483 передбачають: обов'язковість підготовки програми аудиту (форма затверджується ДАСУ); включення до неї: результатів тестування системи внутрішнього контролю, аудиторських ризиків, критеріїв аудиту, видів і обсягу процедур з урахуванням суттєвості; 7) закріплення процедури попередніх обговорень з об'єктом контролю, тобто, передбачається можливість обговорень між аудиторами та керівництвом об'єкта контролю щодо мети, критеріїв, підходів до аналізу внутрішнього контролю, ризиків шахрайства, корупції, конфлікту інтересів; складається протокол обговорення, який включається до аудиторської документації (п. 9 Порядку 1483); 8) деталізована процедура узгодження проєкту аудиторського звіту (проєкт звіту передається об'єкту контролю для ознайомлення; об'єкт має право надати аргументовані письмові зауваження (коментарі) у визначений строк; передбачено строк розгляду зауважень, обговорення, протокол узгодження з позначками про врахування/часткове врахування/неврахування зауважень; запроваджено механізм «мовчазної згоди» (у разі відмови/непідписання звіт вважається погодженим без зауважень) (п. 19-27 Порядку 1483), що відповідає принципам змагальності та диспозитивності.

Ухвалення Порядку 1483 проведення державного фінансового аудиту в рамках міжнародних договорів України безпосередньо пов'язане з запровадженням інструменту Ukraine Facility**.** Регламент (ЄС) 2024/792, яким встановлено Ukraine Facility, покладає на Україну обов'язок забезпечити надійну систему управління, контролю, моніторингу, оцінювання, звітування та аудиту коштів ЄС, зокрема через належне функціонування національних органів аудиту і контролю [4]. Укладена в травні 2024 року Рамкова угода між Україною та ЄС щодо реалізації Ukraine Facility деталізує ці вимоги: вона визначає практичні параметри фінансової підтримки, включно з правилами координації, контролю, моніторингу, звітування й аудиту коштів, та наголошує на необхідності їх ефективного, прозорого і підзвітного використання як передумови подальшої європейської інтеграції.

У цьому контексті Порядок № 1483 виступає спеціальним регулюванням щодо реалізації контрольних повноважень ДАСУ саме у сфері використання коштів, залучених у межах Ukraine Facility та інших міжнародних договорів. Як, було зазначено вище вже в п. 1 Порядку 483 прямо визначено, що його дія поширюється на аудит, який проводиться в рамках Рамкової угоди з ЄС щодо спеціальних механізмів фінансування за інструментом Ukraine Facility, а також інших міжнародних договорів, де на органи ДАСУ покладено аудиторські функції. Тобто, Порядок 483 формує *процесуальну основу національного аудиту* для тих фінансових потоків, щодо яких ЄС вимагає посиленого захисту своїх інтересів.

Таким чином, Порядок № 1483 можна розглядати як елемент імплементації інституційних вимог Ukraine Facility на рівні державного фінансового контролю**:** він забезпечує нормативно-процедурну базу для того, щоб результати фінансового аудиту, проведеного ДАСУ, могли бути інтегровані в загальну систему моніторингу, оцінювання і аудиту коштів ЄС, а українська модель аудиту – визнана достатньо надійною для подальшого розширення використання національних систем контролю при управлінні фінансовою підтримкою ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова КМУ від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text.

2. План діяльності Державної аудиторської служби України на плановий 2026 рік та 2027-2028 роки: Наказ Державної аудиторської служби України від 22.09.2025 № 247. URL: https://dasu.gov.ua/attachments/85de0114-38f3-4b31-b013-f2e20dba8a05_план%20діяльності%20%20на%2026-28%20роки.pdf.

3. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту в рамках міжнародних договорів України: Постанова КМУ від 19 листопада 2025 р. № 1483. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1483-2025-п#Text.

4. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/en.

Аксьонов Даніїл Вадимович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ КІПРУ, ЕСТОНІЇ ТА УКРАЇНИ

Анотація. У тезах розглянуто особливості сучасних податкових стимулів на прикладі податкових пільг у державах-членах ЄС – а саме Кіпру та Естонії. Охарактеризовано податкові стимули Кіпру, зокрема режим IP-Box, механізм Notional Interest Deduction і статус Non-Domiciled Resident, а також естонську модель відкладеного оподаткування прибутку підприємств та ін.

Ключові слова: податкова пільга, фіскальні стимули, цифрова економіка, податкове право, Європейський Союз, міжнародне оподаткування, корпоративний податок.

У країнах Європейського Союзу система податкових пільг виконує подвійну функцію – фіскальну та стимулюючу. Податкова конкуренція серед держав ЄС сприяє виробленню ефективних механізмів залучення капіталу через зменшення податкового навантаження або відстрочення оподаткування. Розглянемо досвід Кіпру та Естонії як приклад збалансованого поєднання низьких ставок податків та сталості законодавства.

Податкова система Кіпру є однією з найліберальніших у Європейському Союзі, оскільки поєднує низькі податкові ставки з чіткими правилами податкового адміністрування. Нормативно правовим актом, який регулює ці питання виступає, Income Tax Law 118(I) of 2002 (Закон про податок на прибуток). Аналіз вказаного закону дозволяє виокремити наступні особливості оподаткування у цій країні:

- ставка корпоративного податку становить 12,5 %, яка належить до найменших серед держав ЄС [1];
- наявність спеціального режиму IP-Box (Intellectual Property Box), що дозволяє звільняти від оподаткування 80 % доходів, отриманих від використання об’єктів інтелектуальної власності [2];
- механізм Notional Interest Deduction, який дає змогу нараховувати умовні відсотки на нові капіталовкладення, зменшуючи оподатковуваний прибуток компанії [2];
- встановлення пільгового режиму для оподаткування доходів фізичних осіб: можливість отримати статус податкового резидента за «правилом 60 днів» [3] та скористатися статусом Non-Domiciled Resident, який звільняє від

спеціального оборонного збору й податку на дивіденди, відсотки та орендні доходи [2].

Унаслідок такого поєднання гнучких норм та стабільності податкового законодавства Кіпр став міжнародним центром для реєстрації компаній і управління капіталом, забезпечуючи сприятливі умови для транснаціонального бізнесу та приватних інвесторів.

Естонія сформувала власну концепцію корпоративного оподаткування, яка відрізняється простотою, технологічною інтеграцією та акцентом на реінвестуванні прибутку. Основним нормативно правовим актом, який регулює ці аспекти виступає Income Tax Act (Закон про податок на прибуток) від 01.01.2000 року. Особливості оподаткування згідно із цим законом полягають у тому, що:

- прибуток підприємства не оподатковується доти, доки він залишається у господарському обороті, а під час його розподілу у формі дивідендів застосовується ефективна ставка 22 / 78 [4];
- виплати відсотків нерезидентам не оподатковуються, якщо вони здійснені на ринкових умовах [5];
- режим електронного резидентства (e-Residency) надає іноземним громадянам можливість створювати юридичні особи дистанційно, користуючись електронними підписами, онлайн-банкінгом та цифровими адміністративними сервісами держави [6];
- спеціальний податковий режим для членів екіпажу та тоннажна система оподаткування у сфері судноплавства надає пільгові умови компаніям-перевізникам та звільняє доходи моряків від податків [7].

Показово, що завдяки мінімізації бюрократичних процедур і цифровізації податкового адміністрування естонська модель стала прикладом того, як держава може одночасно підтримувати високий рівень дотримання податкової дисципліни й стимулювати економічне зростання через зниження податкового тиску на суб’єктів господарювання.

Податковий кодекс України (далі – ПК України) визначає ставки податку, види та умови надання податкових пільг за різними податками. Зокрема, відповідно до ст. 133 ПК України, платниками податку на прибуток є юридичні та фізичні особи (резиденти та нерезиденти), а базова ставка податку становить 18 % (ст.136, п. 136.1) [8], що є вищою, ніж у Кіпрі (12,5 %) та ефективною ставкою в Естонії (22/78 при розподілі прибутку). На відміну від естонської моделі, де оподаткування прибутку настає лише під час його розподілу, в Україні податок на прибуток нараховується и має бути сплачений без виключень, що зменшує можливості для реінвестування без додаткових податкових зобов’язань.

Щодо фізичних осіб то, згідно з ст. 291 п. 291.4 ПК України, фізичні особи-підприємці на спрощеній системі оподаткування можуть обирати пільгові режими оподаткування:

- I група – сплата до 10 % від прожиткового мінімуму;
- II група – до 20 % від мінімальної заробітної плати (ст. 293, п. 293.2);
- III група – 3 % від доходу (для платників ПДВ) або 5 % (без ПДВ) ст. 293, п. 293.3 ПКУ).

Такі норми спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу через зменшення податкового навантаження. Водночас пільги мають обмежений галузевий характер і потребують розвитку інвестиційних механізмів за прикладом держав ЄС.

Водночас українське законодавство передбачає спеціальний податковий режим для окремих галузей, зокрема правовий режим Дія-Сіті, що регулюється Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667-IX від 15.07.2021 р. [9]. Резиденти Дія Сіті мають право обрати альтернативну модель оподаткування — податок на виведений капітал (9 %), що частково відповідає естонській концепції відкладеного оподаткування прибутку. Це дозволяє компаніям сплачувати податок лише у разі розподілу прибутку, а не під час його реінвестування. Крім того, згідно зі ст. 3 цього Закону, режим установлюється строком не менше ніж 25 років [9], що і гарантує стабільність умов оподаткування резидентів Дія Сіті та залучених фахівців. Для працівників та гіг-спеціалістів резидентів Дія Сіті встановлена ставка податку на доходи фізичних осіб – 5 % (пп. 170.14-1.2) та єдиного соціального внеску – у розмірі мінімального страхового внеску ч. 14-1 ст. 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Такий режим орієнтований на розвиток IT-галузі та цифрових технологій, забезпечуючи сприятливе податкове середовище й довгострокові гарантії стабільності, що наближає Україну до сучасних моделей цифрової економіки ЄС.

Отже можна зазначити, що система фіскальних стимулів у державах-членах ЄС поєднує фіскальну та стимулюючу функції, спрямовані на залучення капіталу та розвиток економіки. Досвід Кіпру та Естонії демонструє ефективність використання низьких ставок, цифровізації адміністрування та гнучких режимів оподаткування як засобів підвищення інвестиційної привабливості. В Україні податкові пільги зосереджені переважно на спрощенні оподаткування малого бізнесу, однак запровадження режиму Дія-Сіті свідчить про поступову адаптацію до європейських тенденцій і розвиток інноваційних механізмів підтримки цифрової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tax Foundation. Corporate tax rates by country – 2024 dataset. URL: https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2024/ (дата звернення: 06.11.2025).
2. Ministry of Finance of the Republic of Cyprus. Tax incentives. URL: https://www.gov.cy/mof/en/documents/tax-incentives/ (дата звернення: 06.11.2025).
3. Tax Department of the Republic of Cyprus. Residence for Tax purposes. URL: https://www.mof.gov.cy/mof/TAX/taxdep.nsf/All/60CDDB556F7C9D4DC2258549002DEA93?OpenDocument (дата звернення: 06.11.2025).
4. Estonian Tax and Customs Board. Income tax in Estonia – taxation of distributed profits and rates. URL: https://www.eesti.ee/eraisik/en/artikkel/doing-business/taxes/income-tax (дата звернення: 06.11.2025).
5. Estonian Tax and Customs Board. Interest and dividends for non-residents. URL: https://www.emta.ee/en/private-client/foreigner-non-resident/non-residents/interest-and-dividends (дата звернення: 05.11.2025).
6. e-Residency Program of Estonia. Benefits of becoming an e-resident. URL: https://learn.e-resident.gov.ee/hc/en-gb/articles/360000625098-Benefits-of-becoming-an-e-resident (дата звернення: 07.11.2025).
7. Estonian Tax and Customs Board. Special tax arrangement for crew members. URL: https://www.emta.ee/en/business-client/taxes-and-payment/income-and-social-taxes/special-tax-arrangement-crew-members (дата звернення: 06.11.2025).
8. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 06.11.2025).
9. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text (дата звернення: 06.11.2025).

Лифар Вадим Вадимович
аспірант кафедри фінансового права
імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ СПОСОБИ ПРИДБАННЯ ДЕРЖАВНИХ ОБЛІГАЦІЙ

Анотація: Наукова робота присвячена дослідженню сучасних способів здійснення правочинів з державними облігаціями. Автор проаналізував порядок придбання державних облігацій засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та зробив висновок щодо ефективності представлених способів купівлі державних облігацій на українському ринку капіталу.

Ключові слова: державні облігації, ОВДП, мобільний додаток Дія, первинні дилери, брокери.

Існує два ринки цінних паперів. Первинний та вторинний. Суб'єкти можуть придбати державні боргові цінні папери як на первинному, так і на вторинному ринку, проте потрібно пам'ятати, що наразі будь-які облігації існують виключно в електронній формі, тобто у вигляді записах на рахунках[1]. Придбати державні боргові цінні папери можна через: первинних дилерів; брокерів та інвестиційні компанії. Купівлю державних облігацій можна здійснити онлайн та особисто у відділенні банку чи брокера. При купівлі особисто у відділенні банку прийдеться відкривати банківський рахунок, якщо його немає в цій установі, та рахунок у цінних паперах(депозитарний рахунок) а також укладати договір про надання інвестиційних послуг. Це може бути один комплексний договір, чи декілька окремих щодо відкриття рахунків та купівлі-продажу цінних паперів. Після цього клієнт має змогу обрати цікаву йому облігацію та подати заявку на її купівлю, після чого відбувається оплата та зарахування облігацій на відкритий рахунок.

Разом з тим купівлю державних облігацій можна здійснити онлайн за допомогою технологій інтернет-банкінгу (через браузер або мобільні додатки) якщо відповідні банки та брокери їх мають. Різниці у діях, необхідних для здійснення купівлі-продажу державних облігацій онлайн в порівнянні з особистим відвідуванням відділення, немає. Єдине що, підписання документів буде здійснюватися за допомогою електронного підпису.

Окрім того, придбання цінних паперів стає можливим завдяки платформним рішенням, а саме через мобільний додаток єдиного порталу державних послуг Дія. Новою платформою для здійснення правочинів з ОВДП став застосунок Дія. Ця подія сталася завдяки постанові Кабінету Міністрів України № 1034 від 16 вересня 2022 р. «Деякі питання реалізації подачі заявки на придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг»(далі,

Постанова)[2]. Постанова закріплює порядок, що визначає процедуру заповнення, формування та подання заявки громадянами України для придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації».

Перевагою цієї платформи є можливість клієнта вибирати банк та брокера з поміж різних пропозицій, а також можливість виконувати ті самі дії, що потрібні при особистому відвідуванні відділення, віддалено у онлайн режимі. Зокрема, за допомогою мобільного додатку Дія фізичні та юридичні мають можливість відкривати поточні рахунки для виплати номінальної вартості та відсоткового доходу за облігаціями.

Заявка, що формується за допомогою мобільного додатку Дія, містить такі відомості: 1) прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності); 2) дату народження; 3) серію та/або номер паспорта громадянина України, дату видачі, найменування уповноваженого суб'єкта, що видав паспорт, строк дії (за наявності); 4) реєстраційний номер облікової картки платника податків; 5) адресу задекларованого (зареєстрованого) місця проживання; 6) інформацію для здійснення зв'язку з особою (номер телефону, адресу електронної пошти); 7) інформацію про облігації (строк погашення облігацій, міжнародний ідентифікаційний код цінного папера, дохідність облігацій, найменування фінансової установи, ціну однієї облігації, кількість облігацій, загальну вартість облігацій); 8) номер поточного рахунка (за стандартом IBAN) особи; 9) тип працевлаштування особи, дохід (інформацію про рангований дохід за останні шість місяців, наявну в реєстрі на момент подачі заявки), найменування роботодавця, код ЄДРПОУ роботодавця (передаються фінансовій установі під час першої купівлі облігацій) (п.4 Постанови) [2].

Мобільний додаток Дія також виконує підтвердження достовірності та/або отримання таких відомостей через різного роду реєстри та інформаційні реєстри. Зокрема, за допомогою реєстру страхувальників, Державного реєстру фізичних осіб - платників податків, Єдиного державного демографічного реєстру через єдину інформаційну систему МВС, відомчої інформаційної системи ДМС через єдину інформаційну систему МВС.

Після підтвердження відомостей заявка передається фінансовій установі з накладеною кваліфікованою електронною печаткою технічного адміністратора Порталу Дія. Після перевірки заявки фінансовою установою, особі автоматично приходить повідомлення про результати її обробки завдяки мобільному додатку Дія. У разі успішного проходження перевірки, особі надсилаються документи на підпис тим самим мобільним застосунком. Серед документів: генеральний договір про надання інвестиційних послуг, договір про обслуговування рахунка в цінних паперах, замовлення на купівлю облігацій. Підпис здійснюється за допомогою віддаленого кваліфікованого електронного підпису «Дія.Підпис»,

після чого підписані документи за допомогою порталу Дія направляються до відповідної фінансової установи.

Після того, як особа здійснить підписання та оплату, облігації будуть зараховані фінансовою установою на рахунок у цінних паперах особи з наданням виписки про стан рахунка в цінних паперах. Виписка про стан рахунка в цінних паперах формується депозитарною установою та передається особі засобами Порталу Дія, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія).

Як ми продемонстрували, купівля-продаж державних облігацій в Україні для приватного інвестора можлива як в офлайн, так і в онлайн середовищах. Основні учасники таких операцій: первинні дилери, брокери. В онлайн середовищі такі правочини здійснюються за допомогою технологій інтернет-банкінгу (через браузер або мобільні додатки). На початку війни з Росією для приватних інвесторів з'явилася нова платформа для купівлі-продажу військових облігацій у вигляді мобільного додатку Дія. Ця платформа втілює в собі всі переваги онлайн сервісів для купівлі-продажу державних облігацій та, зокрема, надає певну дискреційність при виборі фінансової установи. Представлена різноманітність та ефективність способів здійснення правочинів щодо державних облігацій показують нагальність та важливість цієї сфери для держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text.

2. Деякі питання реалізації подачі заявки на придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2022 р. № 1034. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1034-2022-%D0%BF#Text.

Мікрюков Андрій Олександрович
аспірант кафедри фінансового права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КРИТЕРІЇ РИЗИКОВОСТІ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ХАРАКТЕРИСТИКУ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Анотація. Автор аналізує запровадження ризик-орієнтованого підходу при адмініструванні податків і зборів в контексті розмежування податкового планування із ухиленням від сплати податків. Констатовано, що за допомогою встановлення критеріїв ризиковості платника податкові органи виявляють фіктивних суб'єктів господарювання, недобросовісних платників податків, що є відповідною реакцією держави на агресивне податкове планування, боротьбою із ухиленням від сплати податків.

Ключові слова: податкові органи, адміністрування податків і зборів, податковий ризик, оптимізація оподаткування.

Традиційно податкове планування розглядається науковцями як багатогранна діяльність платника податків, підгрунтям якої є законний інтерес такого зобов'язаного суб'єкта податкових правовідносин [1]. При цьому така діяльність перебуває на перетині фінансових, економічних, правових та соціальних аспектів. Зміст податкового планування охоплює різні елементи: перманентний моніторинг податкового та іншого законодавства щодо відповідності та належного дотримання його вимог в контексті реєстрації, обліку, звітності, сплати податків і зборів, використання податкових пільг тощо; підготовку до податкової перевірки; вивчення податкового законодавства у контексті правозастосування (індивідуальні та узагальнюючі податкові консультації, судова практика) та ін. Розмірковуючи про широту змісту і комплексність податкового планування варто вказати на його цілі, які також є доволі широкими і різноплановими, зокрема: 1) вибір зручнішої форми ведення обліку чи звітності, 2) розширення господарської діяльності; 3) зменшення податкових ризиків; 4) оптимізація податкового навантаження та ін. [6].

Ми підтримуємо тих науковців і практиків, які твердять, що податкове планування передбачає законне, тобто відповідно до положень чинного законодавства, використання всіх можливостей для оптимізації податкових платежів [1; 2]. Такий підхід обумовлює необхідність визначення межі між податковим плануванням і агресивним податковим плануванням або ухиленням від оподаткування, яка може бути доволі тонкою. І в цьому контексті на порядок денний виходить питання впровадження і застосування критеріїв ризиковості платника податків, що можуть відігравати роль певного важеля для відмежування позначених понять.

Показово, що впровадження ризик-орієнтованого підходу при адмініструванні податків і зборів відбувається в нашій державі вже не один рік. Сьогодні у Податковому кодексі України значаться наступні положення: по-перше, у 14.1.221. ст. 14 закріплено поняття «податковий ризик (комплаєнс-ризик)» - це ймовірність невиконання платником податків податкового обов'язку щодо взяття його на облік як платника податків, реєстрації платником окремих видів податків, подання (своєчасного подання) податкової звітності, декларування (повного декларування), сплати (своєчасної та повної сплати) платником податків податкових зобов'язань, інших податкових обов'язків, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи; по-друге, у пп. 75.1.2 п. 75.1 ст. 75 згадується про платника податків з незначним ступенем ризику, що застосовується стосовно електронної перевірки; по-третє, у абз. 3 пп. 77.2 ст. 77 вказано про ризик щодо несплати податків та зборів, невиконання іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи, ступень ризику, які враховуються при формуванні плану-графіку проведення документальних планових перевірок; по-четверте, п. 69.41 п. 69 підрозділу 10 розділу XX запроваджено підхід до оподаткування платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства [7]. Окрім того позначимо також про затвердженні критерії ризиковості платника податку на додану вартість Постановою Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1165 [8].

Оскільки можна припустити той факт, якщо стратегія поведінки платника призводить до набуття ним ознак ризиковості, то буде наявна висока ймовірність, що податкові органи визнають такі дії невідповідними нормам Податкового кодексу України, а значить це призведе до їх кваліфікації як порушення податкового законодавства, і застосування до платника заходів фінансової відповідальності або інших примусових заходів. Тут доречно згадати, приміром, про зупинення реєстрації податкових накладних, що базується на низці ознак, до яких віднесено: реєстрацію платника на підставі недійсних (втрачених, загублених) та підроблених документів згідно з інформацією, наявною в контролюючих органах; реєстрацію платника в органах державної реєстрації фізичними особами з подальшою передачею (оформленням) у володіння чи управління неіснуючим, померлим, безвісти зниклим особам згідно з інформацією, наявною в контролюючих органах; реєстрацію в органах державної реєстрації фізичними особами, що не мали наміру провадити фінансово-господарської діяльності або здійснювати повноваження, згідно з інформацією, наданою такими особами та ін. [8] Це, своєю чергою, має наслідком отримання платником податку на додану вартість статусу відповідності критеріям

ризиковості платника податків і призводить до виникнення інших ризиків для його репутації: втрати контрагентів, переривання здійснення господарської діяльності, втрати доходу, неможливості формування податкового кредиту тощо, тобто суттєво спливає на права і законні інтереси платника [6]. Тож, запровадження критеріїв ризиковості суттєво впливає на поведінку платників податків. Такі суб'єкти у прагненні оптимізації податкового навантаження повинні так будувати свою діяльність, аби не набути зазначених характеристик.

Аналізуючи позначені та інші критерії ризиковості платника можна стверджувати, що з їх допомогою податкові органи мають виявляти фіктивних суб'єктів господарювання, недобросовісних платників податків, що є відповідною реакцією держави на агресивне податкове планування, боротьбою із ухиленням від сплати податків. Водночас при встановленні таких критеріїв не має бути дискреції податкових органів, оскільки необґрунтоване, свавільне їх застосування може стосуватися також і добросовісних платників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко М.О. Правове регулювання податкового планування в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Харків, 2019. 19 с.
2. Греца Я.В. Місце податкового планування в системі планування діяльності підприємства: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 63–65.
3. Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 569. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-п#Text.
4. Дмитрик О.О., Якутін В.В. Сучасні проблеми виключення з реєстру платників єдиного податку. *Економічна теорія та право*. 2024. № 4 (59). С. 39-57.
5. Михайленко Д.О. Трансфертне ціноутворення як спосіб податкового планування. Правило ділової мети. *Економічна теорія та право*. 2024. № 1 (56). С. 96-112.
6. Мікрюков А.О. Деякі аспекти податкового планування платника пдв. *Право та інноваційне суспільство*. 2024. № 2 (23). С. 106-115. DOI https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2(23)-10.
7. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.
8. Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1165. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-п#Text.

Дітковський Андрій Михайлович
аспірант ДонНУ імені Василя Стуса

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАХИСТ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Анотація. У тезах аналізуються ключові проблеми захисту прав платників податків в умовах воєнного стану, зокрема обмеження доступу до правосуддя, специфіку податкового контролю, ризики автоматизованих систем моніторингу та дисбаланс між фіскальними інтересами держави й правами платників. Обґрунтовується необхідність удосконалення механізмів адміністративного оскарження, цифрової інфраструктури та запровадження спеціальних гарантій для платників у зонах бойових дій з метою забезпечення правової визначеності та відновлення довіри до податкової системи.

Ключові слова: права платників податків, адміністративний захист, судовий захист, контролюючі органи, податки.

Повномасштабна збройна агресія рф суттєво трансформувала умови функціонування податкової системи України й поставила перед державою безпрецедентне завдання – забезпечити належний рівень податкової мобільності для фінансування оборонних потреб та підтримки економічної стабільності, не порушуючи при цьому фундаментальних прав платників податків. Воєнний стан спричинив глибокі зміни у податковому законодавстві, запровадив низку спеціальних режимів та тимчасових мораторіїв, а також розширив дискреційні повноваження контролюючих органів. Водночас загострення економічної нестабільності, руйнування інфраструктури, масова релокація бізнесу, перебої в роботі електронних сервісів та цифрові ризики істотно ускладнили виконання платниками податків своїх податкових обов'язків і реалізацію механізмів захисту їхніх прав. У таких умовах особливої актуальності набуває забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами платників податків.

Від рівня захищеності платника залежить не лише дотримання принципу верховенства права, а й здатність держави забезпечити сталі податкові надходження, підтримати підприємницьку активність та створити основу для післявоєнного економічного відновлення. Саме тому дослідження гарантій і механізмів податково-правового захисту платників податків в умовах воєнного стану має важливе теоретичне та практичне значення.

Проблематика захисту податкових прав безпосередньо пов’язана з конституційними гарантіями. Відповідно до ст. 17 Конституції України, захист економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, тоді як ст. 64 Основного Закону передбачає перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть

у період воєнного стану [1]. Серед них – право на звернення до органів державної влади, на судовий захист і правничу допомогу. Податковий кодекс України також закріплює низку гарантій платників податків, включаючи право на оскарження рішень контролюючих органів, на податкову інформацію, а також на відшкодування збитків, завданих незаконними рішеннями податкових органів (п. 1.9 ст. 17; п.112.8 ст. 112) [2]. Проте у період воєнного стану частина цих гарантій зазнала тимчасових обмежень або коригувань, зокрема щодо строків подання скарг, проведення перевірок та доступу до судового захисту) [3].

Однією з найбільш відчутних проблем є ускладнення доступу до правосуддя. Воєнні дії зумовили руйнування та переміщення судової інфраструктури, тимчасову окупацію окремих територій, обмеження роботи судів, перебої в електронних комунікаціях. У результаті подання позовів і скарг, отримання судових документів та участь у судових засіданнях стали значно складнішими, а інколи неможливими. Це призводить до порушення строків звернення, позбавляє платників можливості реалізувати право на справедливий судовий розгляд та створює ризики для законності прийнятих податкових рішень.

Важливим аспектом є мораторій на проведення податкових перевірок. Під час воєнного стану документальні та фактичні перевірки можуть проводитися лише за наявності безпечних умов, що фактично означає неможливість здійснення перевірок на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих територіях (відповідно до Переліку № 376) [4]. Разом із тим існують винятки для окремих категорій платників – виробників і реалізаторів підакцизної продукції, суб’єктів грального бізнесу, лотерейної сфери та фінансових установ. Це породжує низку дискусій щодо законності перевірок таких підприємств, якщо вони водночас перебувають на територіях із підвищеним рівнем небезпеки.

Указ Президента України від 21 липня 2025 року № 538, який передбачав запровадження заходів проти безпідставних перевірок бізнесу, не скасував перевірки ДПС України, але змінив підхід до визначення їх доцільності [5]. Основна увага контролюючих органів спрямовується на платників із підвищеними ризиками порушень – передусім тих, хто здійснює обіг підакцизних товарів або є платником ПДВ. Водночас непередбачуваність податкової політики, часті зміни законодавства та відсутність чітких критеріїв відновлення податкових зобов'язань після завершення воєнного стану створюють додаткову невизначеність для бізнесу.

Серед сучасних проблем податкового регулювання, що ускладнюють захист прав платників, особливої уваги потребують питання автоматизованого податкового контролю, зокрема системи моніторингу ризиковості та блокування податкових накладних і розрахунків коригування. У воєнний період значно зросла кількість випадків автоматичного блокування податкових накладних та

розрахунків коригування до них, що в умовах перебоїв роботи Електронного кабінету, обмеженого доступу до документів та релокації підприємств фактично паралізує господарську діяльність. Відсутність прозорих алгоритмів та мотивації рішень створює значний простір для помилок і зловживань.

Не менш гострою є проблема виконання платниками податків обов'язків, пов'язаних із контрольованими іноземними компаніями (КІК). Платники, що покинули місця проживання або втратили доступ до документів, не мають можливості своєчасно подати звітність або підтвердити фінансову інформацію щодо іноземних активів. Водночас штрафні санкції за порушення правил КІК залишаються надмірними й фактично не відповідають умовам форс-мажору.

Питання підтвердження форс-мажорних обставин також залишається неврегульованим на належному рівні. Процедура отримання сертифіката торгово-промислової палати є складною, а судова практика визнання загальних листів ТПП як підтвердження форс-мажору є неоднорідною. Це створює додаткові ризики для платників, діяльність яких об'єктивно ускладнена воєнними діями.

Окрему категорію проблем становлять питання правового статусу та оподаткування резидентів «Дія.City» у період війни. Невизначеність щодо застосування спеціальних режимів оподаткування, кваліфікації гіг-контрактів та виконання податкових зобов'язань створює підґрунтя для спорів і можливих донарахувань.

Усі ці обставини зумовлюють необхідність удосконалення механізмів захисту прав платників податків. Насамперед важливо забезпечити ефективне функціонування інституту адміністративного оскарження. Хоча у Податковому кодексі вже реалізовано функціональний аналог принципу «мовчазної згоди» – у випадку, якщо контролюючий орган не приймає рішення у встановлений строк, скарга вважається задоволеною, його застосування є обмеженим (п. 56.10 ст. 56 ПК України). Доцільно поширити цей механізм на інші податкові процедури, що значно зменшить кількість конфліктів між державою та платниками.

Судова практика у податкових спорах має ґрунтуватися на принципі пропорційності, що передбачає балансування між публічними інтересами та правами платника. Показовими у цьому аспекті є рішення ЄСПЛ у справах «Булвес АД проти Болгарії» та «Інтерсплав проти України», які підкреслюють неприпустимість надмірного фіскального тиску.

Окремої уваги потребує створення спеціального правового режиму для платників податків, що перебувають на територіях активних бойових дій. Він має передбачати автоматичне продовження строків виконання податкових обов'язків, відстрочення погашення податкових зобов'язань без нарахування штрафів і пені, а також спрощену процедуру підтвердження форс-мажору.

Важливим напрямом є розвиток цифрових інструментів адміністрування — забезпечення стабільної роботи Електронного кабінету, запровадження механізмів автоматичного продовження строків у разі технічних збоїв, удосконалення каналів комунікації між платником і контролюючими органами. Це дозволить забезпечити безперервність податкових процедур навіть у разі відключень електроенергії або необхідності релокації бізнесу.

Запровадження воєнного стану актуалізувало потребу в комплексному переосмисленні підходів до регулювання податкових правовідносин. Хоча податкова система України продемонструвала певну гнучкість, воєнні обставини виявили низку суттєвих недоліків – від недостатньої захищеності платників податків до надмірного розширення дискреційних повноважень контролюючих органів. Це потребує формування нового балансу між фіскальними інтересами держави та дотриманням принципу верховенства права.

Подальший розвиток податкового законодавства у період воєнного стану та після його завершення має ґрунтуватися на принципах пропорційності, правової визначеності та стабільності податкових норм. Важливо забезпечити інтеграцію українських стандартів податкового захисту з європейськими практиками, що сприятиме підвищенню довіри до податкової системи, забезпеченню правової визначеності для суб'єктів господарювання та створенню сприятливих умов для економічного відновлення держави після завершення війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

4. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 № 376. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#n7.

5. Про запровадження правових і організаційних заходів щодо мораторію на безпідставні перевірки та втручання державних органів у діяльність бізнесу й стимулювання економічного зростання в Україні: Указ Президента України від 21 липня 2025 року № 538. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/2025#Text.

Піцаєв Володимир Олегович
аспірант кафедри податкового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Анотація. У роботі розглянуто переваги та виклики цифровізації для захисту прав платників податків шляхом підвищення ефективності податкового контролю, зниження людського фактору та сприяння об'єктивнішому виявленню ризиків. Автор доходить висновку, що електронні процедури можуть як покращити ефективність системи захисту прав платників податків завдяки об'єктивнішій ідентифікації ризиків, так і створити загрозу дегуманізації податкового контролю та обмеження права на особисте представництво.

Ключові слова: захист прав платників податків, податкова система, SupTech, GDPR, цифрові сервіси для платників податків, система податкового скорингу.

Захист прав платників податків є фундаментальним наріжним каменем ефективної податкової системи, формуючи необхідну довіру між громадянином і державою та слугуючи індикатором зрілості правової держави. В умовах стрімкої цифровізації та посиленого використання податковими органами фінансових технологій та штучного інтелекту, це питання набуває нового, критичного виміру. З одного боку, автоматизовані системи забезпечують значні переваги – підвищуючи ефективність податкового контролю, знижуючи рівень людського фактору та сприяючи об'єктивнішому виявленню ризиків. З іншого боку, ці технології породжують нові загрози та недоліки для платників податків: ризик непрозорого прийняття рішень, обмеження права на особисте представництво в умовах відсутності прямого контакту та, що найважливіше, порушення права на таємницю та захист персональних даних при масованій обробці інформації. Порівняльно-правовий аналіз підходів України та Німеччини до гарантування цих прав є необхідним для виявлення слабких місць національної системи та вироблення дієвих механізмів адаптації податкового права до викликів цифрової епохи.

Питання гарантування права на таємницю та захисту персональних даних платників податків при використанні податковими органами систем автоматизованого аналізу (Big Data) та штучного інтелекту є одним із найбільш актуальних та складних у сучасному податковому праві. Воно стосується конфлікту між публічним інтересом щодо ефективної боротьби з ухиленням від сплати податків та фундаментальними правами особи.

Німеччина як член ЄС керується Загальним регламентом про захист даних GDPR 2016/679 від 27 квітня 2016 року [1], який встановлює високі стандарти захисту персональних даних, що застосовуються й до податкових органів, хоча й з певними спеціальними винятками, визначеними у Федеральному законі про захист даних (BDSG) [2].

Відповідно до Регламенту GDPR податкові органи не можуть просто збирати дані (ст. 6 GDPR); обробка має бути необхідною для виконання законних обов'язків (наприклад, згідно з Податковим кодексом Німеччини – Abgabenordnung). Податкова служба має право використовувати лише ті дані, які абсолютно необхідні для конкретної мети (виявлення ризику) – так відбувається реалізація принципу мінімізації даних (ст. 5(1)(c) GDPR).

Контроль за автоматизованим прийняттям рішень відповідно до ст. 22 GDPR є ключовим елементом захисту. Так, платники податків мають право не бути об'єктом рішення, заснованого виключно на автоматизованій обробці (включаючи профілювання), яке має для них юридичні наслідки. Тому якщо система SupTech із застосуванням штучного інтелекту (ШІ) ідентифікує платника податків як високоризикового і на цій підставі автоматично приймається рішення (наприклад, про призначення поглибленої перевірки), платник має право вимагати втручання людини, висловити свою точку зору та оскаржити рішення. Отже, поява штучного інтелекту підкреслює роль регулювання захисту даних у переосмисленні зобов'язань податкових органів та прав платників податків у контексті автоматизованих податкових перевірок.

Також, слід звернути увагу напрямок захисту прав платників податків щодо автоматичного обміну інформацією про їх транскордонних операцій в умовах впровадження Директиви ЄС про обов'язкове розкриття інформації про транскордонні схеми (Council Directive 2018/822, відома як DAC6) [3]. DAC6, імплементована в Німеччині та інших країнах ЄС, вимагає від платників податків звітувати про схеми, які можуть мати ознаки агресивного податкового планування. Таким чином, DAC6 слугує системою “раннього попередження” (*early alert*) для податкових органів ЄС, надаючи їм інформацію про потенційно ризикові схеми до того, як вони наберуть значного поширення. Однак, її широке тлумачення ознак (*hallmarks*) та високі штрафи (в Німеччині можуть сягати 25 000 євро) створюють для платників податків ризики юридичної невизначеності. Нечітке визначення деяких ознак (наприклад, Main Benefit Test – Тест основної податкової вигоди) призводить до нерівномірного застосування DAC6 в різних країнах ЄС, що ускладнює комплаєнс.

Як слушно зазначає Кобильнік Д. А., Директива DAC6 ЄС зобов'язує розкривати «нетипові транскордонні схеми», включаючи бартерні операції між пов'язаними особами, якщо вони впливають на оподаткування. Проте, на

практиці відстеження таких операцій повністю залежить від ефективності податкового аудиту та моніторингу діяльності компаній [4], тобто від цифрових автоматизованих сервісів податкових служб.

Щодо системи захисту даних платників податків в Україні, то вона базується на Податковому кодексі України та Законі України «Про захист персональних даних». Крім того, державна податкова служба України продовжує реалізовувати реформи, передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року.

У 2025 році розпочалося пілотне впровадження електронного аудиту на основі стандартизованого формату SAF-T UA, що є вагомим кроком до гармонізації українського податкового контролю з європейськими стандартами. До основних переваг такої системи необхідно віднести такі: 1) компанії надають дані у єдиному форматі, що дозволяє здійснювати автоматизований аналіз фінансової інформації; 2) податкові перевірки стають менш втручальними (тобто перевірка можлива дистанційно, без фізичного контакту з платником); 3) зменшується вплив людського чинника, що сприяє об'єктивності та відкритості процесу [5].

Запроваджено нові цифрові сервіси для платників податків, зокрема: 1) розширення функціональності Електронного кабінету через доступ до актів перевірок, інтеграція з банківськими сервісами, оперативні сповіщення; 2) спрощення онлайн-процедур – подання звітів, реєстрація податкових накладних, оформлення заяв та запитів.

Було здійснено оновлення критеріїв ризиків у Система моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР) для блокування та розблокування податкових накладних та запроваджено електронну взаємодію під час перевірок (запити та відповіді здійснюються дистанційно).

Проте, автоматизація податкового контролю не обов'язково призводить до вищих стандартів захисту окремих платників податків. Навпаки, впровадження штучного інтелекту в податкових провадженнях може підірвати систему захисту платників податків через неадекватність існуючих правових засобів у сфері автоматизованих податкових перевірок. Незважаючи на це, впровадження ШІ стимулюється майже кожною країною Європи, що призводить до перерозподілу ресурсів у сфері податкового адміністрування. Крім того, функціонування систем податкового скорингу базується на величезних обсягах даних, які можуть бути зібрані або оброблені з порушенням правових вимог.

Таким чином, електронні процедури можуть покращити ефективність системи захисту прав платників податків завдяки об'єктивнішій ідентифікації ризиків, але й створити загрозу дегуманізації податкового контролю та

обмеження права на особисте представництво через технічні бар'єри та непрозорість алгоритмів автоматизації та ШІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних): Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.
2. Federal Data Protection Act of 30 June 2017 (Federal Law Gazette I p. 2097), as last amended by Article 10 of the Act of 23 June 2021 (Federal Law Gazette I, p. 1858; 2022 I p. 1045). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bdsg/englisch_bdsg.html.
3. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements. ST/7160/2018/INIT. OJ L 139, 5.6.2018, p. 1–13.
4. Кобильнік Д. А. Теоретико-правові засади обов’язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків. *Наше право.* 2025. № 2. С. 249-256. DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.37.
5. Національна стратегія доходів: цифровізація, прозорість і підтримка бізнесу. 10.11.2025. URL: https://kegichivskaselrada.gov.ua/novini/3698-10-11-2025-natsionalna-strategiya-dokhodiv-tsifrovizatsiya-prozorist-i-pidtrimka-biznesu.

Шевчук Дмитро Сергійович
аспірант кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ

Анотація. У роботі позначено перспективи та ризики впровадження цифрової валюти центрального банку, у тому числі е-гривні. Констатовано, що впровадження цифрової валюти має значний потенціал для модернізації фінансової системи України, однак супроводжується викликами, зокрема технологічними, правовими та фінансовими, які потребують ретельного планування та обережного підходу до реалізації.

Ключові слова: цифрова валюта центрального банку, е-гривня, цифровізація, валюта, центральний банк, блокчейн, фінансова інклюзія, кібербезпека.

Цифрова валюта центрального банку науковцями і практиками розглядається як електронна (безготівкова) форма національної валюти, випуск та регулювання якої є виключною функцією центрального банку країни [1-6]. Убачається, що така валюта поєднує в собі переваги традиційних готівкових коштів і сучасних електронних грошей, пропонуючи безпечний та ефективний спосіб розрахунків. Наша держава, так само як і інші, рухається в напрямку створення власної цифрової валюти, зокрема, ще у 2016 році Національний банк України (далі – НБУ) почав роботу над цифровою гривнею (пілотним проектом), випробувано блокчейн платформу для цифрової валюти центрального банку, проаналізовано міжнародний досвід і макроефекти, розпочато бізнес-моделювання, а у 2021 році НБУ провів пілотні випробування цифрової гривні для роздрібних платежів та міжбанківських операцій [7].

Ураховуючи глобальну цифровізацію велика кількість держав наразі активно впроваджує експериментальні проєкти щодо цифрових валют, зокрема, із метою забезпечення фінансової інклюзії та боротьби з тінізацією економіки. На цьому шляху виникає низка проблем, пов’язаних у тому числі із існуванням поряд із великим позитивним прикладним значенням потенційних негативних наслідків.

Приміром, О. М. Піхоцька та Н. П. Попович пишуть про наступні переваги та ризики введення цифрової валюти. До позитивних наслідків введення цифрової валюти науковці відносять: (1) операційну стійкість, яка полягає в забезпеченні альтернативи готівковим грошам із високим рівнем зручності використання; (2) фінансову інклюзію – розширення доступу до фінансових послуг, стимулюванні реформ у соціо-фінансових сферах;

(3) прозорість та контроль, які полягають у відстеженні транзакцій і грошового обігу в режимі реального часу, що підвищує ефективність фінансового регулювання; (4) економію банківських витрат – зниження витрат на обслуговування грошового обігу завдяки електронним платформам; (5) інфраструктурні переваги, які полягають в зменшенні потреби в банківських відділеннях та готівкових грошах у географічно розподілених регіонах [3, с. 306-307].

Поряд із цим науковці наголошують і на тому, що введення цифрової валюти обумовлює : необхідність забезпечення стабільного електропостачання та інтернет-зв'язку для повноцінного функціонування; невизначеність щодо впровадження цифрової валюти в країнах із корупцією та ухиленням від оподаткування; технологічну адаптацію – необхідність масштабного впровадження цифрових платформ і навчання населення [3, с. 307]. Окрім того, цифрові валюти можуть призводити до: кібер-ризиків, які полягають в загрозі хакерських атак і необхідності забезпечення надійного захисту електронних резервів; соціально-економічної нерівність, яка полягає в тому, що частина населення може залишитися поза доступом до цифрової валюти через різні обмеження; залежності від технологій, яка полягає у ризику повної зупинки операцій через технічні збої або відсутність мережі Інтернет та / або електропостачання. Все ще з огляду на недостатню дослідницьку базу, яка полягає в обмеженому досвіді впровадження цифрових валют центральних банків, на переконання науковців, створює невизначеність щодо ефективності їх функціонування [3, с. 306-307]. Також вони визначили, що пілотний тест проведений в 2018, до якого було залучено Lifecell, довів життєздатність проекту. Щодо перспектив автори наголосили, що у 2021 році 60% експертів вважали, що е-гривню повинні використовувати як фізичні/юридичні особи, так і банки. А до найперспективнішого сценарію автори віднесли заміщення електронних грошей е-гривнею. Науковці вказали також, що у разі ефективного впровадження е-гривня має шанси зайняти частку ринку в усіх формах обігових грошей, зокрема як альтернатива електронним грошам [3, с. 306].

Можна навести й інший приклад. Так, М. В. Рябокінь окреслила такі види ризиків введення цифрової валюти центрального банку для національної платіжної системи: 1) юридичні; 2) операційні; 3) кредитні; 4) ліквідні; 5) загальнокомерційні; 6) розрахункові; 7) системний ризик [4]. До того ж, М. В. Рябокінь провела систематизацію та аналіз переваг, недоліків, можливостей і ризиків впровадження цифрової валюти центральних банків в економіку [5]. А саме автор віднесла 1) до сильних сторін цифрової валюти: прозорість, зручність, нижча вартість транзакцій, відстежуваність, більш гнучка монетарна політика, важко вкрасти; 2) до слабких сторін цифрової валюти:

потенціальна відсутність конфіденційності, повільні транзакції, доступність (у разі забуття/втрати паролю), потрібен доступ до техніки та Інтернету, неперевірений під час стресу; 3) до можливостей цифрової валюти: більший розподіл функцій («банкінг у ящику»), безпека від злому даних, більше включення – більші ринки споживачів, швидша аналітика; 4) до загроз цифрової валюти: центральний банк може витіснити комерційні банки, припинення посередництва в кредитуванні знижує вартість і усуває потребу в традиційних банках, державний контроль над фінансовою системою, комерційні банки вразливі до банківських накруток, «доларизація» може прискоритися для більш слабких валют [4].

Аналіз та синтез позицій вчених дозволяє говорити про наступні групи ризиків впровадження цифрової валюти центральних банків: (1) технологічні – можливі збої платформи CBDC через відсутність доступу до Інтернету; (2) кібербезпекові – несанкціонований доступ, неможливість відновлення втрачених коштів та ін; (3) монетарні – зменшення ліквідності комерційних банків до центрального банку, порушення ліквідності банків через масове перетікання коштів, анонімність клієнтів та недотримання KYC-вимог [1-6].

Характерно, що у аналітичній записці за результатами пілотного проекту «Е-гривня» наголошено на наступних ризиках, які поділено групи: 1) ризик технологій (можливі технологічні збої, відсутність доступу до технологій); 2) ризик кібербезпеки (низький рівень контролю за технологією, відсутність можливості відновлення втрачених коштів); 3) ризик порушення фінансової стабільності (вплив на стійкість та ліквідність банківської системи за рахунок перетікання коштів клієнтів з банківських рахунків до центрального банку, а також анонімність клієнта, що може сприяти тінізації економіки тощо); 4) репутаційні ризики для центрального банку; 5) ризик впливу на реалізацію монетарної політики (переміщення ліквідності з банківської системи до центрального банку) [7]. Позитивно, що окрім ризиків, НБУ говорить про дії, які зможуть убезпечити від їх настання, а саме: вибір оптимальної моделі ЦВЦБ, інтеграція з традиційними грошовими формами та співпраця центрального банку з фінансовими й банківськими установами під час розробки та впровадження [7].

А. О. Понтюхов висновує, що Україна володіє базовими передумовами для впровадження CBDC: законодавчі зміни (Закон України «Про платіжні послуги»), інституційна активність (НБУ як розробник та регулятор), технологічні платформи (DLT), а також сформоване пілотне середовище для тестування. Готовність фінансового сектору до інтеграції е-гривні посилюється завдяки розвиненим цифровим сервісам (Приват24, Monobank) та широкому використанню державних застосунків, зокрема «Дія». Водночас, низький рівень фінансової грамотності та недостатнє розуміння складних фінансових

інструментів серед населення можуть стати ключовими бар'єрами для широкого прийняття CBDC. Міжнародний досвід свідчить про необхідність поєднання технічної інновації з поведінковим дизайном: адаптація до звичок користувачів, забезпечення прозорості та програмованої конфіденційності. Автор цілком справедливо вважає, що для України ключовим завданням у 2025-2026 роках є інституційне посилення цифрової довіри, розширення цифрової грамотності, законодавча уніфікація з європейськими регламентами (наприклад, MiCA), а також збереження балансу між інноваціями, прозорістю й інклюзією [2, с. 9]

Як ми бачимо, впровадження цифрової валюти окрім небезпеки має значний потенціал для модернізації фінансової системи держави. Таке поєднання є цілком об'єктивним і закономірним, що вказує на потребу ретельного планування та обережного підходу до реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О.О., Ісаєв А.М. Віртуальні активи, цифрові гроші, платіжні системи: деякі аспекти правового регулювання. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 149-154. DOI: https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.29.

2. Пантюхов А. Цифрова валюта центрального банку в україні: оцінка готовності до впровадження станом на 2025 рік та міжнародна основа. *Публічне управління і політика*. 2025. № 6 (10). С. 1-12. URL: https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.6.02.

3. Піхоцька, О.М., Попович, Н.П. Електронна валюта: міжнародний досвід і перспективи впровадження в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 32. С. 304–313. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.7198023.

4. Рябокінь М. Виклики впровадження цифрової валюти центрального банку у контексті нової еволюційної форми грошей в Україні: світовий досвід. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-63.

5. Цифрова валюта у світі та в Україні: правове регулювання, судова практика, цифрові валюти, е-гривня, віртуальні активи криптовалюти. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 298 с.

6. Шевчук Д. А. Цифрова валюта: сутність, особливості та перспективи впровадження. *Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки вирішення сучасних проблем*: матеріали наук.-практ. ї конференції / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Каф. економ. теорії, Науково-навчальний центр «Інноваційна лабораторія» НаУКМА. Київ : НаУКМА, 2023. С. 72-75.

7. Е-гривня. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia.

Якутін В'ячеслав Володимирович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ АНУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ РЕЄСТРАЦІЇ ПЛАТНИКА ЄДИНОГО ПОДАТКУ

Анотація. Акцентовано увагу га проблемах, пов'язаних із анулюванням статусу платника єдиного податку відповідно до положень п. 299.11 ст. 299 Податкового кодексу України. Наведено причини зростання кількості рішень контролюючих органів про виключення платників з Реєстру єдиного податку, серед яких: формальний підхід податкових органів до фіксації порушень, недостатня обґрунтованість актів перевірки, використання анулювання як інструменту фіскального тиску та ін. Особливу увагу приділено адміністративному та судовому порядками оскарження рішень податкових органів про анулювання статусу платника єдиного податку.

Ключові слова: податкові органи, податковий спір, платник податків, захист прав платників, єдиний податок.

В умовах сьогодення анулювання статусу платника єдиного податку стало однією з актуальних проблем податкового адміністрування в Україні. Йдеться про реалізацію положень п. 299.11 ст. 299 Податкового кодексу України, відповідно до яких «у разі виявлення відповідним контролюючим органом під час проведення перевірок порушень платником єдиного податку першої – третьої груп вимог, встановлених цією главою, анулювання реєстрації платника єдиного податку першої – третьої груп проводиться за рішенням такого органу, прийнятим на підставі акта перевірки, з першого числа місяця, наступного за кварталом, в якому допущено порушення» [3]. Справа у тому, що фактично ДПС доволі часто це здійснює, керуючись формальними або доволі спірними порушеннями. Окрім того, контролюючі органи дедалі частіше застосовують анулювання як засіб тиску на платників податків з метою підвищення податкового навантаження, а значить – надходжень до бюджетів. Аналіз практики вирішення податкових спорів по цьому питанню засвідчує, що суди констатують несуттєвість порушень платника, що не впливало на облік чи розрахунок податків, але податкові органи в таких випадках анулювали статус (про це ми зазначали раніше у своїй публікації [1]). Як вбачається, така ситуація вказує на порушення принципів правової визначеності, належного врядування та пропорційності як елементів принципу верховенства права.

У цьому контексті потрібно звернути увагу на законодавчо передбачене право, яке має платник податку, на оскарження рішення контролюючого органу

про виключення з Реєстру платників єдиного податку. Так, для оскарження вказаного рішення і тим самим визнання його протиправним та скасування потрібні законні підстави. Такою підставою як раз і виступає порушення контролюючим органом норм Податкового кодексу України стосовно дотримання законності процедури анулювання реєстрації платника єдиного податку, приміром: анулювання без фактичного виявлення порушень під час перевірки; складання акта перевірки з недостовірними висновками; відсутність чіткого обґрунтування; використання актів невиїзних перевірок як підстави для анулювання; невідповідність підстав вимогам розділу XIV Податкового кодексу України тощо. Як вбачається, не дотримання положень, перерахованих вище, може свідчити про протиправність рішення контролюючого органу про виключення такого платника з Реєстру платників єдиного податку.

Позначимо, що у розглядуваній ситуації платник визначає підставу оскарження рішення, а також обирає спосіб (порядок) такого оскарження. Згідно із п. 56.1 ст. 56 ПК України рішення, прийняті контролюючим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку [3]. Ці два способи оскарження суттєво різняться між собою.

Пропонуємо розглянути відмінності вказаних способів оскарження:

Спосіб (порядок) оскарження	**Строк подання скарги**	**Оплатність**	**Поновлення строку**	**Орган оскарження**
Адміністративний	протягом 10 робочих днів, що настають за днем отримання рішення, що оскаржується [3]	безоплатно	протягом 6 місяців з дати закінчення 10-ти денного строку можна подати скаргу разом з клопотанням про поновлення пропущеного строку оскарження з поважних причин [3]	Державна податкова служба України як контролюючий орган вищого рівня [3]
Судовий	1) протягом місяця з дня прийняття рішення Державною податковою службою України у разі застосування адміністративного порядку оскарження перед судовим [3];	платно – шляхом сплати судового збору [6]; за дві немайнові вимоги позивач має	без обмеження строку шляхом подання заяви про поновлення пропущеного строку звернення до адміністративного суду із зазначенням	Відповідний окружний адміністративний суд [2]

	2) протягом 6-ти місяців – якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів (без процедури досудового порядку вирішення спору - адміністративного оскарження) [3], [2]	сплатити 1211,20 грн * 2 = 2 422, 40 грн (подача через електронний суд - 1 937,92 грн) [2]	причин пропуску (поважність яких буде визначатися судом) [2]	

Таблицю сформовано на підставі аналізу законодавства.

Підкреслимо, що адміністративний порядок є ефективним у випадках очевидних порушень або технічних помилок, але навряд чи буде мати позитивне рішення для платника у разі, коли спір стосується неоднозначного тлумачення норм податкового законодавства, оцінки доказів або наявності фіскальної позиції контролюючих органів. Нагадаємо, що після адміністративного оскарження можна звернутися до суду. А у разі обрання судового способу оскарження – шлях адміністративного оскарження не можливий до реалізації (пп. 56.18-56.19 ст. 56 Податкового кодексу України) [3].

Як ми вказали, звертаючись до суду, платник обрає спосіб судового захисту. В нашому випадку це визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії. Тож, позов буде мати в собі дві немайнові позовні вимоги такого змісту: (1) визнати протиправним та скасувати рішення про виключення з Реєстру ФОП як платника єдиного податку третьої групи, яке було складено територіальним управлінням Державної податкової служби України у відповідній області на підставі акта перевірки; (2) зобов'язати територіальне управління Державної податкової служби України у відповідній області внести до Реєстру платників єдиного податку відповідний запис про скасування вказаного рішення та поновити реєстрацію ФОП як платника єдиного податку третьої групи.

Аналіз рішень суддів [4; 5; 7] дозволяє констатувати, що саме судовий спосіб оскарження наразі є дієвим механізмом відновлення порушених прав платників єдиного податку.

ЛІТЕРАТУРА

5. Дмитрик О.О., Якутін В.В. Сучасні проблеми виключення з реєстру платників єдиного податку. *Економічна теорія та право*. 2024. № 4 (59). С. 39-57. DOI: https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-39.

6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.

7. Податковий кодекс України : Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.01.2019 р. у справі № 826/3576/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79266759.

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.01.2023 р. у справі № 826/10888/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108541239.

10. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text .

11. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 01.07.2020 р. у справі № 520/4251/2020. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90146909.

***Крохмальний Назар Дмитрович*,**
студент І курсу, ступінь «магістр»,
спеціальність «Менеджмент»,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

***Тульчинський Ростислав Володимирович*,**
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

Остропольська Євгенія Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Сучасний світ живе в умовах геополітичної та економічної нестабільності. Часті зміни у політичному ландшафті, нестабільність на фінансових ринках широкого масштабу, війни та збройні конфлікти — все це ставить під удар національну та світову економіку, створюючи серйозні кризові ситуації. Цифровізація економіки відкриває нові можливості для антикризового управління через впровадження інноваційних технологій, систем аналітики та автоматизації процесів прийняття рішень. Успішна антикризова стратегія, що базується на цифрових інструментах, допоможе подолати всі перераховані вище проблеми та забезпечить стійкість. І, звичайно, стане відправною точкою для створення нового, конкурентоспроможного та інноваційного підходу чи продукту в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: антикризове управління, цифровізація економіки, цифрові технології, адаптивні стратегії.

Необхідною умовою розуміння антикризового управління в цифрову епоху є визначення сутності конкретної проблеми та можливостей цифрових технологій для її вирішення. Геополітична нестабільність являє собою та містить різноманітні фактори, наприклад, політичні конфлікти, зміни урядів, міжнародні

санкції та інші серйозні події, що прямо впливають на стабільність країн та регіонів. До прикладу, постійна напруженість та конфлікти на Близькому Сході, жахливі геополітичні рішення деяких держав і торгові війни між великими економіками світу, наприклад, США та Китаю, створюють чималі виклики для бізнесу. Всі ці події, як правило, призводять до зниження інвестиційної привабливості, порушення логістики та зростання витрат на ведення бізнесу. Цифрові технології моніторингу та аналітики дозволяють своєчасно відстежувати ці зміни та оперативно реагувати на них.

Економічна нестабільність глобально проявляється у вигляді фінансових криз, коливань валютних курсів та змін у світовій економіці. Для прикладу можна згадати фінансову кризу 2008 року, яка мала значний вплив на світову економіку та призвела до банкрутства багатьох компаній та вдарила по рівню життя мільйонів людей. Коливання валютних курсів впливають на міжнародну торгівлю, роблячи експортні товари дорожчими або дешевшими, що впливає на конкурентоспроможність підприємств. Сучасні цифрові платформи та системи прогнозування на базі штучного інтелекту дозволяють моделювати економічні сценарії та приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності.

Аналізуючи вплив геополітичної та економічної нестабільності було виявлено, що ключовими факторами, які мають вплив на стійкість підприємств або державних установ, є політична нестабільність, коливання валютних курсів, зміни в законодавстві та навіть санкції. Було визначено, що виробничі установи, які активно впроваджують інновації, цифрові технології та адаптивні стратегії на базі Big Data і штучного інтелекту, мають більшу стійкість до кризових ситуацій та здатність швидко адаптуватися до нових умов.

У процесі розробки антикризової стратегії було запропоновано цифрову модель управління, яка включає етапи прогнозування з використанням предиктивної аналітики, планування на основі сценарного моделювання, реалізації через автоматизовані системи та оцінки ефективності заходів у режимі реального часу. Особливу увагу приділено впровадженню цифрової системи раннього попередження та онлайн-моніторингу кризових ситуацій на базі IoT-сенсорів та аналітичних платформ, що дозволяє своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та приймати рішення на основі актуальних даних.

Також сформульовані загальні рекомендації стосовно впровадження адаптивних та новітніх цифрових підходів. Підприємствам рекомендовано розробляти гнучкі моделі бізнес-планів з використанням цифрових інструментів сценарного планування, які враховують усі можливі сценарії розвитку подій. До того ж, важливо інвестувати в навчання та професійний розвиток персоналу в сфері цифрових компетенцій, що посприяє підвищенню їх здатності швидко адаптуватися до нових технологічних умов. Цифровізація в управлінні та

використання сучасних інструментів на базі штучного інтелекту, машинного навчання, Big Data та хмарних технологій задля автоматизації та оптимізації управлінських процесів, щоб прискорити та підвищити ефективність прийняття рішень також може стати суттєвим фактором успіху в антикризовому управлінні.

Фінансова політика в кризових ситуаціях має бути спрямована на створення ефективної цифрової структури управління з використанням ERP-систем та фінансової аналітики, яка дозволить приймати найбільш оптимальні стратегічні та тактичні рішення на основі даних у режимі реального часу. Ще одним важливим аспектом є оптимізація грошових запасів через впровадження автоматизованих систем бюджетування для зменшення витрат та підвищення ефективності ведення бізнесу. Особливо слід сфокусуватися на цифровому аналізі внутрішніх ресурсів й можливостей підприємства з використанням бізнес-аналітики та дашбордів, що дозволить швидко виявляти слабкі місця та розробити стратегії їх усунення. Однак важливо розуміти, що антикризові методики, навіть з використанням передових цифрових технологій, лише зменшують імовірність кризи, але повністю її не виключають.

Антикризове управління в умовах геополітичної та економічної нестабільності з використанням можливостей цифровізації економіки є вкрай важливим для попередження, методів реагування та подолання кризових явищ. Було розглянуто сутність геополітичних та економічних впливів у контексті цифрової трансформації. А також були сформульовані та описані загальні рекомендації щодо мінімізації наслідків через впровадження цифрових інструментів антикризового управління, включаючи штучний інтелект, Big Data, автоматизацію та системи моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центр економічної стратегії. *Аналітика та дослідження щодо економічних викликів в Україні.* URL: https://ces.org.ua (дата звернення: 15.12.2024).

2. Антипенко Н., Дідур О., Роман Р. Антикризове управління фінансовими установами в умовах економічної нестабільності. *Horizons of Innovation: Conference on Multidisciplinary Trends in Academic Research*, 2024. URL: https://futurity-publishing.com/wp-content/uploads/2024/02/Antypenko-N.-Didur-O.-Roman-R.-2024.pdf (дата звернення: 15.12.2024).

Березовський Данило Олегович
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
маркетингу та публічного адміністрування
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

Харченко Микола Миколайович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ФІНАНСІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

Анотація. У тезах досліджено роль електронного урядування (e-government) у фінансовому секторі України, розкрито сучасні інструменти, переваги та недоліки його впровадження. Проаналізовано основні проблеми, які мають місце наразі при використанні сучасних цифрових технологій в сфері фінансів. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення електронного урядування у сфері фінансів.

Ключові слова: Дія, електронне урядування, фінансова цифровізація, кібербезпека, цифрові технології, євроінтеграція.

У сучасних умовах цифрової трансформації державного управління електронне урядування стає невід'ємною складовою ефективного функціонування фінансової системи. Цифрові технології відкривають нові можливості для прозорості, підзвітності та зручності фінансових послуг як для держави, так і для громадян. Водночас, розвиток електронного урядування у фінансовій сфері пов'язаний не лише з інноваційними перспективами, але й з певними ризиками - кіберзагрозами, проблемами захисту персональних даних та нерівним доступом до цифрових ресурсів.

Електронне урядування – це форма організації державного управління, за якої державні послуги, взаємодія органів влади, бізнесу та громадян реалізуються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У сфері фінансів це передбачає цифровізацію бюджетних процесів, електронне адміністрування податків, електронні платежі, державні закупівлі онлайн та фінансовий моніторинг у режимі реального часу.

В Україні електронне урядування активно впроваджується, зокрема, завдяки розвитку систем «Дія», e-Data, Prozorro, OpenBudget тощо. Ці

інструменти дозволяють зробити фінансову діяльність держави більш відкритою, контрольованою і зрозумілою для суспільства. При цьому підкреслимо, що електронне урядування (e-government) у фінансовій сфері дозволяє автоматизувати процеси оподаткування, обліку, адміністрування платежів, контролю бюджетних надходжень, управління державними фінансами. Сучасні сервіси - від електронної податкової звітності до онлайн-отримання довідок і фінансових ліцензій - значно скорочують адміністративні витрати й час на виконання процедур.

У цьому контексті наведемо міркування С. В. Качули стосовно того, що запровадження систем «Прозорро», «Є-Data» та «Дія» вже забезпечує певний ефект у вигляді економії коштів, підвищення прозорості та залучення громадян до бюджетного процесу [1]. Зокрема, слушними видаються думки вченої щодо економії коштів, підвищення прозорості управлінських процесів. Однак зазначимо, що залучення громадян до бюджетного процесу не відбувається за допомогою всіх вищевказаних сервісів. Приміром, за своїм змістом сервіс «Дія» є дуже різноманітним і має широкий функціонал, зокрема, він об'єднує адміністративні та фінансові сервіси - подання декларацій, сплату податків, отримання довідок про доходи. Цей ресурс є важливим інструментом прозорості та боротьби з бюрократією.

Водночас дослідниця справедливо наголошує, що порівняно з міжнародними практиками існують обмеження, пов'язані з кіберризиками, цифровою нерівністю між регіонами та недостатньою інтеграцією окремих електронних платформ, що свідчить про необхідність системного підходу, коли цифрові сервіси стають частиною єдиної державної інфраструктури управління фінансами. Дискусійним є питання пріоритетів у впровадженні інновацій. Якщо міжнародний досвід свідчить про успішність комплексних рішень на національному рівні, то українська практика показує, що поступова цифровізація з частковим охопленням територій створює ризики фрагментації та нерівномірності доступу до сервісів, що вимагає не лише технічних рішень, а й вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня кіберзахисту, а також розвитку цифрової грамотності громадян [1]. Дійсно, впровадження цифрових технологій немає бути відірваним процесом від вже існуючих напрацювань держави у фінансовій сфері. Йдеться про те, що ключовим завданням держави у досліджуваному контексті є не просто впровадження сучасних технології в сферу публічного управління, а у тому, щоб якісно інтегрувати відповідні технологічні новації в уже існуючі інформаційні системи й, як наслідок, забезпечити реалізацію відповідного функціонального призначення. Або ж віднайти рішення щодо ефективного, оперативного та якісного оновлення вже існуючої системи управління й її подальшого розвитку

на сучасних цифрових технологіях [2, с. 57]. Такий підхід забезпечуватиме створення цілісної системи різноманітних інформаційних систем та підвищить рівень оперативності, прозорості й якості надання публічних послуг.

На наше переконання, формування сучасної фінансової політики важливим є оцінка не лише ризиків, а й переваг та перспектив електронного урядування в цій сфері. Так, до переваг слід віднести: (1) прозорість і підзвітність - системи електронного контролю (наприклад, e-Data, Prozorro) дозволяють громадянам і журналістам відстежувати використання бюджетних коштів. Це суттєво знижує ризик корупції та зловживань;

(2) ефективність управління бюджетними коштами - автоматизація процесів планування, розподілу та звітності дає змогу скоротити час на прийняття рішень, підвищити точність розрахунків і мінімізувати людський фактор;

(3) спрощення взаємодії між державою і бізнесом - електронне подання звітності, онлайн-сплата податків, цифрові підписи - усе це зменшує бюрократію, витрати часу та ресурсів підприємців;

(4) інтеграція з європейськими фінансовими системами - розвиток цифрового урядування наближає Україну до стандартів ЄС у сфері управління державними фінансами, відкриває можливості для міжнародної співпраці та інвестицій.

С. В. Качула зазначає, що значною перевагою електронного уряду є його здатність поєднувати економічні та соціальні ефекти. Окрім економії бюджетних коштів та оптимізації процесів, цифровізація формує довіру до державних інституцій, сприяє активній участі громадян у прийнятті рішень та запобігає корупційним практикам. Це підтверджує актуальність інтеграції міжнародних практик і адаптації їх до національних умов [1]. Підкреслимо, що у досліджуваному контексті соціальний ефект електронного урядування у сфері фінансів має дуже важливе значення, оскільки змінюється модель взаємодії між державою та громадянами, зростає рівень довіри останніх до держави, спрощуються механізми надання послуг і реалізації громадянами своїх обов’язків.

Враховуючи євроінтеграційну спрямованість внутрішньої і зовнішньої політики України і необхідність адаптації українського законодавства до законодавства держав-членів ЄС, окремої уваги потребує удосконалення правового регулювання надання електронних адміністративних послуг, цифрових публічних сервісів, інструментів цифрової економіки [3, с. 10-16]. Сучасним напрямом реформування надання електронних послуг в державах-членах ЄС виступає, в першу чергу, створення єдиного цифрового ринку публічних послуг. Зважаючи на те, що ринок електронних публічних послуг у

країнах ЄС стрімко розвивається, важливим завданням на сьогодні виступає забезпечення сумісності між системами надання електронних публічних послуг різних країн-членів ЄС.

У цьому контексті зазначимо, що інтеграція з європейськими цифровими стандартами є одним із ключових напрямків розвитку для нашої держави, оскільки Україна рухається у напрямі гармонізації із системою Digital Europe. У межах євроінтеграції запроваджується стандарт електронної ідентифікації eIDAS, що дозволить українцям користуватися фінансовими послугами на території ЄС. Крім цього, впровадження електронного урядування в сфері фінансів сприяє, по-перше, автоматизації державних фінансів, Зокрема, перспективним є запровадження автоматизованих бюджетних процесів, електронного казначейства, смарт-контрактів у сфері публічних закупівель. По-друге, розвиток фінтеху. Національний банк України вже впроваджує регуляторні «пісочниці» для тестування інноваційних фінансових продуктів. Це сприятиме розвитку штучного інтелекту у фінансовому аналізі, блокчейн-рішень для обліку платежів і підвищенню фінансової інклюзії.

Електронне урядування у фінансовій сфері України є невід'ємною частиною євроінтеграційного процесу та реформ державного управління. Його ефективність залежить від гармонійного поєднання інновацій і правового регулювання. Для сталого розвитку цієї системи необхідно: забезпечити взаємодію між Мінцифрою, НБУ, Держфінмоніторингом і банками в межах єдиних технічних стандартів; удосконалити законодавство у сфері кіберзахисту та обробки персональних даних; створити єдину платформу для електронного обміну фінансовою інформацією між державними та приватними структурами; запровадити навчальні програми з цифрової грамотності для працівників фінансових установ і державних органів. Таким чином, електронне урядування у сфері фінансів має значний потенціал для розвитку прозорого, інноваційного та безпечного фінансового простору України, що відповідає стандартам Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Качула С. В. Роль електронного уряду в управлінні публічними фінансами. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 20.

2. Токарєва К. О., Березовський Д. О. Застосування сучасних цифрових технологій у публічному управлінні (на прикладі фінансової сфери). *Право та інновації*. 2023. № 3 (43). С. 54–63.

3. Ковбасюк Ю. В. Електронне врядування: європейський досвід та українські перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 16. С. 81-83.

Глущенко Марк Ігорович
студент 3 курсу, факультету прокуратури,
студент-консультант юридичної клініки
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Анотація. Робота присвячена дослідженню правових проблем та аспектів, які виникають при реалізації електронних публічних закупівель у бюджетному процесі України. Автор розглянув чинне бюджетне законодавство, положення законодавчих актів про публічні закупівлі, міжнародні положення та практику їх застосування. У роботі зроблено висновки щодо того, як цифровізація закупівель впливає на прозорість витрачання бюджетних коштів та підвищує ефективність фінансового контролю.

Ключові слова: публічні закупівлі, бюджетний процес, бюджетні кошти, електронні закупівлі, фінансовий контроль.

Публічні закупівлі є важливим елементом системи державних фінансів і займають центральне місце в бюджетному процесі на стадії виконання бюджету в Україні. Згідно з Бюджетним кодексом України [2], саме на цій стадії відбувається цільове витрачання бюджетних коштів, необхідних для забезпечення функціонування держави та задоволення суспільних потреб. Правове регулювання цього процесу базується на принципах економії, прозорості та максимальної ефективності, закріплених у Законі України «Про публічні закупівлі» [1]. Норми цього Закону встановлюють детальні процедури здійснення закупівель, а також визначають механізми конкуренції та підзвітності, які мають на меті мінімізувати корупційні ризики та забезпечити добросовісну конкуренцію. Тому, публічні закупівлі є не лише адміністративною, але й фінансово-правовою категорією, що інтегрується у єдиний фінансовий цикл держави. Перехід до електронної системи закупівель став важливим кроком у реформуванні правовідносин, підвищивши рівень прозорості і відкривши доступ до інформації про використання бюджетних коштів для громадського контролю. Проте, з початком повномасштабної збройної агресії, система фінансових відносин зіткнулася з необхідністю урівноважувати баланс між принципами відкритості та потребами національної безпеки й оборони. Задля реалізації стабільності Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову від 12.10.22 №1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або

скасування» [3]. Даний нормативно-правовий акт затвердив особливості здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг на період дії правового режиму воєнного стану та протягом 90 днів після його припинення. Вона суттєво модифікує застосування Закону України «Про публічні закупівлі» [1], вводячи спрощені процедури, розширюючи перелік підстав для прямого укладення договорів та зменшуючи вимоги до електронних торгів у критичних випадках. З фінансово-правової точки зору, постанова КМУ №1178 [3], запроваджує тимчасовий режим здійснення закупівель, який частково призупиняє застосування норми Закону України «Про публічні закупівлі» [1]. Такий механізм є юридичною суперечкою у сфері управління бюджетними коштами. З одного боку, спеціальне регулювання забезпечує життєво необхідну оперативність й гнучкість для невідкладного задоволення військових, гуманітарних та критичних потреб, що є запорукою ефективного використання державних ресурсів в умовах надзвичайного стану [2]. А з іншого боку, розширення переліку винятків та спрощення процедур призводить до формування потенційних прогалин, що підвищує ризики, пов'язані з ослабленням прозорості та належного фінансового контролю. Проблемою стає забезпечення цільового використання та правомірності бюджетних видатків у правовому полі, де пріоритет швидкості реагування тимчасово обмежує принцип відкритості.

Система публічних закупівель України, що є важливим засобом ефективного використання бюджетних коштів [2], формувалася під значним впливом міжнародного права. Ця інтеграція є наслідком не лише євроінтеграційного курсу, а й членства України в Угоді Світової організації торгівлі про державні закупівлі [4], та орієнтації на такі еталонні акти, як Типовий закон ЮНСІТРАЛ про публічні закупівлі 2011 року [5]. Закон України «Про публічні закупівлі» [1], значною мірою відображає основні цілі, проголошені у Преамбулі та Загальних положеннях Типового закону ЮНСІТРАЛ [5]. Серед цих цілей: максимізація економії та ефективності, сприяння конкуренції, забезпечення справедливого та рівного ставлення до всіх учасників та досягнення прозорості [5]. Норми українського Закону [1] корелюють з міжнародними вимогами, безпосередньо, щодо визначення загальних положень, встановлення умов до кваліфікації постачальників, та важливості документального обліку процедур. Це свідчить про структурну схожість і прагнення України до формування правового поля, сумісного з найкращими міжнародними практиками.

Інтеграція України в європейський правовий простір вимагає неухильного дотримання міжнародних стандартів, особливо у сфері, чутливій до корупційних ризиків. Конвенція ООН проти корупції [6], виділяє публічні закупівлі як сферу,

де необхідно встановлювати та підтримувати ефективні системи запобігання зловживанням, що є головним завданням для фінансового права [2]. Це зобов'язання пов'язане з вимогами Директив Європейського Парламенту і Ради про публічні закупівлі [7, 8], які формують основу для гармонізації національного законодавства, встановлюють критерії прозорості та конкуренції. Директиви запроваджують інструменти, спрямовані на мінімізацію неконкурентних процедур, включаючи закупівлі суб'єктів у специфічних галузях (водна, енергетична, транспортна) [8], що є прямим орієнтиром для вдосконалення Закону України «Про публічні закупівлі» [1]. Незважаючи на значні досягнення у сфері електронних закупівель, найбільшою проблемою залишається наявність випадків, на які не поширюється дія Закону України «Про публічні закупівлі» [9]. Ці винятки, зафіксовані у самому положенні, а також тимчасово розширені постановою КМУ №1178 [3], в умовах воєнного стану, формують прогалини, де витрачання бюджетних коштів виводиться з-під дії процедур електронних торгів. Саме ці зони, де відсутня відкрита звітність, об'єктивно підвищують корупційні ризики, прямо суперечачи антикорупційним принципам ООН [6], та вимогам ЄС щодо відкритості [7, 8]. Тому, правомірність та цільове використання державних видатків у цих "сірих зонах" потребують максимально посиленого контролю, особливо з огляду на необхідність ефективного використання ресурсів в умовах надзвичайного стану. Важлива роль у забезпеченні підзвітності належить системі фінансового контролю, зокрема Державній аудиторській службі України [10]. ДАСУ наділена повноваженнями здійснювати перевірки та моніторинг закупівель [10], але її робота ускладнена двома факторами: а) значним обсягом неконкурентних закупівель, що підпадають під винятки [9], та б) необхідністю враховувати специфіку воєнного стану і обмежень, запроваджених постановою №1178 [3]. Належне виконання функцій фінансового контролю вимагає від служби переходу з виключно формального аудиту процедур до комплексного аудиту ефективності, що оцінює економічну обґрунтованість витрачання бюджетних коштів відповідно до Бюджетного кодексу України [2]. За таких обставин критично важливим стає вплив цифровізації на ефективність та підзвітність. Застосування електронної системи (ProZorro) та відповідних норм Закону [1] є прямим шляхом до реалізації міжнародних вимог GPA [4], UNCITRAL [5], Директиви ЄС [7, 8]. Цифрові інструменти забезпечують прозорість (через вільний доступ до інформації), економію (через створення конкурентного середовища) та автоматизований контроль, що є єдиним надійним механізмом мінімізації корупційних ризиків у критичних умовах. Таким чином, усунення юридичної суперечки між оперативністю та прозорістю можливе лише через посилення цифрових механізмів фінансового контролю та поступове звуження

переліку винятків [9], забезпечуючи відповідність правового режиму воєнного стану [3], фундаментальним міжнародним нормам.

Висновок. Майбутнє фінансового права України у сфері публічних закупівель передбачає необхідність балансування між вимогами національної безпеки, міжнародними стандартами прозорості та конкуренції. Система публічних закупівель залишається центральною у фінансовому праві, забезпечуючи цільове та ефективне витрачання бюджетних коштів відповідно до положень Закону України «Про публічні закупівлі», Типового закону ЮНСІТРАЛ, Угоди GPA та Директив ЄС. У період повномасштабної війни виникає юридична суперечка, оскільки застосування Тимчасового спеціального режиму гарантує необхідну оперативність та гнучкість, але одночасно обмежує принцип виключної відкритості, що підвищує ризики ослаблення фінансового контролю та суперечить Конвенції ООН проти корупції. Прогалини виникають через винятки з процедур електронних закупівель, які формують потенційні зони корупційного ризику. Вирішення цих проблем можливе через такі заходи: 1) необхідне звуження переліку винятків та перехід Державної аудиторської служби України до системного аудиту ефективності, що оцінює економічну обґрунтованість витрат; 2) цифровізація, конкретно механізми електронних закупівель, забезпечує одночасне збереження оперативності та підвищення підзвітності, мінімізуючи корупційні ризики навіть у складних умовах. У такому разі, ефективне функціонування системи публічних закупівель в Україні потребує законодавчого вдосконалення, посилення цифрових механізмів фінансового контролю та забезпечення легітимності витрачання бюджетних коштів як основи прозорої та безпечної фінансової політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про публічні закупівлі: Закон України № 922-19 від 31.10.25. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/922-19.

2. Бюджетний кодекс України: Закон України № 2456-17 від 04.07.25. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17.

3. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування»: постанова КМУ 12.10.22 №1178 .URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/1178-2022-%D0%BF.

4. Угода про державні закупівлі: від 16.03.16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/981_050.

5. UNCITRAL Model Law on Public Procurement 2014. URL:https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/2011-model-law-on-public-procurement-e.pdf.

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 18.10.06. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/995_c16.

7. Директива європейського парламенту і ради від 26.02.14 про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004 від 01.01.20. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/984_052-14.

8. Директива європейського парламенту і ради від 26.02.14 про здійснення суб'єктами закупівель у водній, енергетичній, транспортній галузях та в галузі поштових послуг і про скасування Директиви 2004 від 01.01.20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_053-14.

9. Щодо випадків, на які не поширюється дія закону України «Про публічні закупівлі» від 31.03.17. URL: https://infobox.prozorro.org/news-mert/shchodo-vipadkiv-na-yaki-ne-poshiryuyetsya-diya-zakonu-ukrajini-pro-publichni-zakupivli.

10. Левадський І. Держаудитслужба: повноваження та перевірки. 13 грудня 2024. URL: https://dzplatforma.com.ua/article/498-derjauditslujba-povnovajennya-ta-perevrki.

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Ваховська Софія Андріївна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОЗОРОСТІ У СФЕРІ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ФІНАНСОВІ РАХУНКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено правові засади впровадження міжнародних стандартів прозорості у сфері обміну інформацією про фінансові рахунки. Розкрито зміст та призначення стандарту Common Reporting Standard (CRS), визначено його роль у забезпеченні податкової прозорості та протидії відмиванню коштів. Особливу увагу приділено процесу імплементації стандартів CRS і CbC в Україні, аналізу їх нормативного закріплення у національному законодавстві та проблемам узгодження з європейськими вимогами.

Ключові слова: CRS, фінансові рахунки, міжнародні стандарти прозорості, фінансовий моніторинг, податкове право.

Глобалізація фінансових ринків та розвиток цифрових технологій зумовили необхідність забезпечення прозорості фінансових потоків і контролю за податковими операціями. У відповідь на зростання обсягів тіньового капіталу та офшорних схем ухилення від оподаткування міжнародна спільнота виробила єдині стандарти обміну інформацією між податковими органами різних держав.

У контексті євроінтеграційного курсу Україна має вдосконалити механізми протидії ухиленню від оподаткування, підвищити рівень фінансової культури населення та привести національне законодавство у відповідність до норм Європейського Союзу. Важливою складовою цього процесу є запровадження системи автоматичного обміну податковою інформацією між контролюючими органами України та інших держав відповідно до міжнародних стандартів звітності, серед яких: 1) багатостороння угода компетентних органів про автоматичний обмін звітами у розрізі країн (Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports, CbC); 2) загальний стандарт звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки (Common Reporting and Due Diligence Standard — CRS).

Ці документи визначають механізми взаємодії між компетентними органами різних держав, порядок направлення запитів, строки передачі даних та стандарти безпечного обміну. Основна їх мета — створення ефективних правових інструментів для виявлення ухилення від оподаткування та запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

Україна послідовно створює правові та інституційні передумови для приєднання до глобальної системи автоматичного обміну податковою

інформацією, заснованої на міжнародних стандартах прозорості, розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ця система охоплює два ключові напрями — обмін звітами у розрізі країн (Country-by-Country Reporting, CbC) та автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Common Reporting Standard, CRS).

Першим кроком у реалізації цих стандартів стало приєднання України до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами у розрізі країн (Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports — MCAA CbC), яке відбулося 3 листопада 2022 року. Відповідно до цієї угоди, Україна долучилася до міжнародної системи, що забезпечує обмін звітністю великих транснаціональних груп компаній з річним оборотом понад 750 млн євро. Звіти CbC містять інформацію про доходи, сплачені податки, чисельність персоналу, обсяги прибутку та інші фінансові показники кожної компанії в межах групи. Такий обмін спрямований на підвищення прозорості діяльності міжнародного бізнесу, зменшення ризиків ухилення від оподаткування та запобігання виведенню прибутків до офшорних юрисдикцій. На сьогодні до цієї системи приєдналося понад 90 держав, що свідчить про її глобальний масштаб і практичну ефективність у боротьбі з агресивним податковим плануванням.

Наступним етапом імплементації міжнародних стандартів прозорості стало приєднання України до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information — MCAA CRS). 19 серпня 2022 року Державна податкова служба України, як компетентний орган держави, офіційно приєдналася до цієї угоди, що стало одним із ключових кроків на шляху до підвищення прозорості фінансової системи. Після успішного проходження оцінювання рівня інформаційної безпеки, проведеного Глобальним форумом ОЕСР, 28 червня 2024 року Багатостороння угода CRS набрала чинності для України. Це означало завершення етапу технічної та правової підготовки до практичного впровадження автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки [2].

Важливу роль у реалізації стандарту CRS відіграють фінансові установи, які виступають первинними джерелами збору даних про рахунки нерезидентів. Саме вони здійснюють належну перевірку інформації (due diligence) та передають її до Державної податкової служби. Координацію процесу з боку банківського сектору забезпечує Національний банк України, який встановлює технічні та організаційні вимоги до захисту даних і комунікації між установами.

Згідно з положеннями Угоди CRS, обмін інформацією між податковими органами здійснюється протягом дев’яти місяців після завершення календарного

року, тобто до 30 вересня. Станом на 30 вересня 2024 року Державна податкова служба України успішно здійснила перший взаємний міжнародний автоматичний обмін інформацією CRS із державами-партнерами, що підтвердило ефективність впровадження цього механізму та засвідчило визнання України повноправним учасником глобальної системи податкової прозорості. За результатами обміну Україна отримала інформацію від понад п'ятдесяти іноземних юрисдикцій і направила власні звіти більш ніж до тридцяти країн-партнерів. Цей результат став підтвердженням належної роботи податкових органів, технічної готовності національної інфраструктури та зростання довіри міжнародних партнерів до України.

Важливою законодавчою основою для реалізації міжнародних стандартів CRS і CbC став Закон України № 2970-IX від 20 березня 2023 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки». Цей закон створив правові механізми для впровадження двох ключових стандартів прозорості — Common Reporting Standard (CRS), який визначає правила автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки, та Exchange of Information on Request (EOIR), що передбачає обмін податковими даними на запит між компетентними органами. Прийняття цього закону стало черговим підтвердженням прагнення України до гармонізації податкового законодавства з міжнародними вимогами та посилення співпраці у сфері фінансової безпеки.

Для країн Європейського Союзу стандарт CRS уже став звичним елементом податкового адміністрування. Зокрема, ЄС ухвалив Директиву DAC8, яка розширює сферу дії CRS на криптоактиви та електронні гроші. Україна, орієнтуючись на європейський досвід, має враховувати ці зміни у власному законодавстві, щоб забезпечити сумісність правових і технічних механізмів обміну інформацією.

Впровадження CRS і CbC формує підґрунтя для інтеграції України до єдиного європейського фінансового простору, зміцнює міжнародний авторитет держави та сприяє відновленню довіри іноземних інвесторів. Подальший розвиток механізмів обміну інформацією потребує удосконалення технічної інфраструктури, створення єдиного центру збору даних і забезпечення належного рівня кібербезпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами в розрізі країн від 04.11.2022. URL:https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/629223.html.

2. Державна податкова служба України. ДПС успішно здійснила перший міжнародний автоматичний обмін інформацією за стандартом CRS від 04.10.2024. URL: https://tax.gov.ua/baneryi/crs/povidomlennya/829108.html.

3. Іванишина О., Царьов О. Міжнародний обмін податковою інформацією як ефективний інструмент контролю в міжнародному оподаткуванні. *Наукові проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Бухарест, 7 липня 2024 р.).: URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10974/Scientific_problems_and_options_for_their_solution_Feb_7_2024_Bucharest_Romania.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

4. Олійник Я. В., Кучерява М. В. Оцінка готовності України до міжнародного автоматичного обміну інформацією в податкових цілях. *Фінанси України*. 2021 . № 2. С. 85-97. DOI: https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.085.

5. Іваницька О. М., Кощук Т. В., Олейнікова Л. Г. Організаційні засади автоматичного обміну інформацією в податкових цілях за стандартом CRS. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 54-69. DOI: https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.054.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Блудова Вероніка Андріївна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ І ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ СЕРВІСІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У даній роботі розглядається сучасний стан правового регулювання електронних грошей та цифрових платіжних сервісів в Україні. Проведено аналіз законодавчих новацій щодо визначення порядку емісії, використання й обігу електронних грошей, а також досліджено роль Національного банку України як регулятора у сфері платіжних послуг. Особливу увагу було приділено гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та викликами, які пов’язані із захистом персональних даних і кібербезпекою.

Ключові слова: електронні гроші, платіжні сервіси, цифрові фінанси, Національний банк України.

Розвиток фінансових технологій поставив перед Україною нагальну потребу в кардинальному оновлені законодавства, що регулює обіг електронних грошей та функціонування цифрових платіжних сервісів.

Європейський Союз ще з початку 2000-х років формує спільний цифровий фінансовий простір, у якому діють єдині правила для банків, платіжних систем і фінтех-компаній. Директива PSD2 зобов'язала фінансові установи ЄС відкривати доступ до рахунків клієнтів через безпечні програмні інтерфейси (API). Це дозволило створити концепцію «відкритого банкінгу» за якої користувач може самостійно обирати фінансові сервіси, а конкуренція між банками та фінтехами зросла [4].

Прийняття Закону України «Про платіжні послуги» стало важливим етапом у модернізації національної системи електронних розрахунків. Цей нормативний акт має ключове значення для гармонізації українського правового поля з європейськими стандартами, оскільки в його положеннях враховано основні вимоги Директиви (ЄС) PSD2 та Директиви про електронні гроші (EMD) [1]. Закон упорядкував класифікацію платіжних послуг і суттєво розширив перелік суб’єктів, уповноважених на їх надання. Зокрема, йдеться про установи електронних грошей та представництва іноземних платіжних організацій, що створює передумови для посилення конкуренції й активізації інноваційних процесів на фінансовому ринку [6, с. 106].

Ключовим етапом у нормативному врегулюванні електронних грошей та їх інтеграцію в фіскальну систему стало прийняття Закону №2888-IX, який вніс

зміни до Податкового кодексу України. Ці зміни прирівняли електронні гаманці до банківських рахунків для цілей податкового контролю, зобов'язавши емітентів повідомляти податкові органи про відкриття гаманців суб'єктів господарювання, а також дозволити використання електронних грошей для сплати податків та зборів, винятком виступає ЄСВ та єдиний рахунок. Це сприяє детінізації економіки та розвитку безготівкових розрахунків[2].

В європейському законодавстві особлива увага приділяється захисту персональних даних користувачів, які здійснюють фінансові операції. Ключову роль тут відіграє Загальний регламент захисту даних (GDPR), який встановлює правила збору, обробки та зберігання персональної інформації фінансовими установами. Україна поступово наближує своє законодавство у сфері захисту даних до цих вимог, що є необхідною умовою для інтеграції з європейським фінансовим ринком[5].

Національний банк виступає основним регулятором у цій сфері. Він визначає вимоги до емітентів, порядок відкриття електронних гаманців і механізми фінансового моніторингу. Важливим нововведенням стало впровадження систем «відкритого банкінгу» через інтеграцію національної платіжної системи з європейськими стандартами PSD2, яка дозволяє користувачам безпечно користуватися різними фінансовими сервісами через єдиний доступ [7, с. 26].

Важливою інноваційною перспективою є законодавче закріплення можливості випуску НБУ цифрової валюти – е-гривні, а також створення регуляторної платформи («пісочниці») для тестування новітніх фінансових технологій [1].

Слід також зауважити, що у зв'язку з воєнним станом Національний банк тимчасово призупинив операції, пов'язані з випуском та розповсюдженням електронних грошей, що, безперечно, є значним стримуючим фактором для розвитку ринку [3].

Разом із тим, все ще залишається низка проблем правозастосування. Передусім, потребує вдосконалення правовий режим відповідальності за шахрайські дії у сфері електронних платежів, а також узгодження законодавства щодо захисту персональних даних із європейським GDPR. Не менш важливою є потреба у зміцненні кіберзахисту інформаційних систем та підвищенні рівня фінансової грамотності користувачів [7, с. 27].

Таким чином, можна стверджувати, що правова база, яка регулює електронні гроші та цифрові платіжні сервіси в Україні, знаходиться в процесі формування. Хоча відбувається поступова адаптація законодавства до європейських стандартів, для подальшого розвитку цієї сфери необхідний

комплексний підхід, який поєднує фінансово-правові, технічні та етичні аспекти для забезпечення безпеки та довіри до цифрових фінансових інструментів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 №1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text (дата звернення: 17.10.2025).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг: Закон України від 12.01.2023 №2888-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text(дата звернення: 17.10.2025).

3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Нац. банку України від 24.02.2022 № 18(за змін. і доп.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text(дата звернення: 17.10.2025).

4. On payment services in the internal market: Directive 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015. URL: http://data.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj (дата звернення 17.10.2025).

5. On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data: Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. URL: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj (дата звернення 17.10.2025).

6. Глух М.В., Коваленко Н.М. Правове регулювання електронних грошей в Україні. Kyiv Law Journal. 2022. Вип. №1. С. 104-110. URL: https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.16.

7. Єфремова К. В. Трансформація банківської системи України в умовах євроінтеграції. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами ІІІ-ї науково-практичної конференції.* 2024. С. 23–29. URL: https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/2ab02973-cf6b-4c54-b4c3-f68d13b30465/content.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Ваксютенко Ірина Сергіївна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ЗАСОБУ ПЛАТЕЖУ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Ринок електронної комерції розвивається надзвичайно динамічно, що спричиняє появу нових платіжних інструментів. Особливу роль серед них починають відігравати віртуальні активи (ВА), передусім криптовалюта. Їхнє впровадження у сферу e-commerce породжує суттєві виклики для національної фінансової системи. Наразі Закон України «Про віртуальні активи» не набрав чинності, тому низка аспектів фінансово-правового регулювання використання таких активів саме як засобу платежу досі залишається неврегульованою.

Ключові слова: віртуальні активи, електронна комерція, фінансовий моніторинг, постачальники послуг у сфері віртуальних активів.

Ключовою рисою правового режиму віртуальних активів в Україні залишається правова невизначеність, яка спричинена відсутністю чинного спеціального законодавства. Попри те, що Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про віртуальні активи», він до сьогодні не набрав чинності. Згідно з Прикінцевими положеннями цього Закону, його введення в дію безпосередньо пов’язане з ухваленням змін до Податкового кодексу України, які мають урегулювати порядок оподаткування операцій з ВА [1].

Оскільки відповідний законопроєкт щодо змін до ПКУ наразі не прийнято, сформувалася ситуація «регуляторного вакууму». У результаті ринок електронної комерції, який фактично вже використовує віртуальні активи для розрахунків, діє в умовах фрагментарного (patchwork) регулювання, коли окремі аспекти його функціонування підпадають під дію загальних, але не спеціалізованих нормативно-правових актів, що не узгоджені між собою.

Сьогодні правове регулювання обігу віртуальних активів здійснюється на чотирьох рівнях:

По-перше, це рівень фінансового моніторингу. Це єдина сфера, де віртуальні активи мають офіційне визначення у чинному законодавстві. ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» увів до правового обігу поняття «віртуальний актив» та «постачальник послуг, пов’язаних з обігом віртуальних активів» (VASP). Такі суб’єкти (криптобіржі, обмінники) зобов’язані виконувати процедури KYC/AML

[2]. Водночас звичайні учасники e-commerce (інтернет-магазини) не належать до VASP, що створює для них значні ризики при прямому прийомі криптовалют.

По-друге, рівень податкового законодавства. Податковий кодекс досі не містить визначення поняття «віртуальний актив» і не встановлює спеціального порядку його оподаткування. У роз'ясненнях ДПС операції з отримання ВА як оплати за товари або послуги трактуються як бартерні, що суперечить п. 291.6 ст. 291 ПКУ [3, 4], який забороняє негрошові розрахунки для платників єдиного податку. Це означає, що переважна більшість представників e-commerce (ФОП 2–3 груп) у разі прийняття оплати у BTC чи USDT автоматично порушують умови перебування на спрощеній системі, ризикують втратити статус «єдинника» та перейти на загальну систему оподаткування [5].

Для юридичних осіб на загальній системі ситуація також є складною: Законопроєкт «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» пропонує оподатковувати інвестиційний прибуток від операцій з ВА, однак невизначеність щодо того, що вважати «витратами на придбання» ВА при їх отриманні в обмін на товар (собівартість чи продажна ціна), створює проблеми з бухгалтерським та податковим обліком [6]. Крім того, хоча зазначений законопроєкт, наслідуючи рішення Суду ЄС у справі Hedqvist, передбачає звільнення операцій з ВА від ПДВ, це не стосується продажу товарів, оплачених у ВА. У таких випадках базою оподаткування залишається гривневий еквівалент вартості товару на момент транзакції, що потребує чіткої фіксації курсу ВА й ускладнює фінансовий облік для учасників ринку електронної комерції.

По-третє, це рівень платіжного та валютного регулювання. Відповідно до позиції Національного банку України, сформованої на підставі Закону «Про платіжні послуги», віртуальні активи не визнаються засобом платежу на території України і розглядаються як грошові сурогати [5]. Через це встановлення цін у криптовалюті чи проведення безпосередніх розрахунків ВА у сфері e-commerce є юридично неможливим.

І останнє – це звісно ж рівень цивільного права. У межах Цивільного кодексу України віртуальні активи тлумачаться як «інше майно» (ст. 177) або як нематеріальні блага. Тому передача криптовалюти в обмін на товар розглядається не як договір купівлі-продажу, а як договір міни, що узгоджується з фіскальним підходом до трактування таких операцій як бартерних.

Отже, основна проблема полягає у наявності внутрішніх суперечностей між чинними нормативними актами: з одного боку, ВА визнаються об'єктом фінансового моніторингу, а з іншого — розглядаються як заборонена для ФОП

форма негрошових розрахунків та невизначений з цивільно-правового погляду об’єкт.

Операції з віртуальними активами в Україні підпадають під дію Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а постачальники послуг з обігу віртуальних активів (біржі, обмінники) є суб’єктами первинного фінмоніторингу [7]. Банки, які також виконують функції СПФМ, з великою обережністю ставляться до таких транзакцій через високі ризики анонімності та транскордонності, зобов’язані проводити посилену перевірку клієнтів і аналізувати походження коштів. Для інтернет-магазинів це означає можливі блокування рахунків або зупинку операцій із конвертації ВА у гривню, що створює операційні труднощі, де швидкість транзакцій критична.

Крім того, легальна інтеграція ВА в e-commerce потребує ліцензованого платіжного посередника (провайдера чи еквайра), який має дозвіл НБУ або НКЦПФР. Станом на 2025 рік така інфраструктура в Україні відсутня, через що магазини змушені працювати через закордонні сервіси або неліцензовані обмінники, що порушує валютне законодавство і правила фінмоніторингу.

Ще однією проблемою є захист прав споживачів. Транзакції у більшості блокчейнів є незворотними, що суперечить Закону «Про захист прав споживачів» і правилам платіжних систем, які передбачають механізми повернення коштів. Повернення у ВА створює ризики курсових різниць, а повернення у гривні вимагає додаткових облікових операцій. Крім того, помилки у відправці ВА можуть призвести до повної втрати коштів, що створює значні репутаційні та юридичні ризики для продавців [8].

Використання віртуальних активів у електронній комерції створює як нові можливості (швидкі безкордонні платежі, інновації), так і значні фінансово-правові ризики (нерегульовані платіжні відносини, податкові прогалини, ризики). Українська правова база проклала шлях до цивілізованого ринку, але для безпечного та ефективного використання віртуальних активів як засобу платежу потрібні подальші уточнення: чіткий статус цих активів у платіжному обороті, стабільні правила оподаткування, роль платіжних посередників та узгоджена позиція НБУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2074-20.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20.

3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

4. Індивідуальна податкова консультація ДПС України від 05.08.2025 року № 4217/ІПК/99-00-24-03-03.

5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.

6. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні (реєстр. № 10225-д від 24.04.2025). URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271.

7. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 19.05.2020 № 65 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text.

Як Binance допомагає користувачам сплачувати податки з криптовалют. Офіційний блог Binance. URL: https://www.binance.com/uk-UA/blog/all/1193742127228884746.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Голощапов Кирило Євгенович
студент 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОДОЛАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Анотація. У даній роботі розглядається сучасний стан правового регулювання та шляхи боротьби та запобігання легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом в Україні. Дослідження такої тематики є актуальним завданням сучасної фінансово-правової науки. Воно спрямоване на пошук ефективних правових, організаційних і технологічних інструментів, що здатні забезпечити прозорість фінансових операцій і зміцнити довіру до фінансової системи держави.

Ключові слова: легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом, фінансовий моніторинг, ризико-орієнтований підхід.

Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, є однією з найсерйозніших загроз для фінансової безпеки держави та довіри до правових і економічних інститутів. В умовах розвитку цифрових технологій зростає складність виявлення і протидії схемам відмивання коштів, що вимагає постійного вдосконалення правових механізмів запобігання таким діям.

Україна, як держава в якій наявна проблема корупції та злочинності, приділяє особливу увагу формуванню ефективної системи фінансового моніторингу відповідно до міжнародних стандартів FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) та вимог Європейського Союзу. Але незважаючи на всі намагання країни удосконалити контроль в цій сфері, наявні прогалини у законодавстві, недостатня координація між суб'єктами фінансового моніторингу та вплив тіньової економіки. Всі ці фактори створюють умови для збереження високих ризиків легалізації злочинних доходів.

Розглядаючи саме «поняття відмивання коштів», то сама суть таких дій полягає в тому, що операція з відмивання полягає у тому, що грошові кошти, отриманні незаконно, після завершення цієї операції отримують в очах держави і суспільства вид і форму, що повністю або значною мірою приховують джерела їх походження. В ідеалі після завершення процедури відмивання доходи, отримані злочинним шляхом, стають такими, що ніяк не відрізняються від законно отриманих активів [1].

Найпріоритетнішими напрямками, що характеризують сферу відмиванням "брудних" коштів, виступають, зокрема, протидія тероризму, транснаціональній злочинності (зокрема контрабандному переміщенню людей, торгівлі людьми,

незаконному обігу наркотиків, торгівлі вогнепальною зброєю), організованій злочинності і корупції, етнічним чисткам, злочинам проти людяності [2].

Особливої уваги потребує проблема легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у державному секторі економіки, оскільки саме тут відмивання коштів набуває форм, тісно пов'язаних із корупційними правопорушеннями, зловживанням владою та службовим становищем. Відмивання коштів у цій сфері часто маскується під законну діяльність через завищення вартості державних закупівель, фіктивне виконання контрактів, неефективне управління державним майном або спрямування бюджетних коштів через підконтрольні структури.

Державний сектор є особливо вразливим до таких схем, оскільки рівень прозорості фінансових потоків у ньому все ще залишається недостатнім, а системи внутрішнього контролю та аудиту часто мають формальний характер.

Як приклад можна привести відмивання доходів, отриманих від розкрадання бюджетних коштів з використанням фіктивних підприємств, така схема використовувалась підприємством під час будівництва доріг. Було встановлено, що кошти, які попередньо були перераховані від установ Державного сектору на користь підприємств-учасників Державної програми «Велике будівництво» як оплата за роботи з будівництва та ремонту доріг, перераховано на користь підприємства як оплата за пісок, щебінь, ґрунт. У підприємства, що здійснювало постачання таких товарів були відсутні будь-які дозволи та ліцензії на видобування корисних копалин, тобто воно є посередником, при цьому фактичного постачання товару на користь підприємств-учасників Державної програми не відбувалось. Отримані підприємством кошти від підприємств-учасників «Великого будівництва» надалі із використанням низки підприємств з ознаками фіктивності транзитом перераховувались як оплата різноманітних робіт, послуг та як фінансова допомога на користь суб'єктів господарювання, що потенційно володіють готівковими коштами та здійснюють діяльність у сфері оптової та роздрібної торгівлі, а також у сфері азартних ігор (лотерей) [3].

Таким чином при застосуванні таких схем фактично розкрадається державне майно, а роботи замовлені державою не виконуються або виконуються в неповному обсязі.

Ситуація в якій можливе виникнення подібних схем та подальше відмивання доходів які були отримані за результатом цієї діяльності, виникає із-за недостатнього контролю за виконанням робіт з боку державних органів та залученням до робіт неперевірених підрядників.

Якщо розглядати шляхи запобігання легалізації злочинних доходів, то запобігання легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, є

одним із ключових напрямів забезпечення фінансової безпеки держави. Ефективність протидії відмиванню коштів безпосередньо залежить від створення комплексної системи заходів, що поєднує правові, організаційні, фінансові та технологічні інструменти.

Одним із провідних механізмів є впровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу. Такий підхід був затверджений в 2023 році наказом про затвердження порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України, він передбачає оцінку рівня ризику клієнта, операції або продукту й пропорційне застосування заходів перевірки. Це дозволяє зосередити ресурси державних і приватних інститутів на операціях із підвищеною ймовірністю відмивання коштів, замість формального контролю всіх транзакцій [4].

Важливим напрямом є підвищення прозорості структури власності юридичних осіб та реального контролю за діяльністю кінцевих бенефіціарів. Запровадження єдиного державного реєстру бенефіціарних власників буде сприяти зменшенню кількості фіктивних компаній, що використовуються для прикриття незаконних фінансових потоків.

Значну роль відіграє розвиток міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією між фінансовими розвідками різних держав. Участь України в Egmont Group та застосування рекомендацій FATF дозволяє забезпечити виявлення схем відмивання коштів і сприяє гармонізації законодавства з європейськими стандартами.

Окрему увагу необхідно приділяти цифровим технологіям у фінансовому моніторингу. В умовах розвитку криптовалютного ринку багато коштів та операцій проходить саме у криптовалюті. Зумовлено це підвищеною анонімність та неможливістю відстеження транзакцій державними органами, тому саме технологічні інструменти стають критичними у виявленні схем відмивання коштів

Крім того ефективність системи запобігання легалізації злочинних доходів можлива лише за умови координації дій між суб’єктами фінансового моніторингу, банками, страховими компаніями, аудиторами, державними органами та правоохоронними структурами. Налагодження міжвідомчої взаємодії забезпечує своєчасне виявлення підозрілих операцій і оперативне реагування на ризики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисова А. В. Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та офшорні зони: симбіоз явищ. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. С. 87-93. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-754-767.

2. Захаров В. П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом теоретико-правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Юридичні науки.* 2014. С. 180-186.

3. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/tipologi/tipologi-derzhfinmonitoringu/tipologichne-doslidzhennya-aktualni-metodi-sposobi-instrumenti-legalizacziji-vidmivannya-zlochinnix-doxodiv-ta-finansuvannya-terorizmu-separatizmu.html.

4. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки України. від 01.02.2023 № 36. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23#Text.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Спаскіна Катерина Олегівна
студентка 3 курсу, факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК: ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню перспектив реформування екологічного податку в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Автор аналізує чинне законодавство, порівнює механізми оподаткування в Європейському Союзі та інших країнах, визначає ключові напрямки адаптації української системи до європейських стандартів екологічної політики. У роботі також розглядаються питання інтеграції екологічного компонента в систему фінансування сталого розвитку.

Ключові слова: екологічний податок, зелене фінансування, екологічні стандарти.

Формування ефективної системи екологічної безпеки є складним і багатоступеневим процесом, що базується на принципі тристороннього партнерства, яке передбачає взаємодію органів державної влади, суб'єктів господарювання та громадянського суспільства. Одним із ключових інструментів регулювання антропогенного впливу на довкілля є екологічний податок, який доповнює такі механізми, як екологічні платежі, субсидії, ліцензії та квоти.

Екологічний податок є загальнодержавним обов'язковим платежем, що справляється з фактичних обсягів викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, а також за тимчасове зберігання радіоактивних відходів виробниками понад строки, встановлені ліцензійними умовами. Його правове регулювання закріплено у статтях 240–250 Податкового кодексу України (ПКУ) [1]. 16 липня 2025 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» [2], який був підписаний Президентом і набрав чинності 8 серпня 2025 року. Прийняття цього закону забезпечило узгодження положень ПКУ з нормами зазначеного закону та спрямоване на гармонізацію національного екологічного законодавства з європейськими стандартами [3, с. 2–3].

Платниками екологічного податку в Україні є суб'єкти господарювання, які під час своєї діяльності здійснюють: 1) викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами (КБК 19010100, 19011000), включно з двоокисом вуглецю; 2) скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти стаціонарними джерелами (КБК 19010200); 3) розміщення відходів (за винятком вторинної сировини, що розміщується на власних об'єктах) (КБК 19010300);

4) утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад строки, визначені ліцензійними умовами (КБК 19010400) (п. 240.1, п. 250.2 ПКУ) [1].

Об’єктом оподаткування відповідно до пункту 242.1 Податкового кодексу України є фактичні обсяги та види забруднюючих факторів, що утворюються у процесі здійснення господарської діяльності суб’єктів, а також продукція і ресурси, які потенційно можуть спричиняти негативний вплив на навколишнє природне середовище [1]. Справляння податку відбувається безпосередньо за фактичні показники забруднення. Наприклад, у випадку викидів діоксиду вуглецю (вуглекислого газу) в атмосферу, платник зобов'язаний здійснити платіж лише за умови перевищення ліміту в 500 тон за календарний рік. Щодо інших хімічних сполук, які потрапляють в атмосферне повітря внаслідок виробничої діяльності, законодавством не встановлено фіксованих граничних обсягів, обов'язок зі сплати виникає за будь-якого фактичного обсягу їхнього викиду [3, с. 2–3].

Аналіз європейської практики засвідчує ефективність екологічного оподаткування як інструменту регулювання впливу на довкілля. У країнах ЄС діє система непрямих екологічних платежів, які поєднують податкові та ринкові механізми, зокрема через систему торгівлі квотами на викиди парникових газів (EU ETS) відповідно до Директиви 2003/87/ЄС. Європейське екологічне агентство визначає екологічні податки як обов’язкові платежі, податкова база яких прямо відображає негативний вплив на довкілля. Держави-члени зберігають право адаптації податкових механізмів до національних умов, що передбачено Регламентом (ЄС) № 525/2013 та Європейською зеленою угодою (European Green Deal) [4, с. 9–10].

Досвід Німеччини демонструє успішність реформування системи зелених податків. Модернізація фіскальних інструментів сприяла збільшенню дохідної частини державного бюджету до близько 20 млрд євро. Більшість цих коштів було спрямовано на зниження податкового навантаження на бізнес та громадян, зокрема через зменшення податку на доходи фізичних осіб. Крім того, спостерігалося скорочення викидів CO_2 на 2,4% та стимулювання ринку екологічно чистих технологій, зокрема зростання попиту на транспортні засоби з альтернативними джерелами палива на 10% [5, с. 580].

У багатьох країнах світу інтеграція екологічного компонента в транспортне оподаткування є ефективним інструментом стимулювання сталого розвитку. Так, спеціалізовані екологічні податки застосовуються у Норвегії, Швеції, Данії, Канаді та США для авіаційного транспорту, а також для окремих товарів з високим екологічним ризиком [6, с. 5].

Зелене фінансування охоплює фінансові інструменти, що спрямовані на підтримку екологічно сталих проєктів, включаючи «зелені» облігації, кредити

для енергоефективних технологій та інвестиційні фонди ESG. Інтеграція ESG-принципів (Environmental, Social, Governance) дозволяє враховувати екологічні та соціальні чинники у фінансових рішеннях. Наприклад, у 2020 році глобальні активи ESG-фондів перевищили $35 трлн, що відображає стрімке зростання інтересу до сталого інвестування.

Міжнародні ініціативи підтримки зеленого фінансування включають:

- Принципи відповідального інвестування ООН (PRI);
- Ініціативу сталих фондових бірж ООН (SSE);
- Мережу центральних банків NGFS для інтеграції кліматичних ризиків у фінансову систему;
- Європейський зелений курс та Регламент (ЄС) 2020/852 «Таксономія сталих інвестицій»;
- Регламент (ЄС) 2019/2088 про прозорість у фінансових послугах (SFDR).

Отже, перспективи реформування екологічного податку в Україні визначаються необхідністю інтеграції національної податкової системи з європейськими стандартами, підвищення ефективності фіскальних механізмів та стимулювання сталого розвитку економіки. Основними напрямами реформування є:

1. Розширення податкової бази – включення транспортного оподаткування та спеціальних зборів на товари з високим екологічним ризиком дозволить більш точно відображати негативний вплив господарської діяльності на довкілля.
2. Синхронізація з міжнародними стандартами – гармонізація законодавства з принципами Європейської зеленої угоди, системою EU ETS та таксономією сталих інвестицій створює передумови для ефективної інтеграції України в європейські екологічні та фінансові механізми.
3. Підтримка зеленого фінансування – спрямування частини надходжень від екологічного податку на інноваційні екологічні проєкти та розвиток чистих технологій стимулює економічну активність при одночасному зменшенні шкідливого впливу на довкілля.
4. Інституційне зміцнення – впровадження принципу тристороннього партнерства держави, бізнесу та громадянського суспільства забезпечує прозорість, контроль та планування податкових надходжень.

Таким чином, реформування екологічного податку в Україні відкриває можливості для поєднання економічної ефективності з екологічною відповідальністю, сприяє скороченню викидів забруднюючих речовин, стимулює розвиток ринку «зелених» технологій та забезпечує сталий розвиток національної економіки в умовах інтеграції до європейського простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 20.10.2025).

2. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text (дата звернення: 20.10.2025).

3. Ярошевич Н., Якимів А. Екологічний податок як інструмент реалізації державної екологічної політики. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. С.1-6.

4. Козюк В., Шиманська О. Тенденції екологічного оподаткування в Європі. *Світ фінансів*. 2019. № 4 (61). С. 8-22.

5. Самусевич Я. В., Солодуха М. В., Теницька І. А. Перспективи реформування системи екологічного оподаткування в Україні з урахуванням досвіду ЄС. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 579-586.

6. Чечетова Н., Клименко О. Екологічний податок: сучасні реалії та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. С. 1-6.

Науковий керівник: ***Котенко Артем Михайлович*****,** к.ю.н, доцент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Тесленко Єлізавета Сергіївна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА «ДРОПІНГУ»: МЕХАНІЗМИ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ ТА СТРИМУВАННЯ

Анотація. Наукова робота присвячена правовій природу «дропінгу» як фінансово-правового явища. Проаналізовано особливості схем із використанням «дропів», механізми їхнього виявлення та правову кваліфікацію дій учасників відповідно до Кримінального кодексу України. Визначено роль банків і Національного банку України у запобіганні таким операціям, зокрема через впровадження безготівкових обмежень, моніторинг транзакцій і співпрацю з правоохоронними органами. Наголошено на необхідності підвищення фінансової грамотності населення та вдосконалення законодавчого регулювання для ефективного стримування схем «дропінгу».

Ключові слова: дропінг, фінансове шахрайство, фінмоніторинг, платіжні операції.

Стрімке зростання безготівкових платежів спростило доступ до фінансових послуг і пришвидшило обіг коштів. У 2023 році українські банки відзначили нетипове збільшення кількості та обсягів переказів між рахунками фізичних осіб. Ця тенденція на фінансовому ринку отримала назву «грошові мули», або схеми з «дропами». Таким чином, на тлі масових швидких переказів, у практиці фінансового ринку з’явився «дроп» - фізична особа, що надає доступ до свого банківського рахунку чи платіжного інструменту третім особам для проведення переказів. Часто вербування «дропів» відбувається через соціальні мережі. Така особа отримує за це незначну винагороду, але бере на себе високі правові й фінансові ризики, адже подібні операції часто пов’язані з шахрайством та легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом [1].

Як фінансово-правове явище «дропінг» виникає на перетині банківського права (правила користування платіжною карткою), законодавства про платіжні послуги (заборона передавати платіжний інструмент, вимоги безпеки) та фінмоніторингу (моніторинг і призупинення підозрілих операцій). За наявності достатніх даних, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, така поведінка може бути кваліфікована, зокрема: як співучасть (пособництво) у шахрайстві (ст. 27, ст. 190 КК України), коли особа умисно надає свій рахунок для приймання та переказу коштів, здобутих обманом, тим самим сприяючи злочину; як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК), якщо особа усвідомлювала злочинне походження коштів і здійснювала операції з метою приховати або замаскувати їх джерело, власника чи місцезнаходження. Залежно від обставин можлива інша кваліфікація, наприклад

за ст. 200 КК (незаконні дії з платіжними інструментами та документами на переказ) [2].

Якщо достатніх даних, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення немає, регулювання таких питань належить до сфери договірних відносин із банком і вимог фінмоніторингу. Банк має право зупинити підозрілу операцію, попросити пояснення та документи щодо неї (звіт/договір/рахунок). Якщо пояснення клієнта переконливі - операцію проведуть; якщо ні - банк може відмовити у її виконанні, залишити блокування рахунку/картки (або конкретної операції) та повідомити Держфінмоніторинг про підозрілі операції. За систематичні порушення правил користування рахунком (передавання картки/доступ третім особам, ігнорування вимог банку) банк зазвичай: обмежує ліміти або тимчасово блокує картку/рахунок; розриває договір обслуговування та закриває рахунок; стягує завдані збитки, якщо вони виникли з вини клієнта [3].

Зазначимо як працює схема з «дропами». «Дроп» отримує гроші від третіх осіб і далі переказує їх за вказівкою організаторів, для того щоб ускладнити відстеження походження коштів. Для банку це виглядає як нетипова активність клієнта, а саме:

-він здійснює багато дрібних P2P ((«person-to-person») - перекази між фізичними особами: з картки/рахунку однієї людини на картку/рахунок іншої). Наприклад, на його рахунок за короткий час надходить або з нього йде велика кількість переказів на невеликі суми від різних людей або на різних отримувачів;

-швидке виведення коштів, коли гроші, які щойно зайшли на рахунок від третіх осіб, майже миттєво переказуються далі, замість того щоб залишатись на рахунку. Це відбувається шляхом: зняття готівки в банкоматі; переказу на інші картки/рахунки (часто ланцюжком); поповнення електронних гаманців чи платіжних сервісів та ін.;

- з’являються нові контрагенти - платники/отримувачі, з якими у цього клієнта раніше не було операцій. Ризиковою виглядає ситуація, коли за короткий час з’являється багато нових контрагентів, що роблять перекази дрібними сумами і без зрозумілої причини;

- відсутність економічного змісту проведеної операції - з переказу не видно логічної, зрозумілої мети цієї операції - для чого особа отримує або надсилає кошти та інше.

Щоб протидіяти схемам з використанням «дропів» Національний банк України (надалі НБУ), провідні банківські асоціації та великі банки підписали Меморандум про забезпечення прозорості функціонування ринку банківських платіжних послуг і почали впроваджувати комплекс заходів із підвищення прозорості та запобігання зловживанням із використанням рахунків-«дропів», а

саме: встановили ліміти на обсяг вихідних транзакцій з однієї картки: спочатку 150 тис. грн на місяць, а починаючи з червня 2025 року цей поріг знижено до 100 тис. грн на місяць, тоді як для клієнтів з підвищеним ризиком, які не можуть підтвердити джерела своїх доходів, обмеження становить 50 тис. грн.; скоротили кількість карток, що видаються одній фізичній особі, та посилили нагляд за операціями з підозрілими ознаками; ввели системи для виявлення й блокування шахрайських дій, а також постійний моніторинг транзакцій[6]. Також НБУ активно співпрацює з правоохоронними органами для виявлення та блокування рахунків, залучених у тіньових схемах [1].

Важливо зазначити, що безготівкові обмеження поширюються на всі перекази фізичних осіб, включаючи P2P і IBAN, але не стосуються операцій між рахунками одного банку, волонтерських рахунків і фізичних осіб підприємців (далі - ФОП). Але, організатори «дроп-схем» швидко адаптувалися до обмежень і почали переоформляти рахунки на фізичних осіб-підприємців, що дало можливість обробляти значно більші обсяги транзакцій і дозволило обходити ліміти для фізичних осіб [4].

Оскільки масштаби й форми зловживань змінилися, зросли й ризики випадкового залучення сумлінних клієнтів до «дроп»-схем. Тому в повсякденних розрахунках варто дотримуватися базових правил фінансової безпеки. Для мінімізації ризику випадкового потрапляння до «дроп»-схем клієнти повинні: не проводити масові перекази чужих коштів через особисту картку; зберігати документи, що підтверджують походження коштів; використовувати офіційні канали для зборів або організації платежів.

У висновку зазначимо, що шахрайство з використанням «дропів» становить серйозну загрозу безпеці фінансового ринку України. Ефективна протидія цьому явищу потребує комплексного підходу з боку НБУ та інших банків, а саме: створення реєстру «дропів» та контролю за ризиковими клієнтами; посилення моніторингу та використання сучасних технологій для виявлення підозрілих операцій; просвітництво населення і підтримка легальних каналів переказів коштів [5]. Для повної ефективності цих заходів необхідно паралельно розвивати законодавче поле та співпрацю банків із податковими та правоохоронними органами. При цьому важливо забезпечити баланс між контролем за ризиковими операціями та звести до мінімуму незручності для звичайних користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Регуляторні обмеження на карткові перекази скасовано. Що далі? від 03.04.2025. URL: https://fintechinsider.com.ua/regulyatorni-obmezhennya-na-kartkovi-perekazy-skasovano-shho-dali/.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20.

4. В Україні з'явилися «ФОПи-дропи»: як шахраї обходять обмеження НБУ від 01.10.2025. URL: В Україні з'явилися "ФОПи-дропи": як шахраї обходять обмеження НБУ.

5. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення реєстру осіб, платіжні операції яких потребують посиленого контролю № 14161 від 27.10.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57843.

6. Меморандум про забезпечення прозорості функціонування ринку платіжних послуг. URL:https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_5b57806b70e4918028a719205b6641cf.pdf.

Науковий керівник: ***Товкун Людмила Вікторівна***, к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Торко Анастасія Володимирівна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ДЕРЖАВІ

Анотація. У даній роботі розглядається правове регулювання внутрішнього фінансового контролю (ВФК) в Україні. Визначається, що цей контроль є суттєвим складником державного регулювання економіки та ключовою функцією управління. Проаналізовано основні форми контролю залежно від часу їх проведення: попередній (до здійснення операції), поточний (у процесі) та наступний (після завершення). Особлива увага приділяється проблемам функціонування ВФК в умовах воєнного стану.

Ключові слова: фінансовий контроль, внутрішній фінансовий контроль, зовнішній фінансовий контроль, методи державного фінансового контролю.

Контроль загалом є фундаментальною передумовою для функціонування будь-якої демократичної держави і водночас суттєвим чинником для обґрунтованого ухвалення управлінських рішень. В умовах формування та розвитку ринкової економіки в Україні, особливої значущості набуває державний фінансовий контроль (ДФК) за процесами формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів. ДФК можна визначити як комплекс дій, що реалізуються органами державної влади або спеціалізованими структурами, створеними для гарантування законності, раціональності (доцільності) та результативності використання державних фінансів. Головне завдання контролю полягає саме у забезпеченні правомірності та ефективності управління фінансовими ресурсами як на загальнодержавному так і на рівні окремих установ. Таким чином, фінансовий контроль виконує роль управлінської функції та є важливим інструментом забезпечення правопорядку і чинником розвитку ринкових відносин [1].

Юридичною основою здійснення фінансового контролю є, перш за все, Конституція України, яка окреслює базові принципи, права та обов'язки суб'єктів контролю. Деталізація цих положень міститься в численних законах, зокрема в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», а також в актах Президента, Кабінету Міністрів та відомчих інструкціях [2].

Зміст фінансового контролю охоплює забезпечення неухильного дотримання законодавства та фінансової дисципліни. Його суть проявляється у перевірці законності та доцільності операцій із мобілізації, розподілу та використання як централізованих, так і децентралізованих фондів [3].

Для більш раціональної організації ДФК його традиційно поділяють за видами, формами та методами. За співвідношенням об'єкта та контролера. Зовнішній державний фінансовий контроль: здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, коли об'єкт перевірки не належить до сфери управління контролюючого органу. Внутрішній державний фінансовий контроль (ВФК): виконується в межах самої галузі або установи, оскільки об'єкт контролю належить до сфери управління контролюючого органу. Його цілі - забезпечення економності, ефективності, результативності, а також достовірності звітності та дотримання норм законодавства.

За часом проведення (форми). Попередній (превентивний): реалізується на етапі планування та прийняття управлінських рішень. Його мета унеможливлення нераціонального або неправомірного використання фінансових ресурсів. Поточний (оперативний): проводиться під час реалізації рішень, базуючись на оперативній інформації. Основна функція забезпечити цільове використання коштів та запобігти зловживанням. Наступний (ретроспективний): здійснюється після завершення звітного періоду. Його завдання комплексна оцінка доцільності та ефективності здійснених витрат.

Методи ДФК є сукупністю методичних прийомів і процедур, що застосовуються для контролю бюджетного процесу: експертиза: ретельне дослідження, аналіз та оцінка нормативно-правових актів чи їхніх проєктів із підготовкою обґрунтованих висновків. Інспектування (ревізії та перевірки): метод ретроспективного контролю, спрямований на виявлення порушень, недоліків та встановлення відповідальних осіб. Ревізія це всебічна перевірка законності, а перевірка — фокусне вивчення конкретних аспектів діяльності. Аудит: детальне вивчення процедур прийняття та виконання управлінських рішень для оцінки ступеня досягнення поставлених цілей. До невід'ємної складової належить аудит ефективності використання коштів. Моніторинг передбачає систематичне спостереження, збір, обробку, аналіз та перевірку даних про фінансові операції. Він є інструментом, що активно використовується для запобігання неефективному використанню ресурсів.

Для деталізації методів контролю доцільно виділяти дві групи методичних прийомів: загальнонаукові: до них належать універсальні підходи, такі як аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо, що використовуються для загального дослідження фінансових процесів. Власні (спеціальні): це безпосередні прийоми, специфічні для контролю: органолептичні (візуальна оцінка), розрахунково-аналітичні (обчислення і порівняння показників), документальні (перевірка первинних документів) та методи узагальнення і реалізації отриманих результатів [1].

Практична реалізація всього комплексу видів, форм і методів державного фінансового контролю (ДФК) має вирішальне значення для досягнення його реальної ефективності. Однак, функціонування ДФК в умовах військового стану обтяжене низкою значних викликів. Зокрема, спостерігається зниження прозорості та якості звітності, суттєво обмежуються можливості для повноцінних аудиторських перевірок і, як наслідок, зростають корупційні ризики. Додатковою проблемою є нагальна потреба у чіткій пріоритезації державних видатків, що вимагає негайного посилення контролю та відповідальності за використання бюджетних ресурсів. Варто також зазначити, що ретроспективний характер інспекційних заходів (які відбуваються через значний час після ухвалення управлінських рішень) ускладнює або унеможливлює оперативне усунення виявлених фінансових порушень. Для мінімізації цих негативних наслідків система контролю вимагає негайної модернізації та адаптації до військових реалій. Це передбачає обов'язкове впровадження сучасних цифрових інструментів, розширення практики дистанційного аудиту, посилення антикорупційного блоку та налагодження ефективної взаємодії між державними органами. Особливий акцент необхідно зробити на вдосконаленні механізмів громадського нагляду, оскільки це є запорукою економічної стійкості та збереження суспільної довіри до владних інституцій [4].

Таким чином, адаптація системи ДФК (особливо внутрішнього контролю) є критичною необхідністю. Вона повинна базуватися на гнучкості планування перевірок і сфокусованості на ключових (пріоритетних) напрямах державних витрат.

Отже, внутрішній фінансовий контроль (ВФК) зараз — це не просто адміністративний обов'язок, а критично важливий чинник для стійкості держави, особливо з огляду на воєнний стан. Аби гарантувати прозоре та цільове використання бюджетних коштів, необхідно зосередитися на трьох ключових напрямках модернізації системи: Активне оновлення та пристосування (адаптація) методів ВФК до актуальних ризиків; повне переведення процесів у цифровий формат для підвищення оперативності та результативності контролю; забезпечення реальної участі громадськості для здійснення дієвого, а не лише формального, нагляду.

Лише така системна трансформація дасть змогу зміцнити економічну базу країни та повернути повну довіру громадян до державних фінансових інституцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний фінансовий контроль у публічному управлінні : навч. посібн. Колектив авторів; за ред. В. М. Русіна та Б. С. Шулюк. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 214 с. URL: https://share.google/BcAQ35k7iLbIiEst7.

2. Крутько М. А. Особливості правового регулювання фінансового контролю в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 54. С. 26–29. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc54/part_1/6.pdf.

3 Правові основи фінансового контролю в Україні. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/finansove_pravo/lekcia3.html (дата звернення 23.10.2025).

4. Русіна Ю. О. Державний фінансовий контроль: основні проблеми в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки.* 2025. С. 148–160. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/02/2.25._topic_Yuliia-O.-Rusina-148-160.pdf.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Попенко Олександра Сергіївна
студентка 3 курсу, факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ФІНТЕХУ НА РЕАЛІАЛІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація: У науковій роботі розкрито сутність і значення фінансових технологій у процесі реалізації державної політики України. Проаналізовано вплив фінтеху на підвищення ефективності управління публічними фінансами, прозорість державних рішень і розвиток цифрової економіки. Розглянуто основні напрями, визначені Національним банком України у «Стратегії розвитку фінтеху до 2025 року», зокрема цифровізацію фінансових послуг, створення фінтех-екосистеми та зміцнення фінансової інклюзії. Наголошено на важливості правового регулювання, кібербезпеки та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Автор проаналізував , що фінтех є потужним інструментом модернізації державного управління, підвищення довіри громадян і реалізації стратегічних цілей розвитку України.

Ключові слова: фінтех, державна політика, цифровізація.

Сучасний розвиток цифрової економіки неможливий без упровадження фінансових технологій, які змінюють традиційні підходи до управління фінансами та державного регулювання. Фінтех стає не лише інструментом інновацій у банківській та платіжній сфері, а й важливим чинником реалізації державної політики у фінансовому секторі. В Україні фінтех поступово інтегрується у процеси електронного врядування, цифровізації послуг та підвищення фінансової доступності населення [с.90, 1]. Мета дослідження полягає у визначенні впливу фінтеху на ефективність реалізації державної політики у фінансово-економічній сфері. Новизна підходу полягає у поєднанні правового, економічного та технологічного аналізу впровадження фінтеху в державне управління. Це дозволяє оцінити, як фінансові інновації сприяють зміцненню прозорості, підзвітності та ефективності державних інституцій.

Фінтех у сучасному світі виступає важливим суб’єктом економічного розвитку та цифрової трансформації держави. Його інтеграція у сферу державного управління забезпечує створення більш гнучких і доступних фінансових інструментів, що підвищують довіру громадян до державних інституцій [с.96, 2]. У межах України фінтех активно розвивається завдяки підтримці Національного банку України, який визначив стратегічні напрями його розвитку до 2025 року [3]. Серед ключових напрямів це розбудова цифрової інфраструктури, розвиток електронних платежів, формування фінтех-екосистеми та вдосконалення нормативного регулювання. Фінансові технології допомагають державі реалізовувати політику фінансової інклюзії, забезпечуючи

доступ малих підприємств та населення до сучасних фінансових послуг. Водночас розвиток фінтеху потребує комплексного правового забезпечення, яке гарантує баланс між інноваційністю та безпекою [4, с. 262]. Також гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами сприяє створенню сприятливого інвестиційного середовища [2, с. 96]. Я вважаю, що фінтех не повинен замінювати традиційні державні механізми, а має діяти як партнер у реалізації державної політики. Його роль полягає у прискоренні процесів ухвалення рішень, зниженні корупційних ризиків та підвищенні прозорості публічних фінансів. Таким чином, фінтех є так би мовити каталізатором ефективних змін у державному секторі України [1].

Фінтех є ключовим елементом державної політики у сфері цифрової економіки, оскільки створює нові можливості для підвищення ефективності публічних фінансів. Фінтех-ринок в Україні демонструє стабільну динаміку зростання, що свідчить про його потенціал як інструменту модернізації фінансової системи [1, с. 92]. Національний банк України у «Стратегії розвитку фінтеху до 2025 року» визначив завдання щодо посилення фінансової грамотності населення, створення умов для безготівкових розрахунків і розвитку фінтех-екосистеми [3]. Це прямо впливає на державну політику у сферах фінансової стабільності та електронного врядування. Крім того, правовий аспект впровадження фінтеху передбачає створення чіткої регуляторної бази, що забезпечує захист прав користувачів і прозорість операцій [4, с. 262]. Уряду необхідно підтримувати розвиток фінтеху шляхом зменшення бюрократичних бар'єрів і стимулювання інноваційної діяльності стартапів. Фінтех може бути ефективним засобом боротьби з тіньовою економікою, адже цифрові платформи сприяють відстеженню фінансових потоків і зменшенню ухилення від оподаткування. Важливим є також розвиток системи кібербезпеки, оскільки поширення фінтеху супроводжується новими ризиками для держави та користувачів. Дослідження показують, що інтеграція фінтех-рішень у податкову, соціальну та банківську політику сприяє підвищенню ефективності управління державними ресурсами [5, с.189]. Таким чином, фінтех виступає не лише як технологічна інновація, а як механізм реалізації стратегічних цілей державної політики.

Прикладом успішного застосування фінтеху у державній політиці є впровадження в Україні системи електронних платежів та мобільного банкінгу, які значно спростили доступ громадян до фінансових послуг. Завдяки ініціативам НБУ та Міністерства цифрової трансформації було створено умови для появи цифрових банків і платформ онлайн-ідентифікації. Такі інструменти, як система «Дія» та відкритий банкінг, сприяють реалізації принципів прозорості та підзвітності у фінансовому секторі [3]. Наприклад, використання технологій

блокчейну дозволяє контролювати державні закупівлі й запобігати корупційним схемам . Аналогічні моделі ефективно працюють у європейських країнах, де фінтех використовується для моніторингу бюджетних витрат і соціальних програм [5, с. 183]. Це підтверджує, що фінансові технології можуть бути стратегічним інструментом для досягнення цілей державного управління.

Отже, фінтех суттєво впливає на ефективність реалізації державної політики у фінансовій сфері, сприяючи цифровізації, прозорості та інноваційному розвитку економіки. Використання фінансових технологій дозволяє державі краще реагувати на економічні виклики та забезпечувати стале зростання. Розбудова фінтех-екосистеми формує нову модель взаємодії держави, бізнесу та громадян, що підвищує довіру до публічних інститутів [5, с. 190]. Теоретична цінність дослідження полягає у визначенні ролі фінтеху як інструменту трансформації державного управління. Практична у можливості використання результатів для вдосконалення державних програм цифровізації та фінансової інклюзії. Таким чином, фінтех є не лише технологічним явищем, а й важливим стратегічним ресурсом державного розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тотська О., Шевчук Б. Фінтех-ринок в Україні: аналіз і прогнозування. *Економіка і регіон.* 2023. № 3(90). С. 90-96.

2. Титаренко Д. В., Костенко В. Р. Фінансові технології як об'єкт фінансово-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2024. Вип. 86. С. 96–101. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.15

3. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Національний банк України. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf.

4. Товкун Л. В. Правове регулювання фінансових технологій: аналіз національного та світового досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 260–263. URL: http://lsej.org.ua/6_2024/66.pdf.

5. Урікова О. М., Мисько Ю. М. Регуляторне забезпечення функціонування фінтех-екосистеми України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління».* 2025. № 9 (2). С. 179–194.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Чміль Олександр Вікторович
студент 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FINTECH) В УКРАЇНІ

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу проблем та перспектив правового регулювання фінансових технологій (FinTech) в Україні. Розглянуто сучасний стан розвитку FinTech-сектору, основні напрями цифровізації фінансових послуг і ключові бар'єри, що перешкоджають інтеграції України у глобальний фінансово-технологічний простір. Проаналізовано чинне законодавство, підкреслено необхідність його гармонізації з нормативними актами ЄС: Директивою PSD2, Регламентами MiCA, eIDAS та GDPR. Наголошено на важливості впровадження регуляторних «пісочниць», розвитку відкритого банкінгу, підвищення рівня кібербезпеки та захисту персональних даних. Зроблено висновок, що ефективне правове регулювання FinTech є важливою умовою інтеграції України до цифрового ринку ЄС та сталого економічного розвитку держави.

Ключові слова: фінансові технології, FinTech, цифрова трансформація, цифровізація, віртуальні активи.

У контексті сучасної цифрової трансформації суспільства фінансові технології (FinTech) посідають ключове місце у забезпеченні розвитку економічної системи, банківської сфери та інвестиційного простору. На сьогодні FinTech виступає не лише як інструмент технічного вдосконалення фінансової діяльності, а як комплексне глобальне явище, що кардинально трансформує усталені механізми здійснення фінансових операцій, кредитування, страхування, управління активами та проведення розрахунків. Посилення впливу фінансових технологій зумовлюється зростаючою потребою у швидкому реагуванні на зміни споживчих очікувань, орієнтованих на підвищення рівня зручності, безпеки та доступності фінансових послуг у цифровому середовищі. При цьому особливу актуальність набуває питання правового регулювання FinTech, оскільки стрімкий технологічний розвиток випереджає здатність законодавства адекватно реагувати на нові форми фінансових відносин. Проблематика правового забезпечення FinTech в Україні полягає не лише у відсутності єдиного нормативного визначення поняття «фінансові технології», а й у фрагментарності законодавчого поля, що регулює діяльність цифрових фінансових сервісів, криптоактивів, платіжних систем та електронної ідентифікації.

Розвиток фінансових технологій є безпосереднім наслідком процесів цифровізації економіки, що спостерігаються у світовому масштабі. Інновації, пов'язані з мобільними платежами, блокчейном, біометричною ідентифікацією,

штучним інтелектом, аналітикою великих даних, уже змінили фінансовий ландшафт. Дослідження EY Fintech Adoption засвідчує, що майже третина світових користувачів щодня користується не менш ніж двома FinTech-сервісами. [1, с. 3]. Україна також активно інтегрується в цей процес, однак стикається з низкою правових, економічних і технологічних бар'єрів. Національне законодавство, попри наявність Закону України «Про платіжні послуги» №1591-IX, який імплементує основні положення Директиви PSD2 ЄС, та Закону «Про віртуальні активи» №2074-IX, поки що не створює комплексної правової бази, яка б визначала єдині засади функціонування FinTech-сектору. Недостатня гармонізація норм із законодавством ЄС, неврегульованість питань оподаткування криптоактивів, недостатня захищеність персональних даних та відсутність чіткого правового статусу FinTech-компаній гальмують інтеграцію України у світовий фінансово-цифровий простір.

Водночас, вітчизняний FinTech-сектор демонструє стабільну динаміку розвитку. За останні роки кількість українських FinTech-компаній зросла більш ніж утричі, що свідчить про потенціал галузі [2, с. 5]. Найактивніше розвиваються напрями електронних платежів, кредитування, інвестування, блокчейну, страхових технологій (InsurTech) та мобільного банкінгу. Особливе місце займають проекти з цифрової ідентифікації, що базуються на біометрії. Саме біометричні технології, як один із різновидів FinTech, забезпечують ефективну автентифікацію користувачів, зменшують ризики шахрайства і підвищують рівень довіри до електронних транзакцій [3, с. 8]. Проте впровадження таких рішень потребує вдосконалення національного правового механізму обробки біометричних даних, адже чинний Закон «Про захист персональних даних» №2297-VI не забезпечує рівня безпеки, передбаченого європейським Регламентом GDPR [4]. Відсутність спеціалізованих норм щодо збору, зберігання та використання біометричних даних створює ризики зловживань та витоку конфіденційної інформації.

У контексті євроінтеграційного курсу Україна має забезпечити поступову адаптацію законодавства до acquis ЄС у фінансовій сфері. Особливе значення для гармонізації має впровадження принципів Директиви PSD2, Регламенту MiCA про ринки криптоактивів, Регламенту eIDAS щодо електронної ідентифікації, а також Регламенту GDPR. Європейська модель регулювання FinTech побудована на концепції «пропорційного нагляду», коли держава забезпечує баланс між захистом прав споживачів, стабільністю фінансового ринку та підтримкою інновацій [5, с. 15]. Українське законодавство натомість має схильність до надмірної формалізації, що ускладнює розвиток стартапів. Для розбудови ефективного FinTech-регулювання необхідне створення спеціалізованої правової інфраструктури - регуляторних «пісочниць» (regulatory sandbox), які дозволять

тестувати нові технології без ризику порушення закону, за зразком практики Великобританії, Канади чи Сінгапуру. Національний банк України уже робить кроки у цьому напрямі, розробляючи проєкт Концепції розвитку FinTech до 2025 року, який передбачає стимулювання інновацій, цифровізацію платіжного простору та запровадження відкритого банкінгу (open banking) [6, с. 41].

Питання правового врегулювання діяльності у сфері фінансових технологій (FinTech) в Україні характеризується комплексністю та наявністю низки системних проблем. Однією з основних є відсутність у національному законодавстві чіткого та уніфікованого визначення терміна «фінансові технології», що спричиняє неоднозначність у правозастосуванні та створює потенційні колізії між окремими нормативними актами. Крім того, залишається неврегульованим питання правового статусу цифрових валют, які фактично функціонують поза межами чітко визначеного законодавчого поля, що ускладнює їх легальне використання та інтеграцію у фінансову систему держави. Відсутність узгодженості між НБУ, Міністерством цифрової трансформації та Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку у питаннях нагляду за FinTech-компаніями створює ризики правової невизначеності для інвесторів. Проблемним залишається питання захисту прав споживачів фінансових послуг у цифровому середовищі, зокрема в контексті кібербезпеки, шахрайства та зловживань з персональними даними. Крім того, значним викликом є відсутність належного рівня фінансової грамотності населення, що ускладнює впровадження новітніх технологій.

Майбутній розвиток правового регулювання фінансових технологій (FinTech) в Україні тісно пов’язаний із реалізацією зобов’язань, що випливають із курсу на європейську інтеграцію. У межах гармонізації національного законодавства з правом ЄС необхідно сформувати цілісну фінансово-правову систему, яка охоплюватиме регулювання платіжних сервісів, цифрових валют, краудфандингових платформ, використання біометричних технологій, елементів штучного інтелекту та технології блокчейн. Доцільним кроком у цьому напрямі може стати ухвалення єдиного нормативно-правового акта - умовного «Закону України про фінансові технології», який би врегульовував основні принципи діяльності FinTech-компаній, питання їх державної реєстрації, ліцензування, контролю, оподаткування та юридичної відповідальності. Водночас доцільно розробити довгострокову державну стратегію розвитку фінансових технологій, яка визначала б ключові напрями цифрової трансформації фінансового сектору та створювала ефективну модель взаємодії між органами влади, бізнесом і науковими установами.Важливо забезпечити правові гарантії інвесторам та користувачам FinTech-послуг, створивши умови для прозорого інвестиційного

клімату, що сприятиме припливу міжнародного капіталу в український FinTech-сектор.

Фінансові технології (FinTech) доцільно розглядати не лише як засіб активізації економічного розвитку, але й як стратегічний елемент модернізації національної фінансової інфраструктури. Їх успішне функціонування можливе лише за наявності цілісної, збалансованої та системної правової політики, яка поєднує інноваційність із належним рівнем технологічної безпеки, відповідає вимогам європейського права та враховує особливості національних економічних інтересів. Україна володіє вагомими передумовами для формування конкурентоспроможної FinTech-екосистеми, серед яких можна виокремити високий рівень цифрової зрілості, потужний IT-сектор та активну державну підтримку процесів цифрової трансформації. Водночас для повної реалізації цього потенціалу необхідно вдосконалити чинну нормативно-правову базу, підвищити інституційну спроможність регуляторних органів і забезпечити створення дієвих механізмів захисту персональних даних і кібербезпеки. У перспективі саме комплексне, стабільне та узгоджене правове регулювання FinTech стане важливою передумовою інтеграції України до єдиного цифрового ринку Європейського Союзу, сприятиме зміцненню фінансової прозорості, підвищенню довіри інвесторів та забезпеченню стійкого соціально-економічного розвитку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ey fintech adoption index 2017 - the rapid emergence of fintech. URL: https://www.readkong.com/page/ey-fintech-adoption-index-2017-the-rapid-emergence-of-5504421.

2. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf.

3. Довгань О. Аналіз розвитку цифрових інновацій на ринку фінансових послуг в Україні в 2010-2024 роках. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-48.

4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text.

5. Response to discussion on Approach on financial technology (Fintech) European Banking Authority. *European Banking Federation (EBF)*. URL: https://www.eba.europa.eu/eba-response/9160.

6. Український фінтех каталог 2024. *Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній*. URL: https://fintechua.org/download_catalog2024.

Науковий керівник: ***Паращенко Олександра Констянтинівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Слободенюк Софія Миколаївна
студентка 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Анотація. Цифровізація стає ключовим чинником розвитку та трансформації міжнародної фінансової системи, змінюючи механізми фінансових операцій, структуру глобальних ринків і роль держав у регулюванні фінансових потоків. Використання фінансових технологій, криптовалют, блокчейну та цифрових валют центральних банків сприяє підвищенню прозорості й швидкості транзакцій, але водночас створює нові виклики у сфері фінансової безпеки, контролю капіталів та міжнародного співробітництва. У результаті цифрова трансформація стає не лише технічним, а й правовим і геополітичним процесом, який формує нову архітектуру світових фінансів.

Ключові слова: цифровізація, міжнародна фінансова система, фінансові технології, цифрові валюти, глобальна економіка.

Сучасна міжнародна фінансова система зазнає суттєвих змін під впливом цифровізації, яка стала одним із визначальних факторів глобального економічного розвитку у XXI столітті. Цифрові технології не лише змінюють структуру світового фінансового ринку, а й створюють нові механізми обігу капіталу, фінансових інструментів та міжнародних розрахунків. Вони сприяють підвищенню ефективності операцій, прозорості фінансових потоків, автоматизації обліку та звітності, формуванню нових фінансових продуктів, зокрема електронних грошей, криптовалют і цифрових валют центральних банків.

Актуальність теми полягає в тому, що цифровізація міжнародної фінансової системи має подвійний ефект, з одного боку, вона відкриває нові можливості для прискорення фінансових процесів і розширення доступу до фінансових послуг, а з іншого - породжує низку ризиків, пов’язаних із кібербезпекою, регуляторною невизначеністю, захистом персональних даних та нерівномірністю розвитку цифрової інфраструктури у різних країнах. В умовах глобалізації цифрова трансформація змінює підходи до міжнародного фінансового регулювання, функцій держави у сфері фінансового контролю та взаємодії між національними і міжнародними фінансовими інститутами.

Стан наукової розробленості проблеми свідчить, що цифрова трансформація фінансової системи є предметом активного дослідження у

світовій та українській науці. Зарубіжні автори наголошують на впливі цифрових технологій на ефективність глобальної економіки, розвиток фінтеху, електронних грошей та криптоактивів. Українські науковці розглядають цифровізацію як ключовий чинник інтеграції національної фінансової системи до світового фінансового простору, а також як інструмент підвищення конкурентоспроможності економіки. Міжнародна практика показує, що провідні держави активно впроваджують цифрові валюти, технології блокчейн та системи фінансового моніторингу нового покоління, що засвідчує формування нового типу глобальної фінансової архітектури.

Цифровізація стала одним із ключових чинників розвитку сучасної фінансової системи, що визначає напрями економічного зростання та трансформації глобального ринку. Під цифровізацією розуміють процес інтеграції цифрових технологій у всі сфери суспільного життя, включно з фінансовою, що сприяє підвищенню ефективності, прозорості та доступності економічних процесів. Вона змінює способи здійснення фінансових операцій, створює нові моделі бізнесу та підвищує конкурентоспроможність країн. Водночас розвиток цифрових фінансів охоплює такі явища, як фінансові технології (FinTech), цифрові платформи, мобільні платежі та електронні гроші, які сприяють формуванню нової інфраструктури міжнародних фінансів. FinTech-компанії забезпечують швидкі та зручні фінансові послуги, знижують транзакційні витрати, розширюють фінансову інклюзію та створюють умови для доступу населення до фінансових ресурсів. Важливу роль у цифровій трансформації відіграють інформаційні технології, штучний інтелект, аналітика великих даних і технологія блокчейн, які дозволяють забезпечити безпеку, автоматизацію та надійність фінансових операцій. Використання штучного інтелекту сприяє вдосконаленню процесів управління ризиками, прогнозуванню ринкових тенденцій і підвищенню якості фінансового консультування, тоді як блокчейн забезпечує прозорість і захист транзакцій. Цифрова економіка істотно впливає на фінансову стабільність, адже розвиток нових технологій стимулює інновації, знижує витрати та підвищує ефективність фінансових інститутів, однак водночас створює ризики, пов’язані з кібербезпекою, нестабільністю криптовалют і технологічною нерівністю між державами. В умовах глобалізації цифровізація фінансової системи стає важливою складовою економічної конкурентоспроможності країн, визначаючи їх здатність адаптуватися до технологічних викликів і забезпечувати сталий розвиток економіки [1; 2; 3].

Цифровізація суттєво трансформує структуру міжнародної фінансової системи, змінюючи механізми функціонування ринків, характер фінансових операцій та роль традиційних інститутів. Використання цифрових технологій сприяє підвищенню швидкості й ефективності фінансових транзакцій, спрощує

доступ до глобальних ринків капіталу та стимулює появу нових фінансових продуктів і послуг. Цифрові платформи забезпечують миттєву взаємодію між суб'єктами фінансових відносин у глобальному масштабі, що призводить до зниження ролі посередників і створення децентралізованих фінансових екосистем. Унаслідок цього традиційна банківська модель поступово доповнюється альтернативними каналами обслуговування клієнтів, серед яких значну частку займають FinTech-компанії та небанківські фінансові установи. Особливої актуальності набувають нові форми міжнародних розрахунків, серед яких провідне місце займають електронні платежі, криптовалюти та цифрові валюти центральних банків (CBDC). Електронні платежі забезпечують зручність і швидкість трансакцій, тоді як криптовалюти, зокрема Bitcoin та Ethereum, створюють умови для фінансової децентралізації, хоча й супроводжуються підвищеними ризиками волатильності та відсутності належного регулювання. Водночас проєкти цифрових валют центральних банків стають відповіддю держав на виклики крипторинку, спрямованою на посилення контролю над грошовим обігом і забезпечення стабільності фінансової системи. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський центральний банк і Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), які розробляють стандарти, рекомендації та нормативні рамки для регулювання цифрових фінансових інструментів і запобігання фінансовим зловживанням. Крім того, цифровізація впливає на транснаціональні потоки капіталу, спрощуючи їх переміщення, підвищуючи мобільність інвестицій та створюючи нові виклики для валютної політики держав. Технології блокчейну, штучного інтелекту та смартконтрактів дозволяють здійснювати фінансові операції без участі посередників, що підвищує прозорість, але водночас ускладнює контроль над фінансовими потоками. У результаті відбувається формування нової архітектури міжнародної фінансової системи, де цифрові інновації стають визначальним фактором її ефективності, стабільності та глобальної інтеграції.

Цифрова трансформація міжнародної фінансової системи, незважаючи на її значні переваги, супроводжується низкою викликів і ризиків, що потребують правового та інституційного врегулювання. Однією з головних проблем є забезпечення належного рівня кібербезпеки та захисту персональних фінансових даних користувачів. Розвиток цифрових платформ, онлайн-банкінгу та електронних платіжних систем підвищує ризики несанкціонованого доступу, кібератак і шахрайських дій, що може призвести до суттєвих фінансових втрат і підриву довіри до цифрових фінансових інструментів. Особливу загрозу становлять складні кібератаки на державні та міжнародні фінансові інституції, наслідком яких може бути дестабілізація фінансових ринків і порушення

міжнародних розрахунків. Іншим важливим викликом є загрози фінансовій стабільності, пов'язані з активним поширенням криптовалют і розвитком децентралізованих фінансових систем (DeFi). Висока волатильність криптовалют, відсутність централізованого контролю та недостатня правова визначеність створюють ризики спекуляцій, знецінення активів і формування «фінансових бульбашок». Крім того, DeFi-системи, що функціонують на основі смартконтрактів, ускладнюють контроль з боку регуляторів і створюють прогалини у сфері фінансової безпеки. Окрему увагу слід приділити проблемам відмивання коштів і фінансування тероризму в умовах цифровізації фінансів. Анонімність транзакцій із використанням криптовалют та відсутність єдиних стандартів контролю на глобальному рівні створюють умови для зловживань і обходу фінансового моніторингу. Саме тому міжнародні організації, зокрема FATF, активно впроваджують нові рекомендації щодо ідентифікації користувачів і прозорості цифрових операцій. Водночас цифрова трансформація посилює проблему нерівномірності розвитку держав, адже країни з обмеженими технологічними ресурсами та недостатнім рівнем цифрової грамотності залишаються на периферії глобальних фінансових процесів. Це призводить до поглиблення економічної нерівності, зниження конкурентоспроможності та залежності від розвинених фінансово-технологічних центрів. Таким чином, цифровізація міжнародних фінансів вимагає збалансованого підходу, який поєднує інноваційний розвиток із забезпеченням безпеки, правової визначеності та інклюзивності глобальної фінансової системи. Правове регулювання цифровізації фінансової сфери є одним із ключових напрямів розвитку як національних, так і міжнародних фінансових систем, адже воно забезпечує баланс між інноваційністю та безпекою фінансових операцій. На міжнародному рівні правові засади цифрових фінансів формуються під впливом рекомендацій та стандартів провідних організацій, зокрема FATF, Європейського Союзу та Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). Рекомендації FATF визначають вимоги до запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в контексті використання віртуальних активів, встановлюючи стандарти для ідентифікації користувачів та контролю транзакцій. Європейський Союз у своїх нормативних актах, таких як Регламент про ринки криптоактивів (MiCA) та директиви з цифрових фінансових послуг, формує єдину політику щодо правового статусу цифрових валют і діяльності фінтех-компаній. OECD, у свою чергу, розробляє стандарти оподаткування цифрової економіки та обміну фінансовою інформацією між державами. В Україні правове регулювання цифрових фінансів базується на положеннях Закону України «Про віртуальні активи», який визначає правовий режим цифрових активів, порядок їх обігу та вимоги до постачальників послуг, пов'язаних із такими активами. Важливу роль

у цьому процесі відіграють нормативні акти Національного банку України, що регламентують функціонування платіжних систем, електронних грошей і фінтех-послуг, а також нормативи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо токенізованих активів і цифрових бірж. Напрями вдосконалення правового регулювання цифрових фінансових операцій передбачають гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, створення ефективної системи нагляду за цифровими фінансовими інструментами та посилення фінансового моніторингу. Важливим завданням є забезпечення міжнародної координації дій держав у сфері цифрового фінансового моніторингу, що дозволить підвищити ефективність боротьби з кіберзлочинністю, нелегальними транзакціями та фінансуванням тероризму. У перспективі цифровізація призведе до формування нової глобальної валютної архітектури, у центрі якої можуть опинитися цифрові валюти центральних банків (CBDC), що здатні забезпечити прозорі, швидкі та безпечні міжнародні розрахунки. Паралельно змінюється роль традиційних банків, які поступово перетворюються на платформи інтегрованих фінансових сервісів, а на ринку з'являються нові суб'єкти - необанки та фінтех-компанії, які пропонують інноваційні цифрові рішення. Подальший розвиток цифрових фінансів має потенціал сприяти сталому розвитку глобальної економіки через підвищення фінансової інклюзії, прозорості та ефективності управління фінансовими потоками. Водночас для запобігання ризикам і забезпечення стабільності необхідним є створення узгодженої системи міжнародного фінансового права, яка відповідатиме сучасним викликам цифрової доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bank for International Settlements. CBDCs Beyond Borders: Results from the 2022 BIS Survey on Central Bank Digital Currencies. 2023. URL: https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap133.pdf.

2. World Economic Forum. Global Risks Report 2024. 2024. URL: https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2024.

3. Bank for International Settlements. DeFi and the Future of Finance. BIS Papers. 2022. URL: https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap123.pdf.

4. Про віртуальні активи: Закон України № 2074-IX від 17 лютого 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20.

5. Концепція розвитку фінансових технологій в Україні до 2025 року. Національний банк України. 2020. URL: https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp.

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Шмат Каріна Віталіївна
студентка 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено вплив цифровізації фінансової системи України на забезпечення сталого розвитку держави. Проаналізовано сучасні тенденції впровадження цифрових технологій у фінансовому секторі, їх роль у підвищенні прозорості, ефективності й інклюзивності фінансових процесів. Розкрито позиції науковців щодо модернізації фінансової інфраструктури та розширення можливостей фінансування екологічних і соціальних проєктів. Запропоновано напрями подальшого удосконалення державної політики у сфері цифрових фінансів як ключового чинника «зеленої» трансформації економіки.

Ключові слова: цифровізація, фінансова система, цифрові технології.

Сталий розвиток сучасної економіки неможливий без цифрової трансформації фінансової системи, яка виступає ключовим інструментом мобілізації ресурсів і забезпечення прозорості фінансових потоків. Україна, інтегруючись у європейський фінансовий простір, орієнтується на впровадження принципів «зеленої» економіки та цифрового врядування, що передбачено Стратегією цифрової трансформації фінансового сектору України до 2025 року, схваленою Національним банком України. У межах реалізації положень Закону України «Про платіжні послуги» [1] створено правові умови для розвитку фінтех-ринку, електронних грошей і відкритого банкінгу. Водночас важливим завданням залишається забезпечення інклюзивності фінансових послуг і мінімізація цифрової нерівності, яка впливає на соціальну складову сталого розвитку.

Проблематика цифровізації фінансової системи активно висвітлюється в українській науковій літературі. О. Гнєздовський, С. Домашенко та Д. Морозов розглядають цифровий фінансовий простір як чинник підвищення конкурентоспроможності економіки, наголошуючи на потенціалі фінансових технологій для прискорення інвестиційного циклу та зменшення тінізації економіки [1, с. 299]. І. Журавльова та співавтори визначають цифровізацію фінансових процесів як умову підвищення їх стійкості й адаптивності до глобальних викликів, особливо в умовах воєнного стану [2, с. 3]. На думку М. Коваленка і М. Сікала, цифрові рішення у сфері публічних фінансів дозволяють удосконалити бюджетне планування, підвищити ефективність контролю за державними витратами та забезпечити відкритість інформації для громадян [3, с. 224]. Л. Нечипорук підкреслює, що цифровізація фінансової

системи сприяє формуванню «зеленої» економіки шляхом розвитку екологічного фінансування, InsurTech-інструментів і мобільних страхових сервісів [4]. Аналогічно, А. Соколова, О. Яріш та А. Рижков звертають увагу на інноваційні можливості блокчейн-платформ і штучного інтелекту в підвищенні прозорості фінансових операцій і запобіганні корупційним ризикам [5].

Цифровізація фінансової системи України є не лише технологічним процесом, а й інструментом реалізації принципів сталого розвитку, закріплених у Стратегії сталого розвитку «Україна 2030». Одним із ключових напрямів є розвиток фінансової інклюзії - розширення доступу громадян до фінансових послуг через дистанційні сервіси, мобільні додатки та цифрові платформи. Як зазначає Л. Нечипорук, цифрові фінанси забезпечують «інституційне оновлення фінансової системи», у якому поєднуються економічна ефективність та екологічна відповідальність [4].

Суттєвий вплив цифровізації простежується у сфері публічних фінансів. Електронні системи адміністрування податків і державних закупівель («Prozorro», «Є-Data») стали прикладами підвищення прозорості та боротьби з неефективними витратами. Це узгоджується з нормами статті 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», яка визначає прозорість і публічність як базові принципи контролю [1].

Диджиталізація сприяє й розвитку фінансових ринків. Завдяки fintech-платформам спрощується доступ малого бізнесу до кредитування, а використання big data та штучного інтелекту дозволяє точніше оцінювати ризики, що особливо актуально в умовах воєнного відновлення економіки [3, с. 231]. Інноваційні технології у страхуванні (InsurTech) дають змогу створювати персоналізовані страхові продукти, підвищувати рівень захищеності бізнесу та населення [4].

Важливою є також екологічна складова. Впровадження зелених фінансових інструментів - «зелених» облігацій, екологічних кредитів і грантових платформ - забезпечує фінансування енергоефективних проєктів. За спостереженнями Журавльової І. та ін., цифрові технології дозволяють відслідковувати вплив таких проєктів у режимі реального часу, що підвищує довіру інвесторів і зменшує ризики нецільового використання коштів [2, с. 4].

У перспективі важливим напрямом має стати інтеграція українського фінансового ринку до єдиного європейського цифрового простору, що відповідає вимогам Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Для цього необхідне гармонізування стандартів кібербезпеки, електронної ідентифікації та захисту персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» і Регламенту ЄС № 2016/679 (GDPR).

Отже, цифровізація фінансової системи України виступає потужним драйвером сталого розвитку, поєднуючи економічну модернізацію з екологічною та соціальною відповідальністю. Її позитивний вплив виявляється у підвищенні прозорості фінансових потоків, розширенні фінансової інклюзії, зростанні ефективності державних фінансів і підтримці «зелених» ініціатив.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на оцінку реальних економічних ефектів цифрових реформ у фінансовій сфері, розроблення правових механізмів державного стимулювання fintech-стартапів і формування національної системи зеленого фінансування. Важливо, щоб цифрова трансформація не лише підвищувала продуктивність фінансових процесів, а й сприяла соціальній справедливості, екологічній безпеці та інтеграції України до глобального сталого фінансового простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнєздовський О. В., Домашенко С. В., Морозов Д. М. Вплив цифрового фінансового простору на економічний розвиток: аналіз потенціалу та перспективи для України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. С. 297–306. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-117.

2. Журавльова І., Мигович Т. М., Коверза В. С. Вплив цифровізації на сталість фінансових процесів в Україні. *Економіка, фінанси, право*. 2024. № 6. DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2024.6.4. URL: http://efp.in.ua/uk/journal-article/1375.

3. Коваленко М. М., Сікало М. В. Роль цифровізації у розвитку публічних фінансів. *Теорія та практика державного управління*. 2024. Вип. 2 (79). С. 217–242. DOI: https://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-11.

4. Нечипорук Л. Цифровізація як фактор модернізації фінансової системи в контексті сталого розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2025. Вип. 55. DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-20.

5. Соколова А. М., Яріш О. В., Рижков А. В. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового сектору України. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.70.

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Горобінська Катерина Вікторівна
студентка 3 курсу, факультету слідчої
та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВА ГРИВНЯ (Е-ГРИВНЯ) ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. у роботі проаналізовано правові та монетарні аспекти впровадження цифрової гривні (е-гривні) в Україні. Розкрито її потенціал у підвищенні прозорості грошового обігу, детінізації економіки та посилення ефективності монетарної політики. Акцентовано на необхідності створення належного правового регулювання та технологічної інфраструктури для безпечного функціонування е-гривні. Зроблено висновок про значення цифрової гривні для зміцнення фінансової стабільності та євроінтеграційного розвитку України.

Ключові слова: е-гривня, цифрова валюта, монетарна політика, Національний банк України, CBDC.

Сучасний етап розвитку фінансової системи України характеризується активним впровадженням цифрових технологій у сферу грошово-кредитних відносин. Глобальна тенденція переходу до цифрових валют центральних банків (Central Bank Digital Currencies – CBDC) зумовила необхідність формування власного національного підходу до створення цифрової валюти – е-гривні. Її запровадження є не лише технологічним кроком уперед, але й важливим елементом удосконалення державної монетарної політики, спрямованої на підвищення прозорості, ефективності грошового обігу та фінансової інклюзії.

Розроблення концепції е-гривні Національним банком України відповідає стратегічним цілям держави у сфері цифрової трансформації та європейської інтеграції, зокрема реалізації положень Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Використання цифрової валюти потенційно здатне розширити інструментарій монетарного регулювання, зменшити тінізацію економіки, оптимізувати міжбанківські розрахунки та забезпечити контроль за грошовими потоками.

Актуальність теми зумовлена необхідністю науково-правового осмислення місця е-гривні у системі публічних фінансів, визначення її правового статусу, механізмів емісії та впливу на монетарну стабільність. У світлі воєнних та післявоєнних економічних викликів цифрова гривня може стати дієвим інструментом зміцнення фінансового суверенітету України та інтеграції у європейський фінансовий простір.

Відповідно до статті 99 Конституції України та статті 6 Закону України «Про Національний банк України», головною функцією НБУ є забезпечення

стабільності грошової одиниці України, а до основних завдань належить проведення грошово-кредитної політики, організація готівкового й безготівкового обігу, а також розвиток платіжних систем. У цьому контексті запровадження е-гривні є логічним продовженням конституційно визначених повноважень Національного банку України та відображає тенденцію до цифрової трансформації державного фінансового управління.

Як зазначає Грицай С.О. у праці «Цифрова гривня – становлення», е-гривня має подвійне призначення одного боку, вона покликана стати інструментом підвищення ефективності грошово-кредитного регулювання, а з іншого – способом зміцнення довіри до національної валюти в умовах фінансової нестабільності [4]. Науковець наголошує, що цифрова валюта центрального банку повинна функціонувати на основі принципів безпеки, прозорості та контрольованості з боку держави.

На мою думку, ці принципи мають ключове значення, оскільки саме поєднання технологічної інновації з правовою визначеністю дозволить забезпечити баланс між фінансовою стабільністю та гнучкістю монетарної політики. Без належного правового регулювання запровадження цифрової гривні може створити ризики зловживань або втрати довіри громадян до нової форми національної валюти.

У статті «Перспективи та тенденції появи CBDC в Україні: проєкт «е-гривня» автор підкреслює, що реалізація проєкту е-гривні спрямована на створення надійної платформи для безготівкових розрахунків, що сприятиме зменшенню тіньового обігу готівки та підвищенню ефективності обліку грошових потоків [5]. Я вважаю, що саме цей аспект є найбільш перспективним для України, адже тіньовий грошовий обіг залишається однією з головних перешкод для сталого економічного розвитку. Е-гривня, на відміну від готівки, здатна забезпечити повну простежуваність транзакцій і створити основу для нової якості фінансового контролю.

Водночас, у статті «Цифрова валюта центральних банків: нестандартний методологічний підхід у правовому полі України» зазначається, що е-гривня може виконувати не лише розрахункову функцію, а й стати новим каналом трансмісійного механізму монетарної політики, забезпечуючи швидшу реакцію економіки на зміну облікової ставки та інші інструменти регулювання [3]. На мою думку, це твердження підкреслює стратегічну роль цифрової гривні як інструменту не просто зручності платежів, а механізму впливу на грошову масу і процентну політику держави. Це відповідає положенням статті 7 Закону України «Про Національний банк України», де серед функцій НБУ закріплено емісію національної валюти та організацію її обігу.

Крім того, Живко М.А. підкреслює, що використання цифрової гривні у сфері електронної комерції здатне не лише спростити розрахунки, а й створити додатковий інструмент боротьби з тінізацією економіки, забезпечуючи повну простежуваність транзакцій і підвищення рівня податкової дисципліни [6]. На мою думку, цей аргумент має особливу вагу, адже запровадження е-гривні може стати одним із найефективніших інструментів детінізації економіки без прямого підвищення податкового навантаження. Прозорість розрахунків, що її забезпечує цифрова валюта, потенційно сприятиме зростанню податкових надходжень та підвищенню довіри бізнесу до фінансових інститутів держави.

Також доцільно зазначити, що повноцінне впровадження е-гривні вимагатиме розроблення спеціального законодавства, яке визначатиме порядок емісії, обігу, зберігання та використання цифрової валюти. Як слушно зазначає Грицай С.О., ефективна імплементація CBDC потребує створення правової та технологічної інфраструктури, яка б гарантувала кібербезпеку, захист персональних даних і стабільність фінансової системи [5].

Отже, впровадження е-гривні є одним із ключових етапів модернізації фінансової системи України та формування сучасної моделі грошово-кредитних відносин, заснованої на інноваційності, прозорості та підзвітності. Цифрова гривня, на відміну від традиційних форм грошей, поєднує технологічні можливості та правові механізми, що дозволяє використовувати її як ефективний інструмент державної монетарної політики. Її потенціал полягає у здатності зміцнювати довіру до національної валюти, розширювати канали монетарної трансмісії, оптимізувати регулювання грошового обігу й забезпечувати оперативніший вплив НБУ на макроекономічні процеси.

Узагальнюючи наукові позиції дослідників, можна стверджувати, що е-гривня має реальні передумови стати дієвим інструментом детінізації економіки та підвищення прозорості фінансових операцій, а також сприяти розвитку електронної комерції та цифрових фінансових сервісів. Водночас успіх її впровадження значною мірою залежатиме від створення чіткої та комплексної правової інфраструктури, здатної гарантувати безпеку транзакцій і захист прав користувачів.

Підсумовуючи, цифрова гривня може стати важливим елементом зміцнення фінансового суверенітету України та інтеграції в європейський фінансовий простір, а також символом переходу держави до якісно нового етапу розвитку монетарної політики й фінансової системи загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України №254к/96-ВР від 28 червня 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

2. Про національний банк України: Закон України №679-XIV від 20.05.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text.

3. Грицай С. О. Цифрова валюта центральних банків: нестандартний методологічний підхід у правовому полі України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. №1. С. 25-32. DOI: https://doi.org/10.33270/01222302.25.

4. Грицай С. О. Цифрова гривня – становлення. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 138-143. DOI: https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1314.

5. Грицай С. О. Перспективи та тенденції появи CBDC в Україні: Проект «е-гривня». *Юридичний Науковий Електронний Журнал*. 2024. № 1. С. 354–359. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/80.

6. Живко М. Впровадження е-гривні: перспективи застосування в е-бізнесі, е-комерції та боротьби з тіньовою економікою в контексті фрагментації глобальної економіки. *Економічний простір*. 2025. №202. С. 97-106. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.202.97-106.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, к.ю.н., асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Лабкович Софія Миколаївна
студентка 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОТИДІЯ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Анотація. У статті досліджено правові та організаційні засади протидії фінансовим злочинам і відмиванню коштів як елементу забезпечення економічної безпеки держави. Розкрито сутність фінансових злочинів, охарактеризовано їх вплив на економічну стабільність і довіру до фінансових інститутів. Особливу увагу приділено міжнародним підходам до запобігання відмиванню коштів, зокрема положенням Директиви Європейського Парламенту та Ради 2005/60/ЄС, діяльності Базельського комітету з банківського нагляду та ролі міжнародного співробітництва у протидії транснаціональним фінансовим злочинам. Обґрунтовано необхідність поєднання превентивних та репресивних заходів, створення ефективних систем фінансового моніторингу, розвитку ризик-орієнтованого підходу до контролю фінансових операцій і підготовки висококваліфікованих фахівців. Зроблено висновок, щодо ефективної протидії фінансовим злочинам.

Ключові слова: фінансові злочини, відмивання коштів, фінансовий моніторинг, ризик-орієнтований підхід.

Протидія фінансовим злочинам та відмиванню коштів є однією з найважливіших складових сучасної фінансово-правової системи, оскільки ці правопорушення завдають суттєвої шкоди економіці держави, підривають довіру до фінансових інститутів та створюють серйозні ризики для національної безпеки.

Фінансові злочини охоплюють різноманітні протиправні дії, такі як незаконне привласнення державних коштів, ухилення від сплати податків, шахрайство з цінними паперами, різні види фінансових махінацій та інші порушення, котрі підривають стабільність економічної системи. Відмивання коштів зазвичай слугує логічним продовженням цих злочинів, коли незаконно отримані гроші або активи через складні фінансові схеми переводяться у легальний обіг, що значно ускладнює їхнє виявлення та повернення державі.

Директива Європейського Парламенту та Ради 2005/60/ЄС визначає відмивання коштів як умисні дії, спрямовані на приховування незаконного походження майна або сприяння особам, які беруть участь у кримінальній діяльності, що включає обмін, передачу, придбання, володіння чи використання такої власності, а також участь у діях, спрямованих на маскування джерела, природи, місцезнаходження чи руху майна з кримінальним походженням [2, с. 42].

Протидія фінансовим злочинам та відмиванню коштів вимагає підходу, який охоплює як превентивні, так і репресивні заходи. Відтак, до превентивних

заходів належить формування та реалізація законодавчих та нормативних механізмів контролю фінансових операцій, обов'язкове впровадження систем фінансового моніторингу, підвищення прозорості функціонування банківських і податкових структур. Репресивна складова, в свою чергу, передбачає застосування кримінально-правових санкцій до осіб, котрі вчиняють фінансові злочини, а також використання спеціалізованих механізмів для виявлення, блокування та конфіскації незаконно отриманих активів. Ефективність реалізації зазначених заходів значною мірою визначається координацією діяльності державних органів, включаючи правоохоронні структури, фінансові регулятори та податкові органи, а також від рівня міжнародного співробітництва, зважаючи на те, що сучасні фінансові злочини здебільшого мають транснаціональний характер та вимагають міждержавного реагування.

Створення спеціалізованих міжнародних організацій значно сприяє оптимізації розвитку міжнародно-правового регулювання у конкретних сферах. В рамках таких організацій державами спільно аналізуються проблеми, виробляються міжнародні заходи, що враховують позиції зацікавлених сторін та сприяють зближенню національних підходів регулювання конкретних напрямів, зокрема і в сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму [1, с. 5].

У контексті протидії відмиванню коштів особливе значення набуває аналіз фінансових потоків, здатних свідчити про легалізацію незаконно отриманих доходів. Такий аналіз передбачає застосування сучасних інформаційних технологій, алгоритмів штучного інтелекту та спеціалізованих програмних комплексів для виявлення підозрілих транзакцій. Крім того, державні органи повинні впроваджувати ризик-орієнтовані моделі контролю, які передбачають концентрацію ресурсів на дослідженні операцій із підвищеним рівнем потенційного ризику відмивання коштів, що дозволяє підвищити ефективність превентивних заходів. Разом з тим, не менш важливою є підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері фінансового права, здатних коректно тлумачити та застосовувати законодавчі норми, проводити аналіз фінансових потоків та забезпечувати взаємодію з міжнародними структурами у протидії транснаціональній фінансовій злочинності.

У боротьбі з відмиванням коштів відіграє Базельський комітет з банківського нагляду. Цей орган розробляє нормативні документи для фінансових установ, що регулюють управління ризиками та впровадження заходів з протидії фінансовим злочинам. Наприклад, «Базельські принципи ефективного банківського нагляду» передбачають, що кожен банк повинен мати внутрішню систему контролю, яка запобігає використанню його послуг для відмивання коштів [3, с. 114].

Наукове обґрунтування протидії фінансовим злочинам і відмиванню коштів включає визначення їхньої економічної та соціальної шкоди, аналіз причин і факторів, котрі сприяють їх виникненню, а також оцінку ефективності існуючих правових механізмів. Такі дослідження дозволяють удосконалювати законодавство, розробляти нові підходи до контролю фінансових операцій та підвищувати ефективність співпраці між державними органами і фінансовими установами.

Підсумовуючи можна стверджувати, що протидія фінансовим злочинам забезпечує захист економічної стабільності держави та громадянського суспільства, сприяючи формуванню надійного фінансового середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова О. В., Сарбаш С. М. Фінансовий моніторинг як протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. С. 1-7. DOI:http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10925445.

2. Венгерська Н.С., Удодова Я.В., Куценко В.І. Особливості боротьби з відмиванням грошей: міжнародний та національний рівні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 41-48. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-7.

3. Петрюк Д. А. Фінансовий моніторинг та боротьба з відмиванням коштів: міжнародні стандарти та українська практика. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2025. № 1. С. 113-118. DOI https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-1-18.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, к.ю.н., асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Мітіна Оксана Олександрівна
студентка 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. У роботі проаналізовано ключові зміни фінансової політики України в умовах воєнного стану, їх вплив на функціонування фінансової системи. Визначено позитивні результати адаптаційних заходів, окреслено їхні ризики та сформульовано пріоритетні напрями подальшого вдосконалення фінансової стратегії держави.

Ключові слова: фінансова політика, воєнний стан, Національний банк України.

Фінансова політика визначається як напрям діяльності держави у сфері формування, розподілу, перерозподілу та використання фондів фінансових ресурсів, а також управління фінансовими потоками, що спрямовуються державою на реалізацію стратегічних і тактичних цілей та завдань соціального, економічного, політичного та духовного розвитку суспільства, та передбачає вжиття заходів із досягнення запланованих результатів [1, с 53].

Запровадження воєнного стану в Україні стало викликом для фінансової системи та політики держави. Повномасштабна війна спричинила різке падіння економічної активності, суттєве збільшення видатків держави на фінансування безпеки та оборони, а також трансформацію фінансової політики.

Як вказує Латковський П. П., уся бюджетна політика, як і цілий сектор державної політики кардинально змінилися для потреб ведення війни та бойових дій. Пріоритетами фінансової політики наразі є оперативне забезпечення та безперервне виконання місцевих бюджетів. Державні органи влади змушені приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення для підтримання фінансової стабільності в державі. Чималу роль у бюджетному процесі наразі виконують військові та військово-цивільні адміністрації. Зокрема, внесення змін до місцевих бюджетів наразі приймаються як виконавчими комітетами місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, так і військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою або відповідною місцевою радою [2].

Велику роль у фінансовій політиці відіграє Національний банк України. Національний банк України забезпечує фінансову стабільність за допомогою монетарної політики, здійснює нагляд за банківською системою, регулює грошовий обіг та платіжні системи та виконує інші функції, що впливають на фінансову політику країни.

Як вказує сайт Національного банку України, на початку повномасштабної війни Національний банк зафіксував обмінний курс гривні та запровадив низку адміністративних обмежень. Ці рішення допомогли запобігти паніці та забезпечити стабільну роботу фінансової системи, а також сприяли адаптації бізнесу та населення до умов повномасштабної війни. Але режим фіксованого курсу з жорсткими валютними обмеженнями має свої переваги та недоліки, з часом останні починають переважати [3]. Тому в подальшому НБУ перейшов до гнучкого курсоутворення, поступово пом'якшував валютні обмеження, зберігаючи контроль над інфляційними ризиками. Такі заходи дали змогу утримати фінансову стабільність, забезпечити безперервність роботи банківської системи та зберегти довіру громадян. Водночас фінансова політика у воєнний період має і свої негативні наслідки. Значна залежність бюджету від зовнішньої допомоги створює ризики стійкості у разі зменшення підтримки партнерів. Зростання державного боргу формує високі майбутні боргові навантаження.

Виходячи з сутності державної фінансової політики, її основні завдання можна сформулювати таким чином: – створення умов для максимізації обсягів фінансових ресурсів, які формуються державою; – реалізація механізмів раціонального розподілу і використання сформованих фінансових ресурсів; – забезпечення належного регулювання, стимулювання і контролю за економічними і соціальними процесами, використовуючи фінансові методи; – формулювання, розвиток і підтримка функціонування фінансового механізму виходячи із цілей і стратегій фінансової політики; – налагодження ефективної системи управління державними фінансами [3, с.36].

У цьому контексті можна визначити такі напрями вдосконалення фінансової політики України в умовах воєнного стану. По-перше, створення умов для збільшення обсягів фінансових ресурсів та їх ефективного використання. Цей напрям вимагає не просто підвищення податків, а розширення податкової бази шляхом детінізації, цифровізації податкових процедур, боротьби зі схемами ухилення від сплати податків Необхідним є зменшення неефективних витрат, дублювання програм, що потребує посилення аудиту, цифрових інструментів контролю. По-друге, формулювання, розвиток і підтримка функціонування фінансового механізму відповідно до цілей і стратегій фінансової політики. Фінансовий механізм у період війни повинен бути гнучким і оперативним. Це передбачає швидкі зміни бюджетного законодавства, впровадження нових інструментів фінансування оборони, пришвидшення

процедур державних закупівель, цифровізацію фінансових операцій та інтеграцію з європейськими фінансовими системами. По-третє, забезпечення фінансової стійкості та макроекономічної стабільності. Потрібно контролювати інфляцію, уникати надмірної емісії, забезпечувати стабільність валютного курсу та банківської системи. Це важливо для утримання довіри населення і бізнесу, а також для підтримки інвестиційної активності навіть у кризових умовах. По-четверте, зменшення залежності від зовнішнього фінансування та оптимізація державного борг, для цього слід розширювати джерела внутрішніх запозичень.

Отже, фінансова стратегія в умовах війни має бути спрямована на довгострокове забезпечення фінансової стійкості держави, формування ресурсної основи для майбутнього відновлення та модернізації економіки. Сучасні рішення мають не лише реагувати на короткострокові загрози й оперативні виклики, а й створювати фінансові передумови для повоєнного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорська О. С. Сутнісна характеристика фінансової політики держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 2. С. 51-54.

2. Латковський П. П. Фінансова політика в умовах військового стану. *Аналітично-порівняльне правознавство.*2022. №1. С. 223-227. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.42.

3. Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. URL: https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization4.

4. Теліженко О. М., Боронос В. Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2013. № 1. С. 35-44.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, к.ю.н., асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Несміянов Олександр Сергійович
студент 3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена глобальним трендом на інституціоналізацію ринку віртуальних активів та їх інтеграцію у традиційні фінансові системи. На міжнародному рівні відбувається активна легалізація криптоактивів, про що свідчить прийняття регламенту MiCA в Європейському Союзі та законодавчі ініціативи у США (Genius Act, схвалення ETF на Bitcoin та Ethereum). Провідні світові корпорації та фінансові інституції інтегрують криптовалюти у свої платіжні стратегії, розглядаючи їх як ефективний інструмент диверсифікації активів. Для України ця тема набуває особливої ваги з огляду на лідерські позиції держави у світовому рейтингу прийняття криптоактивів та значні обсяги цифрових активів у державній власності.

Ключові слова: віртуальні активи, оподаткування віртуальних активів, MiCA.

Віртуальний актив – це нематеріальне благо у вигляді сукупності даних в електронній формі, що має вартість та може бути забезпеченим або незабезпеченим. Його правова природа визначається як об'єкт цивільних прав, який може посвідчувати як майнові, так і немайнові права. Закон «Про віртуальні активи» в Україні легалізував ці активи, створивши правову основу для їх обігу, але досі потребує вдосконалення [1].

В Україні регулювання віртуальних активів характеризується правовою невизначеністю та системною трансформацією. Ключовий Закон № 2074-IX «Про віртуальні активи», ухвалений у лютому 2022 року, наразі не набрав чинності. Причиною є юридична прив’язка в Прикінцевих положеннях Закону, яка обумовлює набрання ним чинності одночасно зі змінами до Податкового кодексу України щодо оподаткування віртуальних активів. Оскільки зміни до ПКУ не прийняті, закон залишається «замороженим» [1, 2].

Незважаючи на значний прогрес у формуванні законодавчої бази, український ринок віртуальних активів стикається з низкою системних викликів, які ускладнюють його повноцінну легалізацію та розвиток. Правова та Податкова Невизначеність Головною проблемою залишається правовий вакуум. Закон № 2074-IX «Про віртуальні активи», хоч і ухвалений, але не набрав чинності через відсутність обов'язкових змін до Податкового кодексу. Це тримає багатомільярдний ринок у «сірій зоні», що стримує розвиток, знижує інвестиційну привабливість та створює ризики для учасників.

Для фізичних осіб: необхідність сплачувати 18% ПДФО та 1.5% військового збору з усієї суми доходу від продажу ВА, а не з прибутку. Для юридичних осіб: оподаткування операцій податком на прибуток (18%) та ПДВ

(20%). Такі умови, у поєднанні з анонімністю гаманців, стимулюють приховування операцій. Інституційні та Регуляторні Виклики Впровадження нової, гармонізованої з MiCA моделі регулювання є надзвичайно складним завданням. Існує брак належної координації між ключовими регуляторами та Міністерством цифрової трансформації, що уповільнює розробку єдиної нормативної бази. Імплементація MiCA несе високі ризики правових колізій між новими нормами та чинним цивільним і фінансовим законодавством України. Нові вимоги до ліцензування (авторизації) постачальників послуг (CASPs), наявності статутного капіталу та впровадження AML-процедур створять високий бар'єр для входу і, ймовірно, призведуть до зникнення малих компаній з легального поля. В Україні спостерігається гострий дефіцит кваліфікованих фахівців які одночасно розуміють специфіку MiCA та технологію розподіленого реєстру. Навіть новий податковий законопроєкт, який є ключем до легалізації, містить суттєві недоліки. Законопроєкт розроблений для комерційного сектору і не враховує специфіку неприбуткових організацій. Категорична заборона на використання спрощеної системи та відсутність чітких правил для крипто-пожертв можуть паралізувати волонтерський рух, прирівнявши життєво важливі пожертви до комерційного прибутку. Документ містить внутрішні суперечності, наприклад, у визначенні «продажу віртуальних активів», що конфліктує з Цивільним кодексом. Також відсутні чіткі визначення «майнінгу» чи «блокчейну», що ускладнить калькуляцію витрат та визначення бази оподаткування. Високопосадовці НБУ визнають, що значна частина громадян не розуміє суті операцій з віртуальними активами. Як приклад наводиться випадок, коли громадяни, бажаючи взяти кредит, натомість отримували борг у криптовалюті, що є незаконним та несе незрозумілі ризики [2, 3].

У висновку можу сказати, що наразі правове регулювання віртуальних активів в Україні перебуває в стані паралічу. Закон № 2074-IX, хоч і ухвалений, не набув чинності, оскільки його дія прив'язана до змін у Податковому кодексі, які досі не прийняті. Через це утворилась «сіра зона», де чинні правила оподаткування є каральними, що стимулює приховування операцій. Водночас спроба імплементувати нову модель, гармонізовану з європейським MiCA, також стикається з системними викликами: браком координації між регуляторами, високими бар'єрами входу для бізнесу та гострим дефіцитом кваліфікованих фахівців. Навіть ключовий податковий законопроєкт, покликаний розблокувати ринок, має суттєві недоліки: він не враховує специфіку життєво важливого волонтерського сектору, містить юридичні суперечності (напр., у визначенні продажу) та не дає чітких визначень (напр., майнінгу), що ускладнює калькуляцію витрат. На тлі цього зберігається низький рівень захисту споживачів, які, за даними НБУ, часто не розуміють ризиків операцій з ВА.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України. № 2074-IX від 17.02.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20.

2. Дарчик Г. М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в україні. Зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2025. №87. С. 335-340. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.50.

3. Мельниченко О.В., Новак О.С., Фоміна О.В. Проблеми та перспективи розвитку оподаткування операцій з криптовалютами. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2022. Вип. 3. С. 28-33. DOI: http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-3(53)-28-33.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, к.ю.н., асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Єфремова Олександра Вячеславівна
студентка 2 групи 3 курсу факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: БЛОКЧЕЙН ЯК ІНФРАСТРУКТУРА ДОВІРИ – ЮРИДИЧНІ РИЗИКИ ТА ДОТРИМАННЯ РЕГУЛЯТОРНИХ ВИМОГ

Анотація. У роботі досліджено правову природу технології блокчейн та особливості її застосування у платіжних послугах. Проаналізовано міжнародні та національні регуляторні підходи, зокрема нормативи ЄС (MiCA, DORA) та українське законодавство, що визначають вимоги до використання технологій розподіленого реєстру. Розкрито переваги блокчейну для платіжних систем і платіжних операцій, визначено ключові виклики його впровадження, пов'язані зі здатністю до масштабування, кібербезпекою та фінансовим моніторингом. Обґрунтовано значення гармонізації регулювання та перспективи впровадження токенізації фінансових інструментів в Україні.

Ключові слова: фінансові технології; блокчейн; токенізація; криптоактиви; регулювання фінансового ринку.

Сучасна фінансова система переживає глибоку трансформацію, спричинену глобалізацією, цифровізацією та зростанням вимог до прозорості й безпеки транзакцій. На цьому тлі фінансові технології відіграють ключову роль у модернізації фінансової системи, забезпечуючи швидкий, зручний і доступний обіг коштів. Вони сприяють підвищенню ефективності фінансових послуг, зміцненню довіри користувачів та зниженню операційних ризиків. Одним із видів фінансових технологій є технологія блокчейн.

Проблематика впровадження блокчейну у фінансову сферу активно розробляється у документах міжнародних організацій - таких як Банк міжнародних розрахунків (BIS), Міжнародний валютний фонд, Європейський центральний банк та інші. Так, у звіті BIS за 2023 рік зазначено, що токенізація та смарт-контракти становлять «нову архітектуру грошового обігу» за якої традиційні фінансові активи й операції переводяться у цифрову форму на основі розподіленого реєстру, а виконання умов угод автоматизується за допомогою смарт-контрактів. Така архітектура передбачає, що функції контролю та забезпечення довіри переходять від фінансових інституцій до програмного коду та технологічних протоколів, що підвищує прозорість, безпеку та ефективність грошового обігу. [1, с. 88]. Блокчейн-технологія стала одним із ключових інструментів так званої «четвертої фінансової революції». Її поява зумовила радикальні зміни у засобах обліку, передачі й зберігання фінансової інформації.

Важливим етапом регулювання цифрових фінансів і ринку криптоактивів у Європейському Союзі стало прийняття Регламенту (ЄС) 2023/1114 «Про ринки криптоактивів» (MiCA), єдину регуляторну рамку для обігу цифрових активів, токенів та діяльності постачальників послуг з ними [3]. MiCA опосередковано регулює питання впровадження блокчейн-технологій у фінансову сферу, оскільки визначає вимоги до прозорості, захисту споживачів, відповідальності емітентів токенів і нагляду за постачальниками послуг, пов'язаних із криптоактивами. До таких постачальників послуг належать, зокрема, біржі криптоактивів, кастодіальні провайдери (зберігачі цифрових активів), емітенти токенів, оператори торгових платформ та інші посередники, які забезпечують функціонування ринку криптоактивів. Тим самим створюються умови для безпечного та контрольованого використання технологій розподіленого реєстру (DLT - *Distributed Ledger Technology*) у європейській фінансовій екосистемі. Україна, як кандидат до вступу до ЄС, повинна враховувати європейські напрацювання у сфері розвитку блокчейн-технологій, гармонізуючи своє законодавство з законодавством ЄС, посилюючи фінансовий моніторинг і кібербезпеку, а також стимулюючи інновації та інтеграцію блокчейну в державні сервіси, фінансову інфраструктуру й цифрову економіку для підвищення прозорості, довіри та ефективності управління.

Визначаючи зміст блокчейн зазначимо, що ця технологія представляє собою розподілений цифровий реєстр, у якому всі записи зберігаються у вигляді блоків, з'єднаних криптографічними ланцюгами. Така її структура забезпечує незмінність даних в реєстрі і відсутність централізованого контролю. Таким чином, блокчейн - це лише інфраструктура. Тому блокчейн сам по собі ніде «не заборонений» і окремо «не дозволений». Він підпадає під ті самі норми, що й будь-яка інша IT-система, а далі все вирішує те, для чого його використовують.

Так, на загальному рівні використання блокчейн (або це може бути DLT) суб'єкти зобов'язані дотримуватися імперативних вимог фінансового моніторингу (ідентифікація та верифікація клієнтів, належна перевірка, моніторинг операцій), норм захисту персональних даних, стандартів кібербезпеки та правил захисту прав споживачів. Це так званий горизонтальний рівень вимог.

У разі використання технологій розподіленого реєстру, наприклад, для надання платіжних послуг, такі правовідносини підпадають під дію Закону України «Про платіжні послуги», а суб'єкт діяльності перебуває під пруденційним і поведінковим наглядом Національного банку України. Застосування блокчейн (або DLT) для токенізації фінансових інструментів зумовлює поширення режиму регулювання ринків капіталу та контрольні повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Натомість провадження діяльності з обміну чи зберігання віртуальних активів, зокрема довірче зберігання віртуальних активів, тягне за собою виконання вимог фінансового моніторингу, установлених для постачальників відповідних послуг (ідентифікація та верифікація клієнтів, належна перевірка, моніторинг операцій, повідомлення про підозрілі транзакції). Такі спеціальні (або ще їх називають вертикальні) вимоги визначаються залежно від конкретного випадку/моделі використання. Відтак правовий режим регулювання відповідних правовідносин зумовлюється не технологічною платформою, а змістом і видом здійснюваної фінансової послуги**.**

Якщо окреслювати мету такої технології, зазначимо, що це створення безпечного, децентралізованого та прозорого та стійкого до підроблення способу фіксації й зберігання даних, записи в якому є незмінними після внесення їх до реєстру.

Також в Україні питання цифровізації платіжних послуг регулюються, зокрема, Законом «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX, який став важливим поштовхом до впровадження технології блокчейн, адже він заклав правові основи для розвитку відкритого банкінгу, цифрових валют та інноваційних фінансових сервісів**,** створивши умови для інтеграції децентралізованих рішень у платіжну інфраструктуру. Завдяки цьому з'явилася можливість використовувати блокчейн для підвищення прозорості, безпеки та швидкості транзакцій**,** а також для забезпечення ідентифікації користувачів і захисту даних**.** [2] Прикладом практичного використання положень Закону «Про платіжні послуги» щодо інноваційних цифрових рішень у платіжній сфері, зокрема технологій розподіленого реєстру (DLT) та смарт-контрактів для модернізації платіжної інфраструктури, є технологія блокчейн у міжбанківських розрахунках або смарт-контрактах**,** які автоматично виконують платіжні зобов'язання без посередників, що мінімізує ризики шахрайства та знижує витрати на обробку платежів.

Застосування блокчейну у платіжних послугах дозволяє мінімізувати витрати на утримання та залучення посередників, відповідальних за перевірку, підтвердження й оброблення транзакцій; підвищити ефективність розрахунків у банківській, платіжній та інвестиційній сферах, а також зміцнити довіру між учасниками ринку. Водночас використання розподіленого реєстру породжує низку правових, технічних і регуляторних питань, що потребують комплексного осмислення у контексті фінансової безпеки та гармонізації з європейським законодавством.

Активне застосування технології блокчейн має свої переваги, які полягають у децентралізації, прозорості, швидкості та високому рівні безпеки. Застосування блокчейну у платіжних послугах має великий потенціал для

цифровізації платіжних систем, розвитку «розумних» контрактів і створення екосистем децентралізованих фінансових послуг. У середньостроковій перспективі Україна може використати ці технології для запуску токенізованих державних цінних паперів, спрощення валютних операцій і підвищення прозорості бюджетних витрат. Завдяки тому, що кожна транзакція фіксується у публічному реєстрі, зводяться до мінімуму ризики шахрайства.

Однак, поряд з перевагами, така фінансова технологія має і свої обмеження. Серед головних викликів – здатність до масштабування, тобто здатність блокчейн-технологій обробляти велику кількість транзакцій одночасно без втрати швидкості, ефективності чи безпеки. Здатність до масштабування виникає через обмежену пропускну спроможність мережі та необхідність збереження високого рівня децентралізації, що ускладнює швидке збільшення обсягу оброблюваних операцій, енергозатратність процесів майнінгу, а також відсутність уніфікованих правових механізмів визнання смарт-контрактів. Додатковим аспектом регулювання та правозастосування у сфері блокчейн-технологій є дотримання вимог фінансового моніторингу, передбачених Законом України № 361-IX та Рекомендаціями FATF, які зобов'язують ідентифікувати учасників операцій із віртуальними активамих [6].

Крім правових бар'єрів, у застосуванні технології блокчейн існують технічні ризики та ризики безпеки. Зокрема, смарт-контракти можуть містити помилки коду, а публічні мережі - бути вразливими до кібератак. Питання захисту персональних даних та конфіденційності фінансової інформації також залишається відкритим. Тому країни ЄС поступово впроваджують нові регламенти, як-от DORA (Digital Operational Resilience Act), що встановлює вимоги до кіберстійкості фінансових інститутів [5]. Регламент DORA спрямований на зміцнення цифрової операційної стійкості фінансових установ**,** запроваджуючи єдині стандарти щодо управління IT-ризиками, кібербезпеки та реагування на інциденти**.** Він зобов'язує банки, платіжні системи та криптоплатформи регулярно тестувати свої IT-системи**,** забезпечувати безперервність роботи та захист даних клієнтів від кіберзагроз.

Отже, блокчейн є не просто технологічною новацією, а фундаментальною зміною парадигми у сфері фінансових послуг. Його використання здатне забезпечити вищу ефективність, прозорість і довіру у фінансових відносинах. Для України важливо поєднати розвиток інновацій із дотриманням принципів безпеки, правової визначеності та міжнародної сумісності. Подальші дослідження цієї проблематики мають бути спрямовані на розробку узгоджених правил токенізації активів, легалізацію діяльності провайдерів віртуальних активів та адаптацію принципів європейського регулювання віртуальних активів

і DLT(блокчейн) до національного контексту, тобто з урахуванням повноважень і наглядових практик українських регуляторів (НБУ, НКЦПФР).

ЛІТЕРАТУРА

1. BIS. Annual Economic Report 2023, Chapter III: Blueprint for the future monetary system. Basel: BIS, 2023. URL: https://grahambishop.com/ViewArticle.aspx?id=53654&CAT_ID=9 (дата звернення: 19.10.2025).
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. База даних: «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20 (дата звернення: 19.10.2025).
3. Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-assets (MiCA). *OJ* L 150, 09.06.2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng (дата звернення: 19.10.2025).
4. SWIFT. SWIFT explores blockchain interoperability for tokenised assets. Press release, 31.08.2023. URL: https://www.swift.com/ru/node/309113 (дата звернення: 19.10.2025).
5. Regulation (EU) 2022/2554 on Digital Operational Resilience for the Financial Sector (DORA). *OJ* L 333, 27.12.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2554/oj/eng (дата звернення: 19.10.2025).
6. FATF. Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and VASPs. Paris, 2021. URL: https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-rba-virtual-assets-2021.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 19.10.2025).

Науковий керівник: ***Товкун Людмила Вікторівна***, к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Зозуля Юлія Максимівна
студентка 3 курсу факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКУ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню питань, що виникають з аналізу поняття неплатоспроможності банку. Авторка проаналізувала чинне законодавство, визначила та узагальнила наукові підходи розуміння терміну «неплатоспроможність банку» та зробила відповідні висновки.

Ключові слова: неплатоспроможність, підстави, банк.

Повномасштабна війна в Україні суттєво вплинула на фінансову стійкість національної банківської системи. Проблема правового регулювання неплатоспроможності банків набуває актуальності задля удосконалення подальшої фінансової безпеки країни.

Термін «неплатоспроможність банку» уперше виникнув в Законі України «Про банки і банківську діяльність» (далі — Закон про банки) [1] у 2000 році, до цього Національний банк України (далі — НБУ) у своїх нормативно-правових актах для характеристики фінансового стану установи використовував інше формулювання — «незадовільний фінансовий стан».

До моменту прийняття Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі - Закон про гарантування вкладів) [2], попередня редакція Закону про банки містила визначення терміну «неплатоспроможність банку», що означало “неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку”.

Науковці Ходакевич С.І., Щеглюк М.С., Озадовський О.М., Стрижак А.П. пропонують визначати неплатоспроможність банку як «нездатність заплатити свої борги». Це явище вони пояснюють виникненням однієї з двох причин фінансової асиметрії: коли банк має борги більші за вартість його активів, або у тому випадку настання неможливості банком своєчасно погасити власні борги навіть у разі, коли загальна вартість активів перевищує зобов’язання [3, с. 273].

На сьогодні у сучасному законодавстві чітке правове визначення цього терміну у сфері відсутнє, проте, у Законі про гарантування вкладів розташовується поняття «неплатоспроможний банк» визначено як банк, щодо якого НБУ прийняв рішення про зарахування його до категорії неплатоспроможних у порядку, передбаченому Законом про банки [2]. На мою

думку, таке формулювання пояснює лише результат, сам факт неплатоспроможності, але не розкриває, чому саме банк став неплатоспроможним.

Відповідно до статті 76 Закону про банки НБУ своїм рішенням зобов'язаний віднести банк до категорії неплатоспроможного хоча б з однієї з підстав:

1. Якщо на протязі 120 днів наданих НБУ банку, віднесеного до проблемного, той не забезпечив приведення власної діяльності у відповідність нормативно-правовим актам НБУ;

2. У разі зменшення нормативу достатності регулятивного капіталу на що-якнайменше 50% (або більше) від мінімального рівня, який встановлюється нормативно-правовими актами НБУ.

Дана норма не діє на період дії воєнного стану та на протязі 4-х місяців після його припинення чи скасування;

3. Якщо будуть виявлені факти проведення операцій вищезазначеним банком (крім нарахування відсотків за вкладами, аліментів, тощо), що можуть призвести до зростання зобов'язань перед фізичними та юридичними особами;

4. В випадку невиконання банком приписів або рішення Національного банку України, у тому числі тих, що стосуються застосування заходів впливу (санкцій).

5. Недопуск представників Національним банком України до приміщень або інформаційних систем банку у разі перевірки [1, ст. 76].

Поняття «неплатоспроможний банк» тісно пов'язане з іншим терміном — «проблемний банк», який уперше було закріплено у Законі про гарантування вкладів [2, ст. 75]. Водночас, сам закон не містить чіткого визначення цього поняття, а тільки встановлює критерії, які не завжди безпосередньо пов'язані з його фінансовим станом, що, на мою думку, ускладнює застосування закону подібною правовою невизначеністю.

Запровадження такого підходу спричинило виключення практики попередження банкрутства через запровадження тимчасової адміністрації, призначеної Національним банком України у разі загрози платоспроможності банку [4, с. 135].

Причини виникнення неплатоспроможності проявляються за характером прояву (економічні, фінансові, юридичні та стохастичні), за місцем виникнення (внутрішні, зовнішні), за рівнем (макроекономічні, національні, галузеві, перманентні), за характером впливу (дестабілізуючі, критичні, кризові) [5, с. 411].

Ознаки неплатоспроможності банку можуть включати: наявність зобов'язань перед кредиторами, грошовий характер цих зобов'язань, вимоги

безперечних кредиторів, пропущений термін несплати вимог кредиторів [6, с. 247].

Науковці розділяють два види неплатоспроможності: повну та технічну. Перша означає неможливість відновлення власної фінансової стійкості та платоспроможності в найближчому майбутньому внаслідок значної втрати капіталу, коли другий вид, або так званий технічний дефолт, проявляється по факту через порушення або неможливість виконання банком тих чи інших зобов'язання на даний час [6, с. 238]. Питання забезпечення регулювання платоспроможності банку є важливим для будь-якої країни, адже банки відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки.

Дослідження та узагальнення чинників, що зумовили неплатоспроможність і банкрутство банків України у 2014–2016 роках, свідчать про наявність як внутрішніх, так і зовнішніх причин:

– невиконання банками взятих на себе зобов'язань перед вкладниками та кредиторами;

– недостатній рівень власного капіталу, що унеможливлював покриття збитків;

– ризикована кредитна політика, орієнтована на фінансування низькоякісних або сумнівних активів;– порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

– масовий відплив депозитів із банківських установ та зростання попиту на іноземну валюту;

– надання Національному банку України недостовірної фінансової звітності, що ускладнювало своєчасне реагування на проблеми банків;

– негативна макроекономічна ситуація, зокрема різке зниження ВВП, девальвація гривні, висока інфляція та втрата частини території держави, що призвели до зростання частки проблемних кредитів як у корпоративному секторі, так і серед населення;

– втрата довіри населення до банківської системи, що спричинило подальше скорочення депозитної бази та ліквідності установ [6, с. 45].

Залежно від глибини кризи, виділяють кілька рівнів неплатоспроможності: поточна, що має тимчасовий характер і не створює суттєвих загроз; критична – виражається у порушення нормативів, зниженні прибутковості, погіршенні якості активів, зростання витрат; надкритична – систематичні порушення нормативів, збитковість, втрата довіри вкладників; ліквідаційна неплатоспроможність є найвищою стадією, коли банк фактично не здатний відновити діяльність – характеризується шахрайством, розкраданням активів або бездіяльністю керівництва [7]. Можна зрозуміти важливість розмежування рівнів

неплатоспроможності – це дає можливість не тільки для оцінки фінансових проблем банку, а й задля визначення необхідних заходів врегулювання: від своєчасного виявлення ознак неплатоспроможності залежить можливість запобігання повній ліквідації банку.

Правові засади виведення неплатоспроможного банку з ринку визначені частиною другою статті 39 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2]. Перші чотири способи виведення неплатоспроможного банку з ринку фактично передбачають припинення діяльності банку: перший із них можна назвати повною ліквідацією, тоді як інші передбачають передачу або розподіл частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку між іншими фінансовими установами з подальшою ліквідацією самого банку. Натомість, п'ятий спосіб є найдоцільнішим, на моє переконання, бо він допомагає зменшити втрати вкладників і водночас зберегти банк у діючому стані.

За частиною другою статті 76 Закону про банки після прийняття рішення НБУ про визнання банку неплатоспроможним, зазначена інформація доводиться до відома усіх сторін: самого банку, учасників банку, які проваджують клірингову діяльність та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та осіб, для вжиття ним заходів передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Далі, НБУ публікує повний текст рішення з поясненням на сторінках офіційного інтернет-представництва НБУ, а також у державних друкованих виданнях - газеті "Голос України" або "Урядовий кур'єр".

Після оприлюднення банк, учасники банку, вкладники, інші кредитори та контрагенти банку вважаються належним чином повідомленими статус банку, і з цього моменту процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку є незворотною −її не можна зупинити чи припинити навіть у випадку визнання судом протиправними або скасуванню рішень Національного банку України чи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Отже, проблема неплатоспроможності банків є однією з ключових у забезпеченні стабільності фінансової системи України, особливо в умовах війни. Водночас, поняття «неплатоспроможності банку» потребує чіткого визначення у законодавстві України ознак виявлення банку неплатоспроможним задля вдосконалення нормативно-правової бази.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text.

2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text

3. Ходакевич С. І., Щеглюк М. С., Озадовський О. М., Стрижак А. П. Ознаки визнання проблемного та неплатоспроможного банку. *Вчені записки.* 2023. Вип. 32. С. 266–277.

4. Вовнюк В. А. Поняття «банківська неплатоспроможність». Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5. С. 134–136. URL: http://lsej.org.ua/5_2021/33.pdf.

5. Казіміров М. А. Аналіз науково-практичних підходів попередження неплатоспроможності банків. 2024. URL: http://srd.pdaba.edu.ua:8080/bitstream/123456789/12839/1/Kazimirov.pdf.

6. Береславська О. І. Банківський сектор України: аналіз чинників неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації банків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка».* № 29(57). С. 43–49.

7. Краснова І. В. До питання врегулювання неплатоспроможності банківських установ. *Ефективна економіка.* 2024. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_4_18.

Науковий керівник: ***Павлуненко Катерина Леонідівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Кардаш Вікторія Вікторівна
студентка 1курсу магістратури
групи 04-25м-03ІТ факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В Е-МАРКЕТИНГУ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню актуальних правових аспектів та викликів, що пов'язані із застосуванням технологій штучного інтелекту у сфері електронного маркетингу. В умовах стрімкої цифровізації ШІ стає потужним інструментом для персоналізації реклами, оптимізації процесів та взаємодії зі споживачами, що породжує низку юридичних викликів. Автор аналізує регулювання використання штучного інтелекту в Україні, в тому числі в сфері маркетингу, а також напрямки євроінтеграції в сфері захисту персональних даних з використанням автоматизованої обробки.

Ключові слова: штучний інтелект, маркетинг, автоматизована обробка, захист персональних даних.

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту трансформує всі сфери суспільного життя, і електронний маркетинг не є винятком. ШІ-інструменти (від чат-ботів до складних систем аналітики та таргетингу) дозволяють компаніям персоналізувати взаємодію з клієнтами, оптимізувати рекламні кампанії та підвищувати їхню ефективність. Однак така інноваційна діяльність відбувається в умовах правової невизначеності, що створює значні ризики як для бізнесу, так і для споживачів. Серед найбільш гострих питань, що постають в процесі застосування штучного інтелекту для аналізу ринку, створення і просування продукції це захист персональних даних та конфіденційність, прозорість та зрозумілість алгоритмів обробки даних, правова відповідальність за нанесення шкоди або введення в оману контентом згенерованим за допомогою ШІ, належність прав інтелектуальної власності.

В України від 25.10.2022 був поданий законопроєкт № 8153 «Про захист персональних даних», що має на меті врегулювати автоматизовану обробку, що в свою чергу включає використання технологій ШІ. Також Міністерство цифрової трансформації розробило рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа, що знайшли своє відображення в Білій книзі з регулювання ШІ в Україні та включають наступне: відповідальне використання, наявність необхідних прав для використання систем ШІ та публікації результатів такої роботи (законність), регулярне проведення оцінки ризиків, пов’язаних з використанням систем штучного інтелекту, розкриття інформації про використання систем ШІ та пояснення цілей і способів такого використання;

розуміння джерел інформації, на базі якої працює та здійснюється обробка даних (прозорість та зрозумілість), поінформованість аудиторії про використання систем штучного інтелекту та про природу поширеного контенту, недопущення витоку персональних даних чи іншої конфіденційної інформації через використовувані системи, забезпечення доступу аудиторії до різностороннього контенту при застосуванні інструментів персоналізації та уникнення дискримінації, забезпечення контрольної перевірки результатів роботи систем ШІ фахівцем, наявність особи, яка відповідає за наслідки використання результатів роботи інструментів автоматичної обробки та постійне покращення принципів відповідального використання відповідно до технологічного розвитку систем штучного інтелекту та змін правового регулювання [1, 2]. Для України, яка прагне до євроінтеграції, адаптація національного законодавства до норм ЄС є пріоритетом. Це означає необхідність розробки власних прозорих правил гри, які забезпечать правову визначеність для бізнесу та захист прав споживачів. Саме тому законопроєкт №8153 «Про захист персональних даних» має узгодження з GDPR (General Data Protection Regulation), а саме в контексті розуміння автоматизованої обробки даних, що допомагає гармонізувати національне законодавство до європейський правових норм. Також важливим документом є Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року (Artificial Intelligence Act), що став першим у світі комплексним законодавчим актом, який встановлює єдині та уніфіковані правила використання і розробки систем ШІ в Європейському Союзі, покликаний забезпечити баланс між стимулюванням інновацій та захистом фундаментальних прав і безпеки громадян. Впровадження положень Регламенту в правове поле України допоможе створити чіткі правила регулювання автоматизованої обробки даних і забезпечити прозорість та передбачуваність, знижуючи юридичні ризики, а також закріпити високі стандарти захисту прав і свобод громадян від потенційних зловживань ШІ, що відповідає європейським цінностям.

В свою чергу, штучний інтелект матиме великий позитивний ефект для цифрового маркетингу, роблячи його більш персоналізованим і пропонуючи кожному користувачеві унікальний досвід взаємодії, ґрунтуючись на його попередній поведінці. Алгоритми аналізують історію покупок, перегляди сторінок та вподобання схожих клієнтів, щоб рекомендувати релевантні товари, а також штучний інтелект може змінювати вміст веб-сторінки, банери та спеціальні пропозиції в режимі реального часу залежно від профілю відвідувача. Великі гравці на свої рекламних платформах використовують ШІ для автоматичного керування ставками за кліки чи покази, щоб досягти максимальної конверсії в рамках заданого бюджету, а також для аналізу різних елементів оголошень та мають змогу швидко визначити, що працює найкраще для різних

аудиторій, як результат, генеруючи найбільш ефективні комбінації. Створюючи ШІ-ботів, які можуть відповідати на типові запитання клієнтів, обробляти замовлення та надавати базову цілодобову підтримку, можна збільшити ефективний час співробітників та підтяти загальний коефіцієнт продуктивності. Також штучний інтелект може визначати ідеальний час для відправки електронного листа конкретному користувачеві та автоматично пропонуватиме привабливі теми для підвищення відкритості потенційних клієнтів. Генеративні моделі можуть створювати унікальні зображення та банери для рекламних кампаній за лічені секунди, а також допомагати знаходити найрелевантніші ключові слова, аналізувати контент конкурентів та пропонувати структурні зміни для покращення рейтингу сайту в пошукових системах. Обробка та перетворення великих даних посприяє точній ідентифікації, які саме канали та рекламні кампанії привели до продажу, навіть якщо шлях клієнта був складним і довгим, а також пропрацювання ризиків щодо клієнтів, які схильні припинити співпрацю або покупки, що дозволяє маркетологам вчасно розробити заходи для їхнього утримання. Прогнозування довічної цінності клієнта допомагає ефективніше розподіляти маркетинговий бюджет на залучення найбільш прибуткових клієнтів.

Отже, використання штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процеси, оптимізувати рекламні бюджети та глибоко персоналізувати взаємодію зі споживачем, використовуючи великі обсяги даних. В свою чергу, використання таких технологій несе значні ризики, зокрема щодо захисту персональних даних, прозорості алгоритмів та юридичної відповідальності. Слід вже зараз інтегрувати принципи прозорості, підзвітності та захисту даних у підходи відповідального використання штучного інтелекту. Держава має створити сучасну, гнучку нормативно-правову базу, яка б відповідала викликам цифрової ери та гармонізувалася з міжнародним правом. Таким чином успішне майбутнє е-маркетингу полягає в синергії інноваційних технологій штучного інтелекту та законодавчо врегульованого підходу до їх використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/a/ba/d5da75c2613e331bb89258f950adcbae.pdf (дата звернення 03.11.2025).

2. Про електронну комерцію: Закон України від 01.01.2024 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення 03.11.2025).

3. Про захист персональних даних: Закон України від 14.06.2025 р. № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення 03.11.2025).

4. Про захист персональних даних: проект Закону від 25.10.2022 р. № 8153. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40707 (дата звернення 03.11.2025).

5. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/3/f3/1ecd916b1f1b12c29c6e2984ecb0bf33.pdf (дата звернення 03.11.2025).

6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj (дата звернення 03.11.2025).

7. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng (дата звернення 03.11.2025).

Науковий керівник – ***Єфремова Катерина Вікторівна***, кандидатка юридичних наук, с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Верещак Марія Владиславівна
студентка 1 курсу магістратури
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Анотація. У роботі висвітлено міжнародно-правові стандарти електронної комерції та їх відображення в законодавстві України. Проаналізовано основні акти ЮНСІТРАЛ і ЄС, що регулюють електронні транзакції, документи та підписи. Підкреслено, що Україна поступово імплементує ці норми через національні закони про електронну комерцію, довірчі послуги та захист персональних даних.

Ключові слова: електронна комерція, міжнародно-правові стандарти, ЮНСІТРАЛ, eIDAS, законодавство України.

У сучасних умовах цифрової глобалізації особливого значення набувають міжнародно-правові стандарти, що регулюють сферу електронної комерції. Їх формування здійснюється під егідою таких міжнародних інституцій, як Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світова організація торгівлі (СОТ), а також Європейський Союз. Ці організації розробляють універсальні підходи до правового регулювання електронних транзакцій, автентифікації, захисту персональних даних і безпеки цифрового обміну.

Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла на себе низку зобов'язань, серед яких — поступова адаптація національного законодавства до норм і стандартів ЄС, у тому числі у сфері електронної комерції [2, с. 161]. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу міжнародно-правових підходів та ступеня їх імплементації у вітчизняну правову систему.

Метою даної роботи є порівняльний аналіз міжнародно-правових і європейських стандартів у сфері електронної комерції та оцінка рівня їх адаптації в законодавстві України.

Правове регулювання електронної комерції на міжнародному рівні формується переважно під егідою Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), яка розробила базові документи, покликані уніфікувати правові підходи до здійснення електронних транзакцій у різних юрисдикціях

Ключовим міжнародним актом у цій сфері є Модельний закон ЮНСІТРАЛ про електронну комерцію (1996 р.), який визначив основні принципи визнання юридичної сили електронних документів і повідомлень. Закон закріпив принцип функціональної еквівалентності, відповідно до якого електронна форма

правочину має таку ж юридичну силу, як і письмова. Цей підхід відображено у статтях 6–8 Модельного закону, де передбачено, що електронні повідомлення можуть виконувати функції письмової форми, підпису та оригіналу документа [3]. Саме цей принцип став базою для більшості сучасних національних і наднаціональних нормативних актів у сфері цифрових відносин.

Згодом доповненням до нього став Модельний закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи (2001 р.), який визначив вимоги до автентичності та достовірності електронного підпису, а також умови його міжнародного визнання. Цей документ забезпечив основу для створення системи електронної ідентифікації та довірчих послуг, які пізніше були розвинуті в законодавстві Європейського Союзу, зокрема в Регламенті (ЄС) № 910/2014 (eIDAS).

Крім того, важливу роль у формуванні глобальних стандартів відіграють рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) щодо електронної комерції, а також декларації Світової організації торгівлі (СОТ) про торгівлю товарами та послугами в цифровому форматі. Ці документи підкреслюють необхідність створення прозорого, безпечного та недискримінаційного середовища для онлайн-торгівлі, де забезпечено рівні умови для всіх учасників ринку.

Загалом, міжнародно-правові стандарти у сфері електронної комерції спрямовані на юридичне прирівняння електронних і традиційних правочинів, уніфікацію вимог до електронних документів і підписів, захист прав споживачів та підвищення довіри до цифрового середовища через безпеку даних і технічну сумісність. Ці принципи стали основою подальшого розвитку правового регулювання е-комерції в ЄС у межах директив і регламентів цифрового ринку.

Європейський Союз створив комплексну правову систему, що регулює відносини у сфері електронної комерції. Основна мета цієї системи — забезпечення вільного руху цифрових послуг, захист прав споживачів та формування безпечного середовища для онлайн-транзакцій. ЄС прагне до уніфікації правил у межах спільного цифрового ринку, щоб забезпечити однакові умови для всіх суб’єктів електронної торгівлі.

Основні нормативні акти ЄС у цій сфері: 1) Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року «Про певні правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» (Directive on electronic commerce) [5], 2) Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку» (Regulation eIDAS) [6], 3) Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року «Про захист фізичних осіб у зв’язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних»

(General Data Protection Regulation — GDPR) [7], 4) Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року «Про єдиний ринок цифрових послуг» (Digital Services Act — DSA) [8], 5) Регламент (ЄС) 2022/1925 Європейського Парламенту та Ради від 14 вересня 2022 року «Про конкуренцію на ринках у цифровому секторі» (Digital Markets Act — DMA) [9].

Загалом ці акти формують цілісну систему європейського регулювання електронної комерції, орієнтовану на довіру, безпеку, захист прав користувачів і розвиток цифрової економіки.

Аналізуючи європейські стандарти регулювання електронної комерції, варто зазначити, що Україна поступово рухається у напрямі їх адаптації до національного законодавства. Основу правового регулювання складає Закон України «Про електронну комерцію» (2015 р.), який визначає порядок укладення електронних договорів, прирівнюючи їх до письмових, що відповідає принципам E-Commerce Directive [5].

Важливим кроком стало ухвалення Закону «Про електронні довірчі послуги» (2017 р.), що частково відтворює положення Регламенту eIDAS, забезпечуючи правове визнання електронних підписів і печаток. Крім того, Закон «Про захист персональних даних» поступово наближається до вимог GDPR, посилюючи права громадян і контроль за обробкою інформації.

Завдяки організації законодавчого поля в Україні можуть з’явитися такі легальні міжна родні платіжні системи як: PayPal, Європейські оператори логістики і систем захисту інформації. Це наблизить українських виробників та посеред ників до Європейських споживачів [4, с. 46]. Україна зробила помітний прогрес у цифровій трансформації, однак залишаються виклики — зокрема, необхідність удосконалення механізмів захисту споживачів, відповідальності онлайн-посередників і запровадження сучасних правил кібербезпеки. Ці аспекти є ключовими для подальшої гармонізації українського законодавства з нормами ЄС.

Отже, міжнародно-правові та європейські стандарти у сфері електронної комерції формують узгоджену правову базу для функціонування цифрової економіки, забезпечуючи визнання електронних документів і підписів, прозорість онлайн-транзакцій та захист прав користувачів. Україна, орієнтуючись на європейський досвід, поступово імплементує ці стандарти у своє законодавство. Прийняття законів «Про електронну комерцію», «Про електронні довірчі послуги» та «Про захист персональних даних» свідчить про прагнення держави створити надійну правову основу для розвитку цифрового середовища.

На мою думку, Україна досягла суттєвого прогресу у гармонізації правового поля з нормами ЄС, однак подальший розвиток у цій сфері потребує

системного вдосконалення механізмів кібербезпеки, захисту персональних даних і прав споживачів, а також підвищення відповідальності онлайн-посередників. Важливо не лише запозичувати європейські норми, а й забезпечити їх ефективне практичне застосування з урахуванням національних особливостей цифрової економіки.

Загалом, гармонізація законодавства України з європейськими стандартами сприятиме зміцненню довіри до електронних правовідносин, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу на міжнародному ринку та формуванню сучасного цифрового суспільства, заснованого на принципах безпеки, відкритості та правової визначеності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лесько Н., Кіра С. Правові засади електронної комерції в соціальних мережах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2022. № 3 (35). С. 161–165.
2. Організація Об'єднаних Націй. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). *Типовий закон про електронну торгівлю та Керівництво із прийняття (1996 р.) UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment (1996).* Нью-Йорк : Організація Об'єднаних Націй, 2006. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/v1504119_ebook.pdf (дата звернення: 26.10.2025).
3. Костова Н. І., Фалес О. Г. Перспективи та новації електронної комерції в Україні. *Часопис цивілістики.* 2019. № 32. С. 44–49.
4. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 27.10.2025).
5. Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 р. *Про певні правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Directive 2000/31/EC on electronic commerce). Official Journal of the European Communities.* L 178. 17.07.2000. P. 1–16.
6. Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 р. *Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку (Regulation (EU) No 910/2014 eIDAS). Official Journal of the European Union.* L 257. 28.08.2014. P. 73–114.
7. Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 р. *Про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних (General Data Protection Regulation – GDPR). Official Journal of the European Union.* L 119. 04.05.2016. P. 1–88.

8. Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 р. *Про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Services Act – DSA). Official Journal of the European Union.* L 277. 27.10.2022. P. 1–102.

9. Регламент (ЄС) 2022/1925 Європейського Парламенту та Ради від 14 вересня 2022 р. *Про справедливі ринки в цифровому секторі (Digital Markets Act – DMA). Official Journal of the European Union.* L 265. 12.10.2022. P. 1–66.

Науковий керівник – ***Єфремова Катерина Вікторівна***, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Світлична Єлизавета Михайлівна
студентка 3 курсу, 8 групи факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ: ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. У роботі розглянуто правову природу платіжних систем як об'єкта державного фінансового контролю. Визначено роль Національного банку України у забезпеченні стабільності платіжної інфраструктури та фінансової безпеки держави. Проаналізовано нормативне регулювання платіжного ринку, особливу увагу приділено аспектам кібербезпеки та цифровізації. Запропоновано напрями вдосконалення державного контролю, зокрема гармонізацію законодавства з європейськими стандартами та посилення інституційної спроможності НБУ.

Ключові слова: платіжні системи, фінансовий контроль, Національний банк України, правове регулювання, фінансова безпека, цифровізація, кібербезпека.

Платіжні системи є ключовим елементом фінансової інфраструктури держави, що гарантує безперервність грошового обігу, стабільність банківського сектору та реалізацію грошово-кредитної політики. Їх ефективне функціонування має вирішальне значення для фінансової безпеки та економічної стійкості країни, адже саме через ці системи здійснюється основна частина фінансових операцій — від розрахунків між юридичними та фізичними особами до управління державними фінансами.

Розвиток сучасного фінансового ринку тісно пов'язаний із глобальними процесами цифровізації. Вони, з одного боку, сприяють зростанню продуктивності платіжних операцій, а з іншого — створюють нові виклики, серед яких кіберзагрози, інформаційні атаки та технічні збої. У цьому контексті правове регулювання роботи платіжних систем та впровадження державного фінансового контролю стають критично важливими для забезпечення стабільності грошового ринку.

Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги», платіжна система визначається як «система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи» [1]. Це визначення підкреслює юридичну природу платіжних систем як інституційно-правового механізму, що функціонує на основі нормативно закріплених правил, процедур і контролю з боку уповноважених державних органів.

У цьому контексті особливе значення має визначення правового статусу платіжних систем та механізмів державного контролю за ними. Національний банк України відіграє центральну роль у цьому процесі, здійснюючи нормативне регулювання відповідно до чинного законодавства та забезпечуючи стабільне функціонування державної платіжної інфраструктури. Саме система правових повноважень Національного банку України (НБУ) створює основи фінансової безпеки та контролю ризиків у платіжних операціях. Як зазначають Трусова Н. В. та Чкан І. О., «НБУ, як головний творець платіжного простору, постійно повинен працювати над забезпеченням та вдосконаленням електронного банкінгу. Процеси глобалізації та досягнення вимог міжнародних стандартів банківської діяльності вимагають використання найновіших технічних інновацій платіжних послуг, які в більшості випадків українським законодавством чітко не врегульовані» [2 , с. 260]. Ця позиція підкреслює, що саме НБУ має бути не лише регулятором, а й ініціатором технологічного оновлення платіжної інфраструктури, що забезпечує ефективний державний фінансовий контроль у цифрову епоху.

Держава через Національний банк України авторизує учасників платіжного ринку, встановлює правила функціонування платіжних систем, контролює діяльність та управляє системними ризиками, забезпечуючи стабільність фінансового ринку та захищаючи права споживачів фінансових послуг.

Згідно з пунктом 8 частини першої статті 7 Закону України «Про Національний банк України», основними функціями Національного банку України (НБУ) є: «здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі» [3]. Це положення визначає Національний банк України як центральний орган фінансового контролю, відповідальний за стабільність банківської та платіжної інфраструктури. У взаємозв’язку з пунктом 6 цієї ж статті, НБУ також: «здійснює державне регулювання на платіжному ринку, визначає засади функціонування платіжного ринку України, регулює діяльність надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг, визначає порядок надання платіжних послуг та обмежених платіжних послуг, здійснює нагляд за діяльністю учасників платіжного ринку» [3]. Таким чином, НБУ виконує комплексну фінансово-правову регуляторну функцію – від ліцензування платіжних систем до забезпечення кіберстійкості та безперервності їхньої роботи.

З огляду на цифровізацію фінансового сектору, правове регулювання платіжних систем неможливо відокремити від інформаційної безпеки та кібербезпеки. Активне використання електронних платіжних інструментів, мобільного банкінгу та цифрових послуг вимагає посилення державного

контролю над ІТ-інфраструктурою. Національний банк України, реалізуючи свою політику технологічного нагляду (оверсайту), зобов'язує учасників платіжного ринку впроваджувати системи управління інформаційною безпекою, проводити аудити кібербезпеки та повідомляти про інциденти, які можуть вплинути на безперервність платежів. Як зазначають І. Ситник, І. Васильчук, О. Колодізєв та К. Вжитинська, удосконалення функцій центральних банків і їхнього регуляторного впливу на роботу національних платіжних систем, які знаходять прояв у дієвому оверсайті національних платіжних систем, плануванні систем їхньої відповідності міжнародним стандартам, ініціювання змін у засадах функціонування платіжних систем тощо [4 , с. 45]. Це положення науковців підтверджує важливість системного підходу НБУ до технологічного нагляду, гармонізації із європейськими нормами та посилення фінансової стійкості платіжної інфраструктури України. Ефективна кібербезпека також забезпечується завдяки міжвідомчій співпраці між Національним банком України, Службою безпеки України та Національним координаційним центром кібербезпеки, які формують єдину систему реагування на кіберзагрози у фінансовому секторі. Тому забезпечення кіберстійкості платіжних систем має комплексний характер, поєднуючи правові, фінансові та технологічні інструменти державного контролю.

Розглянемо основні напрями вдосконалення контролю у сфері платіжних систем, спрямовані на підвищення ефективності державного фінансового нагляду та забезпечення стабільності фінансової інфраструктури: 1) запровадження обов’язкової сертифікації інформаційної безпеки для учасників ринку; 2) удосконалення нормативних актів щодо відповідальності за порушення правил платіжної інфраструктури; 3) забезпечення співпраці між Національним банком України та Національним координаційним центром кібербезпеки; 4) узгодження законодавчих положень з європейськими стандартами.

Таким чином, платіжні системи становлять важливий об’єкт державного фінансового контролю, оскільки саме через них реалізується стабільність грошового обігу, безперервність розрахунків і захист фінансової безпеки держави. Ефективність їх правового регулювання та нагляду з боку Національного банку України визначає рівень довіри до фінансової системи загалом. В умовах цифровізації особливого значення набуває інтеграція правових, організаційних і технічних механізмів контролю, спрямованих на забезпечення кіберстійкості та прозорості платіжного ринку. Отже, подальше вдосконалення системи державного фінансового контролю у сфері платіжних систем має бути орієнтоване на гармонізацію з європейськими стандартами,

посилення інституційної спроможності НБУ та формування ефективної моделі управління ризиками у фінансовій інфраструктурі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.

2. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. Бізнес Інформ. 2021. № 1. С. 257–263. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-257-263.

3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text.

4. Ситник І., Васильчук І., Колодізєв О., Вжитинська К., Кузьмінова О., Смоляк О. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів 2022. Т. 6, № 47. С. 34–50. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3901.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Каменська Ганна Сергіївна
студентка 1 курсу магістратури
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

DARK PATTERNS. МЕЖА МІЖ МАРКЕТИНГОМ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

Анотація. У тезах досліджується феномен «темних патернів» (Dark Patterns) — елементів дизайну користувацького інтерфейсу, свідомо розроблених для примусу, направлення або обману користувачів, змушуючи їх приймати рішення, вигідні онлайн-сервісу. Основною проблемою, що потребує нормативного та етичного осмислення, є визначення межі між легітимними техніками переконання/маркетингу та маніпуляцією, оскільки темні патерни часто функціонують у «сірій зоні». Ці патерни досягають впливу шляхом експлуатації когнітивних упереджень споживачів (наприклад, ефект дефіциту, ефект дефолту) через модифікацію архітектури вибору. Регулювання, зокрема в ЄС (через DSA та Data Act), дедалі більше використовує індивідуальну автономію як ключовий нормативний критерій. Європейське законодавство прагне заборонити практики, які «істотно спотворюють або погіршують здатність» користувачів приймати вільні та свідомі рішення.

Ключові слова. Темні патерни (Dark Patterns), маркетинг, захист прав споживачів, автономія користувача, когнітивні упередження, Акт про цифрові послуги (DSA), електронна комерція, архітектура вибору.

«Темні патерни» (Dark Patterns, DPs) визначаються як дизайнерські рішення інтерфейсу, що цілеспрямовано приносять користь онлайн-сервісу, примушуючи, спрямовуючи або обманюючи користувачів, щоб ті приймали несвідомі та потенційно шкідливі рішення. Їхня поширеність на тисячах торгових вебсайтів свідчить про системну індустріальну стратегію, а не поодинокі етичні прорахунки [1]. Механізм їхньої дії ґрунтується на цілеспрямованій експлуатації когнітивних упереджень — таких як ефект дефіциту, ефект дефолту чи ефект фреймінгу — для отримання фінансової вигоди або збору даних. Це призводить до прямих фінансових втрат споживачів, втрати конфіденційності та індукції компульсивної поведінки [2].

Саме тут виникає ключова нормативна та методологічна дилема. Темні патерни функціонують у так званій «сірій зоні», на кордоні між законними методами переконання, що становлять саму суть маркетингу, та відверто незаконними методами впливу, такими як примус або обман. Критики та лобісти індустрії часто намагаються відкинути дослідження DPs як «академічне голосіння» щодо звичайного, хоч і агресивного, маркетингу або неминучих аспектів нечесної ділової практики. Однак, можна сказати, що такий підхід є хибним, оскільки він ігнорує фундаментальну відмінність у намірах та

механізмах впливу [3]. Для адекватної правової оцінки цих явищ необхідно вийти за рамки суто описового аналізу, застосовуючи чіткі нормативні фільтри, що синтезують міркування з етики, поведінкової економіки та права. Наприклад, мою думку, вирішальним критерієм розмежування, який, на щастя, вже знаходить своє відображення у новітньому європейському законодавстві, зокрема в Акті про цифрові послуги (DSA) та Директиві про права споживачів (CRD), є концепція індивідуальної автономії споживача [4].

Розмежування є чітким: переконання (маркетинг) — це відкрите звернення до свідомої здатності користувача приймати рішення. Натомість, маніпуляція (DPs) — це навмисний і часто прихований вплив, що підриває автономію, позбавляючи користувача авторства над власним рішенням, навіть якщо обман (Deception) як такий відсутній. Концептуально, DPs об'єднані маніпулятивним наміром, асиметрією інформації та експлуатацією упереджень. Вони реалізуються через два основні напрямки: модифікацію простору рішень та маніпуляцію інформаційним потоком. Це описується через шість атрибутів: Asymmetric (нерівні тягарі на варіанти), Restrictive (обмеження вибору), Disparate Treatment (дискримінація), Covert (приховування механізму), Deceptive (обман) та Information Hiding (приховування інформації) [5].

Для цілей регулювання, ці практики трансформуються у категорії порушень автономії, такі як індукування угод без рефлексії, не-нейтральна презентація вибору, та створення «негативного напруження» (Negative Friction) – тобто необґрунтованих витрат часу, зусиль чи емоцій для відмови від послуги [6].

Поширені типи DPs ілюструють ці механізми. Проникнення (Sneaking) додає приховані витрати, експлуатуючи упередження незворотних витрат. Терміновість (Urgency) використовує фейкові таймери зворотного відліку, що є прямим обманом, на відміну від правдивої маркетингової інформації. Неправильне спрямування (Misdirection) вдається до заплутаних "Trick Questions" або емоційного шантажу "Confirmshaming" [7].

Мабуть, найбільш показовим та системним є патерн «Перешкоди» (Obstruction), що навмисно ускладнює процедури, невигідні компанії. Класична метафора "Roach Motel" (мотель для тарганів) — «легко зайти, важко вийти» — ідеально описує процес скасування багатьох онлайн-підписок. Найяскравішим та найбільш дослідженим прикладом тут є сумнозвісний "Iliad Flow" компанії Amazon Prime. Важливо підкреслити, що це не зовнішній термін, а внутрішня назва, яку використовувала сама компанія Amazon, цинічно порівнюючи процес скасування підписки з довгою, виснажливою та кривавою Троянською війною. Це само по собі свідчить про усвідомлений намір. У скаргах Федеральної торгової комісії США (FTC) цей процес був описаний як «лабіринтоподібний». Дослідники, застосовуючи методологію «Темпорального аналізу темних

патернів», виявили, що це не один патерн, а ціла послідовність, розгорнута протягом тривалого шляху користувача. Процес скасування займав п'ять сторінок, наповнених повторюваними, заплутаними та емоційно забарвленими опціями. Можна побачити тут комбінацію: Obstruction (основний патерн у вигляді непотрібних кроків та бар'єрів), Interface Interference (хибна візуальна ієрархія, де кнопки продовження підписки були значно помітнішими за кнопки скасування) та Forced Action (повторювані пропозиції «Нагадати мені пізніше», що діяли як набридання). Вся ця складна архітектура була розроблена з єдиною метою, задокументованою регуляторами, — «зірвати» скасування, створивши максимальне «негативне напруження» [8].

Економічні стимули, що стоять за DPs, є неоднорідними. Як показує Аналітичний ієрархічний процес (AHP), найвищий прямий дохід генерують «Терміновість», Соціальний доказ (Social Proof) та «Проникнення». Натомість патерни «Перешкода» та «Неправильне спрямування» приносять лише маржинальні прибутки, що вказує на їхню стратегічну функцію — утримання клієнтів та створення бар'єрів для переходу до конкурентів. Проблема ускладнюється роллю третіх сторін, що пропонують "DPs-as-a-Service", іноді навіть з шахрайськими функціями (як-от фальшиві повідомлення про покупки) [9].

Таким чином, це підводить нас до розуміння сучасного регуляторного фокусу, який нарешті починає наздоганяти технології. Новітнє законодавство ЄС, зокрема стаття 25 DSA «Online interface design and organisation», робить кардинальний зсув: воно свідомо захищає саме упереджених споживачів, визнаючи, що DPs експлуатують невід'ємні поведінкові риси, а не захищають застарілий ідеалізований концепт «раціонального споживача» [10]. Окрім порушення автономії, DPs оцінюються і через інші нормативні лінзи: індивідуальний добробут (фінансові втрати, когнітивний тягар), колективний добробут (шкода здоровій конкуренції через бар'єри виходу, підрив загальної довіри до цифрового ринку) та відповідність конкретним регуляторним цілям (наприклад, пряме порушення вимог GDPR щодо отримання згоди). Таким чином, межа між маркетингом і маніпуляцією, хоч і тонка, але є чіткою і проходить вона саме по лінії автономії. Легітимне переконання звертається до свідомості, надаючи аргументи для вибору. Маніпуляція ж, що базується на обмані, приховуванні та експлуатації когнітивних слабкостей, підриває саму здатність користувача робити вільний та поінформований вибір, позбавляючи його справжнього авторства над власним рішенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матур А., Акар Г., Фрідман М. Дж. та ін. Dark Patterns at Scale: Findings from a Crawl of 11K Shopping Websites. Proc. ACM Hum.-Comput. Interact.. 2019. Т. 3, CSCW, ст. 81. 32 с. DOI: https://doi.org/10.1145/3359183.

2. Сірур С., Нерс Дж. Р. К., Вебб Г. Are we there yet? Understanding the challenges faced in complying with the General Data Protection Regulation (GDPR). In 2nd International Workshop on Multimedia Privacy and Security (MPS '18) at the 25th ACM Conference on Computer and Communications Security (CCS). Нью-Йорк, NY, USA: ACM, 2018. 8 с.

3. Матур А., Маєр Дж., Кширсагар М. What Makes a Dark Pattern... Dark? Design Attributes, Normative Considerations, and Measurement Methods. In CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '21). Нью-Йорк: ACM, 2021. 27 с. DOI: https://doi.org/10.1145/3411764.3445610.

4. Бреннке М. Regulating Dark Patterns. Notre Dame J. Int'l & Comp. L.. Т. XIV:I. С. 1–41.

5. Рамтеке А., Тембхурне С., Сонаване Г. та ін. Unmasking Dark Patterns: A Machine Learning Approach to Detecting Deceptive Design in E-commerce Websites. (Повні дані про публікацію у джерелах відсутні).

6. Яанторно М., Гуаданьоло Д., Петтерсон А. DARK PATTERNS AND PEDAGOGY: EXPANDING SCHOLARSHIP AND CURRICULUM ON MANIPULATIVE MARKETING PRACTICES. AoIR Selected Papers of Internet Research. 2023. DOI: https://doi.org/10.5210/spir.v2023i0.13430.

7. Мейрезалді О. Dark Patterns Reconsidered: A Cross-Taxonomic and Conceptual Mapping for Ethical Interface Design. Telaah Bisnis. 2025. Т. 26, № 1. С. 11–25. DOI: https://doi.org/10.35917/tb.v26i1.586.

8. Грей К. М., Мільднер Т., Гайрола Р. Getting Trapped in Amazon's «Iliad Flow»: A Foundation for the Temporal Analysis of Dark Patterns. In CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '25). Нью-Йорк: ACM, 2025. 10 с. DOI: https://doi.org/10.1145/3706598.3713828.

9. Сінгх В., Вішвакарма Н. К., Мал Х. та ін. Prioritizing dark patterns in the e-commerce industry – an empirical investigation using analytic hierarchy process. Measuring Business Excellence. 2024. Т. 28, № 2. С. 177–192. DOI: https://doi.org/10.1108/MBE-08-2023-0114.

10. Regulation - 2022/2065 - EN - DSA - EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, кандидатка юридичних наук, с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Скарга Поліна Юріївна,
студентка 1 курсу магістратури
факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню окремих правових актів Європейського Союзу, що спрямовані на регулювання електронної комерції та захист споживачів від протиправних комерційних практик з боку онлайн-платформ. Автор проаналізував зміст правових актів Європейського Союзу та визначив особливості відповідальності правопорушників за такими актами, ознайомився зі звітами, підготовленими Європейською організацією споживачів і виокремив основні порушення, допущені платформами TEMU та SHEIN під час здійснення електронної комерції.

Ключові слова: електронна комерція, Європейський Союз, Акт про цифрові послуги, Директива про недобросовісні комерційні практики, маніпулятивні практики.

Сьогодні електронна комерція є вагомою рушійною силою світової економіки: попри виклики фінансової нестабільності, вона демонструє стрімке зростання й визначає майбутнє світової торгівлі. Вагомий внесок у створення правової бази у сфері електронної комерції зробив Європейський Союз (далі - ЄС), який сформував комплексну систему регулювання цифрової економіки. Серед основних правових актів ЄС, що регулюють відповідну сферу, можна виділити: Директива 2000/31/ЄС (спрямована на забезпечення вільного руху послуг інформаційного суспільства між державами-членами ЄС, ґрунтується на принципах свободи підприємницької діяльності та свободі надання послуг), Директива 2019/770/ЄС (спрямована на забезпечення належного рівня захисту споживачів шляхом встановлення вимог до договорів між продавцями й споживачами на постачання цифрового контенту чи послуг), Директива 2019/771/ЄС (спрямована на належний захист прав споживачів, зокрема шляхом встановлення правил щодо відповідності продукції договірним умовам, механізмів правового захисту в разі невідповідності, процедур реалізації таких механізмів) [1]. Окремо варто відзначити Акт про цифрові послуги (далі - DSA), який спрямований на захист прав користувачів шляхом підвищення прозорості, захист користувачів від незаконного контенту, та Директиву про недобросовісні комерційні практики, що має на меті захистити споживачів від недобросовісних комерційних практик бізнесу.

DSA встановлює обов'язки для різних категорій «цифрових гравців»: постачальників посередницьких послуг, постачальників послуг хостингу, постачальників цифрових платформ, постачальників дуже великих цифрових платформ та постачальників дуже великих онлайн-пошукових систем [2]. При чому, сфера дії DSA охоплює вимоги щодо реклами на цифрових платформах, заборони використання платформами онлайн-інтерфейсів у маніпулятивних чи обманних цілях, особливостей онлайн-захисту неповнолітніх, прозорості для онлайн-платформ тощо [3].

За порушення положень DSA держави-члени ЄС мають встановлювати ефективні, пропорційні та стримуючі санкції для постачальників посередницьких послуг, на яких поширюється юрисдикція відповідної держави-члена, з урахуванням того, що максимальний розмір штрафів за порушення становить 6% річного світового обороту постачальника посередницьких послуг у попередньому фінансовому році [4]. Втім, навіть значний розмір штрафів не зупиняє деяких онлайн-платформ від порушень вимог, передбачених актами ЄС. Наприклад, Європейська Комісія розпочала офіційне провадження щодо TEMU за можливі порушення статей 27, 34, 35, 38 та 40 DSA. Проте Європейська організація споживачів (далі - BEUC) та 17 її членів подали скарги проти Temu за порушення ще й інших статей DSA, зокрема статей 30, 25, 14. Таким чином, частина 7 статті 30 DSA закріплює обов'язок онлайн-платформ розкривати споживачам наступну інформацію: ім'я продавця, його адреса, адреса його електронної пошти, номер телефону, торговий реєстр, в якому зареєстрований продавець, його реєстраційний номер / еквівалентний засіб ідентифікації в цьому реєстрі, само сертифікація продавця. При цьому, принципово важливою вимогою є надання такої інформації в чіткій, зрозумілій і легкодоступній формі. Натомість згідно зі звітом BEUC від 16.05.2024 (далі - Звіт) Temu порушує зазначені вимоги: у багатьох випадках на Temu вказується лише назва продавця, а, наприклад, адреса електронної пошти, само сертифікація продавця є відсутніми. Крім того, часто відповідна інформація не є легкодоступною, адже споживачі мають пройти декілька етапів для отримання повних відомостей про продавця.

Ще одним порушенням, до яких вдається Temu відповідно до Звіту, є застосування маніпулятивних практик, заборонених статтею 25 DSA. Наприклад, Temu надає оманливу й неоднозначну інформацію про ціни та продукти, ускладнює процедуру видалення облікових записів (для видалення облікового запису споживачу необхідно обрати опцію видалення облікового запису, прочитати текст, що заохочує продовжити використовувати платформу, повторно підтвердити намір видалити обліковий запис, вказати причину видалення облікового запису, підтвердити бажання видалення, підтвердити свою особу).

І наостанок варто звернути увагу на статтю 14 DSA: частина перша зазначеної статті передбачає, що постачальники посередницьких послуг мають включати у свої умови та положення чітку, зрозумілу, однозначну та загальнодоступну інформацію про будь-які обмеження, які вони встановлюють щодо використання їхніх послуг стосовно інформації, наданої отримувачами послуг, зокрема йдеться про процедуру внутрішньої системи розгляду скарг. При цьому, на Temu відсутня чітка інформація про правила внутрішнього механізму розгляду скарг [5].

В свою чергу, Директива про недобросовісні комерційні практики (далі - Директива) побудована таким чином: першочергово вона встановлює загальну заборону недобросовісних комерційних практик, далі в ній вказані заборони оманливих дій, упущень та агресивних практик, закріплені правила щодо саморегулівних кодексів поведінки і правила щодо правозастосування та санкцій [6]. Також важливо наголосити на тому, що Директива визначає недобросовісну комерційну практику як практику, що суперечить правилам професійної сумлінності та суттєво спотворює чи може спотворити економічну поведінку споживача, а також як торговельні практики, що можуть істотно вплинути на економічну поведінку конкретної категорії споживачів, які є особливо вразливими щодо таких практик чи щодо базового продукту внаслідок своїх вад, довірливості та віку, оманливі комерційні практики та агресивні комерційні практики [7].

Відповідно до статті 13 Директиви до порушників її положень мають застосовуватись дієві та пропорційні санкції, які враховують характер, масштаб, тривалість порушення, існування попередніх порушень, вжиття порушником якихось дій для зниження рівня шкоди, фінансові вигоди та втрати для порушника тощо. При цьому, максимальна сума таких штрафів має становити щонайменше 4 відсотки річного обороту продавця у відповідній державі / державах [8].

Одним з яскравих прикладів цифрових платформ, діяльність яких не відповідає вимогам Директиви, є SHEIN. SHEIN нерідко використовує оманливі формулювання на кшталт «продано понад 2 тис.», «куплено 6 годин тому» «залишилося лише…», «обмежена кількість», що створює штучне відчуття терміновості й дефіциту задля спонукання споживачів до негайної покупки - попри те, що така практика є забороненою відповідно до пункту 7 Додатка 1 до Директиви. Також варто зауважити, що більшість продуктів на платформі SHEIN мають середню оцінку не нижче чотирьох з п'яти зірок, і при цьому, з боку платформи відсутні будь-які пояснення щодо того, чому немає середніх оцінок нижче чотирьох зірок. Хоча частина 6 статті 7 Директиви встановлює, що в разі, коли продавець надає доступ до відгуків споживачів про продукти, інформація

про те, чи гарантує і в який спосіб продавець гарантує, що опубліковані відгуки є відгуками споживачів, які дійсно використовували або придбали продукт, є істотною [9].

Отже, в контексті регулювання електронної комерції правові акти ЄС відіграють надзвичайно важливу роль. При цьому, чільне місце в системі таких актів посідають Акт про цифрові послуги та Директива про недобросовісні комерційні практики, які головним чином спрямовані на захист прав споживачів від маніпулятивних та оманливих комерційних практик з боку цифрових платформ. Обома актами передбачено стягнення штрафів із суб'єктів, діяльність яких не відповідає закріпленим у них вимогам, проте це не зупиняє деяких онлайн-платформ від порушення приписів правових актів ЄС: прикладами таких порушників можна вважати TEMU та SHEIN, які вдаються до маніпулятивних комерційних рішень задля утримання уваги споживачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бундз Р., Перун Т. Електронна комерція в умовах глобалізації: правові аспекти та євроінтеграційний вимір. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. №45. С. 311-312. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15877264.
2. Штанько В., Дресвянніков А. Аналіз змін законодавства ЄС у сфері цифрових сервісів та платформ й їхній вплив на цифрову економіку України. Матеріали Українського центру європейської політики. Київ. 2022. С. 1-63.
3. Schwemer S. F. Digital Services Act: A reform of the e-Commerce Directives and much more. Research Handbook on EU Internet Law. 2022. DOI: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4213014.
4. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services. № 2022/2065. URL:https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng (last accessed: 04.11.2025).
5. The European Consumer Organisation. Taming Temu: Why the fast-growing online marketplace fails to comply with the EU Digital Services Act. Brussels. 2024. P. 13-23.
6. Willem H. van Boom. Unfair Commercial Practices. Research Handbook on EU Consumer and Contract Law. Cheltenham. 2016. P. 388-405.
7. Пожоджук Р. В. Характеристика недобросовісних комерційних практик у контексті захисту прав споживачів. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 2. С. 32-34. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.5.
8. Директива Європейського Парламенту і Ради 2005/29/ЄС від 11.05.2005 р. Стосовно недобросовісних комерційних практик бізнесу щодо споживачів на внутрішньому ринку. № 2005/29/ЄС. Дата оновлення: 07.01.2020.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b43#Text (дата звернення: 04.11.2025).

9. The European Consumer Organisation. Click to buy (more): How fast fashion giant SHEIN uses dark patterns to push overconsumption. Brussels. 2025. P. 23-25.

Науковий керівник: Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Сержантов Вадим Павлович
студент 1 курсу магістратури
факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Анотація. Наукова робота присвячена порівняльному аналізу правових рамок, що регулюють сферу електронної комерції в Україні та Великій Британії. Досліджено ключові аспекти законодавства щодо укладення електронних договорів, захисту прав споживачів та обробки персональних даних. Визначено, що попри різні вектори розвитку – гармонізація з правом ЄС для України та адаптація після Brexit для Великої Британії – обидві юрисдикції демонструють конвергенцію у прагненні до високих стандартів захисту.

Ключові слова: електронна комерція, захист прав споживачів, правове регулювання, законодавство України, законодавство Великої Британії.

В умовах глобальної цифровізації економіки ефективне правове регулювання електронної комерції є ключовим фактором для стимулювання торгівлі, захисту прав учасників ринку та зміцнення довіри до онлайн-транзакцій. Ця робота присвячена порівняльному аналізу регуляторних підходів України та Великої Британії – двох країн, що демонструють різні, але показові моделі правового розвитку. Україна, як країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу, активно гармонізує своє законодавство з європейськими нормами. Велика Британія, навпаки, після виходу з ЄС формує власну суверенну регуляторну політику, зберігаючи при цьому високі стандарти, що склалися за десятиліття.

Фундаментальною основою для ведення електронної комерції в Україні є спеціалізований Закон «Про електронну комерцію» [1]. Цей акт комплексно визначає організаційно-правові засади діяльності, порядок укладення електронних договорів через обмін офертою та акцептом, а також прирівнює електронні правочини за юридичною силою до договорів, укладених у письмовій формі. Такий підхід, що базується на єдиному кодифікованому акті, є характерним для країн континентальної системи права і створює чітку та зрозумілу базу для суб'єктів ринку. Натомість правова система Великої Британії є багаторівневою та має глибоке коріння; її законодавство у цифровій сфері почало формуватися ще до імплементації відповідних директив ЄС, зокрема у сферах захисту даних та дистанційної торгівлі. Ключовим елементом сучасної

системи є Регламент про електронну комерцію 2002 року [3], який встановив узгоджені з ЄС правила гри та жорсткі вимоги до прозорості інформації, яку онлайн-продавці зобов'язані надавати споживачам.

Особливо помітні відмінності у підходах до захисту прав споживачів. В Україні ці відносини регулюються новою редакцією Закону «Про захист прав споживачів» , який був прийнятий у 2023 році та суттєво гармонізував підходи із законодавством ЄС [2]. На відміну від попереднього регулювання, новий закон приділяє значну увагу саме цифровому середовищу. Він вперше запровадив чіткі права споживачів щодо «товарів із цифровим вмістом» та «цифрових послуг», врегулювавши відповідальність продавця за відповідність такого контенту (наприклад, програмного забезпечення чи цифрових підписок) опису та його оновлення. Крім того, закон посилює вимоги до інформації, яка має надаватися споживачу перед укладенням дистанційного договору (онлайн). Британська система є значно більш зрілою та багатошаровою. Ключові вимоги до онлайн-торгівлі встановлені Регламентом 2002 року, який зобов'язує продавців надавати вичерпну інформацію про технічні етапи укладення договору та надавати споживачам засоби для виявлення та виправлення помилок введення перед розміщенням замовлення. Він доповнюється Законом про права споживачів 2015 року, який запровадив окремі права споживачів щодо цифрового контенту [4].

У сфері захисту персональних даних, навпаки, спостерігається значна конвергенція. І Україна, і Велика Британія будують свої правові режими на принципах, закладених у Загальному регламенті про захист даних ЄС (GDPR). Для України гармонізація із GDPR є стратегічним кроком на шляху до євроінтеграції. Для Великої Британії збереження режиму, еквівалентного GDPR, у формі Закону про захист даних 2018 року є комерційною необхідністю, що дозволяє забезпечити вільний потік даних з ЄС та підтримувати довіру у транскордонній торгівлі [5]. Це демонструє, що, попри політичну дивергенцію, економічні реалії глобального цифрового ринку змушують дотримуватися єдиних високих стандартів.

Важливим кроком у формалізації правових відносин між двома країнами стало підписання Угоди про цифрову торгівлю [6]. Цей документ є комплексним, охоплюючи ключові аспекти е-комерції. Він встановлює безмитну торгівлю цифровим контентом та сприяє оцифруванню митних процедур. Угода закріплює взаємні зобов'язання підтримувати високі стандарти онлайн-захисту споживачів, зокрема шляхом вжиття заходів проти шахрайської, оманливої та недобросовісної практики, а також регулює небажані комерційні електронні повідомлення (спам), вимагаючи, щоб вони були чітко ідентифіковані та надсилалися за згодою отримувача. Крім того, Угода містить важливі гарантії

для бізнесу, забороняючи примусову передачу вихідного коду як умову доступу до ринку, та підтверджує спільну відданість обох держав високим стандартам захисту персональних даних. Це створює спільну регуляторну основу для подальшого розвитку цифрових економічних відносин.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить, що правові системи України та Великої Британії, рухаючись різними шляхами, досягають схожих цілей у регулюванні електронної комерції. Українське законодавство проходить етап швидкої модернізації та гармонізації, що створює сучасну та прогресивну правову базу. Британська система, будучи більш зрілою, демонструє високий рівень деталізації та проактивно реагує на нові виклики цифрового ринку. Подальший розвиток українського законодавства має бути спрямований не лише на імплементацію норм ЄС, а й на створення ефективних інституційних механізмів їх застосування, зокрема у сфері альтернативного вирішення спорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text.
3. The Electronic Commerce (EC Directive) Regulations 2002 : Statutory Instrument 2002 No. 2013. London : The Stationery Office, 2002. 14 p.
4. Consumer Rights Act 2015 : Chapter 15. London : The Stationery Office, 2015. 158 p.
5. Data Protection Act 2018 : Chapter 12. London : The Stationery Office, 2018. 342 p.
6. Угода про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 20.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-23#Text.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Діордієва Дар'я Сергївна
студентка 1 курс магістратури
факультету юстиції,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ПОЯВИ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ФІНАНСУВАННЯ ВИБОРІВ У СВІТІ

Анотація. У статті розглянуто вплив появи віртуальних активів на фінансування виборчих кампаній у світі. Наведено приклади із Сполучених Штатів Америки та Республіки Молдови, а також зроблено висновки щодо необхідності вдосконалення механізмів контролю та адаптації виборчого законодавства до умов цифрової епохи.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, фінансування виборів, політичні кампанії, прозорість, регулювання.

Вплив цифрових технологій на політику важко переоцінити у сучасному світі. Технології сприяють модернізації підходів до виборчого процесу у світі, зокрема й у сфері фінансування політичних партій. Традиційно фінансування виборів базувалося на внесках донорів, коштах партій і кандидатів, а також офіційній банківській звітності. Однак із появою нових технологій – зокрема віртуальних активів – ця сфера зазнає суттєвих змін.

Передусім слід звернутися до нормативного визначення поняття віртуальні активи. Так, 28 квітня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. [1], який закріпив визначення поняття віртуальні активи. Відповідно до п. 13 ч. 1. ст. 1 цього Закону віртуальним активом є цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. У Законі Україні «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року [2], який не набрав чинності, зазначено, що віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Різниця між цими визначеннями свідчить про відсутність єдиного підходу навіть на рівні національного законодавства. Аналогічна ситуація спостерігається і в міжнародній практиці, де поки що не сформовано уніфікованого підходу до правового статусу віртуальних активів. Попри відмінності у правовому трактуванні, віртуальні активи дедалі активніше застосовуються у політичній сфері.

У Сполучених Штатах Америки (США) криптовалютна індустрія стала повноцінним гравцем на політичній арені. Згідно з дослідженням *Public Citizen*

[3], компанії, пов’язані з ринком віртуальних активів, витратили понад 119 мільйонів доларів США на політичні внески під час виборів 2024 року. Значна частина цих коштів спрямовувалася через так звані супер PAC-комітети — організації, що можуть легально збирати необмежені суми на підтримку кандидатів. Одним із найвідоміших таких комітетів став Fairshake, що отримував значні пожертви від криптокомпаній. У 2024 році команда Дональда Трампа вперше офіційно почала приймати внески у криптовалюті. За даними Федеральної виборчої комісії [4], лише за кілька місяців кампанія зібрала понад 7,5 млн доларів у цифрових активах, зокрема в Bitcoin, Ethereum, XRP та стейблкоїні USDC.

Хоча такі практики є законними, вони породжують дискусії щодо прозорості. Попри те, що операції з криптовалютою можна відстежити в блокчейні, ідентифікація реальних донорів залишається складною. Це створює ризики прихованого впливу великих гравців та підриває принцип відкритості фінансування виборів.

Іншу ситуацію демонструє Республіка Молдова (далі – Молдова). Напередодні парламентських виборів 2025 року міжнародні розслідування виявили, що олігарх Ілан Шор — відомий своїми проросійськими зв’язками — міг використати понад 8 млрд доларів у криптовалюті для обходу санкцій та фінансування політичних партій [5].

За даними *The Odessa Journal* (2025 р.), кошти переказувалися через криптобіржі, стейблкоїни та Telegram-боти для оплати агітаторів і підкупу виборців [6]. Молдовські правоохоронні органи провели понад 30 обшуків і заарештували осіб, підозрюваних у незаконному фінансуванні партій [8]. Президентка Молдови Маія Санду заявила, що на операції з підкупу виборців і дестабілізацію політичної ситуації було витрачено понад 100 млн євро, значна частина яких у криптовалюті.

Таким чином, криптовалюта тут стала не інструментом участі, а зброєю інформаційно-фінансової війни. Цей кейс показує, наскільки вразливими є молоді демократії до нових технологічних форм втручання.

В Україні поки не зафіксовано офіційних випадків використання криптовалют для фінансування виборчих кампаній. Водночас державні органи визнають потенційні ризики. Україна перебуває на етапі формування законодавчої бази, яка має врегулювати обіг віртуальних активів, забезпечивши баланс між інноваціями та фінансовою безпекою.

Віртуальні активи вже суттєво змінюють механізми фінансування виборчих кампаній, відкриваючи нові можливості для залучення коштів та розвитку політичної участі. Україні також варто розвиватися у цьому напрямі, поступово інтегруючи сучасні цифрові інструменти у сферу виборчих фінансів.

Водночас необхідно враховувати принцип стабільності виборчого законодавства, який передбачає незмінність виборчих правил протягом певного періоду з метою запобігання зловживанням і забезпечення передбачуваності для всіх суб'єктів виборчого процесу.

З урахуванням зазначеного принципу, розроблення та підготовку змін до виборчого законодавства доцільно розпочинати вже на етапі дії правового режиму воєнного стану, не очікуючи його завершення чи початку виборчого процесу. Такий підхід сприятиме забезпеченню належної якості нормативно-правового регулювання, узгодженості нових інструментів із міжнародними стандартами демократичних виборів та підвищенню суспільної довіри до майбутніх виборів у повоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019, № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text.

2. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022, № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

3. Claypool R. BIG CRYPTO, BIG SPENDING. PUBLIC CITIZEN. 2021. URL: https://www.citizen.org/article/big-crypto-big-spending-2024.

4. Report of receipts and disbursements. Federal Election Commission. URL: https://docquery.fec.gov/cgi-bin/forms/C00867937/1828468/#SUMMARY.

5. Russia ally used $8 billion in cryptocurrency to evade sanctions, meddle in Moldova vote, study finds. *The Kyiv Independent*. 26.09.2025. URL: https://kyivindependent.com/russia-ally-used-8-billion-in-crypto-to-evade-sanctions-meddle-in-moldova-vote-study-finds/.

6. The Kremlin used cryptocurrency to bypass sanctions and interfere in elections in Moldova. *The Odessa Journal*. 01.10.2025. URL: https://odessa-journal.com/the-kremlin-used-cryptocurrency-to-bypass-sanctions-and-interfere-in-elections-in-moldova.

7. Moldovan officials carry out raids and detain 1 over alleged Russian financing of a party. *The Associated Press*. 23.09.2025. URL: https://wtop.com/world/2025/09/moldovan-officials-carry-out-raids-and-detain-1-over-alleged-russian-financing-of-a-party.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ногаш Софія Володимирівна
студентка 3 курс, 2 група,
факультет міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація: Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають у споживачів у сфері електронної комерції в Україні та правовому захисту їх прав. Авторка проаналізував чинне законодавство України та способи захисту прав споживачів.

Ключові слова: електронна комерція, захист прав споживачів, онлайн-торгівля, цифрова безпека.

Зараз доба активної діджиталізації державних послуг та стрімкий розвиту електронної комерції. Тому врегулювання захисту прав споживачів для безпечного здійснення покупок через мережу Інтернет в інтернет-магазинах та на веб-сайтах з продажу товарів вкрай важливе для гарантування належного захисту для суб'єктів правочинів. В Україні це регламентовано законом про електронну комерцію, який базується на європейських стандартах.

Чинне законодавство України має чітке визначене поняття електронної комерції, а саме, електронна комерція – відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру.

Здійснення правочину щодо набуття цивільних прав з-за допомогою використання благ електронної торгівлі часто може тягнути за собою певні ризики про які покупець на момент покупки товару може навіть і не здогадуватися. Найбільш поширеним є: продукція неналежної якості, ненадійна та недостовірна інформації про товар або послуги, порушення строків та якості здійснення доставки товарів, ненадійна система захисту персональних даних клієнта. Хоча Закон про захист прав споживачів, а саме стаття 15 визначає, що споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги) [2].

Але на цьому ризику при здійснені правочинів за допомогою мережі Інтернет не вичерпується. При вході на веб-сайт у перший раз в більшості

випадків для отримання доступу до його функціоналу, користувач у більшості випадків зобов'язаний надати згоду на обробку так званих файлів cookie. Фактично це означає погодження на надання сайту права обробляти певні персональні дані користувача. На практиці, частіше за все користувачі навіть не ознайомлюються з чим саме вони погоджуються. А також при купівлі товарів в інтернет-магазинах особа для здійснення оплати та оформлення доставки повинна надати правдиві персональні данні стосовно особи та дані які потрібні сайту для здійснення оплати онлайн. І після цього особа не може бути впевнена, що її персональні данні, яка вона надає не будуть використані повторно без її відома і згоди. Бо в Україні не усі суб'єкти що займаються господарською діяльність зареєстровані в Єдиному державному реєстрі як фізичні особи-підприємці або юридичні особи. Така ситуація створює додаткові правові ризики щодо захисту персональних даних та ускладнює ідентифікацію відповідального суб'єкта у разі порушення ним законодавства. І ускладнює процедуру притягнення до відповідальності порушника через судовий розгляд справи, що є основним видом захисту прав споживачів (стаття 22) Закону України «Про захист прав споживачів».

Це питання важливе для споживача, оскільки Закон України «Про захист прав споживача» прирівнює укладення електронного договору до «укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями», або «договору на відстані», тобто підкреслюється неможливість його укладення за місцем знаходження суб'єкта господарювання [2].

Слід звернути увагу, що Верховна Рада України 10 червня 2023 року прийняла євроінтеграційний Закон України про захист прав споживачів № 6134 [3], якій досі не набрав чинності. Прийнятий Закон дозволить імплементувати у вітчизняне законодавче поле директиви та регламенти ЄС у цій сфері; передбачає створення Єдиного державного вебпорталу для споживачів у сфері електронної комерції «Портал е-покупець», детально врегульовує питання отримання електронних повідомлень споживачами від продавців, містить модифіковані положення щодо гарантійних зобов'язань, детально врегульовує заборону нечесної комерційної діяльності, присвячуючи цьому питанню цілий розділ.

Таким чином, можна зробити висновок, що з урахуванням сучасних умов розвитку електронної комерції, слід зазначити, що правовідносини, які виникають у процесі придбання товарів і послуг через мережу Інтернет, потребують більш систематичного та конкретного правового врегулювання. Законодавець намагається врегулювати усі аспекти та особливості щодо захисту прав споживачів у цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 26.10.2025).

2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII (станом на 26 жовт. 2025 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text (дата звернення: 26.10.2025).

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 10 червня 2023 року № 3153-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text.

Науковий керівник - Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Цололо Аліна Сергіївна
студентка 3 курсу 3 групи
факультету адвокатури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ

Анотація. Стрімке зростання популярності криптовалют як інвестиційного інструменту та платіжного засобу зумовлює нагальну потребу в розробці ефективного та справедливого механізму їх оподаткування. Відсутність чіткого законодавчого регулювання та неоднозначність правового статусу віртуальних активів в Україні створюють значні прогалини в фіскальній політиці, що, своєю чергою, призводить до недоотримання бюджетних надходжень і створює ризики для інвесторів. Метою дослідження є аналіз стану законодавчого регулювання оподаткування віртуальних активів в Україні, зокрема оцінка законодавчих ініціатив у цій сфері. У межах роботи передбачається провести порівняльний аналіз вітчизняного підходу з міжнародними практиками оподаткування криптоактивів.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, оподаткування, фінансове право, Податковий кодекс України.

Виникнення та популяризація криптовалют стали одним із найбільш революційних явищ у фінансовій сфері за останні роки. Технології блокчейну та децентралізовані фінансові системи докорінно змінюють уявлення про гроші, інвестиції та розрахуки. Проте, як і будь-яка інновація, що впливає на економічні процеси, криптовалюти потребують адекватного правового регулювання, зокрема у сфері оподаткування. На сьогодні в Україні це питання залишається неврегульованим, що спричиняє невизначеність як для інвесторів, так і для держави.

Існуюча правова невизначеність пов’язана насамперед з відсутністю чіткого визначення поняття «криптовалюта» та її правового статусу. Тривалий час операції з віртуальними активами відбувалися поза межами офіційного правового поля, що ускладнювало їх облік та фіскальне адміністрування. Ця ситуація призвела до появи низки законопроєктів, спрямованих на вирішення цієї проблеми, серед яких особливу увагу привертають законопроєкти №10225 від 07.11.2023 та №10225–1 від 17.11.2023 [1, 2].

Проєкт Закону №10225 від 07.11.2023 став важливою ініціативою, спрямованою на внесення змін до Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів для врегулювання обігу віртуальних активів. Законопроєктом пропонувалося визначити правовий статус віртуальних активів та запровадити їх оподаткування за аналогією до операцій з іншим майном. Прибуток, отриманий фізичними особами від продажу або обміну криптовалют,

планувалося відносити до інвестиційного прибутку та оподатковувати податком на доходи фізичних осіб за ставкою 18 %, а для юридичних осіб — включати до об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств [1]. Окремо розглядалося питання щодо оподаткування доходів, отриманих у результаті майнінгу чи стейкінгу, які пропонувалося вважати доходами від господарської діяльності [1]. Таким чином, законопроєкт розглядав криптовалюту насамперед як вид нематеріального майна, що підлягає оподаткуванню на загальних підставах.

З метою вдосконалення регулювання недоліків було розроблено альтернативний проєкт Закону №10225–1 від 17.11.2023, у якому пропонувалися більш гнучкі підходи до визначення бази оподаткування та можливість зниження ставок для фізичних осіб. Альтернативна редакція мала на меті забезпечити баланс між фіскальними інтересами держави та стимулюванням розвитку ринку цифрових активів, формуючи умови для легалізації операцій та залучення інвестицій у криптосферу [2].

Важливим напрямом удосконалення національної правової системи є вивчення та запозичення практик інших держав. Міжнародна практика свідчить про різні підходи до оподаткування криптовалют [3]. Такі країни, як Німеччина, застосовують підхід, згідно з яким прибуток від продажу криптовалют не оподатковується, якщо вони утримувалися понад один рік. Інші країни, як США, розглядають криптовалюти як майно, що підлягає оподаткуванню податком на приріст капіталу. Є також країни, які вводять окремі податки для операцій з криптовалютами, визначаючи спеціальні ставки. Порівняльний аналіз цих підходів дозволяє виявити переваги та недоліки кожного з них та адаптувати найкращі практики до українських реалій [3, с. 3].

Оподаткування віртуальних активів — це складна проблема, що потребує ґрунтовного аналізу. В. Унинець-Ходаківська у своїй публікації [4, с. 624] акцентує на необхідності враховувати специфіку віртуальних активів при формуванні податкової політики. Авторка наголошує на важливості розрізнення різних типів операцій, пов'язаних з криптовалютами, таких як майнінг, торгівля, обмін на інші віртуальні активи чи фіатні гроші, та визначенні відповідних податкових наслідків для кожного з них [4].

Запропоновані законопроєкти, зокрема №10225-1, намагаються вирішити проблему, визначаючи віртуальний актив як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, але не є законним платіжним засобом. Це визначення є ключовим для формування податкових правил, адже воно дозволяє віднести операції з криптовалютами до операцій з іншим майном, а прибуток від них — до інвестиційного прибутку [2].

Для повноцінного регулювання оподаткування віртуальних активів в Україні необхідно врахувати два ключових аспектів:

1. Визначення оподатковуваної бази. Необхідно чітко визначити, що саме підлягає оподаткуванню: прибуток від продажу віртуальних активів, доходи від майнінгу, винагороди за стейкінг тощо. Враховуючи високу волатильність криптовалют, слід розробити механізм, який дозволить точно визначати момент виникнення доходу та його розмір.

2. Встановлення податкових ставок. Ставки повинні бути обґрунтованими та стимулювати легалізацію криптоактивів. Занадто високі ставки можуть спровокувати "тіньовий" обіг, тоді як занадто низькі не відповідатимуть фіскальним інтересам держави. Доцільним є встановлення диференційованих ставок для фізичних та юридичних осіб, а також розроблення механізмів, які дозволять враховувати збитки від невдалих інвестицій.

Отже, вирішення проблеми оподаткування криптовалют в Україні потребує комплексного підходу, який має ґрунтуватися на вже наявній законодавчій базі. Часткове врегулювання статусу віртуальних активів було здійснено Законом України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX, який визначив віртуальні активи як нематеріальні блага, що є об’єктом цивільних прав. Водночас цей закон наразі не набрав чинності. Крім того, згідно з статтями 177 та 178 Цивільного кодексу України, віртуальні активи можуть розглядатися як об’єкти цивільних прав, що мають нематеріальну природу [5]. Таким чином, формування ефективної системи оподаткування криптовалют вимагає не лише податкових змін, а й повної інтеграції цих положень у загальну правову систему.

У сучасних умовах цифровізації економіки врегулювання питань оподаткування криптовалют є важливим кроком до забезпечення прозорості фінансових потоків та наповнення державного бюджету. Проведений аналіз свідчить, що Україна перебуває лише на початковому етапі формування правових механізмів у цій сфері. Попри наявність окремих законодавчих ініціатив, відсутність узгоджених положень щодо визначення бази оподаткування, ставок та моменту виникнення доходу продовжує створювати прогалини у правозастосуванні. Порівняння з міжнародними практиками демонструє, що ефективна модель оподаткування має поєднувати фіскальну доцільність із стимулюванням розвитку криптоіндустрії. Врахування специфіки різних видів операцій з віртуальними активами — майнінгу, торгівлі, обміну — є необхідною умовою справедливого оподаткування. Отже, запровадження комплексного підходу, заснованого на чіткому правовому визначенні криптоактивів, забезпечить баланс між інтересами держави та учасників ринку, сприятиме детінізації економіки й інтеграції України у світовий фінансовий простір. Враховуючи, що ринок криптовалют постійно розвивається, податкове

законодавство також має бути гнучким і передбачати можливість адаптації до нових реалій. Моніторинг міжнародного досвіду в криптоіндустрії є важливими для забезпечення актуальності та ефективності податкової політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 від 07.11.2023. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123 (дата звернення: 05.11.2025).

2. Проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225-1 від 17.11.2023. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232 (дата звернення: 05.11.2025).

3. Порівняльний огляд іноземного законодавства щодо правового статусу цифрових грошей та державного регулювання криптовалютного бізнесу: інформаційна довідка / Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: https://radaproram.org/sites/default/fils/infocenter/publictions/22.pdf.

4. Унинець-Ходаківська В. Оподаткування віртуальних активів. *Протокол Університету ДФСУ*. 2023. № 14. С. 623–627.

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44.

Науковий керівник: ***Паращенко Олександра Констянтинівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Ярова Аріна Романівна
студентка групи 01-23-15,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню питання можливостей штучного інтелекту як чинника протидії фінансовим злочинам. Висвітлено основні напрями застосування технологій машинного навчання у фінансовому моніторингу, виявленні відмивання коштів, шахрайства та незаконних операцій із віртуальними активами. Зазначено переваги у використанні штучного інтелекту для підвищення ефективності контролю за фінансовими потоками. Разом з цим, потребує вдосконалення правового регулювання щодо застосування та впровадження інтелектуальних технологій у фінансовому секторі як складової частини задля забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: штучний інтелект, фінансові злочини, фінансовий моніторинг, відмивання коштів, шахрайство, цифрові фінанси

Фінансові злочини у вигляді різних способів здійснення на сьогодення (відмивання коштів, шахрайство з платежами, підробка документів, фінансування тероризму, маніпуляції з кредитами та страхуванням, використання «грошей мулів») несуть колосальну загрозу для світової економічної безпеки. Фінансові злочини мають високий та чуттєвий ступінь суспільної небезпечності, адже вони не лише завдають прямих матеріальних збитків суб'єктам господарювання, банкам та державам, але й підривають стабільність національної та транснаціональної економіки, сприяють розвитку тіньового сектору, як вже окремого «Клондайку», фінансують корупцію, тероризм і організовану злочинність. В умовах глобальної інтеграції фінансових ринків, навіть локальні злочинні схеми можуть спричиняти тяжкі наслідки для міжнародної спільноти, зокрема, впливати на валютну стабільність, довіру до банківської системи та інвестиційний ринок.

Цифровізація фінансової системи, яка так активно відбувається в нашому сьогоденні, зокрема, стрімкий розвиток та впровадження фінансових технологій (FinTech), електронних платежів та віртуальних активів, відкрила портал не лише для нових можливостей для економічного зростання, але й дала поштовх до створення та організації нових форм фінансових злочинів, які, виходячи із наявної практики, характеризуються високим рівнем анонімності та транснаціональності за масштабом поширення. Посилаючись на дослідження Міжнародного валютного фонду та Групи з розробки фінансових заходів

боротьби з відмиванням коштів (FATF), слід зазначити, що обсяг коштів, які щорічно відмиваються у світі, становить від 2,5 % до 5 % глобального всесвітнього ВВП, тобто понад 2,4 трлн доларів США. Нажаль, незначна частина цих коштів, а саме, за оцінками МВФ та досліджень у сфері фінансового моніторингу, традиційні системи протидії відмиванню коштів (AML) виявляють менш ніж 1% глобальних незаконних фінансових потоків, блокується і своєчасно виявляється, оскільки з новими викликами вже наявні традиційні системи фінансового моніторингу показують свою меншу ефективність перед складними та операційно розробленими схемами та великими потоком даних. Це означає, що класичні підходи не встигають за масштабом, швидкістю та адаптивністю сучасних схем [5].

Окрім того, кіберфінансові злочини (зокрема шахрайство з електронними гаманцями, віртуальними активами, підробка фінансових документів, фішинг, маніпуляції з цифровими активами) дедалі частіше використовують інструменти штучного інтелекту (ШІ), внаслідок швидкого опанування відповідних AI - систем, для автоматизації фішингових атак, генерації підроблених документів, також має місце створення аналогічних інтерфейсів відповідних соціальних мереж та сайтів, тих чи інших банківських установ, які мають довіру від клієнтів і користуються попитом. Це свідчить про те, що боротьба з фінансовими злочинами вже неможлива без симетричного використання ШІ державними і фінансовими інститутами.

У зв'язку з цим, виникає потреба впровадження ШІ для фінансового моніторингу, адже застосування сучасних технологій для обробки великої кількості даних, аналізу та поведінкової аналітики для виявлення нетипових транзакцій, схем відмивання коштів і шахрайства. Використання штучного інтелекту дозволить підвищити ефективність протидії фінансовим злочинам і забезпечити більш комплексну оцінку ризиків, мінімізацію помилкових сповіщень і оперативне реагування в режимі реального часу.

Фінансові установи зазвичай використовували певні процедури у вигляді отримання інформації, про те, що в певний час відбулась транзакція у N – сумі, з певною періодичністю, яка викликає сумніви [2], але «спеціалісти з фінансових злочинів та махінацій» навчилися дробити платежі, використовувати підставних осіб (money mules) і будувати відповідні складені ланцюги транзакцій через різні юрисдикції.

Тому, приймаючи нові виклики сучасності, відповідні компанії та установи впроваджують штучний інтелект у кількох ключових напрямах, які стосуються відмивання коштів (AML/CFT); боротьби з фінансовим шахрайством (fraud detection); автоматизована перевірка клієнтів (KYC/CDD); моніторинг

криптоактивів і блокчейнових транзакцій; прогнозування системних ризиків і формування звітності для фінансового нагляду [3].

Моделі машинного навчання здійснюють аналіз великих обсягів транзакцій у режимі реального часу, визначають нетипові патерни поведінки клієнтів, будують графи зв'язків між рахунками. Алгоритми ШІ застосовуються для розпізнавання та ідентифікацію фальсифікованих документів, виявлення крадіжки ідентичності, аналізу поведінкових ознак користувачів. Технології обробки природної мови (NLP) та комп'ютерного зору використовуються для автоматичної ідентифікації осіб, перевірки документів, пошуку згадок у медіа та санкційних списках [1]. ШІ аналізує рух коштів у блокчейні, виявляє пов'язані гаманці, що можуть використовуватись для фінансування злочинної діяльності чи обходу санкцій.

У цілому застосування ШІ дозволяє перейти від реактивної до превентивної моделі фінансового контролю, забезпечуючи своєчасне виявлення загроз і зміцнюючи стійкість фінансової системи. Це скорочує час перевірок і підвищує точність оцінки ризиків. Біометричні системи та аналітика транзакцій дозволяють зменшити кількість шахрайських операцій і своєчасно блокувати підозрілі дії. Це дозволить виявляти складні схеми відмивання коштів навіть тоді, коли окремі операції виглядають законними. Системи машинного навчання більш точно відрізняють звичайні операції від потенційно незаконних, що знижує навантаження на комплаєнс-служби. ШІ постійно навчається на нових даних і швидко пристосовується до змінних способів вчинення фінансових злочинів.

Ефективне правове регулювання має знайти баланс між інноваціями та безпекою, забезпечуючи законність і прозорість роботи ШІ у фінансовому секторі. Разом із тим активне впровадження ШІ у фінансову сферу ставить перед правом і державним регулюванням нові виклики: як забезпечити прозорість і контроль алгоритмів, захист персональних даних, відповідальність за помилки ШІ, а також як уникнути його використання самими злочинцями.

Отже, тема використання штучного інтелекту у протидії фінансовим злочинам має актуальність як у теоретичному, так і в практичному вимірі, оскільки даний аспект безпосередньо стосується економічної безпеки держав та довіри до фінансової системи в умовах цифровізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Balouz M. Використання штучного інтелекту у боротьбі з фінансовими злочинами та відмиванням коштів у міжнародній торгівлі: аналіз на основі даних *International Journal of Economic Performance.* 2025. № 8(1). URL: https://www.researchgate.net.

2. Mousavian S. Review of artificial intelligence-based applications for money laundering detection. *ScienceDirect.* 2025. URL: https://www.sciencedirect.com.

3. McKinsey & Company. How agentic AI can change the way banks fight financial crime. August 2025. URL: https://www.mckinsey.com.

4. Artificial Intelligence in Banking Risk Management and Anti-Money Laundering: A Comprehensive Review. *SSRN Electronic Journal.* 2025. URL: https://ssrn.com.

5. BioCatch; Australian Government Anti-Scam Centre. Behavioural biometrics against mule accounts and AI-driven scams. 2024–2025. URL: https://www.theaustralian.com.au.

Науковий керівник: **Маринів Н. А.,** к.ю.н.. доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ткаченко Анастасія Іванівна
студентка групи 01-23-15,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВИЙ АКТИВ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню правової природи цифрових і віртуальних активів у сучасній фінансовій системі. Проаналізовано еволюцію поняття «цифровий актив», його співвідношення з категоріями «віртуальний актив» і «криптоактив», а також особливості їх правового регулювання в Україні та за кордоном. Розкрито проблеми термінологічної невизначеності, що ускладнюють розробку єдиних підходів до класифікації, обліку та оподаткування цифрових активів. Зроблено висновок про необхідність подальшого удосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів FATF та розвитку цифрової економіки.

Ключові слова: цифровий актив, віртуальний актив, криптоактив, фінансове право, цифрова економіка, правове регулювання, смарт-контракт.

Розвиток цифрової економіки та сучасних технологій призвів до появи нового поняття - «цифровий актив» - і стрімкого розвитку пов'язаних із ним процесів. На сьогодні відсутнє комплексне визначення цього терміна, що ускладнює розуміння багатьох процесів, пов'язаних із використанням цифрових активів, та сприяє спотворенню або помилковому трактуванню інформації про їхню суть. Термінологічна плутанина створює умови для збереження суперечливості та неоднозначності поняття «цифровий актив», а також обмежує перспективи його практичного застосування. Тому уточнення і стандартизація визначення цифрового активу є актуальним завданням сучасного фінансового та правового регулювання.

Сучасний розвиток цифрової економіки та інформаційних технологій призвів до виникнення нових об'єктів правового регулювання, серед яких особливе місце займають віртуальні активи. В українському законодавстві віртуальний актив визначається як нематеріальне благо, що має економічну цінність, є об'єктом цивільних прав та існує виключно в електронній формі. Його обіг забезпечується через спеціалізовані системи обліку, що гарантують прозорість та контроль за переміщенням активів. Водночас віртуальні активи можуть засвідчувати майнові права, включно з правами вимоги на інші об'єкти цивільних прав, що надає їм додаткову юридичну значущість. Разом із основним визначенням закон встановлює низку супутніх понять, таких як «гаманець віртуального активу», «ключ віртуального активу», «забезпечений» та «незабезпечений віртуальний актив», а також регламентує обіг та взаємодію

постачальників послуг і користувачів, створюючи комплексну систему правового регулювання.

У міжнародній практиці підхід до визначення криптоактивів дещо відрізняється. Вони розглядаються як цифрові ресурси, що існують у нематеріальній формі, функціонують завдяки криптографічним механізмам і технології розподіленого реєстру, і не потребують централізованого емітента. Міжнародні визначення підкреслюють, що криптоактиви можуть виконувати різноманітні економічні функції: служити засобом обміну, зберігання вартості, інструментом інвестування або підтвердженням права власності. При цьому акцент робиться на децентралізованому характері таких активів, їх незалежності від фінансових установ та наявності системи криптографічного забезпечення, що гарантує безпеку і прозорість операцій [1].

Таким чином, українське законодавство визначає віртуальні активи як нематеріальні блага, що мають цінність та існують у цифровій формі, із забезпеченням обороту через відповідні системи обліку. На міжнародному рівні підходи до визначення криптоактивів різняться, проте більшість з них підкреслює цифрову форму, використання криптографії та технології розподіленого реєстру.

Відсутність єдиного міжнародного визначення цифрових активів та стандартів їх обліку створює значні ризики для інвесторів, у тому числі можливість шахрайства, незаконних операцій та високої невизначеності на ринку. У різних країнах цифрові активи класифікують по-різному - як грошові кошти, фінансові інструменти, нематеріальні активи або товари, що впливає на порядок їх обліку, оподаткування та регулювання [2].

У національній практиці також існують різні підходи до термінології: одні дослідники вважають, що терміни «цифровий», «електронний» та «віртуальний» можуть використовуватися як синоніми, підкреслюючи цифрову природу активів і їх обіг у правовому полі. Інші акцентують на різниці між поняттями: цифровий актив визначає формат подання або зберігання об’єкта, тоді як віртуальний актив може не мати фізичної фінансової цінності у реальному світі, але водночас забезпечує права власності та можливість здійснення транзакцій у цифровій формі.

Традиційно суб’єктами фінансових правовідносин визнаються держава, органи публічної влади, юридичні та фізичні особи, що беруть участь у розподілі й використанні публічних фондів. Проте розвиток децентралізованих цифрових систем (блокчейн) створює умови, за яких цифровий актив може не лише бути об’єктом фінансових операцій, а й виступати активним учасником фінансового обігу - наприклад, через смарт-контракти, які автоматично виконують фінансові зобов’язання без прямої участі людини.

Водночас цифрові активи залишаються об’єктом фінансового регулювання у контексті оподаткування, фінансового моніторингу та запобігання відмиванню коштів, що підтверджується оновленням національного законодавства відповідно до рекомендацій FATF.

Також відзначається взаємозв’язок між віртуальними активами - як складовою цифрових активів та криптовалютою. Криптовалюта розглядається як складова віртуального активу і може виступати одним із інструментів цифрового обігу. У цьому контексті цифрові активи і віртуальні активи, як їх складова часто вважаються - активами в електронній формі, створеними з використанням криптографії, які існують у вигляді цифрового програмного коду, не мають фізичної форми, а право власності на них засвідчується через записи в електронних реєстрах транзакцій, забезпечуючи економічну цінність та можливість використання в обігу.

Здійснивши розгалужений аналіз законодавства України та інших держав, можна зробити висновок, що цифрові та віртуальні активи вважаються складниками фінансово правових відносин. Загалом цифрові та віртуальні активи є новою формою майна, що активно розвивається, включає криптовалюти, токени, NFT та інші об’єкти, має потенційну економічну вигоду, але супроводжується високими ризиками коливання вартості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавва В., Гапонюк М. Цифрові фінансові активи: визначення та класифікація. *Економічний аналіз.* 2023. Т. 33, № 3. С. 238–246. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2023.03.238.
2. Дмитрик О. О. Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. *Право та інноваційне суспільство.* 2021. № 2 (17). DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2(17)-33.
3. Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 200–202. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/47.
4. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

Науковий керівник: **Маринів Наталія Анатоліївна,** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Буднік Ілона Олегівна
студентка 12 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ КОРИСТУВАЧІВ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ СЕРВІСІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Цифровізація фінансового сектору відкрила нові можливості для неповнолітніх, але водночас створила ризики для їхніх прав. У тезах розглянуто сучасний стан правового регулювання цифрових фінансів в Україні, міжнародні стандарти захисту дітей та запропоновано шляхи гармонізації національної системи із європейськими підходами.

Ключові слова: цифровізація, фінансове право, неповнолітні користувачі, європейські стандарти, правове регулювання.

Стрімка трансформація фінансового сектору, зумовлена розвитком фінтех-інновацій, дедалі активніше інтегрує неповнолітніх у цифровий фінансовий простір - банкінг, електронні гаманці, онлайн-розрахунки. За даними Національного банку України, понад 58% українських підлітків уже мають платіжні картки, а близько 70% регулярно здійснюють покупки онлайн. Водночас рівень фінансової грамотності школярів залишається низьким - лише 46,6%, що робить цю категорію особливо вразливою до шахрайства та кіберризиків [1]. Зростання фінансової активності молоді відбувається на тлі відсутності цілісного правового механізму, здатного забезпечити належний захист прав неповнолітніх у динамічному цифровому середовищі. Це зумовлює підвищену актуальність питання правової безпеки дітей у контексті цифровізації економіки.

Міжнародно-правові стандарти відіграють ключову роль у формуванні сучасної моделі захисту неповнолітніх у цифровій сфері. Особливе значення має Регламент (ЄС) 2016/679 - General Data Protection Regulation (GDPR), який діє на території країн Європейського Союзу та Європейської економічної зони. Цей документ прийшов на зміну Директиві 95/46/ЕС, однак, на відміну від неї, має пряму юридичну дію**,** що забезпечує його уніфіковане застосування у всіх державах-учасницях**.** Він установлює загальні принципи обробки персональних даних, спрямовані на забезпечення приватності, гідності та основоположних прав людини [2]. У преамбулі (пункти 38 і 75) особливо наголошується на необхідності підвищеного рівня захисту дітей, оскільки вони можуть бути менш поінформованими про ризики, пов’язані з обробкою персональних даних, і потребують додаткових гарантій, зокрема у випадках використання інформації для маркетингових або профілюючих цілей. Стаття 8 GDPR передбачає, що обробка персональних даних неповнолітніх у контексті послуг інформаційного

суспільства є законною лише за умови досягнення дитиною 16-річного віку або отримання згоди батьків. Водночас держави-члени ЄС мають право знизити цей поріг до 13 років**,** що й реалізовано в ряді країн, таких як Велика Британія, Польща та скандинавські держави. Таким чином, міжнародна практика поєднує принцип цифрової автономності дитини з обов'язком держави та батьків гарантувати її безпеку в онлайн-середовищі.

Українське законодавство у цій сфері залишається фрагментарним. Положення Цивільного кодексу України визначають лише загальні межі дієздатності: малолітні (до 14 років) можуть укладати дрібні побутові правочини (ст. 31), а неповнолітні (14–18 років) — розпоряджатися власними доходами, відкривати банківські рахунки та користуватися ними (ст. 32) [3]. Водночас ці норми не враховують специфіку цифрових операцій - швидкість, анонімність і відсутність механізмів перевірки згоди батьків онлайн. Закони України «Про електронну комерцію» та «Про платіжні послуги» також залишаються нейтральними щодо віку користувача: вони не передбачають особливих гарантій для фінансово вразливих груп, до яких належать діти, і не встановлюють вимог щодо адаптації інформації про ризики до вікових особливостей користувачів [4, 5].

У сфері захисту персональних даних базовим документом є Закон України «Про захист персональних даних», який визначає згоду суб'єкта як добровільне волевиявлення у будь-якій формі, проте не встановлює вікових меж для самостійного її надання дитиною [6]. Відсутність вимоги щодо батьківської згоди чи спеціальних процедур верифікації створює прогалину у сфері цифрової безпеки неповнолітніх, особливо в контексті обробки фінансових даних. На відміну від цього, положення GDPR вимагають обов'язкового підтвердження згоди батьків для дітей до 16 років, а також накладають на постачальників фінансових послуг обов'язок забезпечити доступність і зрозумілість інформації для неповнолітніх користувачів [2].

Попри законодавчу невизначеність, українські фінансові установи поступово запроваджують власні практичні механізми захисту дітей у цифрових фінансових відносинах. Як було зазначено вище, за даними НБУ, понад половина підлітків (58,1%) уже мають платіжні картки, а 62,2% активно користуються онлайн-банкінгом [1]. Дитячі карткові продукти, які пропонують найбільші банки України (ПриватБанк, Ощадбанк, Монобанк, Райффайзен Банк тощо), передбачають обов'язкову прив'язку до рахунку одного з батьків, що дозволяє контролювати фінансову активність дитини та встановлювати ліміти на витрати. Таким чином, практика фінансових установ випереджає нормативне регулювання, демонструючи потребу в його оновленні відповідно до реалій цифрової економіки.

Потенційний напрям розвитку законодавства України може ґрунтуватися на європейських підходах, визначених у Посібнику Ради Європи з питань прав дитини в цифровому середовищі, який підтримує Рекомендацію CM/Rec(2018)7 Комітету міністрів Ради Європи [7]. У документі наголошується на необхідності впровадження оцінювання впливу цифрових фінансових продуктів на права дитини (Child Rights Impact Assessment) та адаптації законодавства до нових викликів фінансових технологій. В Україні це передбачало б удосконалення механізму отримання поінформованої згоди дитини або її законного представника на обробку фінансових даних, обмеження профілювання неповнолітніх користувачів, а також створення незалежного органу моніторингу цифрових фінансових продуктів, що оцінював би їх відповідність принципу найкращих інтересів дитини. Реалізація таких заходів сприятиме формуванню безпечного та етичного фінансового середовища, у якому діти зможуть бути активними, але захищеними учасниками цифрових фінансових відносин.

Правовий захист неповнолітніх користувачів цифрових фінансових сервісів в Україні залишається несистемним і потребує комплексного оновлення. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема GDPR і рекомендаціями Ради Європи, є ключовою умовою забезпечення цифрової безпеки дітей. Упровадження спеціальних норм про цифрову дієздатність, механізм підтвердження батьківської згоди онлайн та вимог до адаптації фінансових продуктів для неповнолітніх дозволить створити правове підґрунтя для безпечної фінансової участі молоді в цифровій економіці України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний банк України. Українські підлітки мають початковий рівень фінансової грамотності – дослідження НБУ URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinski-pidlitki-mayut-pochatkoviy-riven-finansovoyi-gramotnosti--doslidjennya-nbu.
2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.
4. Про електронну комерцію: Закон України: від 3 верес. 2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text.
5. Про платіжні послуги : Закон України від 30 черв. 2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.

6. Про захист персональних даних: Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text.

7. Посібник з питань прав дитини в цифровому середовищі для органів державної влади. С. Лівінгстон, Е. Лівенс, Дж. Карр. Страсбург : Рада Європи, 2020. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/posibnyk-z-pytan-prav-dytyny-v-czyfrovomu-seredovyshhi.pdf.

Науковий керівник: **Маринів Н. А.,** к.ю.н.. доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Іщук Дарія Ігорівна
студентка 11 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ТА ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ: ЗМІНИ ДО ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. У статті розглядаються сучасні підходи до оподаткування доходів, отриманих через цифрові платформи та від створення цифрового контенту, у контексті оновлення податкового законодавства України. Особливу увагу приділено положенням законопроекту № 13232, який передбачає внесення змін до Податкового кодексу України з метою запровадження міжнародного автоматичного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи, та гармонізації вітчизняного законодавства зі стандартами ОЕСР і Європейського Союзу.

Ключові слова: цифрові платформи, цифровий контент, оподаткування, доходи фізичних осіб, Податковий кодекс України.

Розвиток цифрових технологій і поширення інтернет-комунікацій зумовили появу нових форм економічної діяльності, що не обмежуються традиційними ринковими відносинами. Сьогодні дедалі більшого значення набувають цифрові платформи, які виступають посередниками між виробниками, споживачами та творцями контенту. Через такі сервіси, як YouTube, TikTok, Patreon, Etsy, Upwork, Fiverr тощо, мільйони користувачів отримують прибутки від створення, поширення чи продажу цифрового контенту, послуг і товарів.

Актуальність дослідження полягає у необхідності адаптації податкової системи України до реалій цифрової економіки, забезпеченні прозорості та справедливості оподаткування доходів, отриманих через цифрові платформи.

Поняття цифрової платформи у сучасному економіко-правовому дискурсі розглядається як спеціалізоване інформаційно-комунікаційне середовище, що забезпечує взаємодію між постачальниками та споживачами товарів, послуг або контенту шляхом використання інтернет-технологій. Такі платформи створюють умови для обміну інформацією, здійснення транзакцій та формування нових економічних відносин без фізичної присутності учасників ринку.

Цифровий контент - це результати інтелектуальної, творчої чи технічної діяльності, які існують у цифровій формі (аудіо-, відео-, графічні матеріали, програмне забезпечення, онлайн-курси, електронні книги, віртуальні предмети тощо) і можуть бути розповсюджені через мережу Інтернет.

Дохід від цифрових платформ може формуватися у різних формах, залежно від характеру діяльності користувача та умов використання платформи:

- Монетизація контенту - отримання винагороди за перегляди, підписки або рекламу на відео- чи стримінгових платформах (YouTube, Twitch, TikTok).
- Партнерські та рекламні програми - виплати від брендів або платформ за просування товарів і послуг.
- Краудфандинг і донати - добровільні внески користувачів на підтримку авторів контенту (Patreon, BuyMeACoffee тощо).
- Фріланс-послуги та цифровий аутсорсинг - винагороди за виконання замовлень через платформи Upwork, Freelancer, Fiverr.
- Продаж цифрових товарів - реалізація електронних книг, шаблонів, фотографій, програмного забезпечення, NFT-об'єктів тощо.
- Роялті - доходи від передачі прав на використання цифрового продукту чи інтелектуальної власності.

29 квітня 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив та направив до Верховної Ради законопроект №13232, яким передбачається запровадження спеціального податкового режиму для самозайнятих осіб, що здійснюють діяльність через цифрові платформи. Очікується, що ухвалення цього документа істотно змінить правила функціонування цифрової економіки в Україні.

Головна мета законопроекту полягає у впровадженні міжнародного механізму автоматичного обміну інформацією щодо доходів фізичних осіб, отриманих через цифрові платформи. Це сприятиме інтеграції України в європейську систему податкової прозорості, яка вже діє в країнах ЄС із 2023 року.

Відповідно до законопроєкту, оператори цифрових платформ (таких як Bolt, Glovo, Kabanchik.ua тощо) отримають статус податкових агентів. Вони самостійно утримуватимуть податки із доходів користувачів і перераховуватимуть їх до бюджету.

Для самозайнятих це означатиме звільнення від обов'язку реєструватися як фізичні особи-підприємці, вести облік чи подавати податкову декларацію. Такий підхід спрощує роботу фрілансерам, однак водночас ускладнює діяльність самих платформ, на які покладаються нові обов'язки зі звітності та податкового адміністрування.

Доходи користувачів платформ – фізичних осіб або організацій, які підпадають під визначення «підзвітних продавців», оподатковуватимуться за пільговими ставками: 5% податку на доходи фізичних осіб та 5% військового збору.

Водночас скористатися цим режимом зможуть лише ті продавці, які відповідають встановленим критеріям: не мають найманих працівників, не

здійснюють продаж підакцизних товарів, користуються спеціальним рахунком, не перевищують граничний обсяг річного доходу - приблизно 6,7 млн грн.

Законопроєкт передбачає запровадження низки нових термінів, які визначають правовий статус учасників цифрового ринку.

Платформа - це будь-яке програмне забезпечення (вебсайт, мобільний застосунок тощо), що забезпечує взаємодію між продавцями та користувачами з метою здійснення підприємницької (звітної) діяльності.

Оператор платформи - організація, яка надає повний або частковий доступ до цифрової платформи продавцям товарів чи послуг.

Продавець - користувач платформи (фізична особа або юридична особа), зареєстрований для здійснення підприємницької діяльності.

Звітна діяльність охоплює такі види діяльності, як: оренда нерухомості, надання особистих послуг, продаж товарів, оренда транспортних засобів, якщо вони здійснюються через платформу за винагороду.

Водночас законопроєкт не поширюється на цифрові платформи, які не створюють умов для встановлення комерційних зв'язків між продавцями та покупцями або не сприяють веденню підприємницької діяльності користувачами. Під регулювання законопроекту підпадають лише ті платформи, які виконують посередницьку функцію у комерційній взаємодії між користувачами.

Деякі сервіси можуть підпадати під його дію частково. Так, наприклад, базова версія *OLX* функціонує як інформаційна платформа для розміщення оголошень, тому не регулюється законом. Натомість сервіс «OLX Доставка», що забезпечує логістичну взаємодію та сприяє укладенню угод, підпадає під його вимоги.

Норми законопроекту поширюються як на резидентів, так і на нерезидентів України, які отримують дохід від звітної діяльності через цифрові платформи. Запровадження таких вимог покликане підвищити прозорість цифрового ринку та запобігти ухиленню від сплати податків. Водночас воно може мати і негативні наслідки: підвищення адміністративного навантаження, необхідність залучення додаткових ресурсів (фінансових, технічних, кадрових) та ризики юридичної відповідальності у випадку помилок.

Найбільше це може позначитися на малих і середніх платформах, які не мають достатньої інфраструктури для виконання нових зобов'язань. Неоднозначність окремих формулювань законопроекту створює простір для різного трактування контролюючими органами, що підвищує ризики для бізнесу.

Крім того, надмірне регулювання може гальмувати інновації та ускладнити вихід нових учасників на ринок.

Також можливий відтік користувачів – посилення контролю, підвищення податкового навантаження та побоювання щодо розкриття персональних даних можуть стимулювати перехід продавців і покупців на іноземні або нерегульовані платформи, які не підпадають під українську юрисдикцію.

Отже, можемо дійти до висновку, що стрімкий розвиток цифрової економіки зумовив появу нових форм отримання доходів, які дедалі більше виходять за межі традиційних бізнес-моделей і територіальних принципів оподаткування. Цифрові платформи створюють глобальний простір для монетизації контенту, фрілансу та електронної комерції, однак водночас породжують низку проблем, пов'язаних із визначенням податкового статусу, місця виникнення доходу та забезпеченням податкової прозорості.

Аналіз чинного законодавства України свідчить про відсутність спеціальних норм, які б комплексно регулювали оподаткування доходів від цифрових платформ. Такі доходи наразі підпадають під загальні положення Податкового кодексу, що створює правову невизначеність і сприяє тінізації частини прибутків, проте впровадження законопроекту № 13232 має суттєве значення для оподаткування доходів від цифрових платформ: він може стати інструментом для приведення українського податкового режиму у відповідність до сучасних викликів цифрової економіки і міжнародних стандартів, а також стимулювати легалізацію доходів у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 01.11.2025).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо впровадження міжнародного автоматичного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи : Проект Закону України від 30.04.2025 р. № 13232. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56316 (дата звернення: 01.11.2025).

3. Січкаренко К.О. Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії.* 2018. № 35. С. 28-35.

4. Семеног А. Ю. Екосистеми цифрових платформ як фактор трансформації бізнесу в умовах цифрової економіки. *Вісник КНУТД*. 2019. № 4 (137). С. 39-50.

Науковий керівник: **Маринів Н. А**., к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ставицька Аліса Русланівна
студентка 3 курсу, 15 групи
факультету прокуратури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ТА ЇХ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Анотація: Робота присвячена аналізу проблем, що постають у процесі цифровізації економіки. Розглянуто міжнародний досвід регулювання віртуальних активів та можливості його застосування в Україні. Висновки зроблено на основі аналізу законодавства й наукових досліджень.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, правове регулювання, легалізація.

Активний розвиток фінансових технологій та цифрової економіки зумовив появу нового виду економічних благ - віртуальних активів. Вони поступово перетворюються на важливий елемент фінансового ринку, але водночас створюють виклики для державного регулювання. В Україні питання їх правового статусу тривалий час залишалося неврегульованим, що створювало правову невизначеність для учасників ринку. Використання криптовалюти ґрунтувалося на відомому конституційному принципі, закріпленому в ч. 1 ст. 19 Конституції України: дозволено все, що прямо не заборонено законом [2]. Подібну позицію закріплено у постанові Київського апеляційного суду від 24.01.2022 у справі №757/36263/20-ц, де він наголошує, що в чинному законодавстві відсутні норми, які б встановлювали заборону обігу криптовалюти [5].

Відсутність уніфікованих підходів до регулювання віртуальних активів в різних країнах створює нерівні умови для розвитку цього ринку. В юрисдикціях Європейського Союзу, США та Японії вже діють спеціальні правові норми для регулювання криптовалютного ринку. Водночас в Україні цей процес усе ще перебуває на стадії формування.

Закон України «Про віртуальні активи» визначає віртуальний актив, як нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [6]. А. М. Ісаєв характеризує віртуальні активи як окремі об'єкти цивільних прав, які є нематеріальними цифровими ресурсами, сформованими з електронних даних, що здатні бути предметом обігу та мають грошову оцінку [1]. А. С. Овчаренко визначає віртуальний актив як електронний актив, створений за допомогою криптографічних технологій. Він існує у формі цифрового програмного коду, не має фізичного вигляду, а право

власності на нього підтверджується шляхом внесення записів до реєстру цифрових транзакцій [3].

Одним із ключових джерел, що впливає на формування підходів до регулювання віртуальних активів у всьому світі, виступають рекомендації FATF (Financial Action Task Force). У 2019 році FATF вперше надала офіційне визначення терміна «віртуальні активи». Це цифрове вираження вартості, яке можна обмінювати, передавати в електронному форматі, а також використовувати для здійснення платежів чи інвестицій [7].

Підходи держав-членів ЄС до визначення терміна «віртуальні активи» свідчать про відсутність єдиного стандартизованого формулювання. Проте їх об'єднує спільне розуміння цифрової сутності таких активів, їх економічної цінності та призначення як засобу обміну чи інвестування. Незважаючи на різноманіття термінології, усі підходи демонструють спільну рису: визнання економічної природи цифрових активів і необхідність їх правового регулювання.

Закон Японії «Про платіжні послуги» (Payment Services Act) в пункті 5 статті 2 визначає віртуальну валюту, як майнову цінність, що існує в електронній формі, може використовуватися для оплати товарів чи послуг невизначеному колу осіб, купується і продається між невизначеними особами, і передається електронним способом [4]. У правовій системі США немає уніфікованого законодавчого визначення понять «віртуальні активи» або «криптоактиви», проте у країні сформувалася багатогранна модель визначення й регулювання цих активів, яка спирається на функціональні, економічні та інституційні критерії.

Отже, міжнародний досвід вказує на різні підходи до регулювання, які визначаються рівнем розвитку фінансових ринків і технологій у кожній окремій країні. Для України важливо інтегрувати найефективніші практики, запроваджені у країнах із розвинутими ринками віртуальних активів. Важливими кроками на цьому шляху є: впровадження рекомендацій FATF щодо фінансового моніторингу, створення єдиного державного реєстру операторів ринку та запровадження системи страхування криптовалютних депозитів. Такі заходи сприятимуть підвищенню довіри громадян і бізнесу до ринку та стимулюватимуть його стабільний розвиток.

Однією з головних проблем залишається відсутність комплексного та узгодженого нормативно-правового регулювання у сфері цифрових активів. Наприклад, Закон України «Про віртуальні активи», який станом на листопад 2025 року ще не набрав чинності, не враховує питання оподаткування, страхування криптотранзакцій чи визначення правового статусу децентралізованих фінансових систем (DeFi). Це створює прогалини, якими можуть скористатися недобросовісні учасники ринку для ухилення від податків або здійснення незаконної діяльності.

Також, з огляду на підвищення кількості кібератак і часті випадки зламу криптоплатформ, доцільним кроком стане розроблення державної програми страхування криптовалютних депозитів. Це підвищить захист інвесторів, та сприятиме формуванню стабільного, довірливого середовища на ринку віртуальних активів України.

Отже, регулювання віртуальних активів посідає важливе місце у структурі цифрової економіки, оскільки саме воно забезпечує впровадження інноваційних технологій у фінансову систему. Визначення правового статусу цифрових активів створює передумови для формування прозорого ринку, залучення інвестицій та інтеграції України у глобальний фінтех-простір. Прийняття в Україні Закону «Про віртуальні активи» стало першим кроком у формуванні правової основи для регулювання обігу цифрових активів, однак подальший розвиток і вдосконалення цієї нормативної бази залишаються актуальною потребою. Зокрема, залишаються невирішеними питання оподаткування, фінансового моніторингу, невідповідності українського законодавства європейським стандартам, а також проблеми кібербезпеки та захисту прав користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ісаєв А.М. Місце віртуальних активів у системі об’єктів цивільних прав. Нетипові об’єкти. Харків : ЕКУС, 2022. 266 с.

2. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 01.11.2025).

3. Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 200-202.

4. Payment Services Act. Act No. 59 of 2009. Japan. URL: https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3078/en.

5. Постанова по справі 757/36263/20-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102862431.

6. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX: станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

7. Financial Action Task Force. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers, FATF, Paris. 2021. 57 p.

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Рибак Аліна Олегівна
студентка 3 курсу, факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХОДИ

Анотація. У роботі досліджено правову природу цифрових грошей як новітнього феномену у сфері фінансових відносин, що виник у результаті стрімкого розвитку фінансових технологій та цифровізації економіки. Проаналізовано еволюцію поняття «цифрові гроші» та їх місце у сучасній фінансово-правовій системі. Розглянуто підходи до визначення правового статусу цифрових грошей в Україні та Європейському Союзі, зокрема, у контексті законодавчого регулювання криптоактивів, електронних грошей і цифрових валют центральних банків. Особливу увагу приділено порівнянню української моделі правового регулювання із нормами права ЄС, спрямованими на створення єдиного ринку цифрових фінансових послуг. Визначено основні тенденції гармонізації національного та наднаціонального законодавства, а також окреслено перспективи розвитку правового режиму цифрових грошей в Україні у межах європейської інтеграції.

Ключові слова: цифрові гроші, криптовалюта, криптоактиви, електронні гроші, фінансові технології.

Сучасний розвиток фінансових технологій, або фінтеху, зумовив появу принципово нових форм грошових відносин, які виходять за межі традиційного банківського обігу. У добу цифрових фінансів формується новий тип активів - цифрові гроші, що поєднують властивості класичних грошей і цифрових технологій. Вони можуть існувати у формі електронних грошей, віртуальних активів (криптовалют) або цифрових валют центральних банків (ЦВЦБ). Їх правова природа та регулювання істотно різняться в залежності від правової системи, що зумовлює необхідність порівняльно-правового аналізу між Україною та Європейським Союзом.

В Україні правовий статус цифрових грошей перебуває на етапі становлення. Ключовими нормативними актами, які визначають засади їх правового регулювання, є Закон України «Про платіжні послуги» та Закон України «Про віртуальні активи». Перший документ регламентує діяльність постачальників платіжних послуг, запроваджує поняття електронних грошей як грошового зобов'язання емітента перед користувачем, що обліковується в електронній формі та приймається до оплати іншими особами. Закон передбачає, що електронні гроші емітуються лише банками або установами, які отримали відповідну ліцензію Національного банку України, що гарантує їх стабільність і захист прав користувачів [1][3].

Закон України «Про віртуальні активи» (не набрав чинності) встановлює загальні засади обігу криптовалют (віртуальних активів) в Україні, визначаючи їх як нематеріальні блага, що мають вартість і можуть бути об'єктом цивільних прав. Проте такі активи не визнаються законним платіжним засобом, тобто не можуть використовуватися для розрахунків замість гривні. Законодавець робить акцент на правовій визначеності статусу суб'єктів - постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами, на механізмах державного нагляду та фінансового моніторингу.

Окремим напрямом розвитку є проєкт «цифрової гривні», ініційований Національним банком України. Цифрова гривня розглядається як офіційна форма національної валюти в електронному форматі, яка має однаковий правовий статус із готівковою та безготівковою гривнею. Її впровадження покликане підвищити ефективність платіжної системи, забезпечити прозорість фінансових операцій і розширити доступ населення до сучасних фінансових послуг.

Натомість ЄС сформував комплексну нормативну систему, яка охоплює як електронні гроші, так і криптоактиви. Першими кроками стали Директива 2009/110/ЄС про електронні гроші та Директива (ЄС) 2015/2366, які закріпили поняття електронних грошей як цифрового еквівалента грошового зобов'язання. Наступним етапом стало ухвалення Регламенту (ЄС) 2023/1114 (MiCA), який створив уніфіковану систему регулювання криптоактивів у межах ЄС. Цей документ уперше класифікував криптоактиви на токени з референтною вартістю, токени електронних грошей та інші криптоактиви, визначив вимоги до їх емітентів, порядок ліцензування постачальників послуг і правила прозорості ринку [2].

Ще одним важливим кроком став Регламент (ЄС) 2024/1183 про цифровий євро, який заклав правові основи для випуску офіційної цифрової валюти Європейського центрального банку. Цифровий євро має статус законного платіжного засобу, його метою є зміцнення фінансового суверенітету ЄС та забезпечення стабільності в умовах зростання ролі приватних криптовалют. На відміну від комерційних криптоактивів, цифровий євро гарантується державою, що забезпечує довіру до нього як до безпечного інструменту розрахунків.[4]

Як вбачається, українське законодавство поступово адаптується до європейських стандартів, але ще не має комплексного регулювання ринку цифрових грошей. Україна рухається у напрямі гармонізації свого правового поля із законодавством ЄС, однак існують певні виклики, насамперед, щодо податкового режиму операцій з криптоактивами, запобігання відмиванню коштів та захисту прав споживачів.

Перспективним напрямом розвитку є інтеграція української фінансової системи до єдиного європейського цифрового ринку, що потребує імплементації положень Регламенту (ЄС) 2023/1114, розроблення національної стратегії щодо

обігу цифрової гривні та узгодження регуляторних підходів із політикою Європейського центрального банку.

Таким чином, правовий статус цифрових грошей в Україні перебуває на етапі активного становлення, тоді як у ЄС уже діє системна нормативна база, що регулює цифрові фінансові інструменти комплексно. Гармонізація національного законодавства з європейським сприятиме створенню прозорого та безпечного ринку цифрових фінансів, підвищить довіру до нових форм грошей і забезпечить баланс між інноваційністю, фінансовою стабільністю та правовою визначеністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 40. Ст. 319.
2. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010. *Official Journal of the European Union*.
3. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX.
4. Regulation (EU) 2024/1183 of the European Parliament and of the Council of 10 April 2024 on the establishment of the digital euro.

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Костоглод Поліна Андріївна
студентка 01-23-11 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню правових механізмів боротьби з кіберзлочинами у сфері фінансів. Автор проаналізував чинне законодавство України, міжнародні стандарти, практику Верховного Суду щодо електронних доказів та фінансових кібершахрайств, а також зробив висновки щодо вдосконалення нормативної бази та посилення протидії таким злочинам.

Ключові слова: кіберзлочини у фінансовій сфері, правові механізми, практика Верховного Суду, кібербезпека, фінансове шахрайство.

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1] в Україні було офіційно запроваджено режим воєнного стану. Унаслідок цього виникла потреба у зміцненні правових та фінансових механізмів держави з метою забезпечення кібербезпеки фінансової системи. Для протидії зростанню кіберзлочинності у фінансовій сфері було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення механізмів виявлення, запобігання та розслідування кіберзлочинів, що вказують на збереження фінансової стабільності. Так, були внесені зміни до Кримінального кодексу України (Закон України від 24.03.2022 року № 2149-IX), метою якого є, у тому числі, забезпечення надійності та безпеки використання цифрових послуг.

Основним міжнародним документом, що спрямований на боротьбу із злочинами, скоєними через інтернет та комп'ютерні мережі, є Будапештська конвенція про кіберзлочинність (яка була розроблена та прийнята Радою Європи у 2001 році та набула чинності в 2004 році), до якої Україна приєдналася у 2005 році.) (далі-Конвенція) [2]. Відповідно до ст. 2 Конвенції кожна держава-учасниця повинна запровадити необхідні законодавчі та інші заходи для встановлення кримінальної відповідальності за умисний несанкціонований доступ до комп'ютерної системи або її частини. Водночас держава може передбачити, що така дія визнається злочином лише у разі порушення заходів безпеки з метою отримання комп'ютерних даних, вчинення інших неправомірних дій чи якщо доступ здійснено до системи, під'єднаної до іншої комп'ютерної мережі.

Згідно з Конвенцією [2], кіберзлочини поділяються на кілька основних категорій правопорушення. Так, п. 9 Преамбули Конвенції визначає, що кіберзлочини посягають на конфіденційність, цілісність і доступність комп'ютерних даних та систем, зокрема, несанкціонований доступ до комп'ютерних мереж, незаконне перехоплення інформації, втручання у дані чи роботу систем, а також створення, розповсюдження або продаж шкідливого програмного забезпечення й спеціальних технічних засобів. Відповідно до ч.1 ст. 7 та ч. 1 ст. 8 Конвенції, правопорушення, пов'язані з використанням комп'ютерних технологій, до яких належать комп'ютерне шахрайство та підроблення даних; правопорушення, що стосуються змісту інформації, тобто в сфері інтелектуальної власності, пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав [2].

Як справедливо наголошує В. В. Шемчук, кіберзлочинність є закономірним наслідком глобалізації інформаційних процесів. Вона становить серйозну загрозу для суспільства, оскільки суттєво впливає на його розвиток та трансформаційні процеси [3]. Наприклад такі науковці, як М. О. Кравцова та О. М. Литвинова, кіберзлочинність розглядають як складне соціально-правове явище, що проявляється у протиправній діяльності певної частини суспільства, яка здійснюється із використанням комп'ютерної техніки, телекомунікаційних мереж, інформаційних систем та засобів електрозв'язку [5, с. 19].

Законом України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберзлочин (компютерний злочин) – визначено як суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [4].

Розділом XVI Кримінального кодексу Українипередбачена кримінальна відповідальність за вчинення кіберзлочинів «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку». Прикладом може слугувати справа № 210/3688/24, розглянута Дзержинським районним судом міста Кривого Рогу (вирок від 13 серпня 2024 року, набрав чинності 13 вересня 2024 року), де обвинуваченого, ОСОБА_6, визнали винним у пособництві шахрайству через фішингову схему в Telegram: він створював та поширював посилання на підроблені сайти, що імітували офіційні ресурси урядових органів, міжнародних фондів (ООН, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, МОМ) та банківських систем (зокрема, "Приват24"), спонукаючи потерпілих вводити дані карток (номер, термін дії, CVV, коди підтвердження), які потім використовувалися для прив'язки до електронних гаманців та несанкціонованих платежів, як у випадку з потерпілою ОСОБА_8, яка втратила 10 271,50 грн на онлайн-замовленнях у

магазині "Варус"; дії кваліфіковано за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 190 КК України (шахрайство в особливо великих розмірах групою осіб) та ч. 2 ст. 209 КК України (відмивання злочинних доходів), з вироком у 5 років позбавлення волі (умовно з випробувальним терміном 2 роки, забороною на господарську діяльність та конфіскацією майна), що ілюструє інтеграцію національного законодавства з Будапештською конвенцією для превенції фінансового кібершахрайства та відшкодування збитків [6].

Отже, сучасна нормативно-правова база, включаючи Будапештську конвенцію про кіберзлочинність та практику судових органів, створює основу для протидії таким загрозам. Введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року актуалізувало необхідність посилення цих механізмів, що призвело до ухвалення додаткових актів, спрямованих на виявлення, запобігання та розслідування фінансових кібершахрайств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/conv#Text (дата звернення: 06.11.2025).
2. Конвенція про кіберзлочинність : міжнародний документ від 23 листоп. 2001 р. (Будапештська конвенція). Україна приєдналася у 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 06.11.2025).
3. Шемчук В. В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2018. Т. 29 (68), № 6. С. 121–126.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19 (дата звернення: 26.12.2024).
5. Кравцова М. О., Литвинов О. М. Запобігання кіберзлочинності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2016. 210 с.
6. Вирок Дзержинського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 13 серпня 2024 р. у справі № 210/3688/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/120984992 (дата звернення: 06.11.2025).

Науковий керівник: ***Маринів Наталія Анатоліївна,*** к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Кошубінська Влада Сергіївна
студентка 2 групи, 3 курсу,
факультету міжнародного та європейського права
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ІНДУСТРІЯ 4.0 ЯК ОСНОВА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій цифрова економіка виступає ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності держав, бізнесу та окремих галузей. Вона формує нову господарську модель, де дані стають головним ресурсом, а результативність діяльності залежить від рівня цифровізації процесів. На сьогоднішній день суспільство і економіка переходять в еру цифрової економіки. Проте в одних країнах цей перехід майже завершився, а в інших – він на початкових етапах, але становлення цифрової економіки залишається пріоритетним напрямком для багатьох країн. За даними Світового банку, станом на 2024 рік цифрова економіка формує близько 15 % світового ВВП, а до 2030 року цей показник може зрости до 25 % [1]. Зараз Україна знаходиться на етапі четвертої промислової революції (її також називають «Індустрією 4.0»). Основою її концепції є цифрова трансформація економіки, яка дозволяє автоматизувати виробництво, упроваджувати штучний інтелект, інтернет речей, хмарні сервіси та великий аналіз даних.

Серед українських науковців, які досліджують проблематику цифрової економіки, варто зазначити О. Маслак та М. Маслак, Я. Яковенко, які у своїй статті «Цифрова трансформація економіки України: стратегії зростання та виклики» комплексно досліджують, процес цифровізації національної економіки, висвітлюючи його як ключовий фактор забезпечення довгострокового зростання та підвищення глобальної конкурентоспроможності. Автори аналізують поточний стан впровадження цифрових технологій у різних секторах, обґрунтовують стратегічні пріоритети для держави (розвиток інфраструктури, кібербезпека, підтримка IT-індустрії), а також ідентифікують основні виклики та ризики цього процесу, включаючи інфраструктурний розрив, нестачу кваліфікованих кадрів та необхідність вдосконалення регуляторної політики, пропонуючи практичні рекомендації для його успішної реалізації [2]. Практичні аспекти впровадження стандартів Індустрії 4.0 в Україні розглядають у статті «Особливості управління промисловими трансформаціями в умовах цифровізації» такі науковці, як Кваснія, О. Солтисік та М. Ковалька. Автори доводять, що промисловий інтернет, великі дані та штучний інтелект є

ключовими інструментами цифрової трансформації виробництва, сприяють підвищенню ефективності комунікацій і зміцненню зв'язку між інноваціями та реальною економікою. Також вони наголошують, що успішна цифрова трансформація потребує інтеграції новітніх технологій у виробничі процеси, розвитку інфраструктури та формування цифрової культури в суспільстві, що є основою для сталого економічного розвитку України [3].

Враховуючи актуальність теми, зазначимо мету дослідження: аналіз особливостей та ключових напрямків цифрової трансформації економіки, визначення впливу Індустрії 4.0 на створенні нової моделі економічного розвитку, заснованої на інноваціях, автоматизації та інтеграції цифрових технологій.

Цифрова трансформація економіки змінює підходи до управління, організації виробництва, бізнес-моделей і взаємодії між людьми та технологіями. У цьому контексті важливою є сама ідея виникнення концепції «четвертої промислової революції» в якій цифрова трансформація інтерпретується як системна зміна моделей управління, виробництва та взаємодії «людина—технологія». Така концепція була вперше запропонована німецькими промисловцями й науковцями в рамках Національної високотехнологічної стратегії Німеччини («High-Tech Strategy 2020»). Основними авторами ініціативи стали Геннінг Кагерман (Henning Kagermann) та Вольфган Вальстер (Wolfgang Wahlster), а також Зігфрід Дейс (Siegfried Dais), які під керівництвом німецького уряду сформували групу («Working Group Industry 4.0») і в 2013 році в галузі машинобудування та цифрових виробничих систем надали рекомендації щодо впровадження кібер-фізичних систем (Cyber-Physical Systems) у виробництво [4]. Її метою було зміцнення провідної ролі Німеччини в сфері промислового виробництва через підвищення цифровізації підприємств, інтеграцію інформаційних технологій із виробничими процесами та створення «розумних заводів», які за допомогою мереж і даних управляються в реальному часі. Головною перевагою цієї технології є можливість організації виробництва з мінімальною кількістю помилок, співпраця з раніше створеними продуктами та адаптація до нових запитів споживачів. Розвиток і вдосконалення цих систем мають здійснюватися повністю автономно, без втручання людини [5].

Основу Індустрії 4.0 складають чотири принципи:

- функціональна сумісність людини і машини, яка надає можливість контактувати напряму через інтернет;

- прозорість інформації і здатність систем створювати віртуальну копію фізичного світу;

- технічна допомога машин людині для об'єднання великих обсягів даних і виконання ряду небезпечних для людини завдань;

- здатність систем самостійно і автономно приймати рішення [6, с. 38].

Розкриємо ці принципи більш детально. Так, функціональна сумісність людини і машини, яка надає можливість контактувати напряму через інтернет, передбачає здатність працівника і розумної техніки «спільно працювати» у цій мережі. Людина отримує від машини зрозумілі дані (стан, помилки, показники), а машина сприймає команди від людини. Для такого налагодженого процесу потрібні: надійне підключення до інтернет-мережі; узгоджені формати обміну даними, щоб інформація відображалась однаково на різних пристроях; спільні правила тлумачення даних та інше. Така взаємодія «людини і машини» пов'язана з відповідальністю за безпеку, захистом персональних і виробничих даних, а також дотриманням правил охорони праці. Згідно з дослідженням McKinsey (2023) - однієї з найбільших і найвідоміших у світі міжнародних консалтингових компаній, що надає аналітичні та стратегічні поради бізнесу, урядам і міжнародним організаціям, - підприємства, які впровадили цифрові рішення управління, підвищили ефективність виробництва на 10-30 % та скоротили витрати до 15 % [7].

Щодо прозорості інформації і здатність систем створювати віртуальну копію фізичного світу, то йдеться про таке організоване збирання й подання даних, за якого виробничі об'єкти відображаються у цифровому середовищі настільки детально, що з ними можна працювати як з їх «цифровими двійниками». Правову та процедурну основу прозорості й відтворюваності даних формують міжнародні стандарти ISO 23247 (рамка цифрового двійника для виробництва) і їх аналітичні узагальнення, що визначають терміни, вимоги та підходи до фіксації інформації і до її доступу [8].

Прозорість інформації означає повноту, точність і своєчасність отримання даних, а також чіткі правила доступу й захисту інформації. З правової точки зору це передбачає: визначення відповідальних за дані, фіксацію їх походження та змін, захист комерційної таємниці, дотримання вимог інформаційної безпеки.

Даючи характеристику технічної допомоги машин людині для об'єднання великих обсягів даних і виконання ряду небезпечних для людини завдань, зазначимо, що використання розумних систем, які збирають і поєднують великі масиви даних, підказують оператору оптимальні дії та беруть на себе роботи, що є ризикованими або фізично важкими для людини. Машина не «замінює» людину, а допомагає їй: аналізує показники з камер, історію поломок, надає прогнози, порівнює все це з технічними регламентами і вчасно попереджає про відхилення показників від норми. Там, де існує загроза життю чи здоров'ю людини, робота переноситься на роботизовані комплекси.

Розглядаючи здатність систем самостійно і автономно приймати рішення, зазначимо, що тут йдеться про такі виробничі та інформаційні комплекси, які

здатні без безпосередньої участі людини збирати дані, оцінювати ситуацію за заданими правилами або моделями штучного інтелекту і виконувати погоджені дії, а саме, зупинити машини, змінити параметри процесу, переналаштувати маршрут транспортування та інше. При автономному прийняті рішення людина не зникає з процесу виробництва: вона встановлює межі, переглядає ризики, затверджує зміни політик і несе відповідальність за належне виконання роботи.

Врахування таких принципів є важливим для України, особливо, коли їх можна поєднати. Їх застосування пов'язане із модернізацією промисловості, підвищенням інноваційного потенціалу та інтеграцією у світовий цифровий простір. Наприклад, у межах ініціативи «Дія.City» створено понад 700 IT-компаній, що забезпечують робочі місця для понад 100 тисяч спеціалістів, демонструючи практичну реалізацію принципів Індустрії 4.0 - поєднання людини й технологій у цифровому середовищі, прозорість інформаційних процесів, використання інтелектуальних систем для аналітики великих даних і поступове впровадження автономних рішень у сфері цифрової економіки України.

Для України застосування цифрових технологій дозволяє покращити ефективність державного управління, підвищити прозорість економічних процесів, забезпечити сталий розвиток промисловості та малого бізнесу. Особливу роль тут відіграє впровадження промислового Інтернету речей, штучного інтелекту, хмарних технологій і великих даних та інших технологій.

Четверта промислова революція, попри свої позитивні результати, має й низку складних наслідків і викликів. Вона може спричинити зростання нерівності доходів між країнами, посилення геополітичної конкуренції за технологічну першість та ринки збуту. Відбувається трансформація світового ринку праці - скорочується попит на працю, що призводить до безробіття й міграції з менш розвинутих держав. Активне використання робототехніки замінює людську працю, посилюючи соціальну напругу та різницю в доходах між професіями.

У цілому, вплив четвертої промислової революції виходить далеко за межі простого впровадження цифрових технологій. Це явище сприяє появі нових багатогранних інновацій, які інтегрують у собі різноманітні технологічні рішення, створюючи комплексні функціональні системи. Такий розвиток змушує підприємства не лише переглядати традиційні підходи до ведення бізнесу, але й активно трансформувати існуючі моделі управління, адаптуючи їх до цифрових форматів, що дозволяють досягти вищого рівня ефективності та гнучкості у взаємодії. У свою чергу, ці зміни спричиняють переосмислення очікувань споживачів, що дедалі частіше орієнтуються на персоналізовані рішення. Досягнення цих стандартів забезпечується завдяки використанню потужних

інструментів аналізу даних, які відкривають нові способи оптимізації і вдосконалення продукції. Разом із цим формуються інноваційні партнерства та операційні моделі, здатні відповідати вимогам сучасної цифрової економіки, де швидкість адаптації і технологічний розвиток стають ключовими чинниками успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. International Data Center Authority (IDCA) “Global Digital Economy Report – 2025”. URL: https://www.idc-a.org/insights/qUi9XgvyrzSkyDUy9Tqr
2. Маслак О., Яковенко Я., Маслак М., Цифрова трансформація економіки України: стратегії зростання та виклики. 2025. с. 269–271 https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/94722
3. Квасній Л. Г., Солтисік О. О., Ковалько М. С. Особливості управління промисловими трансформаціями в умовах цифровізації. Хмельницьк, 2021.
4. «Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0». URL: https://www.din.de/resource/blob/76902/e8cac883f42bf28536e7e8165993f1fd/recommendations-for-implementing-industry-4-0-data.pdf.
5. Н. Шведа, Т. Шведа Цифрова економіка та цифрова трансформація індустрії 4.0. Тернопіль: ТНТУ, 2023. С. 19-20.
6. Олешко Т. І., Касьянова Н. В., Смерічевський С. Ф. та ін. Цифрова економіка : підручник. Київ : НАУ, 2022. 200 с.
7. Industry 4.0: Digital transformation in manufacturing – capturing the true value of Industry 4.0. URL:https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/capturing-the-true-value-of-industry-four-point-zero.
8. Automation systems and integration — Digital twin framework for manufacturingPart 1: Overview and general principle. URL: https://www.iso.org/standard/75066.html?utm_source.

Науковий керівник: **Товкун Л. В.,** к.е.н., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Чумак Тетяна Сергіївна
студентка 3 курсу 3 групи
факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ ТА ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація: У статті здійснено комплексний аналіз процесів цифровізації державних фінансів і впровадження електронного урядування в податковій сфері України. Визначено ключові переваги цифрової трансформації публічних фінансів, водночас виявлено проблеми правового, організаційного та технологічного характеру, які перешкоджають її ефективному функціонуванню. Проаналізовано міжнародний досвід цифровізації податкових систем, а також сформульовано авторські пропозиції щодо вдосконалення національної моделі електронного урядування у сфері фінансових відносин.

Ключові слова: цифровізація, електронне урядування, податкове адміністрування, державні фінанси, кібербезпека, правова визначеність.

Цифровізація державних фінансів є невід'ємним елементом сучасної публічної політики, спрямованої на підвищення ефективності управління бюджетними потоками, зниження рівня корупції та зміцнення фінансової дисципліни. В умовах воєнного стану це питання набуває особливого значення, адже прозорість і контрольованість фінансових процесів прямо впливають на стабільність держави.

Як зазначає І. Я. Чугунов, цифрова трансформація системи публічних фінансів вимагає не лише впровадження технологічних рішень, але й "глибокого правового переосмислення відносин між державою, платником і суспільством" [3, с. 27]. Водночас, незважаючи на наявність окремих позитивних змін, законодавство України залишається фрагментарним, а питання алгоритмічної прозорості та захисту даних — недостатньо врегульованими.

Проблематику цифровізації публічних фінансів та податкового адміністрування в Україні досліджували О. Данілова [1], Л. Гриценко [2], В. Федоренко [4], а також зарубіжні науковці — Т. Дрю (OECD), Дж. Пітерсон (World Bank). Науковці сходяться на думці, що цифрова трансформація є не лише технічним явищем, а системним перетворенням управлінської моделі держави. Так, за словами Л. Гриценко, "ефективність електронного урядування вимірюється не кількістю впроваджених сервісів, а рівнем довіри громадян до цих сервісів і здатністю держави гарантувати їх безпеку" [2, с. 66].

Проте в українській практиці цифровізація податкової системи поки що має декларативний характер. Дослідження Рахункової палати (2023) виявило понад 200 випадків технічних збоїв у функціонуванні електронного кабінету платника, що свідчить про системні проблеми інтеграції даних та недостатню автоматизацію контролю.

На сьогодні Україна зробила значні кроки у сфері цифрового управління публічними фінансами:

- створено *електронний кабінет платника податків*;
- запроваджено *систему електронного адміністрування ПДВ*;
- ухвалено Закон України "Про електронні довірчі послуги" (2017) [5];
- реалізуються проєкти з інтеграції державних реєстрів у межах концепції "Держава у смартфоні".

Проте правове регулювання залишається неповним. По-перше, відсутнє єдине визначення цифрового правового статусу платника податків. По-друге, відсутній механізм оскарження рішень, ухвалених автоматизованими алгоритмами. По-третє, спостерігається розрив між технічним потенціалом і нормативною базою.

Як слушно зазначає В. Федоренко, "цифровізація не може обмежуватися автоматизацією процесів — вона повинна формувати нову правову філософію взаємодії держави з громадянином" [4, с. 61].

У цьому контексті важливо враховувати європейські стандарти. В Естонії, наприклад, платники мають повний доступ до історії своїх податкових взаємин, а рішення системи можуть бути оскаржені в режимі реального часу. У Франції застосування штучного інтелекту в податковому контролі підлягає жорсткому моніторингу Національної комісії з питань інформатики і свобод (CNIL).

Україна повинна запровадити аналогічні механізми — "прозорий алгоритм" та "цифровий омбудсмен", який здійснював би моніторинг справедливості рішень електронних систем.

Окремої уваги потребує питання кібербезпеки. Використання великих обсягів фінансової інформації створює ризики витоку даних, шахрайства та несанкціонованого доступу. Як наголошує О. Ковальчук, "втрата контролю над цифровими реєстрами може призвести до паралічу податкової системи та втрати довіри до державних інститутів" [7, с. 113].

У цьому аспекті вкрай важливим є гармонізування українського законодавства з *Регламентом ЄС №2016/679 (GDPR)*, а також розробка національних стандартів кіберзахисту фінансових систем.

Отже, цифровізація державних фінансів у податковій сфері є не лише інструментом оптимізації адміністрування, а й засобом формування нової моделі фінансової державності. Для її ефективного функціонування в Україні необхідно:

1. Прийняти *Концепцію цифровізації державних фінансів України до 2030 року*, що визначить стратегічні орієнтири розвитку.

2. Встановити правовий статус автоматизованих рішень у податковому контролі та забезпечити можливість їх судового оскарження.

3. Створити єдину інтегровану платформу між Мінфіном, ДПС, Держказначейством та Рахунковою палатою.

4. Впровадити систему незалежного моніторингу "прозорості алгоритмів".

5. Забезпечити цифрову інклюзію — рівний доступ платників до електронних сервісів незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

Таким чином, цифровізація податкової системи України має стати не лише інструментом контролю, а насамперед механізмом довіри, безпеки та партнерства між державою і платником податків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данілова О. С. Цифровізація державного управління в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2022. №3. С. 39–45.

2. Гриценко Л. Л. Цифрова економіка в системі публічних фінансів: виклики для України. *Фінанси України.* 2023. №2. С. 64–72.

3. Чугунов І. Я. Електронне урядування та бюджетна політика: сучасні тенденції розвитку. *Економіка та держава.* 2021. №9. С. 25–29.

4. Федоренко В. Г. *Публічні фінанси в умовах цифрової трансформації.* К.: Юрінком Інтер, 2023. 212 с.

5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 №2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. №15. Ст. 132.

6. OECD Digital Government Index 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. 214 p.

7. Ковальчук О. М. Правові проблеми кібербезпеки у фінансовій сфері. *Юридичний науковий вісник.* 2022. №4. С. 112–118.

8. Фісуненко С. І. Електронне урядування та цифрові інновації в управлінні державними фінансами. *Фінансове право.* 2024. №1. С. 69–75.

Науковий керівник: ***Паращенко Олександра Констянтинівна***, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Ричка Назар Андрійович,
студент 3 курсу, 2 групи
факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

БІОМЕТРІЯ ЯК ФІНАНСОВА ТЕХНОЛОГІЯ: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. У роботі досліджено використання біометричних технологій у платіжних послугах з урахуванням правових, технічних та організаційних аспектів. Проаналізовано законодавство України, а також акти Європейського Союзу. Показано основні переваги біометрії для банків та платіжних сервісів, зокрема підвищення безпеки операцій, спрощення ідентифікації клієнтів та прискорення проходження процедур «знай свого клієнта». На основі аналізу сформульовано практичні рекомендації щодо мінімізації ризиків і напрями подальшого вдосконалення державної політики у сфері застосування біометрії у платіжних послугах.

Ключові слова: біометрія; фінансові технології; персональні дані; електронна ідентифікація; шифрування.

Біометрія – це набір технологій, що дозволяють ідентифікувати або підтвердити особу за унікальними фізіологічними (відбитки пальців, рисунок райдужки ока, обличчя) чи поведінковими (підпис, спосіб друкування) ознаками.

У праві Європейського Союзу важливим документом щодо цієї фінансової технології є Регламент (ЄС) № 2016/679 (Загальний регламент про захист даних, GDPR), який відносить біометричні дані до спеціальних категорій персональних даних і вимагає підвищених гарантій їх оброблення. Такі дані допускається опрацьовувати лише за наявності чітко вираженої згоди суб’єкта або на підставах, прямо передбачених правом ЄС і національним законодавством [1]. На суміжному рівні зазначимо Регламент (ЄС) № 910/2014 (Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку (eIDAS)), який встановлює правові засади електронної ідентифікації та довірчих послуг, забезпечуючи взаємне визнання засобів електронної ідентифікації між державами-членами [2]; біометричні методи можуть використовуватися в межах національних схем ідентифікації з дотриманням вимог GDPR. Додаткове нормативне навантаження формує Регламент (ЄС) 2024/1689 (Про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту (AI Act), який вводить ризик-орієнтований підхід до біометричних систем і визначає окремі їх різновиди як високоризикові (зокрема, дистанційне біометричне розпізнавання у публічних просторах), що встановлює вимоги до безпеки, тестування, прозорості та наглядовості таких рішень [3].

Міжнародну технічну основу біометрії становлять стандарти Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), зокрема Doc 9303 “Machine Readable Travel Documents”, що визначає вимоги до електронних проїзних документів, а також серія ISO/IEC 19794, яка уніфікує формати представлення та обміну біометричними даними [4; 5]. Завдяки цим стандартам електронні документи та біометричні дані однаково “читаються” в різних країнах і добре захищені від підробок та зловживань. У ЄС діє модернізована Конвенція Ради Європи 108+ (Конвенція про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що закріплює принципи законності, пропорційності та мінімізації даних, що поширюються й до біометрії) [6]. Інституційний нагляд за дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних здійснюють Європейська рада із захисту даних (EDPB) та Європейський наглядовий орган із захисту даних (EDPS), а також національні наглядові органи держав-членів (для порівняння: у Великій Британії - ICO, у Франції - CNIL) [7; 8].

В Україні основним документом, що регулює обробку персональних даних, є Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 №2297-VI, який визначає загальні принципи обробки персональних даних, права суб’єктів та відповідальність контролюючих органів за нагляд і забезпечення дотримання законодавства у сфері захисту персональних та біометричних даних. Цей закон є базовим для біометричних даних в Україні. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 регламентує системи електронної ідентифікації, кваліфіковані довірчі послуги та процедури контролю і сертифікації. Це важливо для фінансових технологій, що застосовують біометрію в механізмах e-ID та підписів.

Структура органів нагляду у сфері електронної ідентифікації, довірчих послуг та захисту персональних даних побудована за функціональним принципом. Контроль за дотриманням законодавства про захист персональних даних, у тому числі під час оброблення біометричної інформації в механізмах e-ID і довірчих послугах, здійснює Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Технічний і організаційний нагляд у сфері електронної ідентифікації та інфраструктури відкритих ключів, а також питання криптографічного захисту інформації і сертифікації засобів належать до повноважень Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України (у взаємодії з уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері цифрового розвитку). Така модель забезпечує узгодженість правових, організаційних і технічних вимог, необхідних для надійного впровадження біометричних рішень у платіжних послугах.

Біометричні технології у фінансовому секторі забезпечують віддалену ідентифікацію клієнтів та сильну автентифікацію операцій, підвищуючи рівень

довіри клієнтів до транзакцій і зменшуючи операційні ризики при проведенні платіжних операцій. У процесах дистанційного приєднання клієнтів фінансові установи застосовують біометричні процедури верифікації. Клієнту пропонують сфотографувати ідентифікаційний документ і виконати селфі-знімок або коротке відео. Далі здійснюється перевірка «живості» (liveness detection) для підтвердження, що перед камерою перебуває реальна особа, а не статичне зображення чи підробка; виконується порівняння біометричних ознак обличчя із фотографією в документі та звірка реквізитів із державними реєстрами. Такий технологічний ланцюг є складовою належної перевірки клієнта «знай свого клієнта» (know your customer) і спрямований на підвищення надійності ідентифікації, скорочення часу відкриття рахунку, зменшення помилок оператора та запобігання використанню викрадених або підроблених документів.

У щоденних операціях біометрія працює як сильний фактор підтвердження особи. Коли людина входить у мобільний банкінг або підтверджує платіж, застосунок просить розпізнати обличчя чи відбиток пальця. Це відповідає вимогам Європейського Союзу щодо сильної автентифікації клієнта.

Існують також біометричні платіжні картки з датчиком відбитка пальця: замість введення персонального ідентифікаційного номера (ПІН) людина прикладає палець до картки під час оплати. У цифрових гаманцях біометричне розпізнавання поєднується з криптографічними ключами, що зберігаються у захищеному середовищі самого пристрою. Завдяки цьому секрети автентифікації, наприклад, біометричні шаблони – не передаються за межі пристрою.

Біометрія допомагає і в боротьбі з шахрайством. Сервіси такі як: BioCatch, BehavioSec, TypingDNA, NuData, Zighra, Sift, Forter; вони відстежують поведінкові ознаки людини. Наприклад, як саме вона друкує текст, рухає мишею, торкається екрана. Такі сигнали дозволяють виявляти викрадення облікового запису, спроби примусу або шахрайства через віддалений доступ, коли операцію здійснює не власник пристрою. Поєднання фізіологічних ознак (наприклад, відбиток пальця чи обличчя) і поведінкових ознак підвищує точність ідентифікації та автентифікації без відчутного дискомфорту для користувача.

Біометричні дані належать до категорії з підвищеними вимогами захисту. Їх оброблення допускається лише за наявності належної правової підстави (зокрема, окремої, недвозначної та добровільної згоди суб’єкта або іншої підстави, прямо передбаченої законом) із дотриманням принципів мінімізації, прозорості та обмеження строків зберігання. Фінансові установи зобов’язані забезпечити реалізацію прав суб’єкта даних на доступ, виправлення та видалення, а також документально підтверджувати пропорційність і необхідність кожної операції з такими даними.

У випадках підвищеного ризику обов'язковою є оцінка впливу запланованих операцій з оброблення біометричних даних на захист персональних даних (Data Protection Impact Assessment, DPIA), а саме: системний аналіз загроз приватності, визначення імовірності та масштабу шкоди, проєктування технічних і організаційних заходів зниження ризику. До ключових технічних вимог у такому випадку належать: надійне виявлення «живості» (liveness detection), шифрування на всіх етапах, використання «скасовуваних» біометричних шаблонів (які можуть бути замінені у разі компрометації), розподіл секретів між окремими компонентами системи, зберігання й оброблення у захищених середовищах пристрою, а також періодичне тестування точності та справедливості моделей з урахуванням можливих демографічних упереджень. Такий підхід узгоджує правові вимоги з практиками інженерної безпеки та знижує ймовірність зловживань [9].

Варто зазначити, що практичне впровадження біометрії варто починати з процесів, де вона дає найбільшу користь. Наприклад, віддалена реєстрація клієнта, підтвердження ризикових платежів, самостійне відновлення доступу без звернення в контакт-центр. Далі потрібно затвердити правила зберігання і видалення біометричних шаблонів, обрати, де саме виконувати розпізнавання – на пристрої користувача чи на сервері – і налаштувати резервні шляхи входу на випадок, якщо біометрія недоступна (наприклад, тимчасове використання одноразового пароля в застосунку).

Перевага застосування біометрії для платіжних послуг очевидна: менше зайвих кроків для клієнта – і водночас вищий рівень довіри до операцій; у порівнянні з паролями/піном, біометрія знижує ризик крадіжки облікових даних та replay-атак (атаки відтворення - коли перехоплені дані автентифікації повторно використовуються зловмисником для несанкціонованого доступу), якщо реалізована з захищеними шаблонами та шифруванням; швидка авторизація через відбиток пальця або розпізнавання обличчя підвищує конверсію (частка користувачів, які успішно завершили реєстрацію, відкриття рахунку чи оплату) у мобільних банках і зменшує фрикції (перешкоди в користувацькому досвіді - довгі форми, складні кроки верифікації, затримки) при оплаті; біометричні перевірки дозволяють дистанційно верифікувати особу за допомогою liveness check (перевірки «на живість» - метод, що підтверджує, що зразок належить живій людині, а не фото/відео чи масці) та порівняння ID із селфі, що пришвидшує відкриття рахунків і знижує втрати від фроду (шахрайських операцій); при дотриманні стандартів ISO та ICAO біометрію можна масштабно застосовувати у великих мережах та під час міжнародних перевірок.

Також, зазначимо основні ризики застосування біометрії: є залежність від якості камери чи сканера, ризик хибних відмов, вимоги до доступності для людей

із різними особливостями, а також необхідність чітких альтернатив для тих, хто не хоче користуватися біометрією; біометричні ознаки не можна «пересадити» чи змінити як пароль, а компрометація (несанкціонований доступ, виток біометричних даних) має довготривалі наслідки, GDPR робить біометрію «чутливою» категорією даних; ризик масових витоків та централізованого зберігання пов'язаний з тим, що шаблони/зразки біометричних даних зберігаються централізовано без належного шифрування, то вони є привабливою метою для зловмисників; упередженість і помилки в розпізнаванні може бути пов'язана з тим, що алгоритми можуть гірше працювати для певних груп (раса, вік, стать), що створює дискримінаційні ризики та інше.

Враховуючи активне застосування біометрії у сучасному цифровому світі, наведемо пропозиції щодо вдосконалення підходів до її правового регулювання та практичного впровадження у сфері платіжних послуг:

- для кожної системи, що використовує біометрію, слід проводити повну оцінку впливу на захист даних із визначенням ризиків, заходів їх зменшення та фіксацією принципів «конфіденційність за задумом» і «конфіденційність за замовчуванням»;
- оброблення біометричних даних має ґрунтуватися на чіткій правовій підставі та прозорому інформуванні людини: у Європейському Союзі – відповідно до статті 9 Загального регламенту захисту даних, в Україні – згідно із Законом України "Про захист персональних даних" та актами у сфері електронної ідентифікації;
- доцільно переходити від зберігання сирих зображень до зберігання математичних шаблонів, які не дозволяють відтворити первинний біометричний зразок;
- перевагу слід надавати локальному зберіганню шаблонів на пристрої користувача або на платіжній картці; це зменшує ймовірність масових витоків та спрощує реалізацію прав суб'єкта на видалення даних;
- необхідно забезпечувати наскрізне шифрування під час зберігання і передавання даних, а також окреме й захищене зберігання криптографічних ключів, зокрема у спеціалізованих апаратних засобах;
- процедури автентифікації мають включати перевірку «живості» користувача та інші механізми протидії підробкам, що підтверджують справжність взаємодії;
- системи біометричної автентифікації повинні регулярно проходити незалежні аудити безпеки та перевірки на відсутність дискримінації; результати таких перевірок слід оприлюднювати у формі зрозумілих звітів.

Організаційна складова належного використання біометрії, на нашу думку, повинна передбачати запровадження політики мінімізації даних»: збір біометрії

здійснюється виключно в обсязі, необхідному для визначених завдань. Відмова від біометричної автентифікації не повинна призводити до блокування доступу до послуги: користувачеві мають бути доступні рівноцінні альтернативи, зокрема ПІН-код або апаратний токен.

На рівні державної політики доцільним, на нашу думку, є створення незалежного наглядового органу з чітко визначеними повноваженнями у сфері захисту персональних даних відповідно до рекомендацій Ради Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. General Data Protection Regulation (Regulation (EU) 2016/679). URL: https://gdpr-info.eu/art-9-gdpr/.
2. Regulation (EU) № 910/2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (eIDAS Regulation). URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eidas-regulation.
3. Artificial Intelligence Act 2024/1689 (AI act). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng.
4. International Civil Aviation Organisation (ICAO) Doc 9303. URL:https://www.icao.int/sites/default/files/publications/DocSeries/9303_p1_cons_en.pdf.
5. International Organization for Standardization (ISO) / International Electrotechnical Commission (IEC) 19794-7:2021. URL: https://www.iso.org/standard/77910.html.
6. Convention for the protection of individuals with regard to the processing of personal data. URL:https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/LIBE/DV/2018/09-10/Convention_108_EN.pdf.
7. European Data Protection Board (EDPB). URL: https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/topic/biometrics_en.
8. European Data Protection Supervisor (EDPS). URL: https://www.edps.europa.eu/data-protection/our work/subjects/technologies/biometrics_en.
9. Data Protection Impact Assessment (DPIA). URL: https://www.edps.europa.eu/data-protection-impact-assessment-dpia_en.

Науковий керівник: ***Товкун Людмила Вікторівна***, к.е.н., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Уланська Марія Олександрівна
студентка 1 курсу магістратури
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ІНІЦІАТИВІ СОТ З ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу Спільної ініціативи Світової організації торгівлі з електронної комерції (Joint Statement Initiative on E-Commerce, JSI) та проєкту Угоди з електронної комерції (AEC, INF/ECOM/86, 2024). Розбираються передумови появи ініціативи, її структура та ключові положення, а також сучасний стан переговорів у СОТ та подальші перспективи. Особлива увага приділена значенню ініціативи для України: цифрової інтеграції, гармонізації законодавства з нормами ЄС та участі у формуванні міжнародних правил цифрової торгівлі. Зазначаються ризики, обумовлені відсутністю у України статусу країни, що розвивається, що обмежує доступ до перехідних періодів і технічної допомоги. Зроблено висновок, що, незважаючи на невизначений юридичний статус угоди, участь у JSI має стратегічну цінність для України як елемента зміцнення її ролі в глобальній цифровій економіці.

Ключові слова: WTO Joint Statement Initiative on E-commerce, е-комерція, право СОТ, цифрова торгівля.

Світова Організація Торгівлі (далі – СОТ) – один з головних інститутів міжнародної арени, заснований у 1995 році у Женеві (Швейцарія), уповноважений встановлювати правила світової торгівлі та вирішувати відповідні спори між більше ніж 160 країнами-учасницями, включно з Україною. За останні два десятиліття електронна комерція перетворилася з нішевого сегмента на один з ключових двигунів глобальної економіки. Зростання онлайн-платформ, цифрових послуг, хмарних технологій і транскордонних платіжних систем констатувало, що існуючі торговельні правила СОТ, розроблені ще в 1990-х роках, не охоплюють нових форм обміну даними, цифрових товарів і послуг. Тож виникла необхідність в оновленні міжнародних норм, які б забезпечили передбачуваність, прозорість і довіру в цифровій торгівлі. Саме для цього в 2017 році на міністерській конференції СОТ в Буенос-Айресі була запущена Спільна ініціатива з електронної комерції (Joint Statement Initiative on E-Commerce) – як відповідь на виклики цифрової епохи і спроба створити єдині глобальні стандарти регулювання електронної торгівлі [1].

Важливим є те, що станом на сьогоднішній день остаточний текст угоди Спільної ініціативи СОТ з електронної комерції ще не затверджений офіційним

підписанням усіма членами СОТ і не має обов’язкової юридичної сили в структурі організації. Проте водночас переговорний процес досяг стадії так званого «стабілізованого тексту» (stabilised text), узгодженого між більш ніж дев'яностома країнами-учасницями [2]. Тому аналіз ініціативи можливий на основі чорнових і консолідованих версій проєкту угоди, опублікованих і обговорюваних в рамках СОТ (зокрема, INF/ECOM/86 за 2024 рік) [2], а також супутніх аналітичних матеріалів Міжнародного інституту сталого розвитку (IISD) [3], Світової організації торгівлі та експертних оглядів.

Аналіз офіційного проєкту тексту угоди СОТ з електронної комерції (INF/ECOM/8) надає можливість зробити висновки щодо її значення для України.

Критерій	Зміст проєкту	Вплив на Україну
Розвиток правової та технологічної сумісності	Проєкт угоди (ст. 4–7) вимагає наявності законодавчої бази для електронних транзакцій, підписів, контрактів і рахунків-фактур на основі моделей ЮНСІТРАЛ.	Україна вже впроваджує аналогічні норми в рамках євроінтеграції (eIDAS, «Дія.Підпис», «електронний контракт»), тому участь в ініціативі дозволить юридично узгодити українську систему з міжнародними стандартами. Це підвищить довіру іноземних контрагентів і спростить визнання українських електронних документів за кордоном.
Спрощення зовнішньоекономічної діяльності	Статті 8–10 (Paperless Trading, Single Window, Electronic Payments) закріплюють принципи «безпаперової торгівлі» та взаємопов'язаності митних систем.	Україна активно розвиває «єМитницю» та формат paperless trade з ЄС, тому імплементація цих положень: прискорить експорт та імпорт, скоротить корупційні ризики, забезпечить сумісність з європейським «єдиним вікном». Для МСП це означає зниження транзакційних витрат і спрощений доступ на зовнішні ринки.
Підтримка цифрових платежів і фінтеху	Стаття 10 угоди заохочення взаємної сумісності електронних платіжних систем і прозорого регулювання.	Це створює передумови для визнання українських фінтех-компаній (наприклад, Monobank, LUNPay, Payoneer UA) у глобальному середовищі.

		Паралельно це відкриває ринок для іноземних гравців, посилюючи конкуренцію та стимулюючи інновації.
Захист даних, довіра та кібербезпека	Статті 14–17 містять вимоги до захисту персональних даних, онлайн-захисту споживачів, боротьби зі спамом та забезпечення кіберстійкості.	Для України цей напрямок є особливо важливим — як частина євроінтеграції (GDPR) та побудови довіри до електронних послуг. Приєднання до JSI зміцнить міжнародну довіру до українських цифрових продуктів і підвищить стандарти захисту користувачів.
Сприяння розвитку, навчанню та технічній підтримці	Стаття 20 передбачає перехідний період 5 + 2 роки та технічну допомогу для країн, що розвиваються.	Україна, як країна, що проводить реформи та цифрову трансформацію, може: претендувати на технічну та фінансову допомогу СОТ та партнерів для впровадження нових цифрових стандартів; отримати експертну підтримку для інтеграції систем «Дія», е-митниця, цифрові документи в міжнародні формати.
Розвиток телекомунікаційної інфраструктури	Стаття 21 та Додаток до угоди вимагають прозорості та конкуренції в телекомунікаціях, а також незалежності регулятора.	Це збігається з реформою НКЕК та планами України щодо лібералізації телеком-сектору. Надає підсилення аргументів на користь реальної автономії регулятора та прозорих процедур розподілу частот та створює умови для зростання конкуренції та інвестицій у телекомунікації та цифрову інфраструктуру. Для операторів зв'язку — можливість участі в міжнародних мережах і проєктах 5G/6G на рівних умовах.
Можливості для МСП та цифрового експорту	У преамбулі та ст. 19–20 акцентується підтримка МСП та усунення цифрового розриву.	Це прямо відповідає цілям України — розширити цифровий експорт послуг (IT, креатив, дизайн, SaaS) та підвищити частку МСП у міжнародній торгівлі.

		Потенціал — зростання експорту цифрових послуг, особливо в ЄС та Азію.
Виключення та захист суверенітету	Статті 22-26 закріплюють загальні та спеціальні винятки (щодо безпеки, захисту даних, суспільних інтересів). Ст. 25 — окремо про персональні дані: країни зберігають право регулювати їх обробку та передачу.	Можливість зберігати національні правила (GDPR-сумісні закони). Підстава для заходів з кібербезпеки та захисту критичної інфраструктури. Необхідно підготувати прозорі механізми транскордонного обміну даними.
Врегулювання спорів	Стаття 27 передбачає застосування стандартної процедури СОТ (DSU) до угоди.	Після офіційного прийняття Annex 4 — можливі спори з питань цифрових бар'єрів. Слід посилити юридичну експертизу та створити команду з цифрових спорів (МЕРТ + Мінцифри + юристи СОТ).
Комітет, прийняття та імплементація	Згідно зі статтями 28-30 створюється Комітет з електронної комерції для моніторингу та координації. Країнам, що розвиваються, надаються перехідні періоди (5 + 2 роки) і можливість запитувати технічну допомогу.	Можливість впливати на розробку стандартів і отримувати підтримку. Рекомендується подати заявку на технічну допомогу та участь у робочих групах (з питань e-payments, interoperability).
Поправки, вихід та незастосування	Ст.31: застереження можуть бути тільки за згодою сторін. Ст.32: процедура внесення поправок — консенсус у Комітеті та кваліфіковані схеми набрання чинності поправок. Ст. 33: вихід з угоди (60-денне повідомлення). Ст. 34: можливість незастосування угоди між двома конкретними сторонами за відсутності згоди.	Обмежені можливості односторонніх застережень: Україна повинна заздалегідь оцінити, які положення вона не готова виконувати; однак застереження вимагають згоди інших сторін — фактично складне політичне рішення. Гнучкість двосторонньої незастосовності: теоретично можливо домовитися з конкурентними партнерами про незастосування окремих норм один до одного (ст. 34) — але це окремий політичний інструмент

Перегляд та адміністрування	Статті 35 – 38 передбачають регулярний перегляд (через 2 роки), оновлення положень та адміністрування Секретаріатом СОТ.	Можливість впливати на наступні раунди переговорів (наприклад, щодо потоків даних, штучного інтелекту). Важливо брати участь у перших переглядах, щоб відстоювати інтереси цифрових економік, що розвиваються.

*Табл. створена авторкою.

Таким чином, для України участь у Спільній ініціативі СОТ з е-комерції (Joint Statement Initiative on E-Commerce) має комплексне значення. По-перше, JSI з електронної комерції — це інструмент вбудовування в сучасну архітектуру міжнародної торгівлі та інтеграції з цифровим простором Європейського Союзу. Більшість положень угоди збігаються з напрямком українських реформ — розвиток paperless trade, цифрової митниці, електронних контрактів, захисту даних і кібербезпеки. По-друге, участь у JSI дозволяє Україні не обмежуватися тільки статусом спостерігача, а й надає можливість бути активним учасником формування глобальних правил. Однак реальний стан цих переговорів показує і певні існуючі перепони. На засіданні Генеральної ради СОТ у лютому 2025 року більшість членів (72 країни) підтримали ідею включення тексту згоди до правової структури СОТ (Annex 4), що зробило б його юридично обов'язковим. Але Індія, Південна Африка, Бангладеш, Пакистан та Індонезія заблокували консенсус, аргументуючи це загрозою для свого суверенітету в питаннях цифрових даних і недостатньою підтримкою країн, що розвиваються. Таким чином, угода залишається «стабілізованою, але не фіналізованою» [4] — вона задає рамки для майбутніх правил, але ще не стала частиною чинного права СОТ.

У даному контексті для України з’являються і певні перепони: країна, найімовірніше, не зможе претендувати на статус «країни, що розвивається» для цілей нової угоди. Якщо під час реалізації Угоди про спрощення торговельних процедур Україна отримала перехідний статус, то в цілому вона розглядається як економіка, вже інтегрована в систему розвинених ринків. А отже, перехідні періоди і технічна допомога, передбачені для «developing countries», в українському випадку малоймовірні. Отже, цілком імовірно, що всі норми майбутньої угоди від захисту даних до регулювання телекомунікацій — доведеться впроваджувати без відстрочки і з власними ресурсами. Проте говорити про цю ініціативу не просто варто, а необхідно. По-перше, текст JSI вже став референсним документом для країн, які модернізують своє цифрове законодавство, навіть без його обов’язкової юридичної сили. По-друге, саме в таких «перехідних» ініціативах формуються майбутні норми міжнародного

цифрового порядку, в якому для України, як країни, що будує цифрову економіку і прагне інтегруватися в ЄС, участь у JSI є можливістю закріпити себе в групі держав, що формують цифрові стандарти XXI століття.

Доля угоди також залежить від позиції трьох ключових гравців: Індії, як лідера блоку країн, що розвиваються, який принципово протистоїть плюрилатеральним угодам всередині СОТ; США, які вийшли з переговорів у 2023 році через незгоду з питань потоків даних і захисту вихідного коду, але в майбутньому можуть повернутися; Європейського Союзу та його партнерів (Японії, Канади, Сінгапуру), які продовжують просувати ідею включення АЕС до системи СОТ і фактично утримують ініціативу живою [4]. Остаточна картина буде залежати від політичного компромісу між цими блоками. Якщо консенсус щодо Annex 4 так і не буде досягнутий, найбільш імовірним є сценарій створення автономної міжнародної угоди поза СОТ, до якої зможуть приєднатися всі зацікавлені країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Trade Organization. WTO Joint Statement on Electronic Commerce (WT/MIN(17)/60). Buenos Aires, WTO, 2017. URL: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN17/60.pdf&Open=True.

2. World Trade Organization. WTO Joint Initiative on E-Commerce: Draft Chairs' Text (INF/ECOM/86). Geneva, WTO, 28 June 2024. 24 p. URL: https://www.bilaterals.org/IMG/pdf/jsi_e-commerce_text_28_june_2024.pdf.

3. Jose, R., Kaukab, R. S. *WTO Joint Initiative on E-Commerce: State of Play. Past, Present and Future.* Winnipeg, International Institute for Sustainable Development (IISD), 2024. 44 p. URL: https://www.iisd.org/publications/report/wto-joint-initiative-e-commerce-state-of-play.

4. European Parliamentary Research Service (EPRS). *WTO agreement on electronic commerce: The stabilised text and next steps.* Brussels, European Parliament, 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2024/762390/EPRS_ATA(2024)762390_EN.pdf.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Basova Maria Ivanivna
student of the Faculty of Justice
Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL COMPLIANCE OF AI APPLICATIONS IN THE US MARKET: ANALYSIS OF PRIVACY AND DIGITAL FINANCE RISKS USING THE EXAMPLE OF UNIVERSE GROUP PRODUCTS

Abstract. This work includes a legal study of the compliance of mobile applications that use artificial intelligence (AI) technologies in the United States market. The analysis focuses on a dual regulatory framework: state privacy legislation (CCPA, BIPA) and mandatory technology platform policies, supplemented by federal oversight by the FTC. Universe Group products (ScanGuru, Visify) were selected to study the mechanisms for managing risks arising from the processing of sensitive data, ensuring the transparency of subscription business models, and complying with global financial reporting standards (FATCA, CRS).

Keywords: AI compliance, data privacy, FATCA, FTC, BIPA, Compliance-by-Design.

The modern world creates unique challenges for international compliance, and the dynamic development of AI technologies in mobile applications does not go unnoticed and acts as a driver of this process. Ukrainian IT companies with a global focus face the most significant challenges when entering the US market, namely: possible blocking of applications due to violations of platform policies (Apple, Google), lawsuits, and large fines for violating US law. Thus, there is a need to ensure full compliance with the law and the mandatory requirements of platforms that act as private regulators [1, 2, 3]. The relevance of the work is determined by the fact that this compliance covers both financial and technical aspects, requiring a comprehensive "analysis of the business model and user interaction scenarios to evaluate the content and functionality of the application". The purpose of the research is to identify the key compliance mechanisms of mobile applications in the context of their business models (subscriptions) and functionality (data processing, AI) to ensure lawful operation in the highly regulated US market.

The legal landscape for AI applications in the US is fragmented and multi-layered, combining state legislation (CCPA, BIPA) and platform rules supplemented by federal oversight. This complex jurisdictional map requires companies such as GM UniverseApps Limited (a data controller registered in Cyprus) to have clear geographic targeting for the application of legal norms.

At the federal level, companies' activities in the US are monitored by the Federal Trade Commission (FTC), which ensures compliance with Section 5 of the FTC Act, which prohibits "unfair or deceptive practices" in the area of subscription transparency, and can impose significant fines for consumer rights violations [4, 5]. In addition, due

to the company's registration in the EU and financial flows from the US market, there is a need to comply with international financial standards such as FATCA and the OECD Common Reporting Standard (CRS), which require transparency of transactions in the age of digital finance [6, 7].

A critical element is the extraterritorial impact of the GDPR. Although the GDPR is not US law, it applies to all users from the EEA, regardless of their current location. This requires companies to legitimize cross-border data transfers from Europe to the US, which is achieved through the use of EU Standard Contractual Clauses (SCC) [3, Section 8; 4]. As opposed to the GDPR, US state laws such as the CCPA concentrate on the right to opt out of the "sale or dissemination" of data, rather than on the general legality of processing. This also explains why there is a separate section in the ScanGuru policy entitled "U.S. STATES PRIVACY NOTICE." [3, Section 10]. Finally, Compliance-by-Design is based on the principle of Data Minimization, which requires a company to process only those identifiers (e.g., IDFA, AAID) that are absolutely necessary for the stated purpose, thereby reducing the overall legal risk [8, 9].

Compliance in Digital Finance and Consumer Protection (ScanGuru) The legitimacy of ScanGuru's subscription business model depends on transparency and compliance with financial requirements at three interrelated levels. Platform compliance requires adherence to Section 3.1.1 (In-App Purchase) of the App Store Review Guidelines [2, Section 3.1.1] and the Google Play Payments Policy. These guidelines set strict requirements for pricing terms, in particular regarding the transparency of auto-renewal, refund mechanisms, and clear visibility of service costs prior to payment. In order to verify this compliance, Google Play rules also require the developer to provide an active test account to verify functionality and payment systems [1, p. 102].

The second critical level is federal consumer protection by the FTC. While compliance with platform policies is necessary, it does not guarantee protection from FTC claims of deceptive auto-renewal practices, which are often the subject of major federal investigations in the United States. The FTC focuses on how easy it is for a user to cancel a subscription, not just how it was set up. Violating these requirements can result in multimillion-dollar fines.

In addition, the company is required to ensure the implementation of the Opt-Out right under the CCPA, allowing California users to opt out of the "sale or distribution" of their personal data. This right requires a functional mechanism (usually through an electronic request) specified in the privacy policy, which is a mandatory mechanism for protecting rights in the digital environment [3, Section 10; 10, 11]. Thus, financial compliance for mobile applications is a combination of technical transparency and legal accountability to multiple regulators

Entering the market with the AI editor Visify (AI photo generation [12]) creates the highest legal risks associated with the processing of highly sensitive data. Visify features such as "Facial retouching" and AI filters that use facial geometry scanning may fall under the Illinois Biometric Information Privacy Act (BIPA). This law is one of the strictest in the US and carries a high risk of class action lawsuits, as it requires the company to obtain separate written consent (Biometric Release), which must be clearly separated from the general privacy policy. In addition, BIPA requires the publication of a clear retention policy and schedule for the destruction of biometric identifiers, and violations can result in fines of up to $5,000 for each instance of unlawful processing [13].

At the same time, there is a risk associated with AI content itself. The application must adhere strictly to Section 1.2 (Safety) of the App Store Review Guidelines [2, Section 1.2] and the regulations outlined in the Google Play Program Policies concerning prohibited content [1, p. 1]. This includes prohibiting materials involving child exploitation and enforcing active moderation practices. For AI-generated content, this emphasizes the critical need to implement technical moderation and filtering systems powered by machine learning. These systems should effectively detect and prevent the generation of illegal images or deepfakes. Failure to ensure these safety measures can result not only in the application's removal from platforms but also expose the developer to potential criminal charges.

Conclusions. A comprehensive analysis of Universe Group's activities shows that the success of Ukrainian IT products in the US market depends on dynamic compliance, which is both a strategic advantage and a necessity. This process requires harmonization of regulatory levels, which involves simultaneous compliance with strict platform policies, state laws (CCA, BIPA), and federal consumer protection (FTC). The company must also ensure global financial transparency (FATCA/CRS) to legitimize digital cash flows. The most important element is the implementation of Compliance-by-Design, based on the principle of Data Minimization and preventive management of biometric privacy risks (BIPA) through technical moderation. Thus, compliance is not just a legal formality, but a strategic condition for protecting consumer rights (from unfair practices and misuse of data) and ensuring the legal sustainability of business and the formation of a positive image of the Ukrainian IT sector on the world stage.

REFERENCES

1. Google. (2025, October 30). Google Play Developer Program Policies. Online document. URL: https://support.google.com/googleplay/android-developer/answer/16543315?hl=en&sjid=26490257362248356 41-EU.

2. Apple. (2025, June 9). App Store Review Guidelines. Online document. URL: https://developer.apple.com/app-store/review/guidelines/.

3. GM UniverseApps Limited. (2025, August 5). Privacy Policy (ScanGuru: PDF Document Scanner). URL: https://universeapps.limited/scanguru/privacy.html.

4. Federal Trade Commission Act (15 U.S.C. § 41 et seq.) (1914). US federal law. URL: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/45.

5. Holland & Knight LLP. (2025, April). FTC Signals Enforcement on Auto-Renewing Subscriptions and Sales. *Holland & Knight LLP Insights*. URL: https://www.hklaw.com/en/insights/publications/2025/04/ftc-signals-enforcement-on-auto-renewing-subscriptions-and-sales.

6. Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA) (26 U.S.C. Subtitle A, Chapter 4) (2010). US federal law. URL: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/subtitle-A/chapter-4.

7. OECD. (2025, April). Consolidated Text of the Common Reporting Standard (CRS) 2025. International financial standard. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/04/consolidated-text-of-the-common-reporting-standard-2025_e478bc04.html.

8. General Data Protection Regulation (GDPR): Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. *Official Journal of the European Union*, L 119, 4.5.2016. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679.

9. Standard Contractual Clauses (SCC): Commission Implementing Decision (EU) 2021/914 of 4 June 2021. *Official Journal of the European Union*, L 199, 7.6.2021. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021D0914.

10. California Consumer Privacy Act (CCPA), Cal. Civ. Code § 1798.100 et seq. (2018). Legislative act of the State of California, USA. URL: https://cppa.ca.gov/regulations/pdf/ccpa_statute.pdf.

11. California Privacy Rights Act (CPRA), Cal. Civ. Code § 1798.100 et seq. (2020). Legislative act of the State of California, USA. URL: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?division=3.&part=4.&lawCode=CIV&title=1.81.5.

12. Universe Group. (2024, December 12). Launching a New Product Visify by Guru Apps – Powered by Artificial Intelligence. *Universe Group Blog*. URL: https://uni.tech/en/blog/launching-a-new-product-visify-by-guru-apps-powered-by-artificial-intelligence.

13. Biometric Information Privacy Act (BIPA) (740 ILCS 14/) (2008). Legislative act of the State of Illinois, USA. URL: https://www.ilga.gov/Legislation/ILCS/Articles?ActID=3004&ChapterID=57.

Науковий керівник – Єфремова Катерина Вікторівна, к.ю.н., с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гілевич Олена Вікторівна
студентка 3 курсу, 5 групи, факультету прокуратури,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОАКТИВІВ ТА БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОІЙ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Анотація. У науковій роботі розглядається правове регулювання криптоактивів та блокчейн-технологій у фінансовій системі України. Аналізуються ключові положення Закону «Про віртуальні активи», роль регуляторів, вимоги до постачальників послуг, а також виклики впровадження. Дослідження підкреслює необхідність адаптації законодавства до цифрових інновацій для забезпечення фінансової стабільності та захисту прав учасників ринку.

Ключові слова: криптоактиви, віртуальні активи, блокчейн-технології, фінансове право, регулювання, НКЦПФР, НБУ, Україна.

Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком цифрової економіки в Україні, де криптоактиви та блокчейн-технології стають невід'ємною частиною фінансової системи, впливаючи на платежі, інвестиції та державне управління. За даними Chainalysis, обсяг ринку криптовалют у світі перевищить 3 трлн доларів у 2025 році, а в Україні кількість користувачів зросла на 25% за останній рік, з активним використанням у DeFi та NFT-секторах. [1] Водночас відсутність повноцінного регулювання призводить до ризиків легалізації доходів, шахрайства, кібератак та фінансової нестабільності, що ускладнює інтеграцію з традиційною банківською системою. Законодавство України, зокрема Закон «Про віртуальні активи», намагається врегулювати ці сфери, але станом на листопад 2025 року закон не набув чинності через затримки з податковими змінами, хоча 3 вересня 2025 року Верховна Рада прийняла в першому читанні законопроект №10225-д щодо оподаткування та регулювання. [2] Це створює «сіру зону» для бізнесу, де інновації стикаються з юридичними ризиками.

Криптоактиви, або віртуальні активи, визначаються в українському законодавстві як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість і виражене в електронній формі у вигляді сукупності даних, які можуть посвідчувати майнові чи немайнові права. Вони поділяються на забезпечені – ті які підтверджують права на реальні активи, наприклад, токени, пов'язані з нерухомістю чи товарами та незабезпечені – наприклад, Bitcoin чи Ethereum, що не мають підкріплення.

У фінансовому праві криптоактиви не визнаються законним платіжним засобом, але можуть використовуватися для інвестицій, обміну чи зберігання вартості, що робить їх частиною цифрової економіки. Блокчейн-технології

представляють собою децентралізовану систему розподіленого реєстру, яка забезпечує прозорість, незмінність даних, безпеку транзакцій та відсутність потреби в посередниках завдяки криптографічним методам. У фінансовій системі України блокчейн застосовується для платежів, смарт-контрактів (автоматизованих угод, що виконуються автоматично за певних умов), DeFi-платформ (децентралізованих фінансів, таких як кредитування чи обмін без банків), GameFi (ігрові проекти з токенами) та NFT (незамінні токени для цифрового мистецтва). Ці технології модернізують традиційні процеси, зменшуючи витрати та час, але вимагають регулювання для протидії ризикам, таким як волатильність, хакерські атаки та відмивання коштів.

Основним нормативним актом є Закон України «Про віртуальні активи», який регулює оборот віртуальних активів, включаючи їх емісію, обмін, переказ, зберігання, посередницькі послуги та токенізацію. Закон визначає правовий статус криптоактивів як майна, але забороняє їх використання як засобу платежу на території України, дозволяючи лише як інвестиційний інструмент. Станом на листопад 2025 року закон не набув чинності через відсутність змін до Податкового кодексу, хоча очікується імплементація з 1 січня 2026 року після прийняття законопроекту №10225-д у першому читанні 3 вересня 2025. [2]

Згідно з планами, з 2025 року почалась підготовка до оподаткування:

для фізичних осіб – 18% ПДФО + 1,5% військовий збір на прибуток від операцій (різниця між доходами та витратами), з пільговою ставкою 5% для активів, придбаних до 2026 року; [3]

для юридичних осіб – коригування податку на прибуток, подібне до цінних паперів. [3]

Більшість операцій звільнені від ПДВ, за винятком NFT та послуг, пов’заних з майном. Закон встановлює вимоги до постачальників послуг (криптобірж, гаманців, обмінників): авторизація, статутний капітал від 35 тис. до 350 тис. неоподатковуваних мінімумів, бездоганна репутація керівництва, розкриття структури власності, AML/KYC-процедури та щорічна звітність. Іноземні провайдери можуть працювати за умови відповідності українським нормам та реєстрації. [2] Відсутність ліцензії забороняє діяльність, з штрафами до 7000 неоподатковуваних мінімумів. Це регулювання спрямоване на легалізацію ринку, але затримки створюють невизначеність для бізнесу.

Блокчейн-технології інтегруються в фінансову систему України через системи забезпечення обороту віртуальних активів, смарт-контракти та децентралізовані платформи, що дозволяють автоматизовані розрахунки, обліку та звітність без посередників, зменшуючи витрати та ризики помилок.

Закон «Про віртуальні активи» акцентує на використанні блокчейн для фінансових операцій, таких як DeFi-краудфандинг (збір коштів через токени),

токенізація активів (перетворення прав на майно в цифрові токени) та реєстри, але через нечинність закону регулювання залишається обмеженим. [2]

Станом на 2025 рік НБУ та НКЦПФР координують впровадження, зокрема для інтеграції блокчейн у державні сервіси, як реєстри власності чи електронне урядування, з акцентом на кібербезпеку та прозорість. Регулювання фокусується на ризиках: протидія відмиванню коштів (AML), захист від хакерських атак, забезпечення відповідальності за смарт-контракти (які визнані дійсними, якщо відповідають цивільному праву) та захист інвесторів від волатильності. Європейський регламент MiCA слугує моделлю для гармонізації, передбачаючи ліцензування постачальників, регулювання стейблкоїнів та інтеграцію з традиційними фінансами. [4]

В Україні блокчейн застосовується в приватному секторі для P2P-платформ та ICO, але без повного регулювання це призводить до тіньових операцій. Перспективи включають розвиток національної цифрової валюти (е-гривні) та використання блокчейн для зменшення корупції в фінансових транзакціях.

НКЦПФР є основним регулятором ринку віртуальних активів, оскільки він видає дозволи та ліцензії постачальникам послуг, веде державний реєстр, здійснює нагляд за дотриманням вимог, застосовує санкції (штрафи до 7000 неоподатковуваних мінімумів за порушення) та контролює емісію токенів.

НБУ регулює аспекти, пов'язані з забезпеченими віртуальними активами, що впливають на валютні цінності чи платіжні системи, вимагаючи ліцензії для фінансових установ, які працюють з крипто, та координуючи впровадження е-гривні. [5]

Державна служба фінансового моніторингу контролює протидію легалізації доходів, зобов’язуючи провайдерів впроваджувати AML/KYC-процедури, верифікацію клієнтів та звітність про підозрілі операції. Міністерство фінансів визначає податкові правила, а Верховна Рада приймає ключові законопроекти, як №10225-д [2]. Станом на 2025 рік координація між органами посилюється для інтеграції з ЄС, але затримки в імплементації закону обмежують ефективність. Міжнародна співпраця, наприклад, з FATF, допомагає адаптувати стандарти протидії відмиванню коштів. Роль органів спрямована на баланс між інноваціями та безпекою, але потребує чіткішого розподілу повноважень для уникнення дублювання.

Проблеми регулювання включають неповну імплементацію Закону «Про віртуальні активи» (станом на листопад 2025 рік норми не чинні через податкові затримки), високі ризики шахрайства, волатильності та кібератак, відсутність спеціального податкового режиму, що призводить до оподаткування всього доходу без врахування витрат, та інтеграцію з традиційною фінансовою системою, де банки уникають крипто через невизначеність [2].

Додатковими викликами є бюрократичні бар'єри для стартапів, відтік компаній за кордон, подвійне оподаткування та слабка кібербезпека. Перспективи розвитку: адаптація до MiCA для гармонізації з ЄС, розвиток блокчейн для державних сервісів (реєстри, е-урядування), стимулювання інновацій через ICO, DeFi та токенізацію бізнесу, легалізація ринку для залучення інвестицій та зменшення тіньової економіки.

Необхідними змінами можуть бути: посилення захисту споживачів (компенсація збитків, попередження про ризики), міжнародна співпраця (з США, Японією), цифровізація регулювання (White Paper для ICO), впровадження пільгового оподаткування та інтеграція з банківською системою (криптокартки). Загалом, повне регулювання може перетворити Україну на крипто-хаб Східної Європи, але вимагає балансу між контролем та свободою інновацій.

Правове регулювання криптоактивів та блокчейн-технологій в Україні формує основу для інтеграції цифрових інновацій у фінансову систему, але стикається з викликами через часткову імплементацію Закону «Про віртуальні активи» та затримки з законопроєктом №10225-д. Прийняття в першому читанні та тимчасовий податковий режим з 2025 року забезпечують легалізацію, видачу ліцензій VASP та протидію ризикам, але потребують доопрацювання для мінімізації шахрайства, відмивання коштів та нестабільності. Перспективи залежать від гармонізації з міжнародними стандартами, такими як MiCA та FATF, посилення ролі регуляторів та стимулювання бізнесу, що сприятиме економічному зростанню, залученню інвестицій та розвитку цифрової економіки в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. 2025 Crypto Crime Trends from Chainalysis. *Chainalysis*. URL: https://www.chainalysis.com/blog/2025-crypto-crime-report-introduction/?mkt_tok=NTAzLUZBUC0wNzQAAAGYD0Jwxg4-iCxaadwkiV6Bw5HPKnApoMQWooU85hsE6nZx541BzkhInXXL0CI4JOl5j6F7ISwAc1eCDzm1UBJf9ZfD9xJ10Yw1V671jzc5AhM_ (дата звернення: 10.11.2025).

2. Про віртуальні активи: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 10.11.2025).

3. Про порядок денний чотирнадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4586-IX (дата звернення: 10.11.2025).

4. Криптовалюти в українському праві: шанс для інновації чи ризик для бізнесу? - Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: https://yur-

gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayinskomu-pravi-shans-dlya-innovaciyi-chi-rizik-dlya-biznesu.html.

5. Дарчик Г. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в україні. зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Т. 2, № 57. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.50.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Онопко Анжела Валентинівна
студентка 7 групи 3 курсу
факультету слідчої та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FINTECH) ТА РИНКІВ КАПІТАЛІВ

Анотація. У тезах досліджуються основні аспекти правового регулювання фінансових технологій та їх інтеграції з ринками капіталів. Проаналізовано еволюцію нормативного врегулювання FinTech, класифіковано правові режими регулювання за різними критеріями, розглянуто виклики що постають перед традиційним регулюванням ринків капіталів в умовах цифровізації. Особливу увагу приділено новим формам залучення капіталу через токенізацію, регуляторним пісочницям та імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство. Визначено перспективи розвитку правового регулювання FinTech в контексті балансування між стимулюванням інновацій та забезпеченням стабільності фінансової системи.

Ключові слова: фінансові технології, FinTech, ринки капіталів, правове регулювання, криптоактиви, токенізація, регуляторні пісочниці, MiCA, цифровізація, віртуальні активи.

Бурхливе зростання технологічних інновацій у фінансовій сфері протягом останніх двох десятиліть докорінно змінило усталену архітектуру фінансового сектору, що спричинило появу принципово нових завдань для юридичної системи. Перехід фінансових сервісів у цифровий простір, виникнення децентралізованих криптоактивів, розподілених реєстрів і віртуальних банківських платформ ставить перед регуляторами складне завдання – підтримати технологічний прогрес, водночас гарантуючи належний рівень безпеки для користувачів послуг. Початок формування нормативної бази для сектору фінансових технологій припадає на період 2008-2010 років, коли світ переживав наслідки масштабної економічної кризи. На сьогодні особливо гостро постає проблема узгодження регуляторних механізмів для технологічних фінансових продуктів із традиційними правовими нормами, що регламентують функціонування ринків капіталу [2, 5].

Фінансові технології у правовому розумінні охоплюють широкий спектр інноваційних рішень що використовують інформаційні технології для надання фінансових послуг. До сфери FinTech належать цифрові платіжні системи, онлайн-кредитування, робо-едвайзинг, InsurTech та децентралізовані фінанси. Правова кваліфікація FinTech-діяльності є складним завданням оскільки багато інновацій не вписуються в традиційні категорії фінансових послуг. Європейський Союз у Директиві PSD2 2015 року вперше закріпив поняття постачальників

платіжних послуг третіх сторін що стало важливою віхою у визнанні FinTech-компаній як самостійних учасників ринку [1].

Класифікація правових режимів регулювання FinTech здійснюється за кількома критеріями. За рівнем інтеграції виділяють інклюзивний підхід коли FinTech-компанії підлягають тим самим вимогам що й традиційні установи, спеціальний режим з окремими ліцензіями для FinTech, експериментальний режим через регуляторні пісочниці. За сферою застосування розрізняють регулювання платіжних послуг, регулювання криптоактивів, регулювання краудфандингу, регулювання необанків. За методом регулювання виокремлюють принцип-орієнтоване регулювання з загальними принципами, правило-орієнтоване регулювання з чіткими приписами, змішану модель. За географічним охопленням класифікують національне регулювання, наднаціональне регулювання, міжнародні стандарти [6].

Ринки капіталів традиційно функціонують на основі жорсткого правового регулювання що включає вимоги до емітентів, правила лістингу та захист інвесторів. Основними регуляторними актами є MiFID II в ЄС, Securities Act у США. Проте поява токенізованих цінних паперів та децентралізованих бірж створює нові виклики. Регулятори стикаються з проблемою кваліфікації токенів як цінних паперів, визначення юрисдикції для транскордонних платформ. Питання правового статусу смарт-контрактів також потребує законодавчого врегулювання [4].

Конвергенція FinTech та ринків капіталів призводить до появи нових моделей залучення капіталу. Initial Coin Offerings як форма краудфандингу через токени отримала широке розповсюдження у 2017-2018 роках проте відсутність регулювання призвела до шахрайських схем. Security Token Offerings як регульована альтернатива передбачають випуск токенів що відповідають вимогам законодавства про цінні папери. Європейський Союз у Регламенті MiCA 2023 року встановив комплексну систему регулювання криптоактивів включаючи вимоги до емітентів та правила боротьби з маніпулюванням ринком [8].

Основними принципами правового регулювання FinTech є технологічна нейтральність коли правові норми не прив'язані до конкретних технологій, пропорційність регулювання відповідно до ризиків, захист споживачів через вимоги розкриття інформації, забезпечення фінансової стабільності та протидія відмиванню коштів. Регуляторні пісочниці що запроваджені у Великій Британії Сінгапурі та інших країнах дозволяють FinTech-компаніям тестувати інноваційні продукти у контрольованому середовищі з послабленими вимогами під наглядом регулятора [3, 9].

Імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство є ключовим викликом для держав що прагнуть розвивати FinTech-сектор. Рекомендації FATF щодо регулювання віртуальних активів, стандарти Базельського комітету для банків що працюють з криптовалютами, принципи IOSCO для регулювання ринків капіталів формують глобальну архітектуру FinTech-регулювання. Україна у 2022 році прийняла Закон про віртуальні активи що легалізував обіг криптовалют та встановив вимоги до постачальників послуг з віртуальними активами [10].

Перспективи розвитку правового регулювання FinTech та ринків капіталів пов'язані з гармонізацією національних підходів, створенням єдиних стандартів для транскордонних операцій, впровадженням RegTech-рішень для автоматизації комплаєнсу. Виклики включають регулювання децентралізованих фінансів де відсутні традиційні посередники, забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних, адаптацію податкового законодавства до цифрових активів. Балансування між інноваціями та регулюванням залишається ключовим завданням для створення ефективної правової системи що сприяє розвитку FinTech при забезпеченні стабільності фінансової системи [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/2366 від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив. Європарламент, Рада ЄС; Директива, Міжнародний документ від 25.11.2015 № 2015/2366. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-15#Text (дата звернення: 13.11.2025).
2. Поченчук Г. М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. *Економіка і суспільство.* 2017. №13. С. 1193–2000. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/200.pdf.
3. Перебийніс Д. С. Правові аспекти та майбутнє регулювання електронних фінансових інструментів у процесі залучення капіталу. *Економіка та суспільство.* 2025. Вип. 71. С. 628. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-149.
4. Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матер. науково-практичного круглого столу (м. Суми, 28 січ. 2022 р.). Сумський державний університет. 2022. 100 с.
5. Розвиток «вбудованих банківських фінансових технологій» (DIGITAL FinTech) : аналітичне дослідження / Олена Ковальова та ін. Одеса ; Портсмут : Одеська політехніка; Університет Портсмуту, 2023. 27 с.

6. Товкун Л. В. Правове регулювання фінансових технологій: аналіз національного та світового досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 3. С. 260–263. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/64.

7. Тесля С. М., Забара Ю. В. Фінансові технології у цифровізованому суспільстві: інноваційні моделі впровадження та фінансова інклюзія для післявоєнного відновлення України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 23. С. 115–121.

8. Титаренко Д. В., Костенко В. Р. Фінансові технології як об'єкт фінансово-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО.* 2024. Вип. 86, ч. 4. С. 96–101. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.15.

9. Товкун Л. В. Правове регулювання фінансових технологій: аналіз національного та світового досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 6. С. 260–263. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/64.

10. Федосюк Ю. Фінтех у 2024 році: чого чекати. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/4/708359/ (дата звернення: 13.11.2025).

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна,*** кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Саркісова Єва Сергіївна
студентка 3 курсу, групи 03-23-07
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ЗАСАДИ, СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ - Е-ГРИВНІ

Анотація. У тезах здійснено правовий аналіз нормативних засад, сучасного рівня наукової розробленості та перспектив упровадження цифрової валюти центрального банку України. Розкрито конституційні основи функціонування національної валюти відповідно до ст. 99 Конституції України та визначено правову природу е-гривні як цифрової форми гривні, емітованої Національним банком України. Наведено відмежування е-гривні від електронних грошей та віртуальних активів крізь призму чинного законодавства і судової практики. Акцентовано на наявності прогалин і колізій у правовому регулюванні, зокрема відсутності спеціального закону, який би визначав статус, порядок емісії, обіг, гарантії та межі використання цифрової валюти НБУ. Обґрунтовано необхідність комплексного нормативно-правового врегулювання впровадження е-гривні з метою забезпечення правової визначеності, фінансової стабільності та відповідності міжнародним стандартам у сфері цифрових валют центральних банків.

Ключові слова: цифрова валюта, е-гривня; Національний банк України; правовий статус; грошова одиниця; електронні гроші; віртуальні активи; конституційні засади; нормативно-правове регулювання; фінансова безпека.

Сучасний етап розвитку фінансової системи України характеризується стрімкою цифровізацією, що зумовлює необхідність впровадження нових технологічних інструментів у сферу грошового обігу. Однією з найактуальніших тем сьогодення є розробка та потенційне запровадження Національним банком України цифрової валюти центрального банку - е-гривні. Її поява не лише відображає глобальні тенденції у сфері фінансових інновацій, а й відповідає потребам України у підвищенні прозорості грошового обігу, зміцненні економічної та фінансової безпеки, оптимізації платіжної інфраструктури та зміцненні монетарного суверенітету держави. Актуальність цієї проблематики зумовлена воєнними викликами, необхідністю прискореної модернізації економіки, боротьбою з тіньовими фінансовими операціями та потребою підвищення довіри до фінансової системи держави. Проблемним аспектом є те, що запровадження е-гривні потребує не лише технічної та економічної готовності, а й ґрунтовного правового обґрунтування, оновлення законодавства та усунення потенційних правових колізій із чинними нормами, які регулюють електронні гроші, платіжні послуги та оборот віртуальних активів.

У науковій літературі останніх років спостерігається значне зростання інтересу до теми цифрових валют центральних банків, а питання е-гривні знайшло своє відображення у працях українських дослідників. Борисюк О. В., Ткачук, Н. В. визначають ключові тригери, що зумовлюють необхідність впровадження е-гривні в Україні: потреба у підвищенні прозорості фінансових операцій, зменшення витрат на проведення платежів, покращення контролю за бюджетними потоками, впровадження програмованих фінансових інструментів і підвищення рівня фінансової інклюзії населення. Науковці наголошують, що цифрова валюта НБУ особливо важлива в умовах сучасних загроз економічній безпеці, оскільки дозволяє підсилити монетарний контроль держави [1, с.6].

Устінова І. аналізує зарубіжний досвід і підкреслює, що країни, які вже запровадили або тестують CBDC, прагнуть не лише модернізувати платіжну систему, але й зменшити залежність від приватних фінансових платформ, підвищити прозорість розрахунків та забезпечити сталість грошового обороту. Науковиця вказує, що Україна має можливість адаптувати найкращі практики, зокрема у сфері цифрової ідентифікації, захисту даних та побудови інноваційної платіжної інфраструктури [2, с.76].

У контексті правового регулювання е-гривня спирається на конституційні засади, визначені ст. 99 Конституції України [3], яка закріплює гривню як єдину грошову одиницю держави та покладає обов'язок забезпечення її стабільності на Національний банк України. Е-гривня, відповідно, є цифровою формою національної валюти, емітентом якої виступає НБУ, і має статус прямого зобов'язання держави, на відміну від електронних грошей чи криптовалют. У рішенні суду від 13.06.2023 у справі № 530/133/23 підкреслено, що е-гривня є електронною формою грошової одиниці держави, а отже, за своєю правовою природою має виконувати всі функції грошей та бути забезпеченою НБУ [4]. Верховний Суд у постанові від 04.07.2018 у справі № 761/12665/14-ц [5] роз'яснив, що гривня є єдиним законним платіжним засобом, що дозволяє зробити висновок: цифрова форма гривні також матиме повноцінний статус валюти та не вимагатиме введення нової грошової одиниці.

Порівняння е-гривні з електронними грошима та криптовалютами дозволяє чітко визначити її унікальний правовий статус. Електронні гроші є записом зобов'язання приватного емітента перед користувачем і не мають статусу валюти, тоді як криптовалюти не мають емітента, є децентралізованими цифровими активами й не визнаються законним платіжним засобом в Україні. Судова практика також підтверджує, що криптовалюти можуть використовуватися лише в межах спеціального регулювання і не прирівнюються до гривні. Е-гривня, у свою чергу, є формою державної валюти, що забезпечується НБУ, і має повний правовий захист.

Функціонально е-гривня здатна забезпечити можливість здійснення всіх видів платежів: міжфізичних переказів, оплати товарів і послуг, транскордонних розрахунків, отримання заробітної плати, соціальних та державних виплат. Однією з переваг цифрової валюти центрального банку є програмованість, яка відкриває можливості автоматичного виконання певних фінансових дій: регулярних оплат, розподілу коштів між кількома сторонами, здійснення адресних соціальних виплат тощо. Це значно підвищує ефективність державних фінансових механізмів та зменшує ризики зловживань.

Водночас запровадження е-гривні вимагає комплексного врегулювання на рівні законодавства. Наявні закони, зокрема «Про Національний банк України», «Про платіжні послуги», «Про віртуальні активи» не містять норм, що б повною мірою регулювали правову природу, обіг, гарантії, права та обов'язки користувачів цифрової валюти центрального банку. Потенційні колізії також можуть виникнути між нормами щодо електронних грошей та положеннями про е-гривню. Необхідно чітко визначити правовий статус е-гривні як форми гривні, встановити процедуру відкриття цифрових гаманців, правила їх використання, відповідальність учасників ринку та гарантії захисту персональних даних і фінансової інформації. Важливим аспектом є також визначення меж програмованості е-гривні з точки зору недопущення порушення прав людини, зокрема права на приватність. Додаткового врегулювання потребує питання інтеграції е-гривні у транскордонні платежі та міжнародні фінансові системи.

Отже, що впровадження е-гривні є стратегічно важливим кроком для України, який дозволить підвищити ефективність платіжної системи, зміцнити монетарний суверенітет, забезпечити прозорість фінансових процесів та сприяти розвитку цифрової економіки. Вирішення наявної проблематики можливе шляхом ухвалення окремого закону про е-гривню, що міститиме чіткі визначення, правові механізми обігу, гарантії безпеки та взаємодію з іншими правовими інститутами. Такий закон має усунути всі потенційні колізії з чинним законодавством, особливо у сфері електронних грошей та віртуальних активів, а також закласти основи для стабільного правового режиму цифрової валюти в Україні. Лише за умови комплексного правового регулювання е-гривня стане ефективним інструментом модернізації фінансової системи, сприятиме зміцненню державної економіки та відповідатиме міжнародним стандартам і кращим практикам у сфері цифрових валют центральних банків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисюк О. В., Ткачук, Н. В. Основні тригери запровадження цифрової валюти «е-гривня» в Україні. 2024. *Наукові інновації та передові технології.* № 5(33). С. 1-6.

2. Устінова І. Е-гривня як крок до реформ у фінансовій системі України: зарубіжний досвід. Scientific works of Kyiv Aviation Institute. Series Law Journal" Air and Space Law".2024. №1(70). С. 70-76.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 15.11.2025).

4. Рішення від 13.06.2023 по справі № 530/133/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111557549 (дата звернення: 15.11.2025).

5. Постанова Верховного суду від 04.07.2018 року у справі № 761/12665/14-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296546 (дата звернення: 15.11.2025).

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна,*** кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Налбат Олександр Олександрович
студент 3 курсу 5 групи
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У тезах розглядаються актуальні проблеми модернізації податкового законодавства України в контексті євроінтеграції. Проаналізовано основні виклики гармонізації національної податкової системи з нормами Європейського Союзу та імплементації міжнародних стандартів BEPS. Висвітлено питання інституційної трансформації податкового контролю, цифровізації адміністрування, забезпечення стабільності податкових правил та їхнього узгодження з економічними пріоритетами держави. Окремо акцентовано на практичних аспектах адаптації законодавства та перспективних напрямах податкової політики, що сприяють підвищенню прозорості, стабільності та інвестиційної привабливості національної економіки.

Ключові слова: податкове законодавство, євроінтеграція, гармонізація, податковий контроль, цифровізація, стабільність податкової політики.

Євроінтеграційний вектор розвитку України об’єктивно зумовлює модернізацію податкової системи відповідно до принципів ЄС. Гармонізація у сфері оподаткування є фундаментом для інтеграції у внутрішній ринок ЄС, оскільки саме податкова політика визначає конкурентні умови, інвестиційний клімат і стабільність фінансової системи. О. А. Марущак підкреслює, що адаптація податкової системи України до стандартів ЄС повинна забезпечувати не лише технічне узгодження норм, а й становлення стабільної та передбачуваної системи оподаткування, що ґрунтується на принципах прозорості й справедливості [1, с. 607].

Одним із ключових викликів є імплементація міжнародних стандартів BEPS та принципів прозорості корпоративного оподаткування. М. Бортнікова та Ю. Чиркова аналізують законодавчі зміни в частині контрольованих іноземних компаній, правил трансферного ціноутворення та податкових механізмів, що забезпечують відповідність українських норм до міжнародних стандартів. Автори наголошують, що на практиці ефективність цих норм залежить від рівня інституційної спроможності та здатності податкових органів застосовувати правила системно [2, с. 48].

Не менш важливою складовою модернізації є реформування податкового контролю. А. Подольська зазначає, що міжнародні стандарти контролю передбачають створення передбачуваних і зрозумілих процедур, рівність

платників та органів контролю у процесі адміністративної взаємодії, а також запровадження механізмів автоматичного обміну інформацією [3, с. 257]. В Україні ж проблемами залишаються практики вибіркового контролю, неоднакове застосування норм та недостатня інтеграція електронних інструментів ризик-орієнтованого моніторингу.

У ширшому контексті адаптації до ЄС особливого значення набуває інституційна трансформація. Дослідження А. Головка демонструє, що для реальної гармонізації законодавства не достатньо імплементувати норми директив ЄС – необхідно модернізувати інституційну структуру системи адміністрування, забезпечити цифровізацію процесів, аналітичну обробку даних, розвиток сервісної моделі взаємодії з платником та зменшення адміністративного тиску [4, с. 20].

З точки зору податкової політики як інструменту соціально- економічного розвитку, важливою є збалансованість між фіскальними потребами держави та підтримкою економічної активності. Гармонізація податкового законодавства України з міжнародними стандартами та європейськими нормами має супроводжуватися врахуванням специфіки національної економіки та потреб бізнесу, щоб уникнути надмірного навантаження на підприємництво та забезпечити стабільний розвиток інвестиційного середовища.

Модернізація податкового законодавства України в контексті євроінтеграції є комплексним процесом, який охоплює як технічне приведення норм у відповідність із стандартами ЄС, так і формування ефективної інституційної структури податкової системи. Основні виклики включають забезпечення стабільності та передбачуваності податкових правил, посилення прозорості й ефективності податкового контролю, впровадження цифрових технологій та електронних сервісів для платників податків, а також адаптацію стимулів податкової політики до потреб економіки.

Перспективи розвитку податкової системи України залежать від здатності держави реалізувати поетапну стратегію реформ, яка передбачає комплексну імплементацію міжнародних стандартів, модернізацію адміністрування, стабілізацію податкових норм та узгодження політики з економічними пріоритетами. Такий підхід дозволяє підвищити інвестиційну привабливість країни, зміцнити фінансову дисципліну та забезпечити сталість бюджетних надходжень, створюючи передумови для подальшої інтеграції України до європейського економічного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марущак О. А. Актуальні питання гармонізації податкового законодавства України до вимог Європейського Союзу. *Аналітично- порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 605-610.

2. Бортнікова М., Чиркова Ю. Проблеми гармонізації податкового законодавства України та ЄС. *Фінансове право*. 2021. № 4. С. 45– 52.

3. Подольська А. Імплементація міжнародних стандартів податкового контролю в українське законодавство. *Юридичний вісник*. 2019. Вип. 4. С. 256–261.

4. Головко А. Адаптація податкового законодавства України до стандартів Європейського Союзу : наук. робота. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. С. 19–26.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна,*** кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Степаненко Дмитро Павлович
студент 3 курсу, 5 групи
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

КРИПТОВАЛЮТИ, ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКАРАЇНИ

Анотація. У тезах проаналізовано ключові виклики та перспективи інтеграції криптовалют у фінансову систему України. Розглянуто основні ризики, зумовлені децентралізованою природою віртуальних активів, зокрема високу волатильність, правову незахищеність користувачів, технологічні загрози (хакерські атаки) та складнощі державного регулювання. Водночас, у роботі підкреслюється значний потенціал України у розвитку ринку криптоактивів, зумовлений попитом населення та розвитком ІТ-інфраструктури. Обґрунтовано тезу, що попри виклики, криптовалюта може стати дієвим інструментом обміну та джерелом надходжень до бюджету. У висновку наголошено на першочерговій необхідності гармонізації законодавства (зокрема з Податковим кодексом), розвитку надійної інфраструктури, створенні стабільних національних бірж та впровадженні дієвих механізмів захисту прав споживачів для запобігання використанню криптовалют у протиправних цілях.

Ключові слова: криптовалюти, віртуальні активи, фінансова система, державне регулювання, волатильність, гармонізація, децентралізація.

Криптовалюта - це особливий вид віртуальних активів, який характеризується використанням криптографічних ключів в якості методів захисту, функціонує завдяки технологіям розподіленого реєстру та може використовуватись як інструмент обміну. Слід також зазначити, що криптовалюта регулюється фінансовим законодавством України, хоч і не є офіційним платіжним засобом. Попри ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про віртуальні активи», цей нормативно-правовий акт досі не є чинним, що створює колізію у питанні обігу криптовалют в нашій країні [1, с. 32].

Одним з принципів існування цього виду віртуальних активів є децентралізація. Через це криптовалюта є одним з найшвидших засобів обміну у сучасності. Проте, як зазначила у своїй науковій роботі Павлова К. І. саме децентралізація зумовлює виникнення багатьох проблем, а саме ризик економічної (нестабільність курсу), правової (відсутність регулюючих органів та гарантій відшкодування збитків) та технологічної природи (крадіжки криптовалют, хакерські атаки), а також ризик банкрутства та закриття бірж, можливий обвал ринку віртуальних грошей. Також в переваги і недоліки одночасно можна віднести, інтенсивно зростаючу конкуренцію, на ринку криптоактивів, через це багато великих компаній, таких як Microsoft, інвестують

у криптовалютах, проте з іншої сторони це робить ринок волатильним і нестабільним, а також важким для регулюванням на законодавчому рівні [2, с. 230].

Проаналізувавши дослідження О. Таран, можна також додати до викликів створення, достатнього рівня, інфраструктури та розвитку обізнаності громадян, щоб уникнути проблеми функціонування ненадійних платформ для торгівлі криптовалютами. Це створить надійний фундамент для відтворення стабільного ринку віртуальних активів в Україні. Наша країна швидко адаптується до нових технологій, проте захист користувачів є важким і найважливішим питанням профілактика якого є першим питанням для законодавця [3, с. 152].

Попри ці виклики на сьогоднішній день криптовалюта є дуже потенційним способом обміну і розрахунку в майбутньому і слід якомога швидше гармонізувати Закон України "Про віртуальні активи" з податковим кодексом і стрімко розвивати вітчизняний ринок криптоактивів, бо це призведе до нових притоків у бюджет України. Як зазначили у своїй роботі Чайковська М. сА. та Коваль Д. В. у нашої країни великі перспективи в розвитку ринку віртуальних активів в цілому, що підтверджується попитом наелення і стрімким розвитком інфраструктури ІТ [4, с. 214-215].

Отже, підбиваючи підсумки, слід зазначити, що Україна згодом прийде до повної імплементації криптовалюти у фінансову систему, проте на сьогодні слід вирішити ключові питання, щодо проблем захисту прав споживачів, розвитку інфраструктури і створенню стабільних національних бірж, які ефективно будуть регулюватись державними органами, щоб запобігти використанню криптовалюти в протиправних цілях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гула І., Кузів Ю. Регулювання криптовалют у банківській системі України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*. 2025. № 1 (45). С. 34–41.

2. Павлова К. І. Переваги та ризики використання криптовалют у сучасній цифровій економіці. *Бізнес-Інформ.* 2018. № 7. С. 229–233.

3. Таран О. Регулювання криптовалют в Україні: вплив на економіку та перспективи розвитку. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2024. Вип. 3 (75). С. 150–155.

4. Чайковська М. А., Коваль Д. В. Перспективи розвитку в Україні цифрової валюти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 33. С. 212–215.

Науковий керівник: Галинська Каріна Юріївна, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гаврилюк Аліна Василівна
студентка 3 курсу,
факультету слідчої та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Розкрито правову природу віртуальних активів як нового виду нематеріального майна, що є предметом фінансового права. Особливу увагу приділено правовій природі нефіскальних технологій (NFT) та питанню передачі прав інтелектуальної власності. Порівнено регуляторні підходи до віртуальних активів у ЄС (Регламент MiCA), США та рекомендації FATF щодо боротьби з відмиванням грошей. У дослідженні зроблено висновок, що українське законодавство застосувало комплексний підхід до визначення правового статусу ВА, поєднуючи міжнародні стандарти з національними особливостями; проте повна імплементація законодавства вимагає внесення змін до Податкового кодексу.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, NFT, блокчейн, власність, закритий ключ, забезпечені та незабезпечені активи, FATF, MiCA, правове регулювання.

Віртуальні активи (ВА), такі як криптовалюти, NFT (незамінні токени) та інші цифровіречі, займають своєрідне місце в системі цивільно-правових відносин, що вимагає переосмислення традиційних правових категорій. Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи», ВА визначаються як нематеріальні товари, що є предметом цивільно-правових вимог, мають цінність і виражаються у вигляді набору даних в електронній формі. Їх існування та обіг забезпечуються системами, які в основному базуються на технології розподілених реєстрів (наприклад, блокчейн).

Особливості віртуальних активів: нематеріальність тобто вони існують виключно в цифровій формі. Вартість: вони мають економічну цінність і можуть бути предметом купівлі, продажу, обміну та інвестицій. Торговельність: вони можуть передаватися або збуватися в цифровій формі. Право власності на ВА, як правило, підтверджується володінням засобами доступу, такими як криптографічні ключі. Транскордонний характе віртуальних активів є однією з головних проблем, що підкреслює необхідність уніфікації міжнародних підходів до їх регулювання.

Більшість ВА функціонують у децентралізованих мережах, які не підпадають під юрисдикцію конкретної держави, що ускладнює застосування національного законодавства. Транзакції з ВА відбуваються миттєво через кордони між контрагентами з різних країн. Відсутність єдиного міжнародного підходу до класифікації та регулювання ВА призводить до правових конфліктів і створює прогалини, які можуть бути використані для фінансових злочинів

(наприклад, відмивання грошей, фінансування тероризму). Провідні міжнародні організації, такі як Група з фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Європейський Союз (Регламент MiCA – Markets in Crypto-Assets), активно працюють над розробкою єдиних стандартів та рекомендацій. Уніфікація необхідна для забезпечення глобальної фінансової стабільності, захисту інвесторів та створення єдиного правового поля для ринку ВА.

В Україні закон, підписаний президентом у березні 2022 року, створив правові підстави функціонування ринку віртуальних активів в Україні, зокрема: він визначив, що віртуальні активи є нематеріальними цінностями, і розрізняє незабезпечені ВА (які не підтверджують права власності, наприклад, більшість криптовалют) та забезпечені ВА (які підтверджують права власності, зокрема права на інші об'єкти цивільних прав). Крім того, цей закон забороняє використання віртуальних активів як засобу платежу на території України. Відповідно до чинної редакції Закону України «Про віртуальні активи», юридичне визначення звучить так: віртуальний актив — це нематеріальна цінність, яка є предметом цивільно-правових вимог, має вартість і виражається сукупністю даних в електронній формі.Існування та можливість торгівлі віртуальним активом забезпечується системою забезпечення торгівлі віртуальними активами. Хоча закон був підписаний президентом (у березні 2022 року), його вступ у силу було відкладено. Закон набере чинності лише після набрання чинності Законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами. Наразі триває робота над цим податковим законодавством (зокрема, над законопроектом№10225-д)

Віртуальні активи класифікують так:

1) Незабезпечені віртуальні активи (НВА). До цієї категорії належать віртуальні активи, які не надають їх власникам прав власності щодо емітента, особи, яка забезпечує їх обіг, або щодо інших об'єктів цивільних прав. Ці активи зазвичай використовуються як засіб обміну, засіб збереження вартості або інструмент спекуляції. Більшість відомих криптовалют (таких як біткойн або ефір) належать до цієї категорії, якщо вони не пов'язані з додатковими правами або обов'язками.

2) Забезпечені віртуальні активи. До цієї категорії належать віртуальні активи, які засвідчують права власності, зокрема права на інші об'єкти цивільних прав (товари, послуги, грошові кошти, цінні папери тощо). Забезпечені ВА поділяються на підкатегорії залежно від об'єкта забезпечення та компетентного наглядового органу:

Забезпечені іншими об'єктами цивільно-правових вимог: це можуть бути токени, що надають право доступу до продукту або послуги (токен утиліти), або токени, що засвідчують право власності на унікальний об'єкт (незамінні токени,NFT).

Фінансові віртуальні активи: це окремий підвид забезпечених ВА, які мають особливий статус, оскільки спочатку забезпечені цінними паперами. Це токени, що засвідчують інвестиційні інтереси (інвестиційні токени або токени цінних паперів). Вони регулюються НСКМК та грошовою одиницею України (гривня): це стейблкоіни, прив'язані до гривні, або інші ВА, що засвідчують право на грошові вимоги в гривнях. Вони регулюються Національним банком України (НБУ).

Правова основа і цивільно-правова класифікація віртуальних активів:

Світова юридична наука пропонує кілька концептуальних підходів до правової суті віртуальних активів: ВА як власність , що базується на їх економічній вартості та можливості бути предметом володіння та успадкування; ВА як права власності, які розглядають ВА як цифрові права, що існують у блокчейні; ВА як фінансовий інструмент, що застосовується переважно до токенів, які мають ознаки цінних паперів; та ВА як інформація, що є найменш прийнятним підходом, оскільки не забезпечує достатнього правового захисту. Закон України «Про віртуальні активи» обрав комплексний підхід, який найкраще відповідає поняттям власності та прав власності: ВА юридично визнаються нематеріальними благами, які є предметом цивільно-правових вимог і мають цінність. Ця класифікація дозволяє ВА бути предметом правовідносин і підпадати під захист права власності, що підтверджується володінням приватним ключем. Таким чином, українське законодавство надає ВА чіткий правовий статус і забезпечує їх інтеграцію в цивільно-правовий обіг як новий вид активів.

В українському законодавстві, як і в світовій юридичній практиці, контроль над ВА фактично прирівнюється до володіння приватним ключем. Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи», право власності на віртуальний актив набувається, зокрема, шляхом володіння ключем до цього віртуального активу. Приватний ключ є єдиним криптографічним доказомвашого права контролювати, переміщувати (відчужувати) та передавати ВА в блокчейні. Без ключа доступ до активу технічно неможливий. Оскільки ВА не є фізичним об'єктом, «власність» на нього по суті є правом контролювати цифровий запис у розподіленому реєстрі (блокчейні), що здійснюється саме за допомогою приватного ключа. Втрата ключа юридично рівнозначна втраті контролю над активом.

Захист прав на ВА значно відрізняється від захисту прав на традиційну власність через їх децентралізований характер і відсутність необхідності отримання дозволу. Це найскладніша проблема в області ВА. У разі втрати приватного ключа (наприклад, через втрату фізичного носія або забуття парольної фрази) технічно неможливо відновити доступ до ВА. Оскільки право контролю базується на ключі, державні органи або суди не можуть зобов'язати систему блокчейн надати новий ключ або передати активи. Це називається «самосуверенітетом» (self-sovereignty) власника. Фактично право власності на актив залишається, але реалізація цього права (володіння та розпорядження) стає неможливою. Законодавство України не передбачає механізмів примусового відновлення ключа або доступу до активу, якщо він був втрачений самим власником.

Якщо ВА було вилучено з гаманця власника без його згоди (крадіжка, хакерська атака), захист прав можливий, але складний. В Україні, як і в інших правових системах, такі дії кваліфікуються як кримінальні правопорушення (наприклад, несанкціоноване втручання в роботу електронних обчислювальних машин або крадіжка). Найбільша складність полягає в тому, щоб відстежити та ідентифікувати особу, яка здійснила переказ, оскільки транзакції в блокчейні є псевдонімними. Правоохоронні органи повинні співпрацювати з постачальниками послуг ВА (біржі, обмінні пункти), щоб спробувати встановити особу злочинця. Якщо злочинця вдається ідентифікувати, власник може подати цивільний позов про повернення майна (позов про стягнення) або про відшкодування збитків. Однак якщо активи були переведені на гаманці, які не контролюються регульованим органом, їх фактичне повернення є надзвичайно складним.

Правовий статус NFT та інтелектуальна власність: відповідно до класифікації, NFT зазвичай класифікується як забезпечений віртуальний актив, оскільки він підтверджує права власності на інший об'єкт (цифровий твір, зображення, колекційний предмет тощо). Сам NFT є унікальним записом у блокчейні. Він є сертифікатом автентичності та доказом володіння певним цифровим записом. Цей токен є цифровим носієм, який засвідчує право власності на певний віртуальний актив (сам токен). Однак обсяг прав, які він надає щодо базового об'єкта (твору мистецтва, музики), залежить від умов договору (смарт-контракту або ліцензійної угоди), а не від факту володіння токеном. Отже, NFT є технічним інструментом для підтвердження права власності на запис у блокчейні, а не юридичним інструментом, який автоматично передає всі права інтелектуальної власності. Обсяг прав інтелектуальної власності завжди визначається договором про продаж NFT.

Міжнародне та національне регулювання (FATF):

Група з фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) є важливою міжнародною організацією, яка встановлює стандарти боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (AML/CFT). Рекомендації FATF є обов'язковими для країн-членів, серед яких і Україна. Крім того, FATF ввела поняття «постачальник послуг у сфері віртуальних активів» (VASP). VASP — це будь-яка фізична або юридична особа, яка як підприємство здійснює одну або декілька з таких видів діяльності: обмін ВА на фіатні валюти або інші ВА, переказ ВА, зберігання та або управління ВА або інструментами, що дозволяють контролювати ВА, участь у фінансових послугах, пов'язаних з пропонуванням та/або продажем ВА емітентом. FATF також вимагає, щоб VASP підлягали тим самим зобов'язанням AML/CFT, що й традиційні фінансові установи. Ця вимога передбачає, що VASP, які залучені до передачі VA, мусять збирати та зберігати відомості про відправника (походження коштів) та бенефіціарного власника (кінцевого одержувача) транзакції, якщо її сума перевищує встановлений ліміт (1000 доларів США).

Підходи до усталення правил у всьому світі можна поділити на два головні типи: інтеграція у чинне законодавство (США) та створення нового всеосяжного законодавства (ЄС). У США регулювання VA відбувається шляхом застосування наявного законодавства, що спричиняє значну правову непевність.

1. Регулювання за допомогою чинного законодавства: SEC (Комісія з цінних паперів і бірж): Застосовує тест Howey для визначення, чи є певний VA цінним папером. Якщо токен визнається цінним папером, він підпадає під суворе регулювання з боку SEC.

2. CFTC (Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами): Регулює криптовалюти, які віднесені до товарів (Commodities), наприклад, біткойн та ефір. Однак між SEC і CFTC точиться суперечка щодо повноважень у питаннях різних типів криптовалют, що веде до складної регуляторної ситуації. У США наразі відсутній єдиний комплексний закон, який можна було б порівняти з MiCA.

Правове регулювання віртуальних активів (ВА) в Україні базується на Законі України «Про віртуальні активи», який, хоча і був ухвалений, але ще не набув чинності після прийняття потрібних змін до Податкового кодексу. Цей закон заклав основні засади функціонування ринку та інкорпорував як міжнародні стандарти, так і власні правові погляди. Українське законодавство визнає ВА нематеріальним майном, яке є предметом цивільних прав, має вартість і виражається у формі цифрових даних, що відповідає концепціям ВА як власності та майнових прав. Для цілей унормування ВА розподіляються на незабезпечені (НВА) та забезпечені (ЗВА), включаючи фінансові ВА, причому

компетенції розподілені між НСЦКПМС та НБУ. Право власності на ВА підтверджується володінням приватним ключем, що робить питання втрати ключа та захисту прав у разі несанкціонованого доступу критично важливим. Наприклад, юридичний статус NFT як забезпечених ВА не забезпечує автоматичного переходу прав інтелектуальної власності, обсяг яких окреслюється угодою. Модель регулювання в Україні спрямована на впровадження стандартів FATF (вимоги до ліцензування VASP та «правило подорожі») і дотримується комплексного підходу, подібного до європейського MiCA, що є поступливим кроком. Однак повна працездатність легального ринку залишається заблокованою до ухвалення супровідного законодавства про оподаткування операцій з криптовалютою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17 лютого 2022 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text.

3. Проєкт Закону № 10225-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами». https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44392.

4. Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2023/1114 від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів (MiCA). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114.

Науковий керівник: Галинська Каріна Юріївна, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Лиховоз Катерина Володимирівна,
студентка 3 курсу, 9 групи,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Анотація. Наукова робота аналізує стан та проблеми правового регулювання штучного інтелекту у фінансовому секторі України. Розглядаються виклики прозорості, відповідальності та захисту персональних даних у контексті європейських стандартів. Обґрунтовується необхідність гармонізації законодавства та створення спеціалізованих механізмів регулювання для безпечного впровадження AI у фінансові послуги.

Ключові слова: штучний інтелект, фінансовий сектор, алгоритмічне регулювання, персональні дані, кібербезпека, кредитний скоринг.

Сучасний фінансовий сектор характеризується інтенсивним впровадженням технологій штучного інтелекту для кредитного скорингу, виявлення шахрайства, автоматизації інвестиційних рішень та персоналізації фінансових продуктів, що породжує правові виклики щодо відповідальності за алгоритмічні рішення, захисту персональних даних та забезпечення прозорості систем. Дослідники підтверджують, що цифровізація фінансового сектору України активізується на тлі глобальних викликів, а штучний інтелект виступає драйвером розвитку та фактором модернізації завдяки здатності автоматизувати обробку даних і розрахунки [1].

В Україні відсутнє спеціалізоване законодавство у цій сфері, хоча прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року "Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні" [2], яке має рамковий характер. Науковці зазначають, що активне впровадження штучного інтелекту в різноманітні сфери життя суспільства ставить питання про можливі ризики та відповідальність за дії, здійснені за допомогою цих технологій, що вимагає комплексного підходу до правового регулювання [3, с. 175]. Національний банк України активно підтримує впровадження штучного інтелекту, про що свідчить заява першого заступника голови НБУ у квітні 2024 року щодо доцільності використання систем скорингу для оцінки кредитоспроможності. Діяльність банків регулюється Законом України "Про банки і банківську діяльність" [4], який не містить спеціальних норм щодо алгоритмів машинного навчання.

Критичним питанням є захист персональних даних, що регулюється Законом України "Про захист персональних даних" та вимогами GDPR (Регламент ЄС 2016/679), який набув чинності 25 травня 2018 року [5]. Відповідно до статті 5 GDPR дані повинні оброблятися прозоро, що створює виклики для систем штучного інтелекту з принципом "чорної скрині". Європейський Союз прийняв Закон про штучний інтелект, що набув чинності у серпні 2024 року та запроваджує ризик-орієнтований підхід [6]. Фінансові системи штучного інтелекту для кредитного скорингу класифікуються як високого ризику та підлягають суворим вимогам щодо прозорості, людського нагляду та кібербезпеки.

Проблема відповідальності за рішення штучного інтелекту залишається невирішеною, оскільки чинне законодавство не містить спеціальних норм, застосовуючи лише загальні положення Цивільного кодексу України. Дослідження демонструють, що штучний інтелект покращує ефективність управління фінансовими ризиками завдяки алгоритмам машинного навчання, аналітиці великих даних та автоматизованим системам виявлення шахрайства, проте традиційні підходи до управління вже не забезпечують необхідної швидкості й точності аналізу [7]. Актуальною є проблема алгоритмічної дискримінації, адже системи можуть успадковувати упередження щодо певних соціальних груп, що особливо небезпечно у кредитуванні та страхуванні. Національний банк України має повноваження визначати вимоги до кібербезпеки згідно зі статтею 7 Закону "Про Національний банк України" [8]. У грудні 2024 року на міжнародному круглому столі НБУ із 34 центральними банками обговорювалися питання впровадження штучного інтелекту та етики даних. Основні виклики включають забезпечення прозорості алгоритмічних рішень, що вступає у протиріччя з правом на інформацію за статтею 22 GDPR, та ризики кібербезпеки через можливість кібератак на системи машинного навчання.

Перспективи розвитку регулювання пов'язані з європейською інтеграцією згідно з Угодою про асоціацію, ратифікованою Законом України. У липні 2023 року Міністерство цифрової трансформації розробило Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту, яка передбачає створення секторальних рамок для фінансового сектору [9]. Важливим є запровадження регуляторних пісочниць для тестування інновацій під наглядом регулятора, що успішно функціонує у багатьох юрисдикціях.

Етичні аспекти вимагають інтеграції європейських принципів поваги до основних прав людини через розробку кодексів етики та створення механізмів оскарження автоматизованих рішень. У дисертаційних дослідженнях обґрунтовується роль інноваційних технологій у розвитку фінансових корпорацій, домогосподарств та нефінансових корпорацій, підкреслюється

необхідність формування спеціального регулювання – RegTech/SupTech у секторі публічного управління.

Таким чином, правове регулювання штучного інтелекту у фінансовому секторі України перебуває на етапі формування та потребує комплексного підходу для балансу між інноваціями та захистом прав споживачів через гармонізацію з європейськими стандартами, розробку спеціалізованих актів та створення інституційних механізмів нагляду, що відповідає висновкам дослідників про необхідність вдосконалення регуляторної бази у сфері захисту персональних даних та забезпечення кібербезпеки для використання потенціалу штучного інтелекту як чинника економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко-Левада В. Г., Чикалюк М. М., Ковернінська Ю. В. Вплив штучного інтелекту на інновації у фінансовому секторі України у 2024 році. Актуальні питання економічних наук. 2024. № 3-4. https://doi.org/10.5281/zenodo.13992645.
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-p (дата завернення : 15.11.2025).
3. Кузьменко, О.В., Чорна, В.Г. і Островський, С.О. 2024. Правове регулювання запровадження та використання штучного інтелекту. *Київський часопис права*. 2024, 173–177. URL: http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/419.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2121-14 (дата завернення : 15.11.2025)
5. General Data Protection Regulation (GDPR). URL: https://www.gdpr.org.ua/.
6. Набув чинності Європейський Закон про штучний інтелект: про основні вимоги та зобов'язання при використанні штучного інтелекту. Ліга:Закон. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/229699_nabuv-chinnost-vropeyskiy-zakon-pro-shtuchniy-ntelekt-pro-osnovn-vimogi-tazobovyazannya-pri-vikoristann-shtuchnogo-ntelektu.
7. Чорновол А.О., Гончарук Я.М., Хелемендик Є.І., Кисилиця С.О. Використання штучного інтелекту в управлінні фінансовими ризиками банків і страхових компаній. Актуальні питання економічних наук. 2025. № 8. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.14887306.

8. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: https://protocol.ua/ua/pro_natsionalniy_bank_ukraini_stattya_7/ (дата звернення : 15.11.2025).
9. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuvannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentuvalo-dorozhniu-kartu (дата звернення 15.11.2025).

Науковий керівник: Котенко Артем Михайлович, доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Яковенко Каріна Ігорівна,
студентка 1 курсу магістратури,
факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОНЛАЙН-МАРКЕТПЛЕЙСІВ ЗА ДІЇ ПРОДАВЦІВ

Анотація: у роботі досліджено особливості юридичної відповідальності у сфері електронної комерції та типові порушення, що виникають на цифрових платформах. Авторка обґрунтувала необхідність удосконалення українського законодавства — закріплення нормативно визначення «маркетплейсів».

Ключові слова: маркетплейс, юридична відповідальність, онлайн-платформи, принцип notice and takedown.

Ми живемо в сучасному світі, коли в один клік можна купити товар з будь-якої точки світу. Люди вільно проводять годинам час на різних сайтах та навіть не задумуються, додаючи в кошик свій товар, де знаходиться ця сукня, смартфон, кейс для телефону чи павербанк. Всьому цьому сприяє поява потужних маркетплейсів таких, як Amazon, eBay, Aliexpress, Temu. Однак постає питання: який обсяг юридичної відповідальності несе марктеплейс за вчинення дій іншими учасниками?

На початку варто розглянути визначення, що таке маркетплейс – цифрова платформа, яка поєднує дві або більше окремих груп користувачів для обміну продуктами та послугами. Платформа дозволяє користувачам отримувати комісію за здійснення транзакцій. Основна функція платформ полягає у забезпеченні належної, швидкої та якісної взаємодії між продавцем та покупцем. Ключові характеристики, що визначають «онлайн-ринок», включають багатосторонню модель з принаймні двома окремими групами користувачів, наприклад, покупці та продавці, орендарі та постачальники, які сприяють транзакції між ними. Клієнти можуть розміщувати оголошення, переглядати пропозиції, бронювати та купувати товари безпосередньо на платформі. Зазвичай торгові майданчики не володіють власними резервами, а отримують дохід виключно від комісій за посередницькі послуги, що підкреслює їхню роль, як організатора цифрового ринку. Наше українське законодавство не регулює правовий статус «маркетплейсів», однак у Європейському Союзі є ключовий акт – Digital Services Act, яка ідентифікує платформу, як «посередника» з зобов’язанням діяти прозоро, реагувати на скарги та перевіряти продавців [4].

З практичної точки зору е-комерції найпоширенішими порушеннями, що вчиняються продавцями є: 1) реалізація контрафактної або небезпечної продукції, що завдають шкоди майбутнім правовласникам та користувачам, що порушують права споживачів та створюють потенційну загрозу для здоров'я та життя користувачів, для ілюстрації, продаж підроблених зарядних пристроїв, які могли спричинити коротке замикання; 2) недотримання прав споживачів – типові порушення, які включать в себе ненадання достовірної інформації про товар, відмову від повернення продукції, відсутність гарантійного чеку, комерсанти можуть не відповідати на такі запити; 3) маніпулятивні маркетингові прийоми порушують правила доброчесної конкуренції, формуючи штучно позитивні відгуки, пишуть видозмінену характеристику продукції; 4) порушення захисту персональних даних – якщо інформація надана покупцями буде неналежно опрацьована, то це може призвести до шахрайський дій, втрату конфіденційної інформації, репутаційні ризики. У контексті e-commerce користувач має в будь-якому випадку повідомити маркетплейс про порушення, а той має перевірити дану інформацію та у разі підтвердження порушення – видалити товар із платформи. У разі бездіяльності маркетплейс притягується до прямої юридичної відповідальності [5].

Продавці несуть відповідальність у разі, коли вони знали або повинні були знати про порушення. Фундаментальним регуляторним принципом виступає notice and takedown, який розкриває те, що платформа відразу не визнається відповідальною за незаконні дії, для початку вона мала отримати повідомлення про наявність правопорушення, з-поміж іншого відшкодування збитків [2]. У юридичній доктрині виокремлюють фактичну та конструктивну обізнаність платформи про порушення. Перша полягає в тому, що платформа просто реально отримала інформацію про порушення, а друге – мала всі можливості для виявлення порушення, тобто враховується систематичність та очевидність порушення [1].

Одним із потерпілих виступала ювелірна компанія Tiffany&Co, що звернулась до суду з позовом проти аукціону eBay, заявляючи, що на платформі неодноразово розміщувались вироби ідентифіковані їхнім брендом. Варто відмітити, що Tiffany не наполягала на тому, що маркетплейс заохочував або сприяв продажу підробіток, але позов ґрунтувався на тому, що посередник може бути притягнутої до відповідальності, якщо він продовжує надавати свої послуги, знаючи про неправомірну діяльність. Юридична особа стверджує, що eBay свідомо дозволяв окремим продавцям і надалі користуватися платформою, незважаючи на інформацію про їхню причетність до реалізації підроблених товарів. Водночас фактичні обставини засвідчили іншу картину, eBay оперативно реагував на повідомлення на підозри, а саме: видаляла відповідні оголошення,

надсилала попередження продавцям, а також інформувала покупців про ризики придбання контрафактної продукції, упровадив значні механізми боротьби з порушеннями, програму VERO, завдяки їй скарги правовласників розглядались у пріоритетному порядку. В іншій відомій справі Amazon vs Coty суд ЄС визнав, що навіть транспортна підтримка містить в собі елементи контролю над товаром, які в певних випадках дозволяють покласти на платформу відповідальність за реалізацію підробок [3].

На мою думку, у зв'язку з світовими та міжнародними тенденціями, необхідно внести зміни до національного законодавства: 1) запровадити окреме визначення «маркетплейсу» до Закону України «Про електронну комерцію» [6], оскільки в Україні діють потужні платформи, як Rozetka та Prom; 2) закріпити обов'язки маркетплейсів щодо ідентифікації продавців та реагування на повідомлення про порушення; 3) уточнити критерії відповідальності платформ та визначити статус співвідповідальності продавців.

Таким чином онлайн-плафторми стали ключовим інструментом цифрової економіки, забезпечуючи масовий доступ до товарів і послуг у межах транснаціонального ринку, але їхній значний вплив на формування ринкових відносин має й загрози для користувачів. Відповідно до міжнародної практики необхідно розширювати межі відповідальності платформ, особливо у випадках, коли вони здійснюють контроль над процесом продажу та отримують за це кошти. Україна потребує гармонізації з європейським законодавством та стандартами, та розроблення нормативної моделі відповідальності маркетплейсів сприятиме підвищенню рівня захисту прав споживачів, розвитку добросовісної конкуренції, забезпеченню товарів та зміцненню довіри до електронної комерції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Marketplace Responsibilities and Sanctions in Cases of Consumer Losses (Futuristic Legal Perspective) / L. Amaliya et al. *Jurnal Hukum dan Keadilan*. 2025. Vol. 2, no. 3. P. 1–12. URL: https://doi.org/10.61942/jhk.v2i3.318

2. Marsoof A. 'Notice and takedown': a copyright perspective. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*. 2015. Vol. 5, no. 2. P. 183–205. URL: https://doi.org/10.4337/qmjip.2015.02.04

3. Piédoie C., Vauban L., Basire Y. CJUE, Arrêt Coty c/ Amazon , 2 avril 2020, C-567/18. *Pin Code*. 2020. № 4 (2). P. 36–39. URL: https://doi.org/10.3917/pinc.004.0036

4. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending

Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022, L 277, p. 1–102.

5. Syaputra Dwi Yuda. The Concept of Marketplace Marketing Strategy as Application of Marketing 4.0. URL: https://share.google/FwtPqve6zWp478HO9

6. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text .

Науковий керівник – ***Єфремова Катерина Вікторівна*****,** кандидатка юридичних наук, с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Голуб Альбіна Станіславівна
студентка 3 курсу
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

БАНКІВСЬКІ МЕТАЛИ В СИСТЕМІ ВАЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНИ: ПРАВОВА ПРИРОДА, ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У роботі проаналізовано поняття банківських металів, виокремлено та систематизовано їх ключові особливості та надано характеристику останнім; визначено особливості монет як форми банківських металів; надано перелік суб'єктів, що уповноважені здійснювати торгівлю банківськими металами; визначено порядок встановлення облікової ціни банківських металів.

Ключові слова: банківські метали, дорогоцінні метали, валютні цінності, валютний ринок.

Наслідком Ямайської конференції 1976 р. стало скасування золотого паритету й офіційної ціни на золото, що спричинило введення плаваючого курсу валют. Незважаючи на це, дорогоцінні метали не втратили свого значення й безперечно залишаються засобами здійснення грошово-кредитної політики держав, зокрема, й України, що робить надзвичайно важливим дослідження теми металів в аспекті валютних правовідносин [1, с. 25].

Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» у статті 1 визначає банківські метали як «золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів» [2].

На підставі наданого визначення, можна виділити ключові ознаки банківських металів, що виділяють їх з-поміж інших валютних цінностей.

По-перше, банківськими металами можуть бути платина, золото, срібло та паладій. По-друге, належність до найвищих проб (не нижче ніж: для золота - 995, для срібла - 999, для платини і паладію - 999,5). Проба – показник, що визначає цінність сплаву, з якого виготовлено вироби з дорогоцінних металів, і засвідчує вміст вагових одиниць основного дорогоцінного металу в одній тисячі вагових одиниць сплаву (п. 21 ст. 1 ЗУ) [2]; цей же пункт встановлює виключний перелік проб дорогоцінних металів (а саме, платини, золота, срібла та паладію), що знаходяться в обігу в Україні.

По-третє, перебування у формі зливків, порошків або монет. Порошки - це золото, срібло, платина і паладій у вигляді порошкоподібної субстанції (гранули,

губка), упаковані в скляні ампули, пластмасові банки або мішки з маркуванням визнаного виробника [3]. Особливою формою є монети, які бувають двох видів: 1) пам'ятні монети України, іноземні монети; 2) інвестиційні монети, які призначені для інвестування та накопичення [3]. Характерною особливістю є те, що для вироблення дорогоцінних монет допускається використання металів нижчих проб, ніж за загальним правилом. Таким чином, вимоги щодо форми, проби тощо до монетарних металів і банківських металів не співпадають.

По-четверте, наявність сертифікату якості, який визначається НБУ як «офіційний штамп (клеймо, товарний знак) або письмовий документ визнаного виробника, українського виробника, що засвідчує пробу банківського металу та ідентифікує назву визнаного виробника або українського виробника». Визнаними виробниками (афінажними компаніями) є визнані постачальники на Лондонський ринок дорогоцінних металів, унесені до спеціального списку афінажних компаній, що зареєстровані Лондонською асоціацією ринку дорогоцінних металів (LBMA), або до списку афінажних компаній, які є учасниками Лондонського ринку платини та паладію (LPPM) [3].

Світові стандарти, що встановлюються для банківських металів, полягають у таких вимогах: 1) до зливків: а) встановлена вага; б) чистота металу; в) обов’язкові відмітки на зливку; 2) до порошків: а) вміст хімічно чистого основного дорогоцінного металу; б) упаковка в скляні ампули або пластмасові банки; в) маркуванням визнаним виробником [4, с. 26]. Дотримання таких стандартів є вкрай важливим та необхідним для єдиного підходу до їх оцінювання і можливості використання як засобу міжнародних розрахунків [1, с. 27].

Стосовно суб’єктів, яким дозволено здійснювати торгівлю банківськими металами на валютному ринку України, то такими є Національний банк України; банки, що отримали банківську ліцензію; небанківські фінансові установи, що отримали ліцензію; оператори поштового зв’язку, що отримали ліцензію; центральний контрагент, а також торгівля може здійснюватись через таких суб’єктів. (п. 6 Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України).

Облікову ціну банківських металів розраховує щоденно НБУ з точністю до двох десяткових знаків та оприлюднює на сторінці свого офіційного Інтернет-представництва не пізніше 15.30 у день встановлення/розрахунку. Розрахунок здійснюється на підставі інформації про курс гривні до долара США та інформації про ціни на дорогоцінні метали Лондонської асоціації учасників ринку дорогоцінних металів (LBMA) [5].

Отже, до характерних рис банківських металів належать виключний перелік самих металів; доведеність до найвищих проб, визначених законодавцем; перебування у визначених формах (зливки, порошки, монети); наявність сертифікату якості. Важливим є дотримання світових стандартів. Особливою формою банківських металів є монети, для яких визначені окремі вимоги (зокрема, передбачені нижчі проби). Суб'єктний склад торгівлі банківськими металами включає НБУ, банки та інші фінансові установи. Встановлення облікової ціни банківських металів є регламентованою та здійснюється НБУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сінянська А. О. Дорогоцінні метали як об'єкти валютних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2017. Випуск 46. Том 2. С. 25 – 28.

2. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18.11.1997 № 637/97-ВР : станом на 16.10.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 05.11.2025).

3 Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 1 : станом на 16.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001500-19#Text (дата звернення 05.11.2025).

4. Діхтяренко К. Ю. Фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 205 с.

5. Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та розрахунку довідкового значення курсу гривні до долара США й облікової ціни банківських металів: Постанова Правління Національного банку України від 10.12.2019 № 148 : станом на 31.03.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-19#n31 (дата звернення 09.11.2025).

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Іщенко Ольга Олександрівна,
студентка 7 групи 3 курсу
факультету слідчої та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ

Анотація. Теза досліджує роль технологій у сфері фінансового контролю та нагляду через призму таких понять, як RegTech (Regulatory Technology) та SupTech (Supervisory Technology). Викладено еволюцію, основні функції, можливості та ризики впровадження таких технологій, а також виокремлено практичні приклади й перспективи застосування в Україні.

Ключові слова: RegTech, SupTech, фінансовий нагляд, фінансовий контроль, цифрові технології.

У сучасному фінансовому середовищі зростає обсяг даних, зростає швидкість операцій, збільшуються складність і між-галузевість фінансових послуг. У цьому контексті традиційні підходи до фінансового контролю та нагляду (регулювання) дедалі частіше виявляються недостатніми. Поява і розвиток таких технологічних підходів, як RegTech і SupTech, дозволяють трансформувати процеси комплаєнсу, звітності, моніторингу ризиків та взаємодії між регуляторами і фінансовими установами [1; 2; 3].

RegTech — це технології, що спрямовані на автоматизацію, оптимізацію та підвищення ефективності процесів дотримання нормативних вимог у фінансових установах [1; 4].

До ключових технологічних компонентів RegTech належать:

- великі дані (Big Data), аналітика [1],
- штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML) [2],
- технології розподілених реєстрів (DLT/Blockchain) [1],
- роботизована автоматизація процесів (RPA).

RegTech дає змогу скорочувати витрати на комплаєнс, підвищувати точність звітності, знижувати людські помилки [4].

SupTech — це технології, які використовують самі органи нагляду та регулятори для підвищення ефективності фінансового нагляду: моніторинг даних в реальному часі, виявлення аномалій, побудова аналітичних панелей для оцінки системних ризиків [4]. Зокрема, SupTech дає можливість регуляторам: отримувати і аналізувати великі обсяги структурованих та неструктурованих даних [4], автоматизувати частину процесів нагляду [1], підвищувати оперативність реагування на ризики. RegTech і SupTech є двома сторонами

єдиного процесу: інструмент фінансової установи для забезпечення відповідності, інструмент регулятора для нагляду. Їхнє поєднання може створити більш прозорий, ефективний та своєчасний механізм контролю [3].

Функціональне значення RegTech та SupTech полягає у цифровізації традиційних процесів контролю, комплаєнсу та регулювання фінансової діяльності. Основні напрями їх застосування охоплюють:

1. Моніторинг транзакцій у реальному часі. Використання технологій штучного інтелекту та аналізу великих даних дозволяє виявляти підозрілі фінансові операції, відстежувати рух капіталу та вчасно запобігати схемам відмивання коштів і фінансування тероризму (AML/CFT). Системи машинного навчання здатні виявляти нетипові поведінкові патерни клієнтів, що недоступно для традиційних методів перевірки [1; 2].

2. Автоматизація регуляторної звітності (Regulatory Reporting). Регуляторні вимоги до звітності стають дедалі складнішими, і RegTech-рішення забезпечують збір, валідацію та подання даних у стандартизованому форматі без ручного втручання. Такі рішення значно скорочують час підготовки звітів, мінімізують помилки та підвищують точність інформації [1; 3].

3. Оцінка ризиків і стрес-тестування. Аналітичні модулі SupTech дозволяють регуляторам здійснювати моделювання сценаріїв, прогнозувати вплив макроекономічних змін і фінансових шоків на окремі установи чи сектори. RegTech, у свою чергу, дає можливість фінансовим організаціям проводити внутрішній аудит і самостійно оцінювати ризики з використанням алгоритмів ML [2].

4. Виявлення шахрайства та маніпуляцій. Завдяки інструментам Data Mining і Natural Language Processing (NLP) технології можуть аналізувати не лише фінансові дані, а й текстові джерела — публікації, комунікації, контракти. Це дозволяє своєчасно виявляти шахрайські схеми, ринкові маніпуляції або зловживання посадових осіб [4].

5. Кібернагляд. SupTech використовується для моніторингу кіберзагроз у фінансовому секторі, аналізу вразливостей і оцінки кіберстійкості фінансових інститутів [4].

Таким чином, RegTech і SupTech не лише підвищують швидкість і якість контролю, а й створюють новий рівень прозорості між учасниками фінансової екосистеми.

Впровадження технологій нагляду та комплаєнсу має низку переваг як для регуляторів, так і для учасників фінансового ринку. Технологічні рішення дозволяють скоротити час від збору інформації до прийняття регуляторних рішень. Регулятор отримує змогу реагувати майже в режимі реального часу, що особливо важливо при виявленні системних ризиків або кризових тенденцій [3].

За оцінками Deloitte, впровадження RegTech може скоротити операційні витрати на дотримання нормативних вимог до 40 %, завдяки автоматизації повторюваних процесів [1]. Використання єдиних форматів, стандартизованих API і централізованих платформ обміну інформацією підвищує достовірність та зіставність даних між установами і регуляторами [2]. RegTech сприяє формуванню більш відкритої фінансової системи, де контрольні дії можна перевірити, а алгоритми — відтворити. SupTech, у свою чергу, робить процес нагляду більш об'єктивним і заснованим на даних, а не лише на людських судженнях [4]. Алгоритми машинного навчання дозволяють знизити вплив суб'єктивних рішень і помилок, характерних для ручної перевірки або аналізу звітності [1; 2]. Завдяки аналітичним моделям SupTech можливе раннє виявлення фінансових дисбалансів, що допомагає забезпечувати стійкість банківської системи [3].

Попри очевидні переваги, розвиток цих технологій супроводжується низкою серйозних викликів. Алгоритми штучного інтелекту потребують великих масивів достовірних і структурованих даних. У реальних умовах часто трапляються пропуски, несумісність форматів або дублювання інформації, що спотворює результати аналітики [1]. Відсутність уніфікованих вимог до форматів даних і протоколів обміну між установами ускладнює інтеграцію систем. Це призводить до дублювання витрат і неузгодженості підходів між регуляторами [3]. Чинне фінансове законодавство багатьох держав, зокрема України, не враховує алгоритмічний характер ухвалення рішень, відсутність прозорості у роботі моделей AI та відповідальність за їхні помилки. Питання юридичної сили автоматизованих звітів і можливість перевірки їхньої достовірності залишаються дискусійними. Автоматизовані системи комплаєнсу та нагляду часто працюють з конфіденційною фінансовою інформацією, що створює ризики витоку, злому або саботажу. Відповідно, потреба у кіберзахисті стає одним із центральних питань впровадження RegTech/SupTech. Моделі машинного навчання можуть відтворювати упередження, закладені у навчальних даних. Це створює ризик дискримінаційних або непрозорих рішень при оцінці ризиків клієнтів [2]. Більшість регуляторів і фінансових установ не мають достатньої кваліфікації або інфраструктури для масштабного використання технологій аналізу даних. Необхідна підготовка кадрів, створення спеціалізованих підрозділів та оновлення внутрішніх процедур. Використання однакових технологічних платформ багатьма установами створює «системну вразливість» — збій або хакерська атака на одного провайдера може паралізувати цілий сектор [4]. Частина установ виявляє небажання переходити до нових цифрових моделей контролю через високу вартість початкового впровадження та страх перед скороченням персоналу.

Отже, попри потенціал RegTech і SupTech, їх успішне застосування потребує комплексного підходу: правового врегулювання, технічної стандартизації, інституційної підтримки та підвищення цифрової грамотності працівників регуляторних органів.Аналітика показує, що регулятори та фінансові установи у різних країнах вже активно впроваджують RegTech і SupTech: наприклад, аналіз поведінки ринку через машинне навчання, автоматизація звітності [4].

Національний банк України (НБУ) у своїй політиці зазначає, що розвиток RegTech є стратегічним напрямом, на який звертається увага в стратегії розвитку фінансового сектора України до 2025 року [3].

Зокрема, указано, що банки, небанківські фінансові установи, постачальники RegTech-рішень і регулятор мають діяти в тісній системній взаємодії [3]. Створити механізми стимулювання розвитку RegTech-рішень, зокрема через пілотні проєкти та "регуляторні піски". Підвищити кваліфікацію працівників регулятора та фінансових установ у галузі технологій даних, AI/ML, кібербезпеки. Забезпечити стандартизацію даних, відкриті API, створення єдиної платформи обміну даними між фінансовими установами та регулятором. Розробити правову рамку, яка враховує специфіку алгоритмічних рішень, захист прав осіб та прозорість роботи алгоритмів. Забезпечити баланс між інноваціями та захистом споживачів – впроваджуючи RegTech/SupTech, не слід нехтувати ризиками для фінансової стабільності та прав суб'єктів.

Технології RegTech та SupTech відіграють ключову роль у модернізації систем фінансового контролю і нагляду. Вони дозволяють підвищити ефективність, знижувати витрати, швидше реагувати на ризики та покращувати якість даних. Однак їхнє впровадження супроводжується значними викликами — від технічних та організаційних до юридичних. Для України важливим є створення комплексного підходу, який включає стимулювання технологічних рішень, розвиток компетенцій, створення стандартів і правової бази. Такий підхід допоможе побудувати сучасну, стійку та прозору систему фінансового нагляду, здатну реагувати на виклики цифрової трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arner D. W., Barberis J. N., Buckley R. FinTech, RegTech and the reconceptualization of financial regulation. Fordham J. Corp. & Fin. L. 2017. Vol. 23. No. 1. https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb/vol37/iss3/2.

2. Gasparri G. Risks and Opportunities of RegTech and SupTech Developments. Front. Artif. Intell. 2019. Vol. 2:14. DOI: https://doi.org/10.3389/frai.2019.00014.

3. Національний банк України. Implementation of SupTech and RegTech. URL: https://bank.gov.ua/en/supervision/suptech-regtech.

4. Lawrence ThankGod Steven, Oyirinnaya Peter, Adesola Adeyemi Afolayan, Iguodala Osarense Dorothy. The Crucial Role of Artificial Intelligence in Fintech for SupTech and RegTech Supervision in Banking and Financial Organizations. *IJAIRD*. 2025. Vol. 3, Iss. 1. P. 38-50. DOI: https://doi.org/10.34218/IJAIRD_03_01_003.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Касинець Діана Дмитрівна
студентка 3 курсу,
групи 04-23-11,
факультету юстиції,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКЛИКИ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ТА РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто стан фінансової системи України в умовах війни та процес реформування, спрямований на стабілізацію, модернізацію інституцій і зближення з фінансовим простором Європейського Союзу. Проаналізовано головні виклики - боргове навантаження, валютні обмеження, залежність від зовнішньої допомоги та потребу у внутрішніх інвестиційних механізмах. Окреслено напрями реформ у монетарній, фіскальній і цифровій сферах, а також аспекти адаптації законодавства до норм ЄС. Підкреслено роль інституційних змін і прозорості фінансів як чинників довіри інвесторів та сталого розвитку.

Ключові слова: фінансова система, макрофінансова стабільність, реформи, зовнішнє фінансування, європейська інтеграція.

Фінансова система України працює під безпрецедентним навантаженням. Війна, зростання бюджетних потреб і прагнення до інтеграції у фінансовий простір ЄС створюють напружене, але продуктивне поле для змін. За розрахунками уряду, Світового банку та Єврокомісії, відновлення країни потребуватиме понад п’ятсот двадцяти мільярдів доларів США протягом десятиріччя. Такий масштаб формує потребу у стійкій фінансовій архітектурі й довгострокових капіталах.

Попри воєнні обставини, банківська система залишається функціональною. Платіжний обіг і міжнародні розрахунки не перериваються. Разом із тим підвищується борговий тиск, посилюється валютне регулювання, зберігається залежність від зовнішнього фінансування. Додатковий виклик становить узгодження фінансового законодавства з європейськими нормами.

Мета статті полягає у висвітленні головних викликів фінансовій системі України у 2022–2025 роках та окресленні напрямів реформування, спрямованого на стабілізацію, інституційну модернізацію й зближення з європейським фінансовим простором. Новизна дослідження полягає у комплексному аналізі взаємозв’язку зовнішнього фінансування, боргової політики й монетарного регулювання у період 2022–2025 років, а також у виокремленні чинників, які визначають фінансову стійкість держави під час війни.

Економіка зазнала найглибшого скорочення за весь період незалежності. У 2022 році валовий внутрішній продукт зменшився на третину. Наступного року

спостерігалося часткове відновлення, однак воєнні руйнування, дефіцит кадрів і скорочення інвестицій сповільнюють відновлення у 2025-му [1].

Стійкість фінансової системи підтримується зовнішньою допомогою. Програма МВФ на п’ятнадцять з половиною мільярдів доларів, макрофінансова підтримка ЄС та гранти міжнародних партнерів дозволяють покривати більшість потреб бюджету. Проте така модель формує залежність від зовнішніх рішень і звужує фіскальні можливості держави.

Бюджет залишається дефіцитним. Значна частина коштів спрямовується на оборону й соціальні витрати. Для підвищення доходів уряд реалізує Національну стратегію доходів до 2030 року, орієнтовану на розширення податкової бази, ефективніше адміністрування та боротьбу з тіньовими схемами. Паралельно триває процес реструктуризації боргу, що має послабити короткостроковий тиск на державні фінанси.

Банківський сектор зберігає капіталізацію і ліквідність. Частка проблемних кредитів залишається контрольованою, платіжна інфраструктура функціонує безперебійно. Проте кредитування бізнесу відновлюється повільно через ризики війни та нестачу застав [2, с.209].

Воєнний стан зумовив фіксований курс гривні та суворий контроль за рухом капіталу. Такий режим допоміг запобігти валютній паніці. Від 2024 року Національний банк поступово переходить до керованого плаваючого курсу та пом’якшення валютних обмежень.

Інституційне середовище залишається вразливим. Рівень прозорості, ефективність судової системи й антикорупційна практика визначають не лише довіру інвесторів, а й обсяги міжнародної фінансової підтримки.

Стратегія розвитку фінансового сектору України визначає п’ять базових орієнтирів: макроекономічну стабільність, фінансову стійкість, концентрацію ресурсів на відбудові, зближення з європейським простором і впровадження сучасних фінансових інструментів. Оновлена редакція документа передбачає консолідацію ринку капіталу, зміцнення наглядових функцій і залучення довгострокових інвестицій [3, с.97].

Передбачено запуск пенсійних фондів, розвиток “зелених” та муніципальних облігацій, розширення можливостей внутрішніх запозичень. Формування внутрішнього інвестора поступово зменшує боргову залежність держави.

Національний банк застосовує політику високої облікової ставки та поступово пом’якшує валютне регулювання. Після припинення прямого фінансування бюджету у 2023 році вдалося стримати інфляцію й стабілізувати курс гривні. Завдання регулятора - підтримання довіри вкладників і стимулювання кредитування реального сектору через механізми рефінансування.

Накопичення резервів, чітка комунікація й поступове повернення інвесторів на внутрішній ринок створюють основу для стабілізації грошового обігу після завершення воєнних дій.

МВФ акцентує на необхідності поступової фіскальної консолідації. Передбачено розширення податкової бази, цифровізацію адміністрування та перегляд пільг. Реалізація Національної стратегії доходів формує стабільне джерело надходжень без нарощування боргу [4, с.68].

Серед ключових напрямів - підвищення прозорості державних фінансів, поліпшення управління запозиченнями та розвиток внутрішнього ринку державних облігацій. До 2027 року очікується зростання частки внутрішніх інвесторів у держборгу до сорока відсотків.

Фінансове законодавство адаптується до норм ЄС. Впроваджуються механізми корпоративного управління, захисту споживачів фінансових послуг, контролю за походженням коштів. Зміцнюються системи аудиту, державних закупівель та незалежного нагляду. Узгодження регуляторного середовища відкриває доступ до ринків капіталу Європейського Союзу та підвищує довіру міжнародних інвесторів.

Розвивається відкритий банкінг, електронні платіжні системи та цифрова ідентифікація. Національний банк розширює функції Системи електронних платежів, стимулює безготівкові операції, підтримує створення фінтех-платформ. Цифровізація скорочує регіональні розриви, забезпечує прозорість операцій і формує культуру заощадження.

Попри стійкість, фінансова система залишається чутливою до воєнних і політичних ризиків. Залежність від зовнішнього фінансування потребує поступового переходу до внутрішніх ресурсів і довгострокових інвестиційних інструментів.

Поєднання відповідальної монетарної політики, ефективного адміністрування податків, цифрової трансформації й посилення інституційного потенціалу формує основу сталого зростання. Такий курс відкриває шлях до повноцінної участі України у спільному європейському фінансовому просторі та створює підґрунтя для повоєнної модернізації держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушко А. Д., Догадалій В. Є. Фінансовий ринок України: виклики воєнного стану. *Розвиток фінансового ринку в Україні : загрози, проблеми та перспективи* : матеріали V Міжнар. наук.–практ. конф. (23 листоп. 2023 р.) Полтава : Нац. ун–т ім. Юрія Кондратюка, 2023. С. 21-23.

2. Мандич О. В., Бабко Н. М., Андрощенко І. С. Фінансова архітектура: основні компоненти, порівняльний аналіз та виклики сучасності. *Економіка та техніка*. 2023. С. 208-212.

3. Рудик В. К. Виклики для пенсійних систем країн ЄС і України на сучасному етапі розвитку суспільства. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. С. 95-99.

4. Тимошик С. Податкова система України в умовах війни: виклики, перспективи реформ та європейський досвід. *Позиції національних економічних систем у глобальному просторі*. 2025. С. 67-69.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Коптєв Руслан Олександрович
студента 3 курсу, 5 групи
факультету прокуратури,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. У роботі аналізується багаторівневе правове регулювання державних запозичень, що базується на положеннях Бюджетного кодексу України та було адаптовано до умов воєнного стану шляхом тимчасового призупинення лімітів щодо боргового навантаження. Досліджуються механізми управління боргом, які здійснюються Борговим агентством при Міністерстві фінансів, включаючи класифікацію зобов'язань (внутрішні – ОВДП; зовнішні), та стратегічні операції, як-от реструктуризація та рефінансування, спрямовані на мінімізацію ризиків. З огляду на необхідність масштабної післявоєнної реконструкції, робота окреслює ключові виклики та перспективи, які вимагають удосконалення законодавства, диверсифікації джерел фінансування та впровадження ефективної стратегії боргової стійкості, щоб забезпечити баланс між запозиченнями та економічним зростанням і уникнути боргової пастки.

Ключові слова. Державний борг; державні запозичення; воєнний стан; боргова стійкість; післявоєнне відновлення; Бюджетний кодекс; реструктуризація; ОВДП.

Повномасштабне вторгнення Росії, яке розпочалося у лютому 2022 року, призвело до глибокої економічної кризи, руйнування інфраструктури, масового переміщення населення та стрімкого зростання бюджетного дефіциту, що змусило державу активно вдаватися до запозичень для фінансування оборонних, соціальних та гуманітарних потреб.

Станом на жовтень 2025 року державний борг України сягнув історичних максимумів, перевищивши 192 млрд доларів США, що становить понад 90% ВВП, і продовжує зростати через залежність від зовнішньої допомоги та обмежений доступ до внутрішніх ресурсів [1]. Це створює серйозні виклики для фінансової стабільності, ризики дефолту та необхідність реструктуризації боргів, водночас відкриваючи можливості для міжнародної співпраці в рамках програм відновлення, таких як Ukraine Facility від ЄС чи ініціативи МВФ.

Актуальність посилюється геополітичними факторами, інфляційними тисками та потребою в реформах для забезпечення боргової стійкості, що робить тему ключовою для розуміння шляхів до економічної суверенності України в поствоєнний період.

Державні запозичення являють собою комплекс операцій, спрямованих на отримання державою кредитних ресурсів на умовах повернення, платності та строковості, з метою покриття дефіциту державного бюджету або фінансування конкретних програм. Вони є невід'ємною складовою державного кредиту, який виступає потужним інструментом бюджетної політики, дозволяючи перерозподіляти ресурси в часі та просторі для забезпечення економічної стабільності.

Державний борг, у свою чергу, визначається як сукупність усіх непогашених боргових зобов'язань держави на певну дату, включаючи як прямі запозичення, так і гарантовані державою кредити для резидентів. Цей борг поділяється на внутрішній (отриманий від резидентів України, наприклад, через розміщення облігацій внутрішньої державної позики – ОВДП) та зовнішній (від нерезидентів, таких як міжнародні фінансові організації чи іноземні уряди), а також включає гарантований борг, де держава виступає поручителем за зобов'язаннями суб'єктів господарювання.

Регулювання цих процесів спрямоване на забезпечення бюджетної стабільності, мінімізацію ризиків дефолту, оптимізацію структури боргу та дотримання граничних обсягів, встановлених законодавством, з урахуванням макроекономічних показників, таких як відношення боргу до ВВП. У контексті України, де воєнний стан призвів до різкого зростання боргового навантаження, важливо враховувати не лише фінансові аспекти, але й геополітичні фактори, які впливають на доступ до кредитних ринків.

Нормативно-правова база регулювання державних запозичень та управління державним боргом в Україні є багатошаровою та включає як національні закони, так і міжнародні зобов'язання. Центральним актом є *Бюджетний кодекс України*, зокрема статті 2, 14-18, які детально визначають ключові поняття, джерела фінансування дефіциту бюджету, процедури здійснення запозичень та принципи управління боргом, підкреслюючи необхідність прозорості та відповідальності [2].

Закон України «Про Державний бюджет України» встановлює конкретні параметри, такі як межі запозичень, граничний обсяг державного боргу та напрями використання залучених коштів, з можливістю коригування в разі надзвичайних ситуацій, як воєнний стан [3].

Доповнюють цю базу інші законодавчі акти, зокрема *Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»*, який регулює емісію та обіг державних цінних паперів, забезпечуючи їх розміщення на внутрішньому та зовнішньому ринках [4]. Міжнародні договори з багатосторонніми фінансовими організаціями, такими як МВФ, Світовий банк чи Європейський Союз,

впливають на умови зовнішніх запозичень, часто передбачаючи структурні реформи як передумову для надання кредитів.

Управління державним боргом покладено на Боргове агентство України, яке діє під координацією Міністерства фінансів, здійснюючи операції з запозичення, обслуговування, погашення боргу та підготовку щорічних звітів про стан боргових зобов'язань, з акцентом на ризиковий менеджмент і дотримання бюджетної дисципліни.

Механізми здійснення державних запозичень та управління боргом в Україні передбачають чітку класифікацію та процедури, адаптовані до бюджетних потреб.

Запозичення класифікуються на внутрішні, що включають емісію ОВДП, кредити від Національного банку України чи залучення коштів від резидентів, та зовнішні, такі як розміщення єврооблігацій чи отримання позик від міжнародних кредиторів. Вони реалізуються в межах планового дефіциту бюджету, з можливістю перерозподілу між типами за рішенням Кабінету Міністрів України, що забезпечує гнучкість у кризових ситуаціях. Управління боргом охоплює низку операцій: обслуговування (виплата відсотків, комісій та інших платежів), погашення (повернення основної суми), рефінансування (заміна старих боргів новими), реструктуризацію (зміна умов для полегшення платежів) та інші правочини, як обмін чи викуп цінних паперів.

Державні гарантії надаються для підтримки стратегічно важливих суб’єктів господарювання, але з жорсткими обмеженнями – не більше 3% доходів загального фонду бюджету, з винятками в умовах воєнного стану, – і передбачають платність, забезпечення заставою та механізми стягнення заборгованості в разі дефолту позичальника.

Щорічна стратегія управління боргом формується на основі Бюджетної декларації, фокусуючись на мінімізації валютних, відсоткових та рефінансувальних ризиків, оптимізації структури боргу (наприклад, збільшення частки довгострокових запозичень) та забезпеченні стійкості до зовнішніх шоків, з регулярним моніторингом через звіти Мінфіну [5].

Виклики управління державним боргом в умовах воєнного стану в Україні є багатогранними та загостреними триваючим конфліктом [6]. Зростання боргу сягнуло критичних показників: станом на 31 серпня 2025 року (найактуальніші доступні дані станом на жовтень 2025) державний та гарантований державою борг становив 7 951 285,9 млн гривень, або 192 710,8 млн доларів США, з приростом на 177 420,6 млн гривень (2,3%) порівняно з липнем, що відображає необхідність фінансування оборонних витрат, гуманітарної допомоги та підтримки економіки в умовах блокади та руйнувань [7].

Фінансова нестабільність проявляється в значному дефіциті бюджету (понад 20% ВВП), високій залежності від зовнішньої допомоги від МВФ, ЄС та США, а також валютних ризиках через девальвацію гривні, інфляцію та коливання курсів.

Правові адаптації включають тимчасове призупинення окремих норм Бюджетного кодексу, таких як обмеження дефіциту в 3% ВВП чи боргу в 60% ВВП на 2025 рік, та введення надзвичайних заходів для запозичень понад планові обсяги (до 25% за сприятливих ринкових умов), що дозволяє вчасно реагувати на кризи [2].

Серед ключових ризиків – перевищення боргового навантаження (відношення боргу до ВВП понад 90%, з прогнозом МВФ на 108,6% до кінця 2025 року), загроза дефолту без реструктуризації, корупційні схеми в розподілі коштів, а також вплив міжнародних санкцій на доступ до глобальних ринків капіталу, що ускладнює рефінансування старих боргів [8].

Виклики та перспективи післявоєнного відновлення України тісно пов'язані з необхідністю масової реконструкції, яка вимагає значних інвестицій, оцінюваних у понад 1 трлн доларів, і, відповідно, нових запозичень під гарантії міжнародних партнерів, але з ризиком подальшого накопичення боргу.

Реформи управління боргом передбачають посилення контролю з боку Рахункової палати, диверсифікацію джерел фінансування через розвиток внутрішнього ринку ОВДП, впровадження середньострокової стратегії боргової стійкості та цифровізація моніторингу для підвищення прозорості.

Міжнародна співпраця відіграє ключову роль: угоди з МВФ про реструктуризацію боргу, програми ЄС для відновлення (Ukraine Facility), але з умовами реформ у сферах антикорупції, судової системи та фіскальної політики.

Правові аспекти відновлення передбачають удосконалення законодавства для залучення приватних інвестицій через державно-приватне партнерство, створення спеціальних фондів відновлення з бюджетним фінансуванням та ратифікацію нових міжнародних угод для пільгових кредитів.

Правове регулювання державних запозичень та управління боргом в Україні є комплексним, але потребує постійної адаптації до воєнних реалій та післявоєнних викликів. Воєнний стан загострив проблеми боргової залежності, перетворивши борг на інструмент виживання, тоді як відновлення вимагає балансу між запозиченнями та стимулюванням економічного зростання для уникнення боргової пастки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний борг України перевищив 192 мільярди доларів США. URL: https://investnews.com.ua/novyny/7980-

derzhborh_ukrayiny_zbilshyvsya_na_ponad_6_mlrd_dolariv/ (дата звернення: 23.10.2025).

2. Бюджетний кодекс України. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 23.10.2025).

3. Закон України «Про Державний бюджет України» на 2025 рік. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20 (дата звернення: 23.10.2025).

4. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text (дата звернення: 23.10.2025).

5. Управління державним боргом україни під час війни та післявоєнний період. *Центр економічної стратегії*. URL: https://ces.org.ua/management-of-the-ukrainian-public-debt/ (дата звернення: 23.10.2025).

6. Міністерство Фінансів України. Державний борг та гарантований державою борг. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg (дата звернення: 23.10.2025).

7. Державний борг україни (2025). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2025/ (дата звернення: 23.10.2025).

8. МВФ очікує зростання держборгу України цьогоріч до 108,6% ввп. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4047661-mvf-ocikue-zrostanna-derzborgu-ukraini-cogoric-do-1086-vvp.html (дата звернення: 23.10.2025).

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Лозенко Дмитро Сергійович
студент 3 курсу, 5 групи
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Наведена робота присвячується проблематиці правового регулювання та оподаткування віртуальних активів в Україні та інших державах світу.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюти (криптоактиви), податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість.

Фінансова галузь активно розвивається під впливом впровадження сучасних технологій. Одним з проявів діджиталізації та інновацій у фінансовій сфері стала поява віртуальних активів. Децентралізований характер та певна анонімність віртуальних активів є викликом для функціонування традиційної фінансової системи. Водночас технологія blockchain, що покладена в основу віртуальних активів, може використовуватись й у інших інститутах фінансової сфери та може забезпечувати додаткову надійність при здійснені фінансових операцій. Численна кількість новацій та викликів які несуть в собі віртуальні активи обумовлює неможливість їх ігнорування з боку держав по всьому світу. Активна торгівля відповідними активами, капіталізація крипторинку у декілька трильйонів доларів, інвестиції з боку фондів також сприяють підвищеній увазі з боку урядів держав до цієї проблематики. На сьогодні в Україні питання правового регулювання віртуальних активів та їх використання є вкрай актуальним через: великий тіньовий обіг таких активів, їх зростаюче застосування як платіжного та обіговогу засобу, активну законодавчу діяльність у цій сфері. Тому є важливим дослідження та врахування досвіду зарубіжних країн що стосується питань пов'язаних із віртуальними активами.

Наведену проблематику досліджували також такі науковці як: Грудницький В.М., Іванський А.Й., Логойда В.М. та інші.

Закону України "Про віртуальні активи" від 17 лютого 2022 року № 2074-IX (далі Закон України "Про віртуальні активи"), що на сьогодні не набрав чинності, встановлює широке розуміння поняття віртуального активу як цифрового нематеріального блага [1]. Таким чином охоплюючи цим терміном не лише криптовалюти, а й NFT, інші види токенів та цифрових активів. На думку

Грудницького В.М., кожна з наведених категорій віртуальних активів потребує окремої законодавчо встановленої дефініції [2]. На сьогодні загальна тенденція полягає у правовому регулюванні саме криптовалют, як провідного виду віртуальних активів. У ЄС закріплено визначення віртуальної валюти (криптовалюти), наголошуючи на її нематеріальній цифровій природі, що притаманна всім віртуальним активам, одночасно з цим акцентуючи увагу на утилітарному використанні криптовалют як засобу обігу [3].

Закон України "Про віртуальні активи" закріплює оборотоздатність відповідних нематеріальних цифрових благ, проте не надає віртуальним активам статусу платіжного засобу [1]. Схожий правовий режим, але щодо криптовалют, встановлений у деяких країнах Латинської та Північної Америки. Так, у Мексиці офіційно встановлено неможливість використання криптоактивів як платіжного засобу, а недотримання цього правила фінансовими установами тягне накладення на них санкцій. Відділ фінансової інформації Аргентини, наголошує на можливості оборотоздатності криптоактивів, проте за відсутністю статусу офіційного платіжного засобу. Флагманом у контексті використання криптовалют як платіжного засобу є Сальвадор, який у 2021 році офіційно закріпив за Bitcoin (далі BTC) відповідний правовий статус. На території Сальвадору BTC поряд із доларом США може використовуватись як засіб розрахунку між всіма фізичними та юридичними особами. Окрім цього, держава вбачаючи економічний інтерес у використанні криптоактивів, стимулює створення серед населення криптогаманців для здійснення платіжних операцій та зберігання криптовалют [4]. У деяких країнах ЄС криптовалюти також мають правовий статус платіжного засобу, проте така роль криптоактивів розповсюджується на окремо визначене коло відносин або не має домінуючого чи еквівалентного характеру застосування порівняно із іншими офіційно встановленими платіжними засобами. У Німеччині використання криптоактивів як засобу оплати можливе лише за попередньою домовленістю та згодою сторін [3].

Здійснення правового регулювання віртуальних активів державою має на меті не лише закріпити їх правовий режим як платіжного або обігового засобу, а й створити умови для оподаткування та виведення з тіньового сектору відповдіних активів. В Україні з приводу оподаткування віртуальних активів Верховною Радою розглядається Законопроект №10225-д, який передбачає 5% спецвнесок у перший рік дії для легалізації активів, і 23 % як податок на доходи фізичних осіб (далі ПДФО) [5]. Практика оподаткування криптовалюти як виду віртуальних активів розповсюджена у багатьох країнах по всьому світу та є різноманітною за своєю сутністю. Перший підхід до оподаткування віртуальних активів полягає в сплаті особами національного аналогу українського ПДФО: в США передбачається 10% або 12% оподаткування залежно від загальної суми

прибутку; у Німеччині прибутковий податок на криптоактиви залежить від сектору операцій - приватного або комерційного. Другий підхід полягає в повному оподаткуванні віртуальних активів, що передбачає окрім сплати податку на прибуток, сплату податку на додану вартість. Наведений підхід наразі застосовується у Японії, де при здійснені операцій з продажу криптоактивів стягується податок на додану вартість. Більшість країн відмовилась від такого підходу до оподаткування, зокрема це Швейцарія, Велика Британія, а також країни ЄС внаслідок рішення Суду Європейського Союзу у справі між Девідом Хедквістом проти податкової служби Швеції [3].

Правове регулювання віртуальних активів та їх оподаткування є вкрай актуальним питанням. Незважаючи на те, що Україна ухвалює низку нормативних актів з цього приводу, вчені наголошують на необхідності їх деталізації. Тому врахування зарубіжного досвіду має посприяти створенню якісної правової бази з відповідної проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*, 2022. № 25. Ст. 202.

2. Грудницький В. М. Правове регулювання обігу віртуальних (цифрових) активів в Україні // Київський часопис права : наук. журн. / [редкол.: О. В. Кузьменко (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2023. № 2. С. 43–49.

3. Іванський А. Й. Фінансово-правові аспекти кваліфікації віртуальних активів в Україні у порівнянні з досвідом Європейського Союзу та інших зарубіжних країн. *Право і суспільство*. 2024. № 1(2). С. 163-169. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.24.

4. Логойда В. М. Правовий статус криптовалюти в країнах Латинської Америки. *Visegrad Journal om Human Rights*. 2021. № 4. С. 121–128.

5. Проєкт Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : реєстр. № 10225-д від 24.04.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Медведєва Анна Вадимівна
студентка 3 курсу, 23 групи
факультет прокуратури,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу правових аспектів використання блокчейн-технологій як інструменту забезпечення прозорості фінансових операцій. У дослідженні розглядаються переваги блокчейну, зокрема децентралізація, незмінність записів та відкритість даних, які сприяють підвищенню довіри та ефективності фінансового контролю. Авторка досліджує правові передумови та обмеження впровадження блокчейн-технологій в Україні, проблеми правового статусу смарт-контрактів і цифрових активів, а також необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Зроблено висновок про доцільність інтеграції блокчейну у фінансову сферу як засобу підвищення прозорості, надійності та юридичної передбачуваності фінансових правовідносин.

Ключові слова: блокчейн, фінансові операції, прозорість, смарт-контракти, цифрові активи, правове регулювання, децентралізація.

Сучасна цифрова економіка, що характеризується стрімким зростанням обсягів фінансових операцій, ставить перед нами гостру потребу у забезпеченні прозорості та довіри у фінансовій сфері. Традиційні методи контролю та звітності вже не можуть гарантувати повну відкритість та надійність фінансових потоків. У цьому контексті блокчейн-технологія виступає як перспективне рішення, що забезпечує безпрецедентний рівень прозорості, достовірності та захисту даних у фінансових правовідносинах. Її ключові принципи – децентралізація, незмінність записів та відкритий доступ до інформації, дозволяють ефективно відстежувати рух коштів, мінімізувати ризики зловживань та шахрайства, а також підвищувати ефективність фінансового контролю.

Метою цього дослідження є обґрунтування доцільності інтеграції блокчейн-технології у фінансову сферу як інструменту для зміцнення прозорості та довіри між усіма учасниками фінансових правовідносин. Крім того, дослідження аналізує правові передумови та обмеження, що стоять на шляху її широкого застосування.

Сучасна цифрова економіка переживає трансформацію завдяки блокчейну - інноваційній технології, яка кардинально змінює підходи до управління даними, особливо у фінансовій сфері. В основі блокчейну лежить концепція розподіленого реєстру: інформація зберігається не в одному місці, а на безлічі

вузлів мережі, що унеможливлює централізований контроль. Така децентралізація суттєво знижує ризики зловживань та значно підвищує загальну надійність системи. Завдяки криптографічному шифруванню, кожен блок даних містить незмінний запис про попередні транзакції, що робить будь-які спроби втручання або фальсифікації практично неможливими.

Окреме значення мають цифрові валюти центральних банків (CBDC), що поєднують в собі стабільність державних грошей із перевагами децентралізованих систем, роблячи фінансові розрахунки швидшими, безпечнішими та прозорішими. За даними European Commission, регульований підхід до блокчейну передбачає створення широкої законодавчої бази для використання цієї технології у фінансовому секторі, включно з пілотним режимом для DLT-інфраструктур, щоб сприяти інноваціям при одночасному захисті споживачів і стабільності фінансового ринку. [1] Таким чином, блокчейн є не тільки технологічною інновацією, а й інструментом модернізації фінансової системи.

Технологія блокчейн, завдяки своїй децентралізованій та незмінній структурі, створює потенціал для юридичного визнання електронних документів та смарт-контрактів, що автоматично виконують умови угод без посередників. Однак, правове поле для таких інновацій в Україні ще потребує значного розвитку. Чинне законодавство лише частково регулює обіг віртуальних активів, залишаючи поза увагою специфіку блокчейну та смарт-контрактів, що несе ризики для учасників транзакцій. Хоча децентралізовані системи забезпечують високий рівень безпеки даних через розподілене зберігання та криптографію, вони ускладнюють реалізацію прав користувачів, таких як право на видалення або коригування інформації, передбачене законодавством про захист даних. Серйозним викликом є розрив між стрімким розвитком блокчейну, який трансформує фінансові послуги та знижує витрати, та застарілими нормами фінансового контролю і протидії відмиванню коштів. Національна правова база не встигає за технологічними змінами, що призводить до потенційних прогалин та правових конфліктів. Дослідження показують, що рівень ефективного використання блокчейну прямо залежить від цифровізації економіки, і впровадження механізмів легітимного використання технології потребує комплексного підходу до регулювання, включаючи уточнення статусу смарт-контрактів, механізмів захисту даних та відповідності фінансовому нагляду [2].

Водночас, блокчейн-технологія пропонує чіткі переваги в юридичному полі. Незмінність записів робить докази більш переконливими у разі конфліктів. Автоматичне виконання смарт-контрактів зменшує ймовірність невиконання домовленостей. А прозорість і можливість контролювати транзакції сприяють

більшій юридичній передбачуваності та зміцненню довіри між учасниками. Таким чином, блокчейн може стати потужним інструментом для посилення правової сили цифрових угод та забезпечення безпеки обміну електронними документами.

Таким чином, можна констатувати, що блокчейн є перспективним інструментом, здатним значно підвищити прозорість та ефективність фінансових процесів. Це досягається завдяки його ключовим властивостям: незмінності записів, що гарантує цілісність даних; автоматизації виконання угод за допомогою смарт-контрактів, що усуває потребу в посередниках; та зниженню ризиків шахрайства завдяки децентралізованій природі технології. Однак, на шляху до широкого впровадження блокчейну в Україні стоять певні перешкоди. Недосконаліть чинного правового регулювання створює невизначеність щодо правового статусу цифрових активів та смарт-контрактів, а також ускладнює реалізацію прав користувачів на захист їхніх персональних і фінансових даних. Для того, щоб блокчейн-технології могли повноцінно розвиватися, необхідно вдосконалити українську законодавчу базу, гармонізувавши її з міжнародними стандартами. Це дозволить забезпечити легітимність блокчейн-операцій, підвищити рівень довіри до цифрових фінансових інструментів та стимулювати впровадження інновацій як у державному, так і в приватному секторах економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. *Regulatory framework for blockchain.* Digital Strategy. 2024. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-blockchain.

2. Кащук М., Бліхар М., Гапчич В. Правове регулювання механізму застосування технології блокчейн у сучасних умовах цифровізації економіки України. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2023. № 2(49). С. 339–349.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Охіна Аліна Василівна
студентка 3 курсу
факультету слідчої та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу правових засад забезпечення стабільності банківської системи України в умовах воєнного конфлікту, з акцентом на вплив збройної агресії на фінансово-кредитну сферу та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Автор проаналізував ключові виклики, такі як зниження ліквідності банків, зростання проблемних кредитів та роль Національного банку України у стабілізації сектору через монетарні заходи, реформи та міжнародну співпрацю.

Ключові слова: банківська система, воєнний конфлікт, фінансова стабільність, реформування, економічна безпека.

Актуальність теми дослідження зумовлюється глибокими трансформаціями, які переживає фінансова система держави в умовах збройної агресії. Війна створила безпрецедентні виклики для економіки, що проявилися у зниженні ліквідності банків, зростанні частки проблемних кредитів, скороченні кредитування та необхідності посилення державного регулювання і контролю за фінансовими процесами.

У сучасних умовах функціонування банківської системи безпосередньо пов’язане із забезпеченням фінансової безпеки держави, стабільності грошово-кредитної політики та підтриманням довіри громадян до фінансових інститутів. Правові механізми, закріплені у фінансовому законодавстві, зокрема у нормах, що регулюють діяльність банків і Національного банку України, відіграють ключову роль у відновленні стабільності фінансового сектору та його адаптації до кризових умов.

Особливу значущість тема набуває в контексті післявоєнного реформування. Ефективне функціонування банківської системи є основою відновлення інвестиційного потенціалу, відбудови економіки та зміцнення довіри міжнародних партнерів. Правове забезпечення стабільності банківської системи має відповідати європейським стандартам, що узгоджується з положеннями Конституції України про створення соціальної, правової держави та гарантування економічної безпеки.

Метою дослідження є визначення правових засад та інструментів забезпечення стабільності банківської системи України в умовах воєнного

конфлікту, а також аналіз впливу збройної агресії на фінансово-кредитну сферу держави. Дослідження спрямоване на виявлення недоліків чинного правового регулювання, формування пропозицій щодо його удосконалення з метою підвищення ефективності функціонування банківського сектору, відновлення довіри до нього та забезпечення фінансової безпеки держави.

Воєнний конфлікт в Україні спричинив масштабні зміни у функціонуванні національної економіки та фінансової системи. Банківський сектор, який є основною ланкою фінансового механізму держави, опинився під значним тиском зовнішніх та внутрішніх ризиків. Війна зумовила скорочення обсягів кредитування, зниження довіри населення до фінансових інститутів, відтік капіталу та збільшення частки проблемних кредитів, які на початку 2023 року становили понад третину загального кредитного портфеля банків. [1]

Значний вплив на стабільність банківської системи мала загальна економічна дестабілізація, зумовлена порушенням логістичних ланцюгів, руйнуванням підприємств, зниженням купівельної спроможності населення та зростанням інфляційних процесів. У цих умовах ключову роль у стабілізації фінансового ринку відіграє Національний банк України, який, спираючись на положення Конституції України про побудову соціальної, правової та незалежної держави, реалізує комплекс заходів монетарного та валютного регулювання. Йдеться про підтримання фіксованого валютного курсу, обмеження відтоку капіталу, тимчасові мораторії на деякі фінансові операції, а також посилення вимог до платоспроможності банків.

В умовах війни реформування банківської системи набуло стратегічного значення. За даними досліджень, саме фінансова стійкість є фундаментом для забезпечення економічної безпеки, оскільки банківська система акумулює внутрішні ресурси та спрямовує їх у ключові сектори економіки, зокрема оборонно-промисловий комплекс, енергетику та аграрний сектор. З метою підтримки платоспроможності банків держава застосовує правові механізми реструктуризації кредитів, державного гарантування, тимчасових податкових послаблень та регуляторного нагляду.

Особливої уваги заслуговують правові аспекти взаємодії банківської системи з міжнародними фінансовими інституціями. Співпраця з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком і Європейським банком реконструкції та розвитку стала важливим елементом підтримки фінансової стабільності та залучення ресурсів для відбудови економіки. Міжнародні кредити та гранти, спрямовані через державні фінансові установи, забезпечують ліквідність банків та можливість фінансування соціальних і відновлювальних програм. [1, 3]

З правової точки зору, реформування банківської системи в умовах воєнного стану має здійснюватися відповідно до принципів верховенства права,

прозорості та фінансової відповідальності. Це передбачає оновлення законодавчої бази у сфері банківського нагляду, вдосконалення процедур банкрутства банків, запровадження механізмів захисту прав вкладників і кредиторів. Фінансове право України, як галузь публічного права, спрямоване на врівноваження інтересів держави, банківських установ та громадян, забезпечуючи належний правовий режим діяльності суб'єктів фінансового ринку.

Таким чином, воєнний конфлікт не лише загострив структурні проблеми банківського сектору, а й став каталізатором для його реформування. Завдяки своєчасним правовим та економічним заходам, зокрема державному регулюванню, міжнародній підтримці та впровадженню механізмів фінансової стійкості, українська банківська система продемонструвала здатність адаптуватися до надзвичайних умов. Перспективи її подальшого розвитку пов'язані з гармонізацією законодавства із стандартами Європейського Союзу, розбудовою системи фінансового моніторингу, підвищенням прозорості банківських операцій і формуванням довгострокової довіри між державою, фінансовими установами та громадянами. [2]

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що воєнний конфлікт суттєво вплинув на стабільність банківської системи України, спричинивши зниження рівня кредитування, зростання частки проблемних активів та загострення ризиків фінансової безпеки. Разом з тим, своєчасні заходи державного та правового регулювання, зокрема дії Національного банку України, запровадження механізмів реструктуризації кредитів і залучення міжнародної фінансової допомоги, сприяли збереженню функціонування банківського сектору та відновленню довіри до нього. Реформування банківської системи має відбуватися на засадах верховенства права, прозорості та адаптації до європейських стандартів, що дозволить забезпечити її стійкість у довгостроковій перспективі. В умовах воєнного стану банківський сектор залишається важливим інструментом фінансової стабілізації, підтримки економіки та соціального захисту громадян, а його подальший розвиток визначатиметься ефективністю державної політики, правовими реформами та активною співпрацею з міжнародними фінансовими інституціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрашевська А. Д. Вплив війни на кредитний ринок України : монографія / А. Д. Петрашевська, С. М. Колонтай, В. В. Смелянська. Київ : Фінанси і кредит, 2023. 148 с.

2. Черська Д. Роль України в Міжнародному валютному фонді (МВФ): економічні реформи та правові аспекти фінансових угод. *Universum*. 2024. № 14. С. 173–183.

3. Майданюк С. І., Потетюєва М. В., Клімова І. О. Економічні аспекти війни та конфліктів. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 3. С. 45–59.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Петройтіс Роман Олександрович
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
3 курсу, факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ВІЙСЬКОВИХ ОВДП»: ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ДЕФІЦИТУ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ІНВЕСТОРІВ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню встановлення правових норм емісії та обігу військових облігацій внутрішньої державної позики (далі - ОВДП) в Україні в умовах воєнного стану. Розглянуто фінансову необхідність введення цього інструменту, викликану різким зростанням бюджетного дефіциту. Досліджуються правові засади ОВДП (згідно із Законом «Про ринки капіталу»), механізми їх розміщення (аукціонний продаж через НБУ та Мінфін) та заходи, які підвищили їхню успішність. Особлива увага приділяється практичним аспектам: спрощенню процедур залучення інвестицій та їхній подвійній функції.

Ключові слова: облігації внутрішньої державної позики, захист прав інвесторів, фінансування оборони, правове регулювання.

Воєнні дії та пов’язані з ними витрати, зокрема задля підтримки армії, забезпечення оборони, відновлення інфраструктури та задоволення базових потреб населення, призвели до різкого зростання бюджетного дефіциту. Для покриття нагальних потреб уряд вдався до спеціальних випусків державних цінних паперів «військових» облігацій. В Україні в лютому–березні 2022 року державна влада започаткувала спеціальну процедуру випуску ОВДП цільового призначення (військових облігацій) з метою мобілізації ресурсів на потреби оборони. Ці інструменти поєднують дві групи проблем: з одного боку це надзвичайна потреба у грошових ресурсах, з іншого - необхідність забезпечення правових гарантій для інвесторів, підтримки довіри до держави і стабільності фінансового ринку [2].

В Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (ч. 3 ст. 16) зазначено, що ОВДП - це цінні папери, що підтверджують зобов’язання держави відшкодувати інвесторам їхню номінальну вартість із нарахуванням доходу [4].

Міністерство фінансів (Мінфін) України здійснює розміщення ОВДП через аукціонний продаж, який проводить Національний банк України, забезпечуючи своєчасне погашення та виплату відсотків за ними. Історично, для стабілізації економіки після кризи 2014-2015 років Україна, співпрацюючи зі Світовим банком, зіткнулася з проблемою невдалих аукціонів через розбіжності між граничним рівнем дохідності та ринковою ставкою. Дослідження виявило ключові проблемні зони, включаючи фрагментацію боргових інструментів та

однорідність контингенту інвесторів, який складався переважно з банків. Для вирішення цих проблем Мінфін налагодив комунікацію з інвесторами та почав розміщувати облігації за ринковими ставками, що значно підвищило успішність аукціонів. Згодом Україна створила правову базу для залучення нерезидентів, включно зі співпрацею з Clearstream, що дозволило іноземним інвесторам купувати ОВДП. Ці заходи, включаючи консолідацію цінних паперів та випуск облігацій-орієнтирів, посилили довіру до ринку внутрішнього боргу та його функціонування [1].

Постановою КМУ № 156 передбачено внутрішні запозичення на суму 400 млрд грн через поетапний випуск військових облігацій номіналом 1000 грн, зі ставкою 11 % річних і строком обігу до 15 років. Уже після перших п’яти аукціонів у березні 2022 р. Мінфін залучив понад 29 млрд грн і близько 12 млн дол. США, а власниками облігацій стали понад 3000 осіб. Такі результати свідчать про ефективність цього фінансового інструменту в умовах воєнного стану [3].

Водночас випуск військових ОВДП супроводжується спрощенням певних процедур. Постанова НБУ № 60 передбачає послаблення вимог щодо перевірки джерел походження коштів при купівлі військових облігацій, що дозволило прискорити процес залучення інвестицій. Перевагами такого рішення є економія часу та ресурсів банків, а також збільшення обсягів капіталу. Однак виникають питання щодо можливих ризиків порушення принципів протидії відмиванню коштів, визначених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом» [2].

Військові ОВДП мають подвійний характер, оскільки водночас забезпечують інвесторам дохід і допомагають покривати дефіцит бюджету. Їх привабливість зумовлена відсутністю податків на прибуток, брокерських комісій і необхідності підтвердження походження коштів. Крім того, з жовтня 2022 року придбати військові облігації можна через застосунок «Дія», що зробило інвестиції максимально доступними. Ці папери відзначаються низькими ризиками, адже держава гарантує повернення коштів і виплату доходу. Станом на березень 2024 року завдяки військовим ОВДП до бюджету залучено понад 545 млрд грн [5].

Інвестиції у військові облігації стали альтернативою банківським депозитам та інструментом диверсифікації ризиків. У 2023 році середня дохідність за гривневими військовими ОВДП становила 17–18 %, що перевищувало депозитні ставки більшості банків. Крім того, ці облігації мають високу ліквідність, оскільки їх можна продати на вторинному ринку в будь-який момент. Довіра до них підтримується участю провідних банків: «Ощадбанку», «Укргазбанку», «ПУМБу» та інших [5].

Висновок. Військові облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) виявилися винятково ефективним і багатофункціональним фінансовим інструментом в умовах воєнного стану в Україні. Вони не просто "латають дірки" в бюджеті, а демонструють здатність держави швидко адаптувати фінансову політику до екстремальних викликів, одночасно підтримуючи довіру інвесторів.

Військові ОВДП успішно поєднали надзвичайну потребу в ресурсах із забезпеченням високих фінансових гарантій для громадян та бізнесу, що є критичним для стійкості економіки. Завдяки відсутності податків, простоті доступу (зокрема через «Дію») та дохідності, що часто перевищує депозитні ставки, ці облігації стали надійним інструментом для диверсифікації ризиків та збереження капіталу. Спрощення процедур купівлі, хоч і прискорило залучення інвестицій, все ж таки вимагає пильної уваги до дотримання принципів протидії відмиванню коштів, аби не підірвати довгострокову довіру.

Загалом, досвід використання військових ОВДП свідчить про успішну мобілізацію внутрішнього капіталу та підтверджує, що навіть у найкритичніші часи фінансові ринки можуть бути використані для зміцнення національної оборони.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міністерство фінансів України. Офіційний вебсайт / ОВДП. Київ. URL: https://mof.gov.ua/uk/ovdp (дата звернення: 05.11.2025).

2. Петренко Г. О., Довгань Б. В. Щодо правового забезпечення випуску військових облігацій внутрішньої державної позики в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 267–270.

3. Про випуск облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації” : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2022 р. № 156. Київ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.11.2025).

4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text (дата звернення: 05.11.2025)

5. Шиманська О. П., Барановський Ю. С. Роль військових ОВДП в умовах війни. *Економіка та фінанси в сучасних умовах* : зб. наук. пр. Київ, 2025. Вип. 12. С. 196–198.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Сенчишина Марія Федорівна
студентка 3 курсу, 23 групи,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ АНТИКОРУПЦІЙНИХ РЕФОРМ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу впливу антикорупційних реформ на стабільність і прозорість фінансової системи України. У дослідженні розглянуто основні напрями державної антикорупційної політики, зокрема діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, НАБУ та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а також оцінено їхній вплив на ефективність управління державними фінансами. Для підготовки роботи було проведено аналіз українського та міжнародного законодавства, використано праці українських і зарубіжних науковців, а також аналітичні матеріали Міністерства фінансів України. Основний акцент зроблено на активному етапі антикорупційної реформи, котрий триває з 2014 року, під час якого було сформовано ключову нормативно-правову основу для регулювання діяльності органів, відповідальних за протидію корупції. Метою даної роботи є дослідження причинно-наслідкового зв'язку між запровадженням антикорупційних реформ і функціонуванням та розвитком фінансової системи України.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, фінансова система, фінансовий моніторинг.

Корупція, що пронизує всі сфери суспільного життя в Україні, завдає системної шкоди, гальмує реалізацію економічних реформ та знижує ефективність грошово-кредитної політики держави. Це масштабне явище сприяє зростанню тіньового сектору економіки та створює умови для фінансування протиправної діяльності. Взаємозв'язок між корупцією та легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, зумовлений необхідністю приховування незаконних джерел прибутку та їх подальшої інтеграції у легальний фінансовий обіг.

Спроби становлення нормативно-правої основи для протидії корупції відбувалися з самого початку української незалежності. Найпершим був Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» прийнятий 30.06.1993 року, який є чинним до сих пір, цей закон включив до переліку спеціальних державних органів по боротьбі з організованою злочинністю Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України, а також закріпив порядок взаємодії інших спеціальних органів (прокуратури, Служби Безпеки України та Національної Поліції України) [1]. У 2011 році було оприлюднено Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки, своєю ціллю стратегія визначала зниження рівня

корупції в Україні шляхом усунення причин її виникнення, запровадження превентивних механізмів, посилення законності та формування у громадян стійкого негативного ставлення до корупції як до суспільно небезпечного явища. Хоча Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки була важливим кроком у встановленні рамок антикорупційної політики, вона **не виявилася повністю успішною**, оскільки не забезпечила чітких індикаторів виконання і належного моніторингу її реалізації, що призвело до часткового виконання передбачених заходів.

Закон України «Про запобігання корупції», ухвалений 14.10.2014 року [2], став ключовим етапом у формуванні сучасної антикорупційної політики держави. Його прийняття було зумовлене необхідністю створення ефективної системи запобігання корупційним проявам, забезпечення відкритості діяльності посадових осіб та зміцнення довіри громадян до влади. Закон уперше запровадив обов'язкове електронне декларування доходів, чітко визначив коло суб'єктів відповідальності та механізми контролю за дотриманням антикорупційного законодавства. Разом з тим, Указом Президента України №808/2014 від 14.10.2014 року було утворено Національну раду з питань антикорупційної політики, основними завданнями якої визначено координацію дій органів державної влади у сфері запобігання та протидії корупції, підготовку пропозицій щодо вдосконалення антикорупційного законодавства та забезпечення моніторингу реалізації державної антикорупційної стратегії. На цьому етапі також розпочали своє існування спеціальні антикорупційні органи – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).

Найбільш тісно пов'язаним між фінансовою системою та антикорупційною політикою є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року [3]. Цей закон визначає правові та організаційні засади функціонування національної системи фінансового моніторингу, встановлює обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо виявлення, перевірки та повідомлення про фінансові операції, які можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням терористичної діяльності. Його положення спрямовані на забезпечення прозорості фінансових потоків, запобігання використанню фінансової системи для легалізації доходів, отриманих у результаті корупційних дій. Взаємозв'язок із антикорупційним законодавством полягає в тому, що цей нормативно-правовий акт створює ефективні механізми виявлення та блокування незаконних фінансових операцій,

які часто є наслідком корупційних правопорушень, тим самим підсилюючи загальну систему протидії корупції в державі.

Міжнародні документи також підтверджують значимість фінансового контролю як засобу боротьби з корупцією. А саме, в пункті 5 статті 8 Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 року зазначається, що держави-учасниці мають запроваджувати заходи та системи, які зобов'язують державних посадових осіб подавати відповідним органам декларації [4]. Такі декларації повинні містити відомості про позаслужбову діяльність, зайнятість, інвестиції, майнові активи, а також про значні подарунки чи доходи, що можуть свідчити про наявність конфлікту інтересів або отримання неправомірної вигоди.

Корупція має багато різних проявів, серед яких зловживання службовим становищем, хабарництво, кумівство, але прихильники ринкового підходу, порівнюючи її з тіньовими економічними процесами, розглядають корупцію як форму економічної поведінки, що виконує певні функціональні ролі у господарських відносинах та виступає своєрідною реакцією суспільства на недосконаліть економічної системи.

Корупція має серйозний вплив на фінансову систему нашої держави, який поширюється на інвестиційний клімат, на банківський сектор економіки, корупція в якому може сприяти розкраданню та шахрайству, що, в свою чергу, створює ризики для фінансової стабільності установ та може спричинити їх банкрутство або потребу у державній підтримці, яка підвищує навантаження на державний бюджет. Недостатній рівень регулювання та контролю у банківській сфері може спричинити фінансову кризу та поставити під загрозу її стабільність. Корупційні прояви у сфері кредитування порушують ефективність розподілу капіталу, позичальники без впливових зв'язків часто позбавлені можливості реалізувати перспективні фінансові проєкти, тоді як особи зі «зв'язками» отримують легший доступ до фінансування. Такі позичальники зазвичай характеризуються вищим рівнем неплатежів і, відповідно, нижчим відсотком повернення кредитів, що негативно позначається на загальній фінансовій стійкості.

Активна фаза антикорупційної реформи, що розпочалася у 2014 році, зумовила створення в Україні низки спеціалізованих антикорупційних інституцій та сформувала нормативно-правове підґрунтя для зосередження діяльності наявних правоохоронних органів на питанні протидії корупції. Ці заходи стали важливим етапом у побудові цілісної системи запобігання та протидії корупційним проявам, що безпосередньо впливають на фінансово-економічну безпеку України. Впровадження електронного декларування, посилення фінансового моніторингу та інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство створили передумови для підвищення підзвітності посадових осіб

і зниження рівня корупції. Важливою складовою у посиленні фінансової стабільності та забезпеченні сталого економічного розвитку може стати формування й впровадження цілісних антикорупційних стратегій та політики. На національному рівні мають бути запроваджені ефективні антикорупційні механізми, а також має бути забезпечено виконання обов'язків у сфері фінансово-економічної безпеки на рівні світових стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/conv#o80.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Скрипка Анастасія Валеріївна
студентка 23 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО РИНКИ КАПІТАЛУ З ДИРЕКТИВАМИ ЄС MIFID II ТА MIFIR: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА ЗАХИСТУ ІНВЕСТОРІВ

Анотація. Гармонізація законодавства України про ринки капіталу з директивами ЄС MiFID II та MiFIR є стратегічним етапом євроінтеграції, спрямованим на підвищення прозорості та стабільності фінансової системи. У тезах проаналізовано правові зміни, впроваджені Законом «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», з акцентом на механізми захисту роздрібних інвесторів. Досліджено імплементацію вимог щодо доторговельної та післяторговельної прозорості, а також функціонування механізму звітування про транзакції (Transaction Reporting). Особливу увагу приділено застосуванню принципів категоризації клієнтів, оцінки відповідності (Suitability) та доцільності (Appropriateness), а також принципу «Best Execution». Визначено, що попри успішну базову імплементацію, існують виклики, пов'язані з технічною готовністю фірм та необхідністю усунення правових прогалин для досягнення повної інтеграції.

Ключові слова. MiFID II, Ринки капіталу, Захист інвесторів, Гармонізація, Прозорість.

Гармонізація законодавства України про ринки капіталу з директивами Європейського Союзу MiFID II (Директива 2014/65/ЄС) та MiFIR (Регламент 600/2014) є критично важливим етапом євроінтеграційного курсу держави, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності, підвищення прозорості ринкових механізмів та надійного захисту інвесторів. Впровадження цих актів, що є «хребтом» європейського фінансового регулювання, вимагало від України не просто технічного копіювання норм, а глибокої структурної реформи, яка змінила філософію регулювання вітчизняного ринку [3].

MiFID II посилює нагляд за операторами ринків та уніфікує стандарти надання інвестиційних послуг, тоді як MiFIR, як Регламент прямої дії, встановлює жорсткі вимоги до звітності та прозорості. Основним інструментом імплементації цих стандартів в Україні став Закон «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який закріпив ключові концептуальні засади європейського права [4].

Аналізуючи правові зміни, слід відзначити дотримання фундаментальних принципів, зокрема категоризації клієнтів на роздрібних, професійних та правоздатних контрагентів. Віднесення клієнта до відповідної категорії визначає рівень правового захисту, який йому надається, причому роздрібні інвестори

отримують найвищий ступінь протекції, включаючи детальні вимоги до розкриття інформації про ризики та витрати. Правове забезпечення прозорості торгів, імплементоване через вимоги MiFIR, було реалізовано шляхом запровадження норм щодо доторговельної прозорості (pre-trade) **та** післяторговельної прозорості (post-trade)**,** що стосуються обов'язкового розкриття інформації про ціни, обсяги та фактично укладені угоди. НКЦПФР, як регулятор, отримала розширені повноваження щодо встановлення детальних вимог до звітів інвестиційних фірм, а також забезпечила функціонування механізму звітування про транзакції (Transaction Reporting)**,** що є критично важливим для моніторингу ринкових зловживань та інсайдерської торгівлі [2].

Щодо правових механізмів захисту інвесторів, українське законодавство містить імперативні вимоги до інвестиційних фірм щодо проведення оцінки відповідності (Suitability) та доцільності (Appropriateness)**.** Тест на відповідність застосовується при наданні індивідуальних консультацій або управлінні портфелем, вимагаючи встановлення фінансового становища, знань та інвестиційних цілей клієнта. Тоді як тест на доцільність спрямований на визначення рівня знань клієнта про ризики фінансового інструменту, що є обов'язковим для забезпечення обґрунтованості інвестиційних рішень роздрібного інвестора. Крім того, був імплементований принцип «Best Execution» (найкраще виконання), який зобов'язує інвестиційні фірми забезпечувати найкращий результат для клієнта, враховуючи ціну, швидкість, витрати та ймовірність виконання замовлення [1].

Незважаючи на значний прогрес, у процесі гармонізації виникають правові колізії та прогалини**,** зокрема щодо регулювання інструментів, які не мають прямої відповідності на українському ринку, а також щодо особливостей функціонування позабіржової торгівлі. Існують також значні виклики, пов'язані з технічною готовністю **та** кваліфікацією персоналу інвестиційних фірм, оскільки нові вимоги до звітності та внутрішнього контролю вимагають суттєвих інвестицій та зміни корпоративної культури [5].

Таким чином, гармонізація законодавства України з MiFID II та MiFIR є успішною на рівні базової імплементації, забезпечивши правові основи для підвищення прозорості через до- та післяторговельні механізми та значно посиливши захист роздрібних інвесторів. Проте, подальший розвиток і практичне застосування цих норм вимагає усунення наявних правових прогалин та зміцнення правозастосовної практики НКЦПФР для досягнення повної інтеграції та підвищення довіри до українського фінансового ринку в контексті європейського права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валько Л. А. Гармонізація законодавства України та ЄС у сфері захисту прав споживачів цифрових послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 2. № 86. С. 1-3. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.2.7. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320203 (дата звернення: 11.11.2025).

2. Киричук А. С., Шевчук Т. М. Гармонізація законодавства України та Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності. *Правничий вісник університету «КРОК»*. 2019. № 34. С. 1-2. URL: https://lbku.krok.edu.ua/krok-university-law-journal/article/view/198.

3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 34. Ст. 317.

4. Директива 2014/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС (MiFID II). Офіційний вісник Європейського Союзу. L 173. 2014. С. 349–496.

5. Регламент (ЄС) № 600/2014 Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 648/2012 (MiFIR). Офіційний вісник Європейського Союзу. L 173. 2014. С. 84–148.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Стрельник Вікторія Віталіївна
студентка 3 курсу, 5 групи
факультету прокуратури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню проблем фіскальної блокади ринку віртуальних активів (стейблкоїнів) в Україні, що виникають із правової колізії між недіючим Законом «Про віртуальні активи» та архаїчними нормами Податкового кодексу України. Авторка проаналізувала вимоги Регламенту ЄС MiCA та FATF (Travel Rule), оцінив ефективність чинних законодавчих ініціатив щодо оподаткування приросту капіталу та дослідила інституційні механізми (роль VASP як податкових агентів, необхідність підготовки до DAC8). Зроблено висновок про критичну необхідність модернізацію Податкового кодексу України шляхом запровадження помірної ставки оподаткування, закріплення ліцензованих VASP податковими агентами та забезпечення повної синхронізації фіскального контролю з європейськими стандартами для зміцнення фінансової безпеки.

Ключові слова: віртуальні активи, стейблкоїни, фіскальний комплаєнс, MiCA, податковий агент, AML/CTF, DAC8, VASP.

Фінансова система України переживає безпрецедентний трансформаційний етап, спричинений повномасштабною військовою агресією. В умовах дестабілізації традиційних механізмів та валютних обмежень, віртуальні активи (далі – ВА), зокрема стейблкоїни (USDT, USDC), еволюціонували з нішевого інструменту до критично важливого елементу економічної та волонтерської діяльності. Вони використовуються для швидких транскордонних переказів, збереження капіталу та збору коштів на потреби оборони.

Парадоксальність ситуації полягає в тому, що, незважаючи на їхнє активне використання, правове поле щодо ВА залишається фрагментарним і колізійним. Ключова проблема полягає у фіскальній блокаді ринку: прийнятий у 2022 році Закон України «Про віртуальні активи»[1] досі не введений в дію, оскільки його функціонування прямо залежить від внесення спеціальних змін до Податкового кодексу України (далі – ПК України). Ця недієвість призводить до несистемного оподаткування, веде до мільярдних оборотів у «сіру зону» та створює значні ризики для фінансової безпеки і AML/CTF комплаєнсу [3].

Необхідність гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема з Регламентом MiCA (Markets in Cripto-Assets) [2],

зумовлює актуальність теми у контексті євроінтеграційного курсу. Україна, як країна-кандидат, зобов'язана імплементувати ключові положення регламенту ЄС MiCA, який встановлює жорсткі вимоги до ліцензування та резервування стейблкоїнів. Також важливе місце займає підготовка інституційної бази для приєднання до міжнародних ініціатив податкової прозорості (DAC8).

Правова кваліфікація ВА є відправною точкою для визначення фіскального режиму. Історична класифікація Національного банку України ВА як «грошових сурогатів» є застарілою і такою, що унеможливлює адекватне оподаткування [4]. Стейблкоїни мають бути класифіковані як грошовий актив для цілей ПК України, відповідно до принципів закладених У MiCA. Регламент MiCA пропонує чітке розмежування на Токени електронних грошей (EMTs) та Токени, прив'язані до активів (ARTs), що дозволяє фіскальним органам застосовувати диференційовані режими.

Правова колізія полягає в тому, що відсутність спеціальних норм у ПК України змушує податкові органи застосовувати загальні правила, які: не враховують принцип приросту капіталу (оподатковують усю суму транзакцій), та створюють проблему юридичного документування витрат на придбання ВА, що є економічно не обґрунтованим і сприяє ухиленню. Гармонізація з MiCA є функціональною необхідністю, оскільки лише чітка класифікація забезпечує справедливу базу оподаткування. Цей вакуум призводить до того, що держава не може збирати ПДФО та військовий збір з мільярдних оборотів, а транскордонні операції активно використовуються для нелегального виведення капіталу таким чином, гармонізація з MiCA є функціональною необхідністю для встановлення справедливої бази оподаткування та подолання фіскальної кризи.

Ефективність податкового адміністрування ВА прямо залежить від їхньої регуляторної прозорості. Тому регуляторна модернізація є функціональною основою фіскального комплаєнсу.

Критичним елементом є забезпечення AML/CFT комплаєнсу [3]. Без належної ідентифікації клієнтів (KYC) та впровадження норм FATF, зокрема Travel Rule (правила обміну даними про учасників транзакції при переказах), податкові органи фізично не можуть ідентифікувати платника податків та відстежити джерело доходу. Це робить AML - комплаєнс прямою передумовою фіскального комплаєнсу. Вимоги MiCA щодо ліцензування та пруденційного нагляду створюють інституційну базу для податкового контролю, оскільки зобов'язують ліцензованих VASP вести прозору, аудитовану звітність. Ця звітність, зокрема щодо резервування стейблкоїнів [2], унеможливлює використання фіктивних даних для податкової оптимізації.

Належне впровадження регуляторної модернізації неможливе без чіткого інституційного забезпечення та інтеграції у міжнародні правові механізми. По-

перше, для усунення регуляторного арбітражу та забезпечення прозорості ринку критично важливим є чітке розмежування повноважень між Національним банком України (регулювання EMT та платіжних функцій) та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (регулювання ART та інвестиційних функцій). Ці регулятори, попри своє розмежування, повинні забезпечити синхронізований доступ до звітності ліцензованих VASP, що є ключовим для ефективного фіскального моніторингу. По-друге, традиційні методи податкового адміністрування є неефективними проти децентралізованих активів, що вимагає впровадження технологічних рішень: VASP мають використовувати RegTech для автоматизованого обчислення податків (як податкові агенти), а фінансові органи – SupTech (інструменти моніторингу блокчейну) для виявлення підозрілих транзакцій.

Повна фіскальна прозорість ВА вимагає не лише внутрішніх змін, але й інтеграції у міжнародну систему обміну податковою інформацією. Україна, як кандидат на членство в ЄС, має підготувати законодавчу базу для приєднання до Директиви ЄС DAC8. Ця директива передбачає автоматичний обмін податковою інформацією між юрисдикціями щодо операцій з криптовалютами. Імплементація DAC8 є критично важливою, оскільки вона дозволить українській податковій службі отримувати дані про доходи своїх резидентів, які торгують ВА на європейських платформах. Таким чином, інституційна готовність до DAC8 та технологічна модернізація є завершальними ланками, що зв'язують фінансову безпеку, податковий комплаєнс та євроінтеграційні зобов'язання України.

Отже, фіскальна модернізація законодавства щодо віртуальних активів є необхідною умовою для посилення фінансової безпеки та виконання євроінтеграційних зобов'язань України. Основною проблемою залишається правова колізія між недіючим Законом України «Про віртуальні активи» та застарілими нормами Податкового кодексу, що блокує оподаткування приросту капіталу й спричиняє бюджетні витрати. Вирішення потребує запровадження помірного податкового режиму та закріплення статусу VASP як податкових агентів. Ці зміни мають супроводжуватися імплементацією стандартів MiCA і FATF, розвитком AML-комплаєнсу та інституційної інфраструктури, включно з RedTech/SupTech рішеннями і підготовкою до участі в ініціативі DAC8. Комплексний підхід забезпечить перехід ринку ВА від «сірої зони» до прозорої моделі оподаткування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 38. Ст. 11.

2. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. *Official Journal of the European Union*. 2023. L 150. P. 40–205.

3. Recommendations : The FATF Standards. *Financial Action Task Force*. URL: https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/Fatf-recommendations.html. (Дата звернення: 30.10.2025).

4. Степаненко О. Правове регулювання криптовалют в Україні: актуальні проблеми та перспективи. *Право України*. 2023. № 5. С. 45–52.

5. International Regulation of Crypto-asset Activities : Final report. *Financial Stability Board (FSB)*. 2023. 58 p. URL: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P111023.pdf. (Дата звернення: 30.10.2025).

6. Aidoo S. Cryptocurrency and Sanctions Evasion: Stablecoins, Mixers, and the Role of Blockchain Forensics. *ResearchGate*. 2024. 25 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/393687826_Cryptocurrency_and_Sanctions_Evasion_Stablecoins_Mixers_and_the_Role_of_Blockchain_Forensics. (Дата звернення: 20.10.2025).

7. ВАКС арештував 1,5 мільйона доларів криптоактивів, які знайшли у ексголови Держспецзв'язку. *Судово-юридична газета*. 2023. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/287041-vaks-arestoval-15-milliona-dollarov-kriptoaktivov-naydennykh-u-eks-predsedatelya-gosspetssvyazi. (Дата звернення: 30.10.2025).

8. Шевченко С. Регулювання криптоактивів: європейський досвід та українські перспективи. *Фінансове право*. 2023. № 2. С. 60–67.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Тамарян Арсен Арменович
студент 2 курсу, 5 групи
факультету прокуратури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто особливості реформування податкової системи України в контексті європейської інтеграції. Проаналізовано основні напрями гармонізації національного податкового законодавства з нормами та стандартами Європейського Союзу. Акцентовано увагу на проблемах недовіри суб'єктів господарювання до податкової системи, значному рівні тіньової економіки та корупційних ризиках. Розкрито необхідність створення незалежного органу фінансових розслідувань для забезпечення податкової безпеки держави.

Ключові слова: податкова система України, європейська інтеграція, гармонізація податкової політики, податкова безпека, фінансові розслідування, тіньова економіка, податкове законодавство ЄС, податкова реформа.

Питання доцільності інтеграції України до Європейського союзу (далі – ЄС) наразі є безспірним. Серед важливих складових цього процесу є узгодження податкової політики України з регламентами на нормами ЄС. Сучасні практики вважають, що гармонізація податкової системи має відбуватися через досвід європейських країн. Податкова система це – сукупність податків, а також методів і форм їх побудови. Практика європейських країн демонструє, що успішне впровадження податкових реформ можливе лише за умови повного розуміння механізму оподаткування та постійного вдосконалення підходів до їх застосування. З огляду на це, реформування податкової системи в Україні має бути не лише законодавчою зміною, а й постійним процесом адаптації, до сучасних викликів. Питанням актуальності даної проблематики займалися: О. А. Марущак, А. В. Гречко, І. Є. Галущак, О. В. Іванова, А. А. Чинчик, та інші.

Одним із ключових завдань Євроінтеграційних прагнень України є гармонізація національної податкової системи з регламентами та стандартами ЄС, однак даний процес залишається складним і суперечливим. Велика кількість суб'єктів господарювання не сприймає сплату податків своїм громадським обов'язоком, а вважають це своїм примусомим тягарем, який на них покладає держава. Науковець О. А. Марущак у своїх дослідженнях зазначає що сучасна практика господарювання свідчить що підприємства часто відповідають перевагу діяльності в тіні, аніж прагненню здобути статус «зразкового платника

податків» [1 с. 607]. Це твердження підкреслює глибину недовіри бізнесу до податкової системи та її недостатню ефективність як стимулятора.

Податкові ризики виступають невід'ємною складовою системи податкової безпеки держави. На сучасному етапі Україні найбільше загрожує такі чинники, як зростання державного боргу, тіньова економіка та прояви корупції. Необхідність реформування для подальшого врегулювання даної проблеми пропонує науковець Федірко Н. Він вважає, що саме для цього необхідно створити єдину незалежну Службу фінансових розслідувань, яка поєднує функції й повноваження інших підрозділів, що займаються розслідуванням фінансових злочинів [2 с. 278]. Ця позиція акцентує увагу на тому, що для успішної євроінтеграції у фінансовій сфері є створення незалежного фінансового органу, який би здійснював розслідування економічних злочинів. Це відповідає моделі, прийнятій у багатьох країнах ЄС, де боротьба з економічними злочинами є консолідованою. Єдиний орган зможе засередити всі сили для протидії схемам ухилення від податків.

Європейський підхід зосереджує увагу на збалансованому навантаженні, забезпеченні чесної конкуренції та стабільності економічного розвитку. Саме тому важливим є вивчення досвіду ЄС у сфері удосконалення податкового механізму. Науковці Н. Головай та С. Бей наголошують, що основін напрями прогресивних змін у податковій політиці ЄС передбачали заходи з розширення податкової бази через скасування неефективних податкових пілг, спрощення процедур справляння податків на додану вартість, зниження податкового тягаря на працю та його збільшення на споживання, майно та забруднення навколишнього середовища. Також було розроблено низку рекомендацій щодо дій проти ухилиння сплати податків. [2 с. 278]. Наведена позиція науковців фактино є програмою дій для України у сфері податкової гармонізації. Вона чітко окреслює перехід від суто фіксального до регуляторного оподаткування, яке стимулює бажану економічну поведінку.

Податкова система України перебуває на етапі активної трансформації, спрямованої на гармонізацію з податковим стандартами ЄС. Участь у європейському просторі в умовах глобалізації та змін у міжнародному оподаткуванні вимагає створення ефективної податкової системи. Ефективність податкової політики забезпечить вирішення ключових завдань, які стоять перед державою, зокрема покращення механізмів оподаткування та збільшення податкових надходжень до бюджету [1 с. 209]. Для України, в контексті євроінтеграційних прагнень, особливо важливим є вивчення практичного досвіду адаптації податкових систем країн, які нещодавно приєдналися до ЄС та мають схожу економічну природу. Тому важливо враховувати ці тенденції, щоб зробити податкову систему більш ефективною та стабільною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марущак О. А. Актуальні питання гармонізації податкового законодавства України до вимог Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. С. 605–610.

2. Федірко Н. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник тез доповідей Студентської науково-практичної конференції ТНЕУ. Тернопіль, 2018. С. 277-279.

3. Бей С., Головай Н. Гармонізація податкової політики України в умовах євроінтеграції: виклики, можливості та перспективи. Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2024. С. 77–81.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Трибо Анастасія Віталіївна
студентка 3 курсу, факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ З НОРМАМИ ЄС

Анотація. Наукова робота присвячена для аналізу напрямків гармонізації банківського регулювання України з нормами ЄС, їх спільні риси та відмінності. Автор проаналізував чине законодавство та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: адаптація, механізм, фінансові послуги, системи.

Гармонізація банківського регулювання України з нормами Європейського Союзу є процесом для адаптації національного законодавства, який був закріплений підписанням Закону України № 1678-VII «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхнім державними-членами, з іншої сторони».

Стаття 133 Угоди зазначає, що Україна взяла на себе обов'язок забезпечити поступове приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до acquis ЄС. Тим самим, Сторони визнають важливість наближення чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Угода регулює розвиток ринку фінансових послуг і так стаття 125 встановлює "фінансову послугу" як будь-яку послугу фінансового характеру від постачальника.

Гармонізація не є простим механізмом, бо це складний процес адаптації, який вимагає врахування особливостей української фінансової системи, її економічної ситуації та можливостей. Особливо це важливо, коли Україна стикнулася з воєнним конфліктом та необхідністю відновлення економіки.

1. Впровадження стандартів Базельського комітету (Basel III і законодавство України)

В Україні ці стандарти закріплені в Постанові « Про затвердження Інструкцій про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368, що затверджує мінімальні вимоги до капіталу, ліквідності LCR та NSFR.

В Європейському Союзі такі вимоги містяться в Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 575/2013.

Схожість полягає в тому, що є:

- встановлення мінімального розміру власного капіталу та буферів капіталу;

- застосування коефіцієнта короткострокової ліквідації LCR;

- формування резерву та розрахунок ризиків.

Відмінність в тому, що в ЄС більш ширший спектр буферів капіталу, тоді як Україна застосовує поступовий підхід. З одного боку це дає банку час для адаптації, але може затримати укріплення системи. Ще одна із відмінностей в тому, що є невелика різниця в мінімальному розмірі капіталів, бо в Україні вона трішки менша ніж в ЄС.

2. Запровадження вимог до корпоративного управління банків (Директива 2013/36/ЄС та ЗУ « Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи»)

Спільні елементи: обидві системи зазначають про необхідність створення спеціальних комітетів (з ризиків, аудиту, нагляду тощо), які консультують органи управління; підвищені вимоги до ділової репутації керівника; встановлення чітких обов'язків членів органів управління: активний нагляд за ризиками, стратегічні рішення. Вони несуть відповідальність за рішення, які прийняті в рамках їх компетенції.

Відмінності: - ЄС вживає жорсткі механізми відповідальності щодо керівників банку, а в Україні вони менше уточнені.

3. Платіжні послуги та відкрита банківська система (PSD2 та ЗУ «Про платіжні послуги»).

Обидва закону вимагає чіткої інформації щодо термінів виконання операцій та інформування споживачів про комісії та інші надані послуги.

Розбіжність цих законодавств в тому, що хоча є регулювання електронними грошима, але українська нормативна база на практиці менш розвинена в крипто-активах та нових цифрових платіжних засобах, які розвиваються в ЄС.

Отже, гармонізація банківського регулювання України з нормами ЄС є довгостроковим процесом, який спрямований на формування стабільності та конкурентної фінансової системи, яка дає позитивні результати, але потрібно детальнішої роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1030

2. Ментух Н. Ф., Шевчук О. Р. (2016). Гармонізація законодавства України про фінансові послуги з правовим Європейського Союзу в рамках угоди

про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6823/1/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%85%20%D0%9D..pdf.

3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 575/2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_043-13#Text.

4. Про платіжні послуги: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Тупицька Аліна Русланівна
студентка 3 курсу
факультету Слідчої та детективної діяльності
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВИКЛИКИ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ТА РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Анотація. У роботі розглянуто сучасні виклики, з якими стикається фінансова система України, а також основні напрями її реформування в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Проаналізовано вплив війни на макроекономічну стабільність, інфляційні процеси, банківський сектор і державні фінанси. Окрему увагу приділено ролі Національного банку України у стабілізації валютного ринку, реформам у сфері оподаткування та державного бюджету, а також крокам, спрямованим на відновлення довіри до фінансових інституцій. Визначено перспективи розвитку фінансової системи в контексті майбутньої інтеграції до європейського фінансового простору. Зроблено висновок, що успішність реформ залежить від поєднання внутрішньої політичної стабільності, міжнародної підтримки та системного впровадження цифрових і антикорупційних механізмів у фінансову сферу.

Ключові слова: фінансова система України, реформи, виклики, банківський сектор, державний бюджет, податкова політика, макроекономічна стабільність, євроінтеграція, цифровізація, фінансова безпека.

Фінансова система будь-якої держави є складним механізмом, що забезпечує стабільність економіки, розподіл ресурсів, розвиток підприємництва та соціальну підтримку населення. Для України, яка з 2022 року живе в умовах повномасштабної війни, функціонування фінансової системи стало справжнім випробуванням на міцність. Війна спричинила масштабні руйнування інфраструктури, різке скорочення виробництва, падіння експорту, зростання державного боргу та бюджетного дефіциту. Проте, попри всі труднощі, країна продовжує проводити реформи у фінансовій сфері, модернізуючи державне управління, банківський сектор і систему регулювання ринку капіталів.

Після початку повномасштабної агресії економіка України пережила безпрецедентний шок: валовий внутрішній продукт скоротився майже на третину, інфляція у 2022 році перевищила 26 %, а значна частина промислових і логістичних потужностей була зруйнована або опинилася в зоні бойових дій. Експорт знизився майже на 35 %, що поставило під загрозу стабільність валютного ринку й фінансового балансу держави [2]. Разом з тим уряд і Національний банк змогли уникнути фінансового колапсу завдяки запровадженню антикризових заходів і міжнародній допомозі. Була стабілізована банківська система, забезпечено безперебійне функціонування платіжної інфраструктури, збережено довіру населення до національної валюти та банківських вкладів.

Банківський сектор, попри величезні ризики, продемонстрував стійкість. Депозитна база не зазнала критичного відтоку, а найбільші банки залишилися платоспроможними. Проте системні проблеми не зникли. Українські банки мають високий рівень непрацюючих кредитів, особливо у державному секторі. Частка таких активів у 2023 році перевищувала 30 %, що свідчить про необхідність подальшого очищення балансів і реструктуризації заборгованостей [1]. Крім того, у воєнних умовах комерційні банки не поспішають відновлювати кредитування бізнесу, особливо малого й середнього. Нестача інвестицій і обмежений доступ підприємців до фінансування гальмують економічне відновлення.

Ще однією серйозною проблемою є надмірна частка державної власності у банківській системі. Більше половини активів перебуває під контролем держави, що створює ризики політичного впливу й знижує конкуренцію. Для підвищення ефективності необхідна поступова приватизація державних банків, запровадження сучасних стандартів корпоративного управління та незалежного нагляду.

Регуляторна система також має свої слабкі сторони. Сфера фінансового контролю в Україні залишається фрагментованою: окремі функції виконують Національний банк, Міністерство фінансів і Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Через це іноді виникають дублювання повноважень і суперечності, що уповільнюють прийняття рішень. В умовах війни, коли держава має реагувати швидко, така неузгодженість створює додаткові ризики для стабільності ринку.

Фінансова система стикається і з проблемою значного бюджетного дефіциту. Основні державні витрати спрямовуються на оборону, соціальну підтримку населення та відновлення критичної інфраструктури. Ці потреби не можуть бути забезпечені виключно внутрішніми ресурсами, тому Україна значною мірою залежить від зовнішньої фінансової допомоги партнерів – Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Така залежність є необхідною в короткостроковій перспективі, але водночас створює ризики для фінансового суверенітету. Країна повинна поступово формувати власні механізми стабільного фінансування бюджету та розвитку економіки [4].

Незважаючи на складні обставини, українська влада проводить системні реформи у фінансовому секторі. У 2023 році Національний банк, Міністерство фінансів і профільні комісії затвердили оновлену стратегію розвитку фінансового сектору, адаптовану до воєнних умов. Основна її мета – збереження макроекономічної стабільності, відновлення довіри до фінансових інститутів,

розширення доступу до фінансових послуг та поступова інтеграція у європейський фінансовий простір.

Особлива увага приділяється зміцненню банківської системи. Регулятор підвищив вимоги до капіталізації банків, удосконалив механізми контролю за ризиками та ліквідністю, запровадив нові правила щодо формування резервів. Водночас держава розробляє програми стимулювання кредитування, зокрема через надання державних гарантій для бізнесу та аграрного сектору. Завдяки цьому вдається поступово відновлювати економічну активність навіть у складних регіонах.

Реформи торкнулися і фінансового ринку. Україна робить кроки до створення повноцінної інфраструктури ринку капіталу, включно з удосконаленням діяльності депозитарних систем, розвитком фондового ринку, поліпшенням корпоративного управління в компаніях і підвищенням прозорості фінансової звітності. Важливим елементом цих змін є гармонізація законодавства з нормами Європейського Союзу. Це дозволить у майбутньому інтегрувати український фінансовий сектор до європейського простору, залучати інвестиції та відкривати нові джерела капіталу.

Розвиток фінансової системи нерозривно пов’язаний із боротьбою з корупцією та підвищенням прозорості державного управління. Міжнародні партнери неодноразово наголошували, що стабільність фінансів неможлива без довіри до інститутів влади. Тому важливо забезпечити незалежність антикорупційних органів, відкритість бюджетних процесів, прозоре управління державними активами й ефективний контроль за їхнім використанням.

Результати реформ поступово стають відчутними. Банківська система зберігає прибутковість, інфляція стабілізувалася, а частка проблемних кредитів поступово знижується. Довіра до банків зростає, збільшується обсяг депозитів і безготівкових операцій. Україна успішно виконує більшість пунктів фінансової стратегії, розробленої спільно з міжнародними партнерами, і демонструє здатність підтримувати макроекономічну рівновагу навіть в умовах війни.

Однак виклики залишаються серйозними. Потрібно активізувати кредитування реального сектору, розширювати можливості для інвестицій, удосконалювати законодавство у сфері ринку капіталу, забезпечувати незалежність регуляторів. Необхідно також реформувати систему державних банків, перетворюючи їх на ефективні, конкурентні інституції, які здатні діяти на рівних умовах із приватними фінансовими установами [3].

Майбутнє фінансової системи України залежить від здатності держави і надалі проводити послідовну політику реформ. У найближчі роки важливо зосередитися на кількох ключових напрямках: зменшенні частки проблемних кредитів, розвитку довгострокового інвестування, інтеграції з європейським

фінансовим ринком, зміцненні інституційної спроможності регуляторів та підвищенні довіри громадян до фінансових установ.

Україна має значний потенціал для економічного зростання, і саме фінансовий сектор може стати головним рушієм відновлення після війни. За умов стабільної політики, ефективного управління і підтримки міжнародних партнерів фінансова система здатна перетворитися з інструменту виживання на механізм розвитку. Це вимагатиме часу, послідовності й професійного підходу, але успішна реалізація реформ відкриє шлях до інтеграції у європейську економіку та забезпечить довгострокову фінансову стійкість держави [4].

Отже, сучасні виклики, перед якими стоїть фінансова система України, є надзвичайно складними, проте вони одночасно створюють умови для глибоких перетворень. Війна змусила державу переосмислити принципи управління, посилити контроль над фінансами і зробити акцент на прозорості та відповідальності. Реформи у банківському секторі, системі державних фінансів і ринку капіталів формують основу для відновлення економіки та подальшої інтеграції до європейського фінансового простору. Від того, наскільки ефективно буде реалізовано ці зміни, залежить фінансова стабільність, добробут громадян і майбутнє України як сучасної, конкурентоспроможної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний банк України. *Річний звіт НБУ за 2024 рік.* Київ: НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua.

2. Міністерство фінансів України.Бюджетна декларація на 2025–2027 роки. Київ: Мінфін, 2024. URL: https://mof.gov.ua.

3. Ukraine Economic Update, Spring 2025. Washington, D.C.: The World Bank, 2025. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine.

4. Ukraine Facility: Economic and Financial Reforms Report 2025. Brussels: European Commission, 2025.URL : https://ec.europa.eu.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Шевченко Софія Вадимівна
студентка 23 групи, 3 курсу,
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ КЛІЄНТІВ

Анотація. Наукова робота присвячена всебічному дослідженню впливу повномасштабної військової агресії російської федерації на банківську систему України, всебічному аналізу наслідків та шляхів відновлення довіри. Дослідження, проведені на основі вітчизняних наукових робіт, а також чинного законодавства та фактичних кроків, вжитих банківськими установами та регуляторними органами в умовах воєнного стану.

Ключові слова. Банківська система, воєнний стан, фінансова стійкість, довіра вкладників, Національний банк України.

Збройна агресія російської федерації стала безумовно складним випробуванням для фінансової стабільності України за останні роки, особливо для її банківської системи. Тиск зовнішніх чинників вимагав оперативних і рішучих дій з боку Національного банку та Кабінету Міністрів України. Це спричинило запровадження воєнного стану та внесення істотних змін до чинного законодавства, які були спрямовані на підтримання ліквідності, достатнього рівня капіталу та довіри клієнтів. У результаті Національний банк опинився в центрі боротьби за фінансову стійкість країни, зіткнувшись із низкою серйозних проблем.

На основі наукових робіт вітчизняних експертів у цій галузі, а саме Н. О. Дорошенка, А. О. Бакланової та І. І. Правдиковської в даній сфері, можна визначити, що найважливішими викликами є:

- інформаційно-психологічні операції ворога та впливові дії для поширення чуток про девальвацію або крах фінансової системи. Вони спрямовані на те, щоб спровокувати панічний попит на іноземну валюту серед загального населення, виснажуючи існуючі золотовалютні резерви НБУ та змушуючи останніх до інтервенцій [1];

- пошкодження критичної інфраструктури та виробничих потужностей і технічна нестабільність у логістиці знижують ВВП і зменшують податкові надходження, що може призвести до великого дефіциту державного бюджету, частина якого буде покрита інтервенціями НБУ, посилюючи інфляційні тенденції [1];

- організовані кібератаки на СЕП та ІТ-системи комерційних банків, спрямовані на відключення платіжних інфраструктур та блокування транзакцій і платежів, що викликає нестабільність фінансового сектору [1];

- дезінформаційні повідомлення про відсутність ефективності управління НБУ з використанням інформаційно-пропагандистських ресурсів. Такі заходи спрямовані на дестабілізацію довіри до гривні та надання доказів неспроможності НБУ утримувати цінову стабільність, що призводить до відтоку грошей з банківської системи в іноземну валюту або небанківські інструменти [1].

Для підтримки банківської системи НБУ запровадив низку адміністративних та регуляторних заходів. Ключовим документом стала Постанова Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [2], що визначає особливості функціонування банків, системи електронних платежів та валютного ринку. Одним із заходів, визначених О. О. Матусевичем та О. О. Сербіним, було забезпечення належного рівня ліквідності банківської системи, що дозволило б комерційним банкам вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами навіть у періоди підвищеної нестабільності. НБУ разом з КМУ також запровадили заходи щодо реструктуризації кредитів, продовження платіжних операцій та відстрочення платежів між підприємствами, які постраждали від війни. Це зменшило ризики для банків і встановило рівень довіри клієнтів. Важливо зазначити, що протягом перших місяців повномасштабного вторгнення пріоритетними цілями НБУ були дії, спрямовані на забезпечення безпеки, цінової стабільності та рівнів зайнятості.

Для підтримки ліквідності та платоспроможності банків НБУ активно використовував інструменти рефінансування, надаючи термінову допомогу установам, які стикнулися з нестачею коштів. Регулятор також пом'якшив тимчасові умови капіталу та ліквідності, з огляду на винятковий характер ситуації [3, с. 50]. Згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб" (далі "Закон України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб") [4], стабільність була підвищена у фонді гарантування вкладів фізичних осіб. Ми вважаємо, що даний закон містить два важливі аспекти: (1) ліміт гарантії банківського вкладу був підвищений до 600 тисяч гривень; та (2) гарантування 100% усіх вкладів (включаючи фізичних осіб-підприємців) у період воєнного стану та три місяці після його скасування або припинення. Таким чином, можна вважати, що дані норми відіграли ключову роль у збереженні довіри вкладників.

Окрім прямих фінансових гарантій, важливим елементом забезпечення сталого розвитку банківського сектору в умовах війни стало зосередження на доступності послуг як у фізичному, так і в цифровому вимірах [5]. Підтримка цілодобової роботи мобільних додатків та збереження функціонування мережі відділень у відносно безпечних регіонах відігравали важливу роль, створюючи у клієнтів впевненість, що система залишається дієздатною. При цьому забезпечення функціонування системи міжбанківських розрахунків було критично важливим для підтримання економічних зв'язків та обробки грошових потоків. Стійкість цифрової інфраструктури, що ґрунтується на сучасних законодавчих вимогах до кібербезпеки, забезпечила безперервність операцій, таких як платежі, зарплатні проєкти та соціальні виплати, попри постійні кіберзагрози.

Ми також вважаємо, що сфера довіри повинна підтримуватися прозорою комунікацією з боку регулятора (Національного банку України). Оскільки інформовані та публічні рішення, прийняті на регулярній основі щодо поточного стану сектора, та введені тимчасові обмеження мінімізують поширення чуток і фейків, які можуть дестабілізувати ситуацію. Саме така стратегія, на нашу думку, стала ключем до подолання першої хвилі цих викликів і значно зміцнила основу для майбутнього відновлення, стабільності та розвитку української економічної системи в умовах воєнного стану. Також варто відзначити, що НБУ відкликав усі ліцензії та ліквідував банки країни-агресора з початком повномасштабного вторгнення: АТ "Міжнародний резервний банк", 100% власником якого є ПАТ "Сбербанк Росії" та ПАТ "Промінвестбанк", 99,77%, також належить "ВЕБ.РФ" [6]. Одним із результатів цієї політики стало повна дерусифікація банківської галузі. З нашої точки зору, НБУ сигналізував про готовність держави захищати свої фінансові інтереси, і це підвищило довіру до системи серед вкладників.

Отже, військова агресія Російської Федерації створила безпрецедентні виклики для банківської системи України, які вимагали своєчасних і рішучих дій для вирішення. Адміністративні, регуляторні та комунікаційні заходи дозволили Національному банку України підтримувати фінансову стабільність та підвищувати довіру вкладників банків. Така адаптивність і стійкість банківського сектору стають критично важливими для збереження економічної життєздатності України в умовах воєнного стану та подальшого відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правдиковська І., Дорошенко Н. О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений.* 2022. № 9. С. 150–153.

2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text (дата звернення: 07.11.2025).

3. Дорошенко Н.О., & Бакланова А.О. (2022). Банківська система України за період воєнного стану: виклики і здобутки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (103), 48-56.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#n88 (дата звернення: 07.11.2025).

5. Матусевич О., Сербія О. Сталий розвиток банківського сектору в Україні в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 13. С. 98–106.

6. Пацула О., Наконечна Н. Аналіз стійкості банківської системи України у період воєнного стану. *Науковий вісник.* 2023. С. 62–67.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Долженко Дмитро Миколайович
студент 3 курсу, 1 група
факультету прокуратури
НЮУ імені Ярослава Мудрого

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА І РЕГУЛЮВАННЯ: НАПРЯМИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають у сфері податкового законодавства та націлена на дослідження методів модернізації податкової системи. Автор проаналізував чинне законодавство та зробив певні висновки.

Ключові слова: модернізація податкового законодавства, цифровізація фіскального адміністрування, гармонізація національного податкового законодавства, фіскальна децентралізація.

Сучасний етап розвитку фінансово-правових відносин в Україні характеризується активним процесом оновлення податкового законодавства, що зумовлено як внутрішніми потребами держави у підвищенні ефективності фіскальної політики, так і зовнішніми зобов'язаннями у контексті євроінтеграції. Модернізація податкової системи виступає ключовим чинником забезпечення фінансової стабільності, конкурентоспроможності економіки та справедливого розподілу податкового навантаження.

У широкому розумінні модернізація податкового законодавства означає не лише оновлення нормативно-правової бази, а й адаптацію її до сучасних викликів цифрової економіки, глобалізації фінансових потоків та потреб суспільства у прозорості й справедливості. Вона охоплює як технічний аспект (спрощення адміністрування податків, електронізація процедур), так і концептуальний — переосмислення принципів податкової політики з позицій сталого розвитку, рівності та правової визначеності [1].

Одним із ключових напрямів сучасної податкової модернізації є цифровізація фіскального адміністрування. Впровадження електронних сервісів, зокрема е-кабінету платника податків, системи електронного документообігу, автоматичного обміну податковими даними, сприяє підвищенню рівня податкової дисципліни та зниженню рівня ухилення від оподаткування. З іншого боку, ці процеси вимагають удосконалення правового регулювання захисту персональних даних, кібербезпеки та юридичної відповідальності за електронні порушення у сфері оподаткування.

Не менш важливою є тенденція гармонізації національного податкового законодавства з нормами права Європейського Союзу. Україна, ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов'язання щодо приведення системи оподаткування у відповідність до стандартів acquis communautaire. Йдеться насамперед про узгодження ставок і механізмів ПДВ, податку на прибуток підприємств, запровадження принципу BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) для боротьби з агресивним податковим плануванням транснаціональних корпорацій [2]. У цьому контексті особливого значення набуває забезпечення стабільності податкових правил і прогнозованості регуляторної політики, що є визначальними умовами для залучення іноземних інвестицій.

Важливо також відзначити, що модернізація податкового законодавства неможлива без реформування підходів до податкової справедливості. Суспільний запит на соціально орієнтовану податкову політику передбачає не лише зниження тиску на малий та середній бізнес, а й посилення прогресивності системи оподаткування. Реформа має бути спрямована на усунення дисбалансів у податковому навантаженні, підвищення ефективності адміністрування майнових податків та удосконалення механізмів контролю за трансферним ціноутворенням.

Значним викликом залишається питання фіскальної децентралізації. Передача податкових повноважень місцевим органам влади покликана забезпечити фінансову самостійність громад, однак потребує збалансування між інтересами центру і регіонів. Важливо, щоб процес модернізації не призвів до розбалансування міжбюджетних відносин чи зниження рівня соціальної захищеності населення. Саме тому модернізаційні зміни мають супроводжуватись чітким фінансово-правовим моніторингом та запровадженням механізмів оцінки податкових ризиків.

В українських реаліях модернізація податкового законодавства також стикається з проблемами правової визначеності та стабільності норм. Часті зміни у Податковому кодексі України знижують довіру платників податків до держави, створюють ризики правової колізійності та ускладнюють планування господарської діяльності. Тому важливим напрямом реформ має бути систематизація податкових норм, кодифікація підзаконних актів та забезпечення єдності правозастосовної практики.

Підсумовуючи, модернізація податкового законодавства України — це комплексний і безперервний процес, який має поєднувати технічні, інституційні та ціннісні аспекти. Її ефективність залежить від узгодження реформ із принципами верховенства права, стабільності, пропорційності та справедливості. Тільки за умови формування прозорої, стабільної та адаптивної

податкової системи можливе досягнення стратегічної мети — побудови фінансово спроможної, конкурентної та соціально відповідальної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

2. OECD. *Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) – Action Plan*. Paris: OECD Publishing, 2022. URL: https://www.oecd.org/en/topics/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html.

Науковий керівник: ***Галинська Каріна Юріївна***, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Міхач Олена Теодорівна
здобувачка ступеня вищої освіти
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. В роботі проведено дослідження повноважень Державної аудиторської служби України при забезпеченні дотримання бюджетного законодавства в умовах цифровізації економіки. Проаналізовано законодавство, судова практика та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: фінансовий контроль, цифровізація, бюджетні кошти, фінансова дисципліна, уповноважені суб'єкти, бюджетне законодавство.

Порушення бюджетного законодавства об'єктивно наявне негативне соціальне явище, яке має вплив на функціонування всієї фінансової системи держави, вимагає посилення контрою за додержанням бюджетного законодавства уповноваженими суб'єктами державного фінансового контролю, особливо в умовах воєнного стану, введення якого було запроваджено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року "Про введення воєнного стану в Україні"[1], коли зростає потреба в максимально ефективному, прозорому та цільовому використанні бюджетних ресурсів, що має забезпечуватися посиленням механізмів державного фінансового контролю, особливо в епоху цифровізації економіки.

Фінансовий контроль є ключовим елементом системи державного управління, і його здійснення має важливе значення для повноцінного забезпечення реалізації та виконання завдань і функцій держави, створюючи нові можливості та водночас нові виклики, особливо в умовах цифровізації та нових фінансових технологій. Суб'єкти фінансового контролю мають законодавчо закріплені повноваження, професійні компетенції та доступ до офіційних джерел фінансової інформації, що забезпечує об'єктивність та правдивість результатів проведення державного фінансового аудиту. В умовах переходу державного сектору та національної економіки до цифрових форматів – електронних реєстрів, онлайн-сервісів, автоматизованих інформаційних систем, електронних закупівель та цифрових бюджетних платформ – змінюється й зміст управління бюджетними ресурсами, що зумовлює необхідність адаптації законодавчо закріплених повноважень органів фінансового контролю та інструментів їх реалізації до викликів сьогодення.

Слід зазначити, що діяльність органів фінансового контролю спрямована на забезпечення дотримання норм фінансового законодавства, запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів, підвищення ефективності фінансового управління та зміцнення фінансової дисципліни. Тому фінансовий контроль, що здійснюється уповноваженими суб'єктами, є необхідною умовою забезпечення прозорості, підзвітності та стабільності фінансової системи держави [2].

Державної аудиторської служби України (далі – Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, яка реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, в тому числі й контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Її повноваження щодо взаємодії у сфері порушенням бюджетного законодавства насьогодні є чітко регламентовані. Отримали певне нормативне закріплення форми взаємодії такої служби і з вищими органами державної влади, з органами місцевого самоврядування, з іншими органами фінансового контролю, та з правоохоронними органами і судами [2].

Державна аудиторська служба України та інші суб’єкти фінансового контролю виконують основні функції у сфері протидії бюджетним правопорушенням, покарання за які передбачені фінансово-правовими та адміністративно-правовими нормами. Так, відповідно до ст. 164-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачено накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу на посадових осіб за більше ніж двадцять порушень бюджетного законодавства [3].

Для виконання зазначених функцій Держаудитслужба керується нормами, що закріплені Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» [4]. Але неоднозначне їх тлумачення призводить до частого оскарження дій посадових осіб Держаудитслужби суб’єктами, щодо яких були здійсненні заходи фінансового контролю.

Так, практика розгляду судових справ, зокрема аналіз рішення щодо справи про подання скарги, Куликівської середньої школи про оскарження дій посадових осіб Північного управління Державної аудиторської служби України, свідчить про те, що переважно суд визнає, що дії уповноважених органів фінансового контролю мають чітке правове підґрунтя та спрямовані на забезпечення дотримання принципів фінансової дисципліни.

При аналізі справи, де Куликівський ліцей Куликівської селищної ради звернувся до суду з позовом до Управління Північного офісу Державної аудиторської служби в Чернігівській області, вимагаючи визнати протиправною та скасувати вимогу винесену за результатами перевірки закупівлі робіт з

благоустрою території ліцею, було зроблено певні висновки та узагальнення. Так, під час перевірки закупівлі Державна аудиторська служба встановила порушення законодавства у сфері дотримання процедури публічних закупівель та фінансової дисципліни, які призвели до зайвих витрат бюджетних коштів у сумі 852 834,90 грн [5]. Зокрема, ревізією було виявлено невідповідність між фактично виконаними роботами та затвердженою проектно-кошторисною документацією, що свідчило про завищення вартості робіт. Ліцей не погодився з висновками перевірки, вважаючи їх необґрунтованими, безпідставними та такими, що не відповідають вимогам чинного законодавства. Позивач стверджував, що всі закупівельні процедури були проведені законно, роботи виконані відповідно до договору, а тому вимога Державної аудиторської служби про усунення порушень є протиправною, що свідчить про проблему взаємодії між установами, що перевіряються, та органами державного фінансового контролю, зокрема недостатнє розуміння меж своїх повноважень та правового значення вимог Державної аудиторської служби України, щодо яких здійснюється перевірка.

Чернігівський окружний суд рішенням від 07.11.2024 у справі № 122879819, встановив, що Державна аудиторська служба, діючи на підставі Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» та Положення про Державну аудиторську службу України, мала законне право проводити перевірку та видавати вимогу щодо усунення порушень [5].

Таким чином, аналіз роботи з судовою практикою свідчить, що підконтрольні суб'єкти, тобто ті суб’єкти, відносно яких здійснюються заходи фінансового контролю, часто сприймають висунуті вимоги, як примусові або примусові заходи, хоча їх метою є виправлення виявлених недоліків та запобігання повторним порушенням.

Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду підтвердило законність дій Держаудитслужби, яка, діючи в межах своїх повноважень, виявила порушення правил державних закупівель та вимагала їх усунення. Суд зазначив, що вимога Держаудитслужби не має імперативного характеру й сама по собі не створює юридичних наслідків для позивача, оскільки спрямована лише на усунення виявлених порушень і приведення діяльності установи у відповідність до законодавства.

Отже, можна зробити висновки, що фінансовий контроль в бюджетній сфері є необхідним механізмом забезпечення законності та ефективності управління державними фінансовими ресурсами, особливо в умовах воєнного стану та постійного процесу цифровізації всіх напрямків управління державою. Тому вдосконалення системи фінансового контролю вимагає підвищення

правової культури розпорядників бюджетних коштів, цифрової грамотності, посилення взаємодії між контролюючими органами, що здійснюють державний фінансовий аудит та установами, що перевіряються, а також чіткого розмежування контрольних та примусових заходів зі сторони держави в нормативних актах. Це сприятиме зміцненню фінансової дисципліни, ефективному використанню бюджетних коштів та підвищенню довіри до всієї системи фінансового контролю в цілому. Крім того, цифровізація економіки формує запит на оновлення нормативно-правового забезпечення діяльності Держаудитслужби та набуває не лише контрольного, але й превентивно-аналітичного характеру. Цифрова трансформація державних фінансів сприяє більш ефективному, прозорому та оперативному виконанню Державною аудиторською службою України своїх ключових функцій, а також підвищує результативність забезпечення дотримання бюджетного законодавства в сучасних економічних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022: станом на 31.10.2025. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2.

2. Герман О. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії суб'єктів протидії порушенням бюджетного законодавства : дис. …д-ра філософії з спец. 081 «Право». *Львівський державний університет внутрішніх справ.* Львів. 2021. 206с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3736/1/german_d.pdf.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984р. №8073[1]-X: станом на 01.09.2025. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/conv#n25/.

4. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р.: станом на 14.11.2025р. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text.

5. Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 07.11.2024 №620/10080/24. *Єдиний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122879819.

Попенаденко Марія Євгенівна
студентка магістратури
факультету юстиції,
Національного юридичного університету
імені Ярослава мудрого

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

Анотація. Робота розкриває питання юридичного визначення та правової сутності інтернет-магазину. Також проаналізовано ключові інформаційні зобов'язання продавця, включаючи необхідність оприлюднення повного найменування, ідентифікаційних реквізитів та умов продажу. Авторка доходить висновку, що правовий статус інтернет-магазину є вторинним і функціональним, оскільки він є лише інструментом реалізації товарів, тоді як пряму юридичну відповідальність перед споживачами та іншими учасниками електронної комерції несе безпосередньо продавець, що використовує цей засіб, відповідно до законодавчих вимог.

Ключові слова: інтернет-магазин, електронна комерція, електронний правочин, продавець.

Стрімкий розвиток цифрових технологій та зростання популярності електронної комерції зробили інтернет-магазин одним із ключових інструментів ведення бізнесу в Україні. Фактично, інтернет-магазин є сучасною формою роздрібної торгівлі, яка здійснюється дистанційним способом за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем. За прогнозами NASDAQ, до 2040 року 95% усіх покупок у світі будуть здійснюватися через мережу інтернет і кількість інтернет-магазинів продовжуватиме рости. [1] Незважаючи на його цифрову природу, правовий статус інтернет-магазину не є аморфним. Українське законодавство, насамперед Закон України «Про електронну комерцію» чітко визначає інтернет-магазин як засіб для представлення або реалізації товару, роботи чи послуги шляхом вчинення електронного правочину [2]. Тобто, визначення, яке наводить законодавець відображає сутність інтернет-магазину як функціонального інструмента у сфері електронної торгівлі, а не як окремого організаційно-правового суб’єкта.

У свою чергу, електронний правочин – це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Також варто зазначити, що саме можливість вчинення електронного правочину відрізняє інтернет-магазин від звичайних оголошень про продаж товарів, бо наявність електронного правочину говорить про те, що здійснений продаж наявний в межі електронної комерції, а ось відносини, які виникають між продавцем та покупцем, вписуються у межі

електронної комерції. Виходячи з цього, за допомогою інтернет магазину продавець реалізує можливість вчинення правочинів про продаж товарів, робіт, послуг дистанційно- через мережу Інтернет. Це означає, що інтернет-магазин — це форма реалізації товарів, а суб'єктом є продавець статус якого визначений у статті 7 Закону України «Про електронну комерцію», де зазначено, що продавець (виконавець, постачальник) товарів, робіт, послуг в електронній комерції під час своєї діяльності та у разі поширення комерційного електронного повідомлення зобов'язаний забезпечити прямий, простий, стабільний доступ інших учасників відносин у сфері електронної комерції до такої інформації та під час вчинення електронного правочину зобов'язаний забезпечити повну відповідність предмета електронного договору, погодженого сторонами, кількісним та якісним характеристикам [2].

Законодавство України встановлює, що суб'єкт, який реалізує продукцію або пропонує послуги онлайн, зобов'язаний гарантувати відкритий, зручний і безперервний доступ користувачів до ключової інформації про себе. Зокрема, має бути оприлюднено повне найменування або «ПІБ» підприємця, адресу реєстрації, контактні дані, ідентифікаційні реквізити, а також за необхідності - дані щодо ліцензування діяльності. Додатково продавець повинен повідомляти про включення податків до вартості товару чи послуги та умови доставки, а також інші відомості, встановлені законодавством.

Проведений аналіз демонструє, що в умовах прогнозованого глобального домінування електронної комерції, українське законодавство, представлене насамперед Законом України «Про електронну комерцію», надає чіткі, хоча й специфічні, правові рамки для діяльності інтернет-магазинів.

Головний висновок полягає в тому, що правовий статус самого інтернет-магазину є не статусом окремого організаційно-правового суб'єкта, а статусом функціонального інструменту або засобу. Закон визначає його як "засіб для представлення або реалізації товару шляхом вчинення електронного правочину". Це підкреслює, що інтернет-магазин є сучасною технологічною формою реалізації товарів дистанційним способом, а не самостійною юридичною особою. Як наслідок, ключова юридична відповідальність та статус суб'єкта електронної комерції покладається безпосередньо на продавця, який використовує цей засіб. Саме цей суб'єкт, незалежно від віртуального характеру угоди, зобов'язаний забезпечувати повну відповідність предмета електронного договору якісним та кількісним характеристикам, що є основою захисту прав споживачів.

Законодавець встановлює для продавця жорсткі інформаційні вимоги (стаття 7 Закону «Про електронну комерцію»). Ці вимоги є критично важливими для забезпечення прозорості ринку та довіри споживачів. Продавець

зобов'язаний гарантувати відкритий та стабільний доступ до своєї повної ідентифікаційної інформації (ПІБ/найменування, адреса, ідентифікаційні коди) та усіх ключових умов угоди (ціна з податками, умови доставки, дані щодо ліцензування). Наявність можливості вчинення електронного правочину є фундаментальною ознакою, яка чітко відрізняє інтернет-магазин від звичайних дошок оголошень. Цей факт вводить відносини між продавцем і покупцем у межі електронної комерції, підпорядковуючи їх усім регуляторним вимогам.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що правове регулювання інтернет-магазинів в Україні ефективно переносить традиційні принципи роздрібної торгівлі та захисту споживачів у цифрове середовище, фокусуючи відповідальність на фізичному суб'єкті господарювання, який стоїть за віртуальною платформою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайловський Р. Електронна комерція в Україні : правила для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/226702_elektronna-komertsya-v-ukran-pravila-dlya-bznesu.

2. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text.

Науковий керівник – ***Єфремова Катерина Вікторівна***, кандидатка юридичних наук, с.н.с., доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кваша Софія Костянтинівна
студентка 2 групи 3 курсу факультету юстиції
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (ESG) У БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД

Анотація. У даній роботі досліджено впровадження принципів ESG у банківське регулюванні. Проведено аналіз міжнародних та національних нормативно-правових актів, зокрема нормативи ЄС (SFDR, CSRD), що визначають вимоги до використання даних принципів. Основну увагу приділено питанням впровадження програми сталого розвитку, зазначено головні виклики її впровадження, пов'язані зі звітністю, кібербезпекою та «оманливим зображенням» екологічних ініціатив. Роз'яснено значення інтеграції ESG-у банківське регулювання та перспективи впровадження даної концептуальної рамки в Україні.

Ключові слова: банківське регулювання; біла книга НБУ; стійкість фінансової системи; ESG-принципи.

ESG – це концептуальна рамка екологічної, соціальної та управлінської відповідальності (далі – рамка ESG). Вона не є окремою державною програмою, а представляє собою рамку принципів, за якою фінансові установи й регулятори враховують вплив на довкілля, людей і якість корпоративного управління у своїй стратегії, ризик-менеджменті та звітності. Їх ідея полягає в тому, що рішення про кредитування й інвестування, що проводять банки, мають спиратися не лише на фінансові показники, а й на наслідки для екології, прав людини, трудових відносин, антикорупційних практик і прозорості управління.

Походження рамки ESG пов'язують із 2004 роком, коли за ініціативи Глобального договору Організації Об'єднаних Націй група провідних інвестиційних банків підготувала доповідь «Who Cares Wins». У 2005 році юридичне дослідження компанії Freshfields (Freshfields Bruckhaus Deringer – стала першою юридичною фірмою, яка надала міжнародне правове обґрунтування концепції ESG) підтвердило, що врахування таких факторів відповідає обов'язку дбайливого ставлення до активів інвесторів. У 2006 році було започатковано «Принципи відповідального інвестування», які зробили підхід загальноприйнятим у світовій фінансовій спільноті [1].

Отже, у цієї концепції немає одного «автора»: вона сформована міжнародними інституціями та ринком капіталу. Для банків вона є елементом професійного управління ризиками, капіталом і їх правовими обов'язками як фінансової установи [5]. Це практичне значення конкретизується у кількох вимірах. По-перше, для кращої оцінки ризиків і можливостей: кліматичні та

соціальні події можуть напряму впливати на платоспроможність позичальників і стабільність фінансової системи. По-друге, для підвищення прозорості: встановлюються вимоги до політики банку, процедур та розкриття інформації про вплив на довкілля, суспільство і управління. По-третє, для спрямування капіталу у більш стійкі бізнес-моделі: банки розробляють продукти «зеленого» та соціально відповідального фінансування, а регулятор інтегрує відповідні вимоги у нагляд і стрес-тестування (інструменти контролю, за допомогою яких регулятор оцінює стійкість банків до зовнішніх і внутрішніх ризиків). У підсумку це є не одноразовий проєкт, а спосіб мислення і набір практик, який робить наслідки діяльності банків вимірюваними та керованими і, відповідно, зменшує їх правові, репутаційні й фінансові ризики.

На даному етапі впровадження рамок ESG діють такі міжнародні документи ЄС, як: Регламент про розкриття інформації про стале фінансування 2019/2088 (далі – SFDR), який буде в певній мірі зобов'язувати учасників фінансового ринку розкривати інформацію про сталий розвиток, що буде допомагати інвесторам, які прагнуть вкласти свої кошти в компанії та проекти, робити обґрунтований вибір, оцінивши усі ризики. Такий підхід буде сприяти досягненню однієї з головних політичних цілей ЄС: залученню приватного фінансування, щоб допомогти Європі перейти до економіки з нульовим рівнем викидів. [2]; Директива про корпоративну звітність та сталий розвиток 2022/2464 (далі – CSRD), яка встановлює вимоги для підприємств ЄС включати інформацію про кваліфіковані дочірні компанії з країн, що не входять до ЄС, про їхні дії в галузі охорони навколишнього середовища, соціальної сфери та управління і про те, як це впливає на їх бізнес [3]. Це допоможе інвесторам, аналітикам, споживачам та іншим зацікавленим сторонам краще оцінювати показники сталого розвитку таких компаній.

Дані міжнародні акти ЄС є фінансово-правовими за суттю. Саме посилаючись на них Україна буде орієнтуватись при імплементуванні ESG принципів у законодавство про банківське регулювання, що визначено у Білій книзі, проект якої 23 квітня 2025 року оприлюднив Національний Банк України для обговорення [5, с.11]. Біла книга представляє собою аналітичний документ, що визначає основні підходи до впровадження принципів сталого розвитку у діяльність банків та небанківських фінансових установ, зокрема щодо виявлення, оцінки та управління ESG-ризиками відповідно до європейських стандартів. Більш того, цей документ окреслює бачення майбутнього стану управління ESG ризиками у фінансовому секторі України, що сприятиме сталому розвитку і зменшуватиме вплив негативних ризиків на фінансовий ринок та економіку країни загалом, що позитивно вплине на фінансову стабільність банківської системи України [5, с. 4].

Українські фінансові установи, передусім банки, вже відчувають тиск ESG-ризиків. Наприклад, згідно з опитуванням про системні ризики близько третини фінустанов вважають кліматичні загрозиоднією з ключових складових екологічних ризиків. Майже три чверті великих банків, опитаних НБУ у травні 2024 року, зазначили, що зміни клімату вже зараз впливають на їхню діяльність. Дві третини банків, опитаних у квітні 2025 року, повідомили про вплив ESG-ризиків, що зазначено у Білій книзі [6, с.7]. Наведені приклади безсумнівно свідчать про важливість усвідомлення фінансовими установами (а саме, банками) важливості ESG-ризиків та процесів.

Зазначимо, що Україна перебуває лише на початковому етапі впровадження ESG в економічній сфері. Так, у 2024 році уряд затвердив Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року [6, с.7]. У 2024 році також було ухвалено Стратегію впровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку, яка поширюватиметься і на фінустанови [6, с.7]. У лютому - березні 2025 року Міністерством фінансів України було опубліковано для громадського обговорення проєкт Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо запровадження звітності зі сталого розвитку" та проєкт Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" та деяких законів України щодо удосконалення законодавства у сфері аудиторської діяльності" щодо врегулювання питань надання впевненості зі сталого розвитку [6, с.7].

Також, одним із вагомих аспектів впровадження систем управління ESG-ризиками в Україні є інтеграція соціальних та екологічних вимог до програм підтримки кредитування, які реалізують Фонд розвитку підприємництва та Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві (далі — Фонди) [6, с.8]. Так, з грудня 2024 року банкам, які хочуть кредитувати аграрні підприємства в межах зазначених програм підтримки, потрібно розробити та впровадити систему екологічного та соціального управління з метою забезпечення виявлення, оцінки екологічних та соціальних ризиків, управління такими ризиками, їх моніторингу та звітування.

Такий підхід створює належні умови для поступового практичного впровадження ESG у цілому, як для фінансових установ так і для їх клієнтів. Адже дотримання екологічних та соціальних стандартів надає переваги доступу до дешевшого фінансування та інструментів покриття ризиків, однак недотримання відповідних стандартів не має наслідком обмеження доступу до фінансування в цілому. Водночас цей перший вагомий крок надалі має бути підтриманий системною регуляторною політикою [6, с.8].

Отже, розкриття інформації ESG у майбутньому стане невід'ємною складовою діяльності фінансових установ, а правова природа банківського регулювання в контексті сталого розвитку матиме подвійну функцію. З одного боку, принципи екологічної, соціальної та управлінської відповідальності, вірогідно, будуть складовою системи банківського регулювання і нагляду, що гарантуватиме стабільність банківської системи, а з іншого – виступатимуть інструментом реалізації цілей сталого розвитку, інтегруючи вимоги ESG у банківське управління, нагляд і звітність.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Principles for Responsible Investment. (2006). Principles for Responsible Investment. United Nations. Retrieved from. URL: https://www.unpri.org (дата звернення – 10.11.2025).
2. Sustainability-related disclosure in the financial services sector. Basel: Finance - European Commission, 2024. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/disclosures/sustainability-related-disclosure-financial-services-sector_en (дата звернення - 04.11.2025).
3. Corporate sustainabilityreporting. Basel: Finance - European Commission, 2025. URL: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en (дата звернення - 04.11.2025).
4. Оприлюднено Білу книгу з управління ESG ризиками у фінансовому секторі. Національний Банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oprilyudneno-bilu-knigu-z-upravlinnya-esg-rizikami-u-finansovomu-sektori (дата звернення - 04.11.2025).
5. Піреус Банк. Що таке ESG?. База даних: Піреус Банк, 2024. URL: https://piraeusbank.ua/ua/home/esg (дата звернення - 04.11.2025).
6. Біла книга. 18 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Bila_knyga_2025_fin.pdf?v=12 (дата звернення - 04.11.2025).

Науковий керівник – **Л.В. Товкун,** к.е.н., доцентка кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого.